

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติ
ญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 7

ภาษาและวรรณคดี

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย
ครั้งที่ 7

ภาษาและวรรณคดี

บรรณาธิการ รองศาสตราจารย์ ปราณี จงสุจิตธรรม
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมพร สุริยะวงศ์ไพศาล

พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2557

จำนวน 500 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ปราณี จงสุจิตธรรม

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 7
ภาษาและวรรณคดี.—กรุงเทพฯ: สมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย, 2557
212หน้า

1. ภาษาและวรรณคดี |.สิริมพร สุริยะวงศ์ไพศาล.ฉันทนา จันทร์บรรจง, ผู้แต่ง
ร่วม |.ชื่อเรื่อง

ISBN 978-616-91865-3-3

เจ้าของ : สมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย

(Japanese Studies Association in Thailand)

ห้อง 608 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ.พระจันทร์

แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์/ โทรสาร: 02 221 2422

สนับสนุนโดย: เจแปนฟาวน์เดชั่น กรุงเทพฯ

ชั้น 10 อาคารเสริมมิตร 159 สุขุมวิท 21 กรุงเทพฯ 10110

โทรศัพท์: (662) 260 8560-4, โทรสาร: (662) 260 8565

หัวหน้าพิสูจน์อักษรและจัดรูปแบบตัวอักษร: รศ. ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง

พิสูจน์อักษรและจัดรูปแบบตัวอักษร: ดร.โสภา มะสินาริ, สุพรรณ ครุฑเมือง,
ณัฐพงศ์ รังผึ้ง

ออกแบบปก: ผศ.ดร.วิวัฒน์ มีสุวรรณ

โรงพิมพ์: รัตนสุวรรณการพิมพ์ 30-31 พญาไท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก
โทร. 0-5525-8101

คำนำ

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 7 ฉบับภาษาและวรรณคดีเล่มนี้ เป็นเอกสารรวมบทความที่มีการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 7 ซึ่งจัดขึ้น ณ อาคารเอกาทศรถ มหาวิทยาลัยนเรศวร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 17-18 ตุลาคม พ.ศ.2556 ภายใต้หัวข้อเรื่อง “Japan-ASEAN on the Move” เนื่องในโอกาสที่ปี พ.ศ.2556 เป็นปีแห่งการครบรอบ 40 ปี ความสัมพันธ์ญี่ปุ่น-อาเซียน

ในการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 7 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และชมรมนักเรียนเก่าญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยนเรศวร ได้ทำหน้าที่ประสานงาน และดำเนินกิจกรรม โดยมุ่งต่อยอดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นในมิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภาษาศาสตร์ และการศึกษา โดยให้มีการนำเสนอผลงานของนักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษาระดับปริญญาเอก-โท ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่นในอาเซียนและญี่ปุ่น โดยมีคณะกรรมการคัดเลือกผลงาน และหากผ่านการคัดเลือกว่ามีคุณภาพดีก็จะได้รับการตีพิมพ์ในเอกสารหลังการประชุม (Proceedings) ซึ่งมีคณะกรรมการตรวจทานผลงาน (Peer Review) ที่สมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยแต่งตั้ง

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในเล่มนี้ เป็นบทความด้านภาษาและวรรณคดี จำนวนทั้งสิ้น 13 บทความ ซึ่งเนื้อหาของบทความเหล่านี้จะช่วยให้นักศึกษาและนักวิจัยในประเทศไทย ที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษา วรรณคดี และวัฒนธรรมญี่ปุ่น ได้รับความรู้ความเข้าใจมากขึ้น เพราะภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการสื่อสารของมนุษย์ ในขณะที่วัฒนธรรมญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่ผ่านการสืบทอดและพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่าสองพันปี

กรรมการสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ของเอกสารหลังการประชุมวิชาการเล่มนี้ ขอขอบคุณเจนแปนฟาวน์เดชั่นกรุงเทพฯ โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) มหาวิทยาลัยนเรศวร และกรรมการสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยทุกท่าน ขอขอบคุณผู้นำเสนอบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความในที่ประชุม

รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิตรวจทานบทความเพื่อการตีพิมพ์ ซึ่งทำให้การประชุมวิชาการ
ระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 7 สำเร็จลุล่วงและได้เอกสารหลังการประชุมที่มี
คุณค่าสูงเล่มนี้

กองบรรณาธิการ

รายนามคณะกรรมการสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย

ปี พ.ศ.2555– 2558

ศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู	ที่ปรึกษา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
ศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว	ที่ปรึกษา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ	ที่ปรึกษา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
รองศาสตราจารย์ ทศนีย์ เมธาพิสิฐ	ที่ปรึกษา
สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ	นายกสมาคม
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
รองศาสตราจารย์ ดร.วรเวศม์ สุวรรณระดา	อุปนายกคนที่หนึ่ง
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์	อุปนายกคนที่สอง
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	
รองศาสตราจารย์ ปรางณี จงสุจิตธรรม	เหรัญญิก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิศากร ทองนอก	ปฎิคม
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	
ดร.ทรายแก้ว ทิพากร	นายทะเบียน
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง	กรรมการ
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมพร สุริยะวงศ์ไพศาล	กรรมการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิยวรรณ อัครวราชนันท์	กรรมการ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เบญจางค์ ใจใส แคร่ อาร์สลานิอง	กรรมการ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
อาจารย์สรัญญา คงจิตต์	กรรมการ
ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ประเสริฐสุข	กรรมการ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
คุณเอกสิทธิ์ หนูนุกัถ์	กรรมการและเลขานุการ
ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น	

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความ

เล่ม ภาษาและวรรณคดี

สาขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถาบัน
ภาษาและ การเรียนรู้ การสอน ภาณิปุณ	รศ.ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	รศ.วรินทร์ ววงค์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ผศ.ดร.นันทชญา มหาพันธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
	ผศ.ดร.ณัฐริรา ทับทิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
	ดร.โสภา มะสินาริ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
วรรณคดี และ วัฒนธรรม ภาณิปุณ	ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	รศ.ดร.สร้อยสุดา ณ ระนอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
	รศ. ดร.อรรธยา สุวรรณระดา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	ผศ.ดร.นันทชญา มหาพันธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
	ผศ.ดร.บารณี บุญทรง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	ผศ.ดร.เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	ดร.วินัย จามรสุริยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เล่ม สังคมศาสตร์และการศึกษา

สาขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถาบัน
สังคม เศรษฐกิจ และ การเมือง ญี่ปุ่น	ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	ผศ.ดร.ศุภลักษณ์ วิริยะสุนน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
	รศ.ดร.ฉันทนา จันทน์บรรจง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	รศ.วรินทร์ วุวงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ดร.ภาคพร วัฒนดำรง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	รศ.ดร.ภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	ดร.ทรายแก้ว ทิพากร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	ดร.ชาตรี ปรีดาอนันท์สุข	มหาวิทยาลัยนเรศวร
การศึกษา	รศ.ดร.ฉันทนา จันทน์บรรจง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	ผศ.ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	ผศ.ดร.วิวัฒน์ มีสุวรรณ	มหาวิทยาลัยนเรศวร

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความตีพิมพ์ในเอกสารหลังการประชุม

เล่ม ภาษาและวรรณคดี

สาขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถาบัน
ภาษา	รศ.ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ผศ. ดร.ณัฐริกา ทับทิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพินุลสงคราม
	ผศ. ดร.นิดา ลาภศรีสวัสดิ์	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
	ผศ.วลัยพร กาญจนการุณ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	ผศ.ปานเสก อาทรรุระสุข	มหาวิทยาลัยบูรพา
	ดร.ปิยวรรณ อัครวราชันย์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ดร.ไอลดา ศราทธัต	มหาวิทยาลัยราชภัฏลพบุรี
	ดร.โสภา มะสินาริ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
วรรณคดี	รศ.ดร.สร้อยสุดา ณ ระนอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
	รศ.วรินทร์ ววงค์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	รศ.ดร.อรรธยา สุวรรณระดา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	ผศ.ดร.นันทิชาญา มหาพันธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
	ผศ.ดร.เดียนเต็ม กฤษดาธานนท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	ผศ.ดร.บารนี บุญทรง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	ดร.วินัย จามรสุริยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
	ดร.อาทิตย์ พงษ์พานิช	มหาวิทยาลัยนเรศวร

เล่ม สังคมศาสตร์และการศึกษา

สาขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถาบัน
สังคมศาสตร์	ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	ผศ.ดร.รัชนี มุขแจ้ง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	ผศ.ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์	มหาวิทยาลัยมหิดล
	ผศ.ดร.ศุภลักษณ์ วิริยะสุนน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
	ผศ.วิรัช นิยมธรรม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	ดร.ทรายแก้ว ทิพากร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	ดร.อาทิตย์ พงษ์พานิช	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	ดร.เกษวิดี กุหลาบแก้ว	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
	ดร.ชาตรี ปรีดาอนันตสุข	มหาวิทยาลัยนเรศวร
การศึกษา	รศ.ดร.ฉันทนา จันทรบรรจง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	รศ.ดร.ภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	รศ.วรินทร์ ววงค์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ผศ.ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	ผศ.ดร.วิวัฒน์ มีสุวรรณ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	ดร.อังคณา อ่อนธานี	มหาวิทยาลัยนเรศวร

การประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 7

“ญี่ปุ่น-อาเซียน: บนความเคลื่อนไหว”

(Japan-ASEAN on the Move)

วันที่ 17-18 ตุลาคม 2556

ณ อาคารเอกาทศรถ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “40 Years of Japan-ASEAN Relations and Current Movements”¹

โดย ศาสตราจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ขอบพระคุณมากนะครับโดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์.ดร.ศิริพร ที่เชิญให้ผมมาที่มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ทันทีที่ได้เห็นจดหมายเชิญนั้น ผมรีบตอบรับเลยเพราะผมมีวาระซ้อนเร้น ก็คือว่าในประเด็นที่ 1 ผมต้องการมามหาวิทยาลัยนเรศวร ต้องการมาพบท่านอธิการบดีนะครับ แต่เสียดายที่ท่านไม่อยู่ ท่านไปอินโดนีเซียแต่ก็ได้พบหลายท่านแล้ว ทั้งท่านรองอธิการบดี และท่านผู้อำนวยการจังหวัด วาระซ้อนเร้นของผม ก็คือว่าปีหน้าเดือนพฤศจิกายน ผมจะจัดสัมมนาประจำปีที่มหาวิทยาลัยพิษณุโลก หัวข้อของผมก็คือ พม่าศึกษาในกรอบของอาเซียน หลายท่านที่อาจจะรู้จักผมดี ก็คงทราบดีว่าผมนั้นซึ่งอาจจะพูดได้ว่ามาในฐานะของตัวแทนมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ ซึ่งอาจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ได้ก่อตั้งไว้และเราก็มีงานสัมมนาประจำปีเราพร้อมกับมูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย ปีนี้เราจะจัดกันในเดือนพฤศจิกายน ก็คือหัวข้อที่ชื่อว่า “อีสานลาว ขแมร์ศึกษา ในกรอบอาเซียน” เพราะฉะนั้นหลายท่านที่อาจจะได้รับจดหมายเชิญแล้ว ถ้ายังไม่ได้เดี๋ยวจะได้นำมาให้ นะครับ ปลายเดือนพฤศจิกายนพบกันที่อุบลราชธานีนะครับ แล้วปีหน้าพฤศจิกายนพบกันที่นี่ เหมือนกับว่าจะใช้พิษณุโลกและมหาวิทยาลัยนเรศวรเข้าไปยังพม่า ไปในเส้นทาง East West Corridor จากพิษณุโลกไปแม่สอด เข้าไปเมียวดี พะอัน และสิ้นสุดที่เมะละแหม่ง ผมคิดว่าเป็นความฝันของผมที่จะร่วมในขบวนการของความเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคของเรา นั่นก็เป็นวาระซ้อนเร้นที่มาในวันนี้

¹ ถอดความจาก ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “40 Years of Japan-ASEAN Relations and Current Movements”

หัวข้อที่ ดร.ศิริพร Assign ให้ผมพูด ก็คือ 40 ปีความสัมพันธ์อาเซียน – ญี่ปุ่น (2516 – 2556) นะครับ 40 Years of Japan – ASEAN Relations and Current Movement (1973 – 2013) ผมคิดอยู่นานว่าจะพูดอะไรดี 40 ปี เพิ่งจะบึ่งเอาเมื่อ 2-3 วันที่ผ่านมานี้เอง เพราะว่าเขามีกงาน 40 ปี 14 ตุลา ซึ่งปีนี้งาน 40 ปี 14 ตุลาน่าสนใจมากๆ ครับ เพราะจะมีการจัดแยกกันระหว่างคน 14 ตุลาเหลืองกับ 14 ตุลาแดง ลองสังเกตดูสิครับ แม้กระทั่งบางกอกโพสต์ ก็มีบทความที่ว่า Color Skip คนที่มาจาก 14 ตุลานะครับ เพราะฉะนั้นผมก็เลยบึ่งว่า ถ้าอย่างนั้นแล้วมาพูดถึงหัวข้อนี้แล้วกันนะครับ เพราะว่าความสัมพันธ์ญี่ปุ่นกับอาเซียนก็ 40 ปีเหมือนกันก็เลยทำให้ผมมีประเด็นขึ้นมาพูดได้ ก็อย่างที่หลายท่านได้พูดไปในช่วงเช้าในเรื่องของ Japan กับ ASEAN ผมคิดว่าความสัมพันธ์ของ Japan กับ ASEAN มันเป็นมรดกมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นะครับ เอาเข้าจริงแล้วถ้าเราจะขยายความทางประวัติศาสตร์ เราก็จะเห็นว่ามันเป็นมรดกของ pre – war ก่อนสงครามโลก เมื่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของเรา ซึ่งกลายมาเป็นอาเซียนในปัจจุบันก็ต้องประทับใจต่อการปฏิรูปเมจิของญี่ปุ่น ประทับใจต่อการที่ญี่ปุ่นได้พัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม กลายเป็นสิ่งที่เราเรียกว่าเป็นโมเดล ที่เราในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ว่าจะเป็นไทย เวียดนาม พม่า อินโดนีเซีย ก็อยากจะเรียนรู้ และก็ลอกเลียนแบบจากญี่ปุ่น เป็นโมเดลที่เราต้องการ Emulate เราต้องการที่จะทั้งลอกเลียนและเรียน เป็นประเด็นที่ผมตั้งชื่อว่า Pre – war Japan เป็นโมเดล ผมคิดว่าถ้าเราศึกษาดู เราจะเห็นว่ากลุ่มที่เป็นผู้นำใหม่ของไทย อย่างพวกกลุ่มคณะราษฎรที่ยึดอำนาจในปี 2475 ก็ประทับใจประเทศญี่ปุ่นมาก เพราะฉะนั้นนโยบายต่างประเทศของไทยในยุคนั้น หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ก็จะเอนไปทางญี่ปุ่นมากๆ เลยนะครับ ผมไปดูรูปแม่ของผมเป็นคนรุ่นประมาณ 2470 – 2480 ผมเกิดประมาณปี 2484 ปีสงครามมหาเอเชียบูรพา แม่ผมแต่งตัวแฟนซีใส่ชุดกิโมโนแล้วมีร่ม แปลกดีนะไปดูรูปท่านก็ทำให้คิดว่า แม่เราก็ไปกับกระแสนะ สมัยนี้ก็ต้องเป็นเกาหลีโซ่ใหม่ สมัยนั้นก็คงญี่ปุ่น ๆ ในสมัยนั้นนะครับ ผมคิดว่าญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ๆ นะครับผมพูดถึง Pre – war แต่ผมคิดว่า Post – war นะครับ คือหลังสงครามโลกเมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามอย่างย่อยยับ แต่ญี่ปุ่นก็มีสิ่งที่เราเรียกว่าการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ (Economic Recovery) ผมคิดว่าในยุค 70 นี่นะครับ คือยุคที่เรากำลังพูดว่า 40 ปี นี่นะ

ครับ คำว่า Japan นัมเบอร์วัน นี่นะครับ เราจะเห็นหนังสือหรือเห็นอะไรเยอะแยะเลย เพราะฉะนั้นก็เป็นความประทับใจ ความสัมพันธ์และความหมายของญี่ปุ่นกับอาเซียน หรือ ญี่ปุ่นกับ South East Asia เพราะฉะนั้นในด้านหนึ่งนั้นผมอยากจะบอกว่าญี่ปุ่นกับ อาเซียนนั้นมีสิ่งที่เรียกว่าทั้ง Love and Hate มีรักและมีชัง มีสิ่งที่เรียกว่า admiration ความชื่นชม กับ Fear ความคิดหวั่นวิตก กลัว มี 2 ด้านอยู่ตลอดเวลา เป็นความสัมพันธ์ที่มีความ เชื่อมกันเชื่อมติดกันในขณะที่เดียวกันก็ไม่แนใจ ผมใช้คำว่า Belief and Distrust ผมคิดว่าเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียน หรือญี่ปุ่นกับ South East Asia นะครับ

40 ปีที่แล้วหลายคนคงจำได้ว่ามีเหตุการณ์สำคัญที่เราเรียกว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (Students Uprising ,14 October 1973) ผมคิดว่าในเมืองไทยของเรานั้นปี 1973 หรือพ.ศ.2516 เป็นหมุดหมายสำคัญมากในเรื่องของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ต่อสู้เพื่อสิ่งที่เราเรียกว่าสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพ ผมคิดว่าขบวนการ นิสิตนักศึกษาในปี 2516 เมื่อ 40 ปีที่แล้วสามารถโค่นล้มคนาธิปไตยระบอบของจอมพล ถนอม จอมพลประภาส ลงได้ และแสวงหาประชาธิปไตย โดย 40 ปีผ่าน เรากียังอยู่ใน เส้นทางที่ผมใช้คำว่า long and bumpy vocal democracy มันเป็นเส้นทางที่ยาวและคด เคี้ยวมากเลยนะครับ ดังนั้นปัจจุบันก็เห็นความขัดแย้งไข่มไ้มครับ คนเสื้อเหลืองกับบอกว่า ตนเองต้องการประชาธิปไตย คนเสื้อสีแดงเขาก็บอกตัวเองว่าตนเองก็ต้องการ ประชาธิปไตย อันนี้คือสิ่งที่เราอยู่กับสังคมในปัจจุบันนะครับ มันเป็นปัญหาที่เราเผชิญกัน ผมใช้คำสรุปสถานการณ์ปัจจุบันว่าเป็นการต่อสู้ของอำนาจเดิม บารมีเดิม เงินหรือว่า ทุนเดิม กับ อำนาจใหม่ บารมีใหม่ เงินหรือทุนใหม่ ผมว่าในสถานการณ์ปัจจุบันนี้เราเจอสิ่ง ที่เป็นการปะทะระหว่าง ancient กับ new เป็น ancient power / ancient barami / Ancient capital versus new power / new barami / new capital or money เพราะฉะนั้นผมคิดว่าถ้าดูในแง่ของภูมิภาคภายในประเทศเรา ในแง่ของภูมิภาคภายใน Southeast Asia หรือว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออุษาคเนย์ ปี 1973 – 1974 มีอะไรใน East Asia กับ Southeast Asia ผมว่าสงครามเย็นกำลังจะสิ้นสุดลง ผมว่าจีนจะขึ้นมา ผงาด ผมคิดว่าในยุค 70 ในขณะนี้ที่เรามีการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยภายในประเทศใน East Asia กับ Southeast Asia ก็มีปรากฏการณ์ใหม่ คือการสิ้นสุดของสงครามเย็น และก็คื การก้าวขึ้นมาใหม่ของจีน ผมเชื่อว่าหลายคนในที่นี้คงจะจำได้ใช่ไหมครับว่านายกรัฐมนตรี

Tanaka ของญี่ปุ่นมาเยือนประเทศ มาเยือนออริจินัลเมมเบอร์อาเซียน ฟิlippินส์ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ แล้วก็อินโดนีเซีย เมื่อต้นปี 1974 หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ไม่นาน มีการเดินขบวนประท้วงญี่ปุ่นครั้งใหญ่ที่แถวถนนราชดำเนิน ถนนราชประสงค์ แถวห้างไคมารุ นายกรัฐมนตรี Tanaka ท่านมาเพื่ออะไร ในสถานการณ์นั้นท่านมาเพื่อบอกว่า เพื่อปรองดองเป็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนบ้านที่จะเข้าร่วมถึงอธิปไตยซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจร่วมกัน ในขณะเดียวกัน ก็ต้องการที่จะช่วยกันพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในอาเซียน อันนี้คือ สิ่งที่ผมคิดว่า การเดินทางเข้ามาของนายกรัฐมนตรี ทานากะ ครั้งนั้น เป็นหมุดหมายที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียนอย่างที่เราทราบกันว่าท่านไปทั้งหมด 5 ประเทศ ครั้งนั้นอาเซียนมีเพียง 5 ประเทศเท่านั้นเองไม่ใช่ 10 แล้วก็บวก ๆ ดังปัจจุบัน ในขณะเดียวกันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากอย่างที่เราเห็นในความสัมพันธ์แบบขอความช่วยเหลือในบรรยากาศที่เปลี่ยนไป ระหว่างที่จีนก้าวขึ้นมา มีบทบาทสำคัญ จีนเข้าสหประชาชาติได้ จีนเข้าไปแทนจีนได้ห้วนนะครับ ในขณะเดียวกัน สหรัฐฯ ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนใหม่ที่สงครามการต่อต้านคอมมิวนิสต์และ Containment Policy และสงครามทั้งเย็นและร้อนต่อเวียดนาม ลาว กัมพูชา ที่เคยทำมา ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 มันเป็นไปได้อีกต่อไปแล้ว สหรัฐฯ ก็ทราบดีในช่วงนี้ ในที่สุดแล้ว ฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ก็ชนะไม่ว่าจะเป็นพม่า เวียดนาม และเวียตจันทน์ เพราะฉะนั้นญี่ปุ่นก็ปรับตัวสถานการณ์ของตนเองให้เข้ากับบรรยากาศใหม่ ในแง่ที่ว่าตนนั้นเป็นมหาอำนาจนำในทางเศรษฐกิจ ที่ถูกประณามว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็น Economic Animal เป็นภัยเหลือ ในยุคนั้นถ้าหากใครตามอ่านหนังสือเช่น สังคมศาสตร์ ปรัชญา หรือหนังสือที่นักศึกษาทำกัน เป็นต้น เราจะเห็นว่าญี่ปุ่นถูกประณามว่าเป็นภัยเหลือ ในขณะที่สหรัฐฯ ถูกประณามว่าเป็น White Peril เป็นภัยขาว ในขณะที่ "ขุนทหารไทย" หรือ "คนอธิปไตย" ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นภัยเขียว คือ Green Peril อันนี้คือสิ่งที่เราเห็นในยุค 70 เพราะฉะนั้นการเมืองภายในของไทยเอง ทั้งการเมืองในภูมิภาคอาเซียนต้องการความเปลี่ยนแปลง ฉะนั้นเราเห็นว่าท่าน Tanaka มา เห็นท่าน Fukuda มา พูดถึงสิ่งที่เราเรียกว่า "Fukuda Doctrine" ท่านมาเพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียน และท่าน Koizumi ที่บอกว่าเราเข้ามาเป็นพาร์ทเนอร์ ผมคิดว่านี่เป็นสถานการณ์รวมโดยย่อ ระหว่างญี่ปุ่นและอาเซียนเป็น long and bumpy road to understanding, trust, cooperation ในเมื่อ East

Asia ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น จีน ในตอนหลังก็ทั้งเกาหลีและไต้หวันก็เป็นชาติที่แข็งแกร่งมาก ประสบความสำเร็จในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจมาก ๆ และก็แข่งขันกันเอง ผมคิดว่ามันเห็นทั้งการเมืองภายในของเรา กับการเมืองภูมิภาคในอาเซียนกับใน East Asia ด้วย

ประเด็นสุดท้ายก็คือว่าเรากำลังพูดถึงเกี่ยวกับ ASEAN Community หรือประชาคมอาเซียนในปี 2015 ณ ขณะนี้อาเซียนเป็นกระแสอยู่ และเรามักจะถูกบังคับให้ต้อง 3 เสาหลักได้แก่ ASEAN 3 Pillars : APSC (ASEAN Political Security Community) AEC (ASEAN Economic Community) ASCC (ASEAN Socio-Cultural Community) ตรงนี้ผมคิดว่าถ้าเราบอกว่าญี่ปุ่นกับอาเซียนร่วมกันอย่างไร อาเซียนเข้ามารวมกันอาจมีปัญหาเล็กๆ น้อยๆ อยู่ แต่ว่าผมคิดว่าญี่ปุ่นเข้ามามีความสัมพันธ์กับอาเซียนแล้ว ญี่ปุ่นน่าจะทำอะไรกับอาเซียน What Japan can do with ASEAN? 3 Proposals. (1) Bilateral ties between Japan and ASEAN (especially in helping establish the social – cultural community i.e. ASCC) ถ้าญี่ปุ่นเข้ามาช่วยอาเซียนในแง่ของ ASCC นั่นก็คือ Perhaps and Urgently Needed Task of ASEAN/GMS Education Minister +3 or 4 (China, Japan, Korea, Taiwan) is to sit down and work out together. Shared Textbooks, Shared and Comparative ผมคิดว่ามันในยุคที่ต้องแชร์กันแล้วไม่ใช่ประวัติศาสตร์ไทยสอนให้เกลียดแต่พม่า ผมคิดว่ามันถึงเวลาแล้วที่ควรจะแชร์ histories, culture ผมยกประเด็นนี้ขึ้นมาเพราะอาทิตย์ที่แล้วผมได้รับเชิญให้ไปประชุมยูเนสโกที่กรุงเทพฯ เขาก็พูดกันเรื่อง Shared Histories แล้วก็ใช้ตัวอย่างของ European Community (EU) ว่าเขามาพบปะมาพูดคุยอย่างไร เขียนประวัติศาสตร์กันอย่างไร ในขณะเดียวกัน เมื่อ 2 – 3 ปีที่แล้วก็ถูกเชิญไปปูซานที่เกาหลี มีการเชิญนักวิชาการพม่า ญี่ปุ่น จีน ไต้หวัน นักวิชาการอาเซียนอื่นๆ มาเขียนประวัติศาสตร์แบบเรียนใหม่ที่จะเขียนอย่างไรที่จะทำให้เกิดสันติสุขมากกว่าสงคราม อันนี้คือประเด็นที่ผมอยากจะเสนอเอาไว้ ณ ที่นี้ว่าญี่ปุ่นจะเข้ามาร่วมในอันที่เป็นสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน

ประเด็นที่ (2) The role of Japan in closing the gap between more developed and less developed members of ASEAN, helping establish particularly in the development of the Mekong region. ผมคิดว่าความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจแน่นอนว่าญี่ปุ่นเองก็มีปัญหาใครก็มีปัญหาเหมือนกัน แต่ว่าความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ

นั่นคิดว่าญี่ปุ่นน่าจะมีส่วนช่วยทำให้ประเทศอาเซียนนั้นมีส่วนพัฒนาเศรษฐกิจให้เท่าเทียมกัน อุดช่องว่างความแตกต่างได้ ผมคิดว่าญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญกับอาเซียนในแง่ของ AEC

ประเด็นที่ (3) Japan can help create a better balance of power in South East Asia, in particularly in balancing the influence of China. Japan can also play a role in territorial disputes in South East Asia, especially in the South China Sea. ผมคิดว่าอันนี้เป็นเรื่องของความมั่นคงทางการเมืองของประชาคมอาเซียน ผมคิดว่านี่อาจจะเป็นปัญหาใหญ่มาก เพราะเราทราบดีเกี่ยวกับปัญหาเรื่องเขตแดนทางทะเลจีนตอนใต้ ถ้าเกิดว่าพวกเราไปเวียดนามกันก็คงจะทราบว่าเวียดนามไม่ยอมเรียก South China Sea แต่เรียก East Sea ทะเลตะวันออกเพราะอยู่ทางตะวันออกของเขา เพราะถ้าเรียก South China Sea ก็เหมือนเป็นของจีนไป อะไรทำนองนี้ อันนี้เป็นประเด็นที่ผมอยากจะเสนอทั้งทำเกี่ยวกับที่จะmoveไปข้างหน้าของ Japan and ASEAN หรือ ASEAN and Japan ซึ่งผมก็ได้เสนอไว้ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ เพราะฉะนั้นเพื่อพิสูจน์มนุษยชาติระหว่าง East Asia and ASEAN Community ก็ขอ Thank you, arigato , okini ขอขอบคุณครับ

การเสวนาในหัวข้อ “ญี่ปุ่น-อาเซียน: บนความเคลื่อนไหว” (Japan-ASEAN on the Move)²

Dr. Nguyen Anh Thu

ดร.ศรีประภา เพชรมีศรี

Dr. Muhammad Dirhamsyah

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร วัชรวัลคุ

VNU University of Economics and Business

มหาวิทยาลัยมหิดล

Syiah Kuala University

นายกสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย

(ผู้ดำเนินรายการ)

สวัสดีค่ะท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน หัวข้อในการประชุมวิชาการครั้งนี้ คือ Japan-ASEAN on the Move ซึ่งจะกล่าวถึงความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ทั้งนี้ ประเทศญี่ปุ่นสามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างมากหลังจากพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่า ASEAN จะสามารถนำแบบอย่างของญี่ปุ่นมาใช้ในการพัฒนาภูมิภาคอย่างไรได้บ้าง เนื่องจากญี่ปุ่นและ ASEAN ต่างมีวัฒนธรรมหลายประการที่คล้ายคลึงกัน แต่ก่อนอื่นเราคงต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่าความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและ ASEAN มีความเป็นมาอย่างไรบ้าง และประเทศญี่ปุ่นได้มีคุณูปการอย่างไรต่อการพัฒนาของ ASEAN รวมถึงประเด็นเรื่องความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ในอนาคตว่าจะมีทิศทางอย่างไร

ก่อนอื่น ดิฉันขอแนะนำวิทยากร ซึ่งแต่ละท่านมีความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกัน วิทยากรท่านแรกเป็นชาวเวียดนาม ชื่อ Dr. Thu เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐศาสตร์ ต่อจากนั้น เราจะไปฟังบรรยายในมุมมองสิทธิมนุษยชนจาก ดร. ศรีประภา ตัวแทนนักสิทธิมนุษยชนไทยใน ASEAN Human Rights Commission วิทยากรท่านสุดท้ายคือ Dr. Mohammad ผู้อำนวยการศูนย์ Tsunami Disaster Mitigation Research Center (TDMRC) วิทยากรท่านนี้จะกล่าวถึงปัญหาจากภัยธรรมชาติที่ ASEAN อาจจะประสบร่วมกัน และภัยธรรมชาติอย่าง สึนามิ ก็เป็นปัญหาที่ประเทศญี่ปุ่นสามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เราจะมาฟังกันว่า ASEAN จะเรียนรู้อะไรได้บ้างจากประสบการณ์ของญี่ปุ่นในเรื่องนี้

² สรุปความจากการเสวนาในหัวข้อ “ญี่ปุ่น-อาเซียน: บนความเคลื่อนไหว” (Japan-ASEAN on the Move)

Dr. Nguyen Anh Thu

ขอบคุณค่ะ วันนี้ดิฉันจะขอกล่าวถึงความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ในแง่ของการลงทุน ญี่ปุ่นเป็นชาติที่ลงทุนในอาเซียนที่ถือว่าใหญ่ที่สุด ด้านการค้าขายก็มีความร่วมมืออย่างมากระหว่าง ASEAN กับญี่ปุ่น ความสัมพันธ์ด้านการค้ากับประเทศใน ASEAN ของญี่ปุ่นก็มีมาอย่างยาวนาน เช่นความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างเวียดนามและญี่ปุ่นก็ดำเนินมาเป็นเวลา 40 ปีแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเวียดนามเริ่มต้นขึ้นเมื่อปี 1973 และหลังจากเศรษฐกิจซบเซาในช่วงปลายของยุค 90 ขนาดการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับเวียดนามก็กลับมาเติบโตขึ้นอย่างมากในปี 2000 ต่อมาในปี 2009 ประเทศเวียดนามและญี่ปุ่นได้ทำความตกลงการค้าเสรี (FTA) ซึ่งเป็นการเปิดการค้าเสรีกับต่างประเทศครั้งแรกของเวียดนาม ในปี 2012 ญี่ปุ่นเป็นนักลงทุนอันดับหนึ่งในเวียดนาม และในปีที่ผ่านมาญี่ปุ่นและเวียดนามก็เพิ่งฉลองความสัมพันธ์ทางการค้าที่ดำเนินครบรอบ 40 ปี

ภาษีการค้าระหว่างเวียดนามกับญี่ปุ่นลดลงมาโดยตลอด มูลค่าการส่งออกทั้งจาก ASEAN ไปญี่ปุ่น และจากญี่ปุ่นมา ASEAN ก็เพิ่มสูงขึ้นตลอดเวลา มูลค่าเงินช่วยเหลือ ODA จากญี่ปุ่นให้กับเวียดนามก็เพิ่มขึ้นทุกปีเช่นกัน งบประมาณ ODA ที่ญี่ปุ่นจัดส่งให้เวียดนามนี้ ได้นำไปใช้ในการสร้างสาธารณูปโภคต่างๆในเวียดนาม เช่น สะพานและทางหลวง สาธารณูปโภคเหล่านี้ล้วนสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในเวียดนามเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่รัฐบาลญี่ปุ่นบัญญัติ ODA Charter ในปี 1992 งบประมาณช่วยเหลือที่ญี่ปุ่นจัดส่งให้เวียดนามสูงถึง 2,100 ล้านเยน นับเป็น 30% ของงบประมาณช่วยเหลือจากต่างประเทศที่เวียดนามได้รับ

ด้านการลงทุน ความสัมพันธ์ด้านการลงทุนระหว่างญี่ปุ่นกับเวียดนามเป็นไปด้วยดีตลอดมา การลงทุนของนักลงทุนญี่ปุ่นในเวียดนามมีมูลค่าสูงขึ้นทุกปี และญี่ปุ่นก็เป็นชาติที่เข้าไปลงทุนในเวียดนามมากที่สุด ปัจจุบัน ญี่ปุ่นก็ยังคงเป็นชาติที่มีนักลงทุนในเวียดนามมากที่สุด มีกิจการ 1,990 แห่งของญี่ปุ่นที่จดทะเบียนในเวียดนาม และส่วนใหญ่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมการผลิต

อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาที่ทำนายในแง่ของการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับเวียดนาม ปัญหาหนึ่งคือ รัฐบาลเวียดนามไม่ค่อยนำผลการวิจัยจากต่างประเทศไปใช้ให้เกิด

ประสิทธิผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะผลงานวิจัยของนักวิจัยญี่ปุ่นอาจเป็น เพราะวัฒนธรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยผลงานวิจัยยังไม่เข้มแข็งในเวียดนาม เวียดนามต้องเรียนรู้จากประเทศอื่นๆ เช่น ไทย ในเรื่องนี้ เนื่องจากไทยนำผลการวิจัยจาก ต่างประเทศไปใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ เวียดนาม ยังต้องร่วมมือในการพัฒนาอุตสาหกรรม ไม่ใช่กับเฉพาะญี่ปุ่น แต่ต้องกระทำกับประเทศ อื่นๆใน ASEAN เพื่อสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งตามเป้าหมายของ AEC

ดิฉันคิดว่า ความร่วมมือระหว่าง ASEAN กับญี่ปุ่นยังมีอนาคตที่สดใส ทว่าใน ปัจจุบันนั้น ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ยังกระทำในลักษณะการ สร้างความสัมพันธ์แยกกันกับประเทศต่างๆ ดิฉันจึงปรารถนาที่จะเห็นความร่วมมือระหว่าง ญี่ปุ่นกับ ASEAN ในฐานะภูมิภาคมากขึ้น

ดร.ศรีประภา เพชรมิศรี

วันนี้ดิฉันจะพูดถึงพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่าง ASEAN กับประเทศญี่ปุ่นใน มุมมองนักสิทธิมนุษยชน ที่ผ่านมาญี่ปุ่นได้จัดตั้งงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของ ASEAN พอสมควร เช่น งบประมาณ Japan-ASEAN Integration Fund และทีมงานวิจัย ร่วมมากมายระหว่างนักวิจัยญี่ปุ่นและนักวิจัยจากชาติใน ASEAN ที่ศึกษาเกี่ยวกับ AEC การเมืองและความมั่นคง รวมถึงมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของ ASEAN

อย่างไรก็ตาม นักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ส่วนใหญ่มองประเด็นสิทธิ มนุษยชนใน ASEAN ในเชิงสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมุมมองเกี่ยวกับคนด้อยโอกาสเฉพาะ กลุ่ม เช่น ผู้หญิงและเด็ก แต่จริงๆแล้ว ปัญหาสิทธิมนุษยชนในอาเซียน ต้องมองผ่านมุม การเมืองและความมั่นคงด้วย เพื่อจะทำให้เกิดความเข้าใจปัญหาสิทธิมนุษยชนในภาพ กว้าง

เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับ ASEAN ในเชิงสิทธิมนุษยชน ปาฐกถานี้จะ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของญี่ปุ่นต่อประเด็นสิทธิมนุษยชนในอาเซียน จากนั้นจะเสนอ ปัญหาที่ทำทลายรวมถึงข้อเสนอแนะต่างๆ

ปี 1992 รัฐบาลญี่ปุ่นได้บัญญัติ ODA Charter ซึ่งเป็นนโยบายที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับญี่ปุ่นและความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับต่างประเทศ ODA Charter ของรัฐบาลญี่ปุ่น ครอบคลุมประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนด้วย และถือเป็นนโยบายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ดีมาก

แต่ญี่ปุ่นมีบทบาทในประเด็นสิทธิมนุษยชนใน ASEAN ขนาดไหน และรัฐบาลญี่ปุ่นมันคงกับหลักการใน ODA Charter ของตนขนาดไหน นี่คือประเด็นที่จะต้องอภิปรายต่อไป ดิฉันเคยถามเพื่อนร่วมงานท่านหนึ่งในสำนักงานเลขาธิการ ASEAN (ASEAN Secretariat) เพื่อนร่วมงานท่านนั้นกล่าวว่า บทบาทของญี่ปุ่นในประเด็นสิทธิมนุษยชน ASEAN อยู่ในระดับ “NIL” คือ “Nothing at all” หมายความว่า ญี่ปุ่นแทบไม่มีบทบาทอะไรเลยในด้านสิทธิมนุษยชนใน ASEAN

ดิฉันได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม และได้ข้อสรุปว่า ประเทศญี่ปุ่นไม่ได้รับบทบาทอย่างสิ้นเชิง ในประเด็นสิทธิมนุษยชนใน ASEAN ทว่าบทบาทของญี่ปุ่นต่อประเด็นสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคนี้ เป็นไปในทางอ้อมมากกว่าทางตรง และโครงการต่างๆ ที่ญี่ปุ่นให้การสนับสนุนใน ASEAN นั้น สร้างผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

งบประมาณช่วยเหลือส่วนใหญ่ที่รัฐบาลญี่ปุ่นอัดฉีดให้กับประเทศใน ASEAN เป็นงบประมาณด้านเศรษฐกิจ เช่นโครงการพัฒนาสาธารณูปโภค ทั้งที่เป็นโครงการขนาดเล็กและโครงการระดับพันล้าน โครงการเหล่านี้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็มีผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ส่วนงบประมาณด้านการพัฒนาสิทธิมนุษยชนที่รัฐบาลญี่ปุ่นอัดฉีดให้ประเทศใน ASEAN นั้น ส่วนใหญ่เป็นงบประมาณพัฒนาระดับสังคมวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อคนด้อยโอกาสเฉพาะกลุ่ม แต่ไม่มีงบประมาณส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในเชิงการเมืองและความมั่นคงที่จะเป็นผลดีกับภาพรวมของสิทธิมนุษยชนใน ASEAN

อย่างไรก็ตาม งบประมาณที่รัฐบาลญี่ปุ่นอัดฉีดให้ในเชิงสังคมวัฒนธรรมนั้น ก็เป็นประโยชน์ต่อความมั่นคงของมนุษย์ และเป็นการพัฒนาความเป็นอยู่ของคนด้อยโอกาสให้ดีขึ้นในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ เป็นงบประมาณที่ช่วยส่งเสริมในสิ่งที่คนด้อยโอกาสใน ASEAN ยังคงต้องการความช่วยเหลือ ถือเป็นคุณูปการต่อประเด็นสิทธิมนุษยชนใน ASEAN

ปัญหา คือ ทำไมผู้คนมองไม่เห็นบทบาทของญี่ปุ่นในการพัฒนาสิทธิมนุษยชนใน ASEAN ทั้งๆที่บทบาทดังกล่าวก็ปรากฏอยู่ สาเหตุเพราะญี่ปุ่นไม่ได้ปฏิบัติอย่างประเทศคู่ความร่วมมืออื่นๆ เช่น สหภาพยุโรป แคนาดา ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา หรือแม้แต่จีน ซึ่งสนับสนุนงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนโดยตรงในเชิงการเมืองและความมั่นคง ดิฉันเคยเป็นตัวแทน ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights และได้มีโอกาสติดต่อกับสหภาพยุโรป ซึ่งมอบงบประมาณ 3.5 ถึง 4.5 ล้านยูโรไว้สำหรับการจัดการเรื่องปัญหาสิทธิมนุษยชนใน ASEAN โดยเฉพาะ รัฐบาลญี่ปุ่นไม่เคยจัดสรรงบประมาณลักษณะนี้โดยตรง รัฐบาลจีนก็เคยเสนอมอบงบประมาณลักษณะเดียวกันกับสหภาพยุโรปให้กับ ASEAN แต่ดิฉันจำเป็นต้องปฏิเสธงบประมาณส่วนนั้นจากรัฐบาลจีนเนื่องจากปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศจีนเอง

แล้วทำไมผู้คนมองไม่เห็นการสนับสนุนด้านสิทธิมนุษยชนจากญี่ปุ่นใน ASEAN ทั้งๆที่ญี่ปุ่นก็ให้การสนับสนุน แม้จะเป็นการสนับสนุนในเชิงสังคมวัฒนธรรมก็ตาม ข้าพเจ้าเคยต่อสายถึงเจ้าหน้าที่ในสำนักงาน ASEAN ท่านหนึ่ง ว่างบประมาณที่ได้รับจากญี่ปุ่นมีการจัดสรรให้กับประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนหรือไม่ คำตอบคือ มี แต่ยังไม่ได้นำไปใช้ ดิฉันวิเคราะห์ว่า สาเหตุที่งบประมาณส่วนดังกล่าวยังไม่ได้ถูกนำไปใช้ เป็นเพราะรัฐบาลญี่ปุ่นเน้นการส่งงบประมาณผ่านองค์กรสิทธิมนุษยชนทั้งสององค์กร คือ ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights และ ASEAN Intergovernmental Commission on the Protection of the Rights of Women and Children โดยลักษณะการมอบงบประมาณช่วยเหลือจะกระทำอย่างเป็นทางการ

แล้วปัญหาที่แท้จริงคืออะไร จริงอยู่ที่ ASEAN Charter ก็ให้ความสำคัญกับการปกป้องสิทธิมนุษยชน แต่เอาเข้าจริง ประเด็นสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพนั้น ยังเป็นเรื่องละเอียดอ่อนทางการเมืองอย่างมากในภูมิภาคนี้ ใครก็ตามที่พยายามผลักดันการพัฒนาประเด็นเหล่านี้ จะถูกมองด้วยความหวาดระแวง เจ้าหน้าที่ของ ASEAN จึงต้องใช้เงินอย่างระมัดระวัง ซึ่งเป็นกรอบวิธีคิดแบบหนึ่งของชาติใน ASEAN

แล้วปัญหาที่ทำลายของญี่ปุ่นในด้านสิทธิมนุษยชนใน ASEAN มีอะไรบ้าง

1. รัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนที่ดีมากแล้ว ดังที่ปรากฏใน ODA Charter แต่รัฐบาลญี่ปุ่นยังไม่มีนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนกับ ASEAN และประเทศประเทศต่างๆในภูมิภาคนี้โดยตรง

2. ญี่ปุ่นยังไม่เคยให้การสนับสนุนงบประมาณด้านการสนับสนุนและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรงในเชิงการเมืองและความมั่นคงกับ ASEAN

3. ที่ผ่านมา ญี่ปุ่นเน้นเรื่องสนับสนุนงบประมาณความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นต้องพิจารณาความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชนด้วย

4. ความละเอียดอ่อนทางความรู้สึกของชาติใน ASEAN ต่อประเด็นสิทธิมนุษยชน เป็นปัญหาอย่างมากในการพัฒนาประเด็นสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคนี้

5. การสนับสนุนผ่านองค์กรอย่างเป็นทางการมากเกินไป

ดิฉันเสนอว่า ญี่ปุ่นควรระมัดระวังไม่ให้โครงการความร่วมมือต่างๆ โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวกับประชาคมเศรษฐกิจ มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประชากรในชุมชน โครงการใดที่ทำได้ดีแล้วก็ควรประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง ต้องให้สิทธิประชาชนในการเข้าถึงข้อมูล นอกจากนี้ ญี่ปุ่นต้องกล้าผลักดันประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน และยึดมั่นผลักดันหลักการด้านสิทธิมนุษยชนตามที่ร่างขึ้นใน ODA Charter ด้วย

Dr. Muhammad Dirhamsyah

ร่องรอยของพิบัติภัยที่ธรรมชาติทิ้งไว้ให้จากเหตุการณ์สึนามิ 2004 เมืองที่ได้รับความเสียหายมากที่สุดคือ Banda Aceh อาคารบ้านเรือนได้รับความเสียหายอย่างมากจนเรียกได้ว่าคลื่นกวาดไปเกือบหมดทั้งเมือง จากสึนามิครั้งนั้นส่งผลให้มีการพยายามที่จะฟื้นฟูสภาพ โดยใช้การส่งความช่วยเหลือและข้อมูลไป ส่วนการปกครองท้องถิ่น ปรับปรุงสภาพอาคารที่ได้รับความเสียหาย พัฒนาทักษะและฟื้นฟูสภาพจิตใจ ปัญหาคือทำอย่างไรให้คนเข้าใจเรื่องภัยพิบัติจากธรรมชาติ เพราะแต่เดิมเราไม่มีความรู้ว่าจะรับมือกับสถานการณ์นี้อย่างไร

รัฐบาลอินโดนีเซียได้ใช้เงินถึง 2.1 พันล้านเหรียญ ในการกอบกู้สถานการณ์ และ ยังได้รับเงินช่วยเหลือจาก องค์การอิสระที่ไม่แสวงหาผลกำไรจำนวน 2.2 พันล้านเหรียญ และจากผู้บริจาคต่างอีกจำนวน 2.4 พันล้านเหรียญ โดยนำมาพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนในพื้นที่ เพื่อสร้างความหวังหลังผ่านเรื่องเลวร้าย เหตุการณ์นี้ทำให้มีการแบ่งปันความรู้ในการบริหารจัดการภัยพิบัติในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยศูนย์ TDMRC เป็นผู้นำในการศึกษาเรื่องสึนามิและแผ่นดินไหว มีการนำระบบภูมิศาสตร์สารสนเทศเข้ามาใช้ในพื้นที่ทำให้ข้อมูลในการพยากรณ์ภัยพิบัติภัยแม่นยำขึ้น

สิ่งที่ได้หลังจากเกิดสึนามิคือ ภูมิภาคนี้ได้มีการจัดกระบวนการบริหารภัยพิบัติ ระบบจัดการได้บรรจุเป็นหัวข้อระดับชาติ มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายให้เข้ากับสถานการณ์ มหาวิทยาลัยต่างๆได้เข้ามามีบทบาทในการศึกษา และกำหนดแผนการเหล่านี้ด้วย อย่างเช่นที่ Unsyiah Studies และดูแลเรื่องแผนรับมือสึนามิ

ผลการประเมินความเสี่ยงเรื่องสึนามิของอินโดนีเซีย: เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ ได้พยายามให้มีการจัดประชุมเชิงวิชาการระดับอาเซียนเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติเป็นประจำทุกปี เพื่อจะลดช่องว่างทางความรู้ก่อนเกิดและหลังเกิดสึนามิ มีการประเมินสถานการณ์ทุกสิบปี เราจะเก็บความรู้นี้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปโดยการ จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการทุกปี และมีการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจังในสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้

สารบัญ

หน้า

● การศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่น ของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความสามารถ ทางภาษาแตกต่างกัน (มนสิชา แก้วนันไชย)	1
● ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นในการเรียน แบบรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน (ยุพิน ประทุมมี)	17
● กลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (กฤษณะ มณีสอดแสง)	34
● การศึกษาความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่อ อักษรคันจิ (ภัณฑิรา กฤษวัฒนาภรณ์)	46
● มโนทัศน์ของคำว่า “chikaku” และ “soba” กับความเข้าใจ ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย (วรวรรณ เฟื่องขจรศักดิ์)	59
● 13 บทกวีที่แต่งโดยพระใน เฮียะกุนินอิฉิมู (อรรธยา สุวรรณระดา)	76
● มองประวัติศาสตร์ผ่านวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่ :กรณีศึกษาเรื่องสั้น เรื่อง “คะซึกะชิยะมะ” ของอะคุตะงะวะะ ริวโนะสุเกะ (เพ็ญพร แก้วฟุ้งรังษี)	95
● บทกวีระกะของตัวละครมูระซะกิ โนะ อุเอะ ในวรรณกรรมเรื่อง เก็นจิโมะโนะงะตะริ (เกศินี ศรีวุฒิชญา)	109
● ตัวละครหญิงในอุกิงะโมะ (เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์)	124
● แผ่นดินไหวกับวรรณคดี – กรณีศึกษาผลงานรวมเรื่องสั้นชุด “คะมิโนะโคะโตะโมะตะชิวะมินะโอะโคะโตะรุ” ของมูระกะมิ ฮะรุกิ (กัมปนาท รักษ์ชน)	143

	หน้า
● การดัดแปลงวรรณกรรมโบราณกับการใช้สัญลักษณ์สร้างผลงาน เรื่อง โยะรุโนะฮิโตะริ นิ โอะวะระเตะะ ของทซุชิมะ ยูโกะ (ชยาพร ปรีชาปัญญา)	162
● ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวในเรื่องโอะชิกุโบะโมะโนะงะตะริ (สุธีรา ศรีอารียวงศ์)	179
● ตราขั้บปาปบุญในภาพภูมิทั้ง 6 (rokudou-e) สมัยคามาคูระถึงเอโดะ (น้ำใส ตันติสุข)	193

การศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอก ภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความสามารถทางภาษาแตกต่างกัน

A Comparative Study of Japanese Learning Strategies of Japanese Major Students with Different Levels of Language Proficiency

มนลิดา แก้วนันทไชย¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น และเพื่อเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความสามารถทางภาษาแตกต่างกัน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีระดับความสามารถทางภาษาระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 88 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามกลวิธีในการเรียนภาษาของผู้เรียนโดยดัดแปลงมาจากแบบสอบถามของ Oxford (1990) "Strategy Inventory for Language Learning (SILL)" เพื่อให้เหมาะสมกับงานวิจัยของผู้วิจัยเอง การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยนี้ คือ การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีระดับความสามารถทางภาษาระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ โดยใช้ ANOVA เพื่อหาความแตกต่างระหว่างกลุ่ม จากนั้นนำไปวิเคราะห์หาค่าความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของ LSD (Least significant difference) ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมนักศึกษามีระดับความถี่ในการใช้กลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นอยู่ในระดับที่ต่ำได้แก่ กลวิธีด้านอภิปัญญา (Metacognitive strategies) กลวิธีด้านจิตพิสัย (Affective strategies) และกลวิธีด้านสังคม (Social strategies) ส่วนกลวิธีทางปัญญา (Cognitive strategies) กลวิธีการชดเชย (Compensation strategies) และกลวิธีการจำ (Memory strategies) ถูกใช้ในระดับบางครั้ง เมื่อเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความสามารถทางภาษาแตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมนั้นผู้เรียนที่มีระดับความสามารถทางภาษาระดับสูงกับระดับต่ำมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้เรียนที่มีระดับความสามารถทางภาษาระดับสูงกับระดับปานกลาง และระดับปานกลางกับระดับต่ำ ไม่มีความแตกต่างกัน โดยผู้เรียนที่มีระดับความสามารถทางภาษาระดับ

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

สูงมีการใช้กลวิธีด้านอภิปรายมากกว่าระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และใช้กลวิธีการจำกับกลวิธีทางปัญญามากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1. บทนำ

จากผลสำรวจของเจแปนฟาวด์เดชั่นพบว่าในประเทศไทยมีผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ปี จากจำนวน 54,884 คน ในปี พ.ศ. 2546 เพิ่มขึ้นเป็น 71,083 คน ในปี พ.ศ. 2549 และ 78,802 คน ในปี พ.ศ. 2552 ทั้งนี้ไม่รวมผู้ที่เรียนภาษาญี่ปุ่นทางโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต และเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังมีองค์กรต่าง ๆ ที่เปิดสอนภาษาญี่ปุ่นในหลายระดับ (Japan Foundation 2005, pp. 1,5-6; 2008, pp. 1,6, 2011, pp.1, 4) เมื่อพิจารณาจากผลสำรวจข้างต้นจะเห็นได้ว่าแนวโน้มผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทยมีอัตราเพิ่มขึ้น ดังนั้นผู้สอนภาษาญี่ปุ่นในสถาบันการศึกษาจึงควรจะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องสัมพันธ์กับความต้องการของผู้เรียนและเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ภาษาญี่ปุ่น

เป็นที่ทราบกันดีว่ากลวิธีการเรียนมีความสำคัญและส่งผลต่อความสามารถของผู้เรียน (Grainger, 2005) งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าหากผู้เรียนตระหนักและรับรู้ถึงความสำคัญของกลวิธีการเรียนย่อมประสบความสำเร็จในการเรียน (Brown, 2000; Yang, 2002 as cited in Cesur, 2011) นอกจากนี้ความถี่ในการใช้กลวิธีการเรียนรู้ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพด้านภาษาหลายด้าน เช่น ระดับผลการเรียน ระดับคะแนนในชั้นเรียน การประเมินตนเอง เป็นต้น (Oxford & Burry, 1993 as cited in Oxford & Ehrman, 1995)

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่มีระดับความสามารถทางภาษาแตกต่างกัน

2.2 เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความสามารถทางภาษาแตกต่างกัน

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยมหาสารคามชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 88 คน

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น : ความสามารถทางภาษาของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น

ตัวแปรตาม : กลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่น

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 กลวิธีการเรียน (Learning strategies) หมายถึง การกระทำที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งกระทำโดยผู้เรียนที่ทำให้การเรียนง่ายขึ้น เร็วขึ้น ทำให้สนุกสนานมากขึ้น ตัวเองเป็นผู้ทำ โดยตรงมากกว่า มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถถ่ายโอนไปยังสถานการณ์ใหม่ได้มากขึ้นด้วย

4.2 กลวิธีการจำ (Memory strategies) หมายถึง กลวิธีที่ใช้เพื่อกักเก็บและเรียก ข้อมูลใหม่กลับคืนมา

4.3 กลวิธีทางปัญญา (Cognitive strategies) หมายถึง กลวิธีที่ใช้ในการจัดการ หรือเปลี่ยนแปลงภาษาเป้าหมาย

4.4 กลวิธีการชดเชย (Compensation strategies) หมายถึง กลวิธีที่ใช้เพื่อ ช่วยเหลือผู้เรียนใช้ภาษาใหม่

4.5 กลวิธีด้านอภิปัญญา (Metacognitive strategies) หมายถึง กลวิธีที่ นอกเหนือจากกลวิธีทางปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนทำการประสานงานกับกระบวนการเรียน

4.6 กลวิธีด้านจิตพิสัย (Affective strategies) หมายถึง ผู้เรียนซึ่งมีอารมณ์ ทัศนคติแรงจูงใจ และคุณค่า

4.7 กลวิธีด้านสังคม (Social strategies) หมายถึง การสื่อสารของผู้เรียนกับ บุคคลซึ่งใช้ภาษาเป้าหมาย

5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

5.1 ความหมายของกลวิธีการเรียน

Oxford (1990, p. 8) กล่าวว่ากลวิธีการเรียนเป็นการกระทำที่เฉพาะซึ่งกระทำ โดยผู้เรียนเพื่อให้การเรียนง่ายขึ้น เร็วขึ้น สนุกสนานมากขึ้น ควบคุมตัวเองได้มากขึ้น มี ประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถถ่ายทอดไปยังสถานการณ์ใหม่ได้มากขึ้น

สรุปได้ว่า กลวิธีการเรียนภาษา คือ เทคนิคหรือกลวิธีที่ผู้เรียนแต่ละคน ตระหนักรู้และนำมาใช้เพื่อช่วยให้การเรียนภาษามีความสะดวกขึ้นและพัฒนาทักษะทาง ภาษาหรือการใช้ภาษาของพวกเขา

5.2 ความสำคัญของกลวิธีการเรียนภาษา

Hong-Nam and Leavell (2006, p. 400) กล่าวว่ากลวิธีการเรียนภาษาสามารถ ช่วยผู้เรียนในการส่งเสริมให้เกิดผลสำเร็จในความสามารถทางภาษา อีกทั้งกลวิธีการเรียน ไม่เพียงแต่ช่วยผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จและใช้ในการเรียนภาษาเท่านั้น แต่ยังทำให้การ เรียนรู้ด้วยการควบคุมตนเองของผู้เรียนเพิ่มขึ้นอีกด้วย

สรุปได้ว่ากลวิธีการเรียนช่วยให้ผู้เรียนภาษามีประสิทธิภาพในการเรียนภาษาเพิ่มมากขึ้นและยังส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการควบคุมตนเองรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเพิ่มมากขึ้นด้วย

5.3 ประเภทของกลวิธีการเรียน

Oxford (1990,p.151) ได้แบ่งกลวิธีการเรียนภาษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับภาษาเป้าหมาย เรียกว่า กลวิธีโดยตรง (Direct strategies) ซึ่งประกอบด้วย กลวิธีการจำ (Memory strategies) กลวิธีทางปัญญา (Cognitive strategies) และกลวิธีการชดเชย (Compensation strategies) กลวิธีโดยตรงทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางด้านจิตใจของภาษา ในทางตรงกันข้ามก็คือกลวิธีโดยอ้อม (Indirect strategies) ประกอบด้วย กลวิธีด้านอภิปัญญา (Metacognitive strategies) กลวิธีด้านจิตพิสัย (Affective strategies) และกลวิธีด้านสังคม (Social strategies)

สรุปได้ว่าการแบ่งกลวิธีการเรียนนั้นโดยหลักการแล้วจะแบ่งกว้าง ๆ คือ กลวิธีที่มีผลโดยตรงต่อการเรียนภาษาและกลวิธีที่มีผลทางอ้อมต่อการเรียนภาษา

5.4 ลักษณะของผู้เรียนภาษาที่ประสบผลสำเร็จ

Hong-Nam and Leavell (2006, p. 400) กล่าวว่าผู้เรียนที่ประสบผลสำเร็จมีส่วนร่วมในการเรียนภาษาอย่างมีจุดมุ่งหมายมากกว่าและใช้กลวิธีการเรียนภาษามากกว่า และจากงานวิจัยทั้งหมดพบว่าความถี่กับการใช้กลวิธีการเรียนภาษาของผู้เรียนและกลวิธีที่พวกเขาเลือกเป็นลักษณะที่แตกต่างจากผู้เรียนที่ประสบผลสำเร็จน้อย

สรุปได้ว่าลักษณะของผู้เรียนภาษาที่ประสบผลสำเร็จมีการใช้กลวิธีการเรียนภาษามากกว่าและสามารถนำกลวิธีในการเรียนภาษาต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรืองานที่ได้รับมอบหมายได้ดีกว่า

5.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทวีศักดิ์ ชันยศ (2550) ได้ทำการสำรวจกลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามและทำการเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาแยกตามเพศ คณะ และระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่านักศึกษามีระดับความถี่ในการใช้กลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษอยู่ระดับปานกลาง โดยที่นักศึกษาเพศชายมีระดับความถี่การใช้มากกว่าเพศหญิง และนักศึกษาที่มีผลการเรียนดีจะใช้กลวิธีการเรียนมากกว่านักเรียนที่มีผลการเรียนอ่อนอย่างมีนัยสำคัญ

สุพัตรา สมนึก (2550) ได้ทำการศึกษากลวิธีการเรียนภาษาไทยและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลการเรียนภาษาไทยกับการใช้กลวิธีการเรียนของนักเรียนไทยมุสลิม ผลการวิจัยพบว่านักเรียนไทยมุสลิมใช้กลวิธีการเรียนภาษาไทยโดยรวมระดับปานกลาง และนำกลวิธีด้านจิตพิสัยมาใช้มากที่สุด ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียน

ภาษาไทยกับการใช้กลวิธีการเรียนนั้นพบว่ากลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนภาษาไทยระดับสูงใช้กลวิธีทั้ง 6 ประเภทมากกว่ากลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Ishibashi (1994) ได้ทำการศึกษาการศึกษากลวิธีการเรียนและความแตกต่างของกลวิธีการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีผลการเรียนสูงกับผู้เรียนที่มีผลการเรียนต่ำในหลักสูตรเตรียมความพร้อมของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นซึ่งเรียนในหลักสูตรพิเศษนักศึกษาต่างชาติมหาวิทยาลัย Takushoku จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เรียนที่มีผลการเรียนสูงกับผลการเรียนต่ำใช้กลวิธีการเรียนทั้ง 6 กลวิธีแตกต่างกัน โดยผู้เรียนที่มีผลการเรียนสูงใช้ กลวิธีทางปัญญา มากที่สุด ส่วนผู้เรียนที่มีผลการเรียนต่ำใช้กลวิธีด้านสังคมมากที่สุด

Mori (2008) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการใช้กลวิธีและการใช้ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในมหาวิทยาลัยอเมริกัน งานวิจัยนี้ศึกษาการใช้กลวิธีของผู้เรียนที่ใช้ในการเรียนค้นคว้า คำศัพท์ บทสนทนาและงานที่เกี่ยวกับไวยากรณ์ นอกจากนั้นยังศึกษาความแตกต่างในการใช้ของกลวิธีเฉพาะระหว่างผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ระดับสูงและผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ระดับต่ำ ผลแสดงว่าถึงแม้ว่าผู้เรียนจะมีแนวโน้มในการใช้กลวิธีทางปัญญาบางอย่างร่วมกัน แต่คุณภาพของการใช้กลวิธีระหว่างผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ระดับสูงกับผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ระดับต่ำแตกต่างกัน

Lamatya (2010) ได้ทำการศึกษาการใช้กลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาอังกฤษแตกต่างกัน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการเรียนและผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ผลการใช้กลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษอยู่ระดับปานกลาง กลวิธีที่มีความถี่มากที่สุด คือ กลวิธีด้านอุปมาอุปไมย รองลงมาคือ กลวิธีการชดเชย กลวิธีทางปัญญา กลวิธีด้านสังคม และกลวิธีด้านจิตพิสัย ส่วนกลวิธีที่มีความถี่น้อยที่สุด คือ กลวิธีการจำ และนักเรียนกลุ่มที่เก่งมากกับกลุ่มที่เก่ง ใช้กลวิธีการเรียนในระดับความถี่ที่มากกว่ากลุ่มปานกลางกับกลุ่มที่ต่ำ ใช้กลวิธีทางปัญญาและกลวิธีอุปมาอุปไมยแตกต่าง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่ากลวิธีการเรียนมีผลต่อการเรียนของผู้เรียนภาษา และผู้เรียนภาษาที่มีความสามารถทางภาษามากกว่าย่อมมีการใช้กลวิธีการเรียนมากกว่าและแตกต่างจากผู้เรียนภาษาที่มีความสามารถทางภาษาน้อยกว่า ดังนั้น การศึกษากลวิธีการเรียนของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นจึงเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน เพื่อจะได้นำไปปรับใช้ในการพัฒนาการเรียนภาษาญี่ปุ่นของตนเอง

6. วิธีดำเนินการวิจัย

6.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาสารคามวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่ศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 206 คน ใน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยมหาสารคามชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 88 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากว่า นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 1 ยังไม่มีผลการเรียนในรายวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นในภาคการเรียนดังกล่าว และนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 4 ได้เรียนในหลักสูตรเดิมซึ่งรายวิชาและจำนวนหน่วยกิตไม่เท่ากัน ทั้งนี้ในการแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นดังกล่าวนั้นจะใช้เกณฑ์ผลการเรียนในรายวิชาภาษาญี่ปุ่น ดังต่อไปนี้ ไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น 1-2 (Elementary Japanese Grammar1-2) การฟังและพูดภาษาญี่ปุ่นเพื่อความเข้าใจ 1-2 (Listening and Speaking Japanese1-2) สัทศาสตร์ภาษาญี่ปุ่น (Japanese Phonetics) ญี่ปุ่นศึกษา (Japanese Studies) การอ่านภาษาญี่ปุ่นเพื่อจับใจความ (Main Idea Reading in Japanese) และคันจิศึกษา (Kanji Studies) รายวิชาดังกล่าวเป็นรายวิชาที่นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 ได้เรียนมาแล้วในภาคการศึกษาที่ 1-2/2555 และนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 3 ได้เรียนมาแล้วในภาคการศึกษาที่ 1-2/2553 หลังจากนั้นก็นำผลการเรียนเฉลี่ยสะสมเฉพาะวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่ได้มาแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีผลการเรียนระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำโดยใช้เกณฑ์การอิงกลุ่ม

6.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามกลวิธีในการเรียนภาษาของผู้เรียนโดยดัดแปลงมาจากแบบสอบถามของ Oxford (1990) “Strategy Inventory for Language Learning (SILL)” เพื่อให้เหมาะสมกับงานวิจัยของผู้วิจัยเอง

6.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

6.3.1 ตรวจสอบข้อมูลนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่ได้ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น 1-2 การฟังและพูดภาษาญี่ปุ่นเพื่อความเข้าใจ 1-2 สัทศาสตร์ภาษาญี่ปุ่น ญี่ปุ่นศึกษา การอ่านภาษาญี่ปุ่นเพื่อจับใจความ และคันจิศึกษาครบและมีผลการเรียนในรายวิชาดังกล่าว ส่วนนักศึกษาที่ถอน (W) รายวิชาใดวิชาหนึ่งไม่ได้นำมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง

6.3.2 หาค่าผลการเรียนเฉลี่ยของรายวิชาที่กลุ่มตัวอย่างได้หลังจากนั้นก็เรียงลำดับกลุ่มตัวอย่างตามผลการเรียนโดยเรียงจากมากไปหาน้อยทั้งหมด 88 คนโดยไม่แยกชั้นปี

6.3.3 ระบุรหัสกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดตั้งแต่ 001-088 โดยไม่ระบุชื่อและผลการเรียนของนักศึกษาและการลงทะเบียนเพื่อสามารถรอกข้อมูลได้อย่างถูกต้องหลังจากลงทะเบียนแล้วจึงแยกชั้นปีเพื่อสะดวกต่อการเก็บข้อมูล

6.3.4 นำแบบสอบถามไปแจกให้แก่ นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ในมหาวิทยาลัยมหาสารคามโดยไม่จำกัดเวลาในการตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งหมด 88 ชุดได้กลับคืนมาครบตามจำนวน

6.4 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะดำเนินการดังต่อไปนี้ วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติทั้งหมดด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ กล่าวคือ ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ ข้อมูลเกี่ยวกับกลวิธีการเรียนภาษา วิเคราะห์โดยการประเมินเป็นค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยวิเคราะห์แต่ละกลวิธีการเรียนเป็นรายข้อและรวมทุกกลวิธี และทำการเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ โดยการใช้ANOVA (ANOVA) เพื่อหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มจากนั้นนำไปวิเคราะห์หาความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของ LSD (Least significant difference)

7. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้กลวิธีการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยมหาสารคามชั้นปีที่ 2 และ 3 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 88 คน สรุปผลการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยมหาสารคามชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 88 คน ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ ดังแสดงในตาราง 1

7.1 ข้อมูลทั่วไป

ตาราง 1 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่น

ระดับความสามารถทาง ภาษาญี่ปุ่น	จำนวนตัวอย่าง (คน)	ร้อยละ
ระดับสูง	31	35.23
ระดับปานกลาง	24	27.27
ระดับต่ำ	33	37.5
รวม	88	100

ตาราง 1 แสดงจำนวนนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่มีระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงซึ่งมีผลการเรียนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.00 – 3.06 จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 35.23 นักศึกษาที่มีระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับปานกลางซึ่งมีผลการเรียนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2.94 – 2.38 จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 27.27 และนักศึกษามีระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำซึ่งมีผลการเรียนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2.31- 1.25 จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 โดยผลการเรียนเฉลี่ยดังกล่าวใช้ค่าสถิติในการคำนวณ คือค่าเฉลี่ยกับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

7.2 กลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น

นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ใช้กลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นทั้ง 6 กลวิธี ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 การใช้กลวิธีการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น

กลวิธีการเรียน	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
กลวิธีการจำ	3.28	0.53	ใช้บางครั้ง
กลวิธีทางปัญญา	3.33	0.54	ใช้บางครั้ง
กลวิธีการชดเชย	3.30	0.57	ใช้บางครั้ง
กลวิธีด้านอภิปัญญา	3.88	0.55	ใช้บ่อย
กลวิธีด้านจิตพิสัย	3.73	0.62	ใช้บ่อย
กลวิธีด้านสังคม	3.71	0.58	ใช้บ่อย
ภาพรวม	3.54	0.44	ใช้บ่อย

จากตาราง 2 แสดงภาพรวมของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 มหาวิทยาลัยมหาสารคามว่ามีการใช้กลวิธีการเรียนบ่อย ($\bar{x} = 3.54$ S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักศึกษาใช้กลวิธีการเรียนอยู่ 2 ระดับ คือ ใช้บ่อยกับใช้บางครั้ง กล่าวคือ นักศึกษาใช้กลวิธีด้านอภิปัญญา ($\bar{x} = 3.88$ S.D. = 0.55) กลวิธีด้านจิตพิสัย ($\bar{x} = 3.73$ S.D. = 0.62) และกลวิธีด้านสังคม ($\bar{x} = 3.71$ S.D. = 0.58) อยู่ในระดับที่ใช้บ่อยตามลำดับ ส่วนกลวิธีทางปัญญา ($\bar{x} = 3.33$ S.D. = 0.54) กลวิธีการจดจำ ($\bar{x} = 3.30$ S.D. = 0.57) และกลวิธีการจำ ($\bar{x} = 3.28$ S.D. = 0.53) อยู่ในระดับที่ใช้บางครั้งตามลำดับ

7.3 การเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความสามารถทางภาษาแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่มีระดับความสามารถทางภาษาระดับสูง ระดับปานกลางและระดับต่ำ ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 3-4 ต่อไปนี้

ตาราง 3 ค่าสถิติการเปรียบเทียบความแตกต่างในการใช้กลวิธีการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ

กลวิธีการเรียน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
กลวิธีการจำ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.54	0.77	2.91*
	ภายในกลุ่ม	85	22.46	0.26	
	รวม	87	24.00		
กลวิธีทางปัญญา	ระหว่างกลุ่ม	2	1.59	0.80	2.87*
	ภายในกลุ่ม	85	23.61	0.28	
	รวม	87	25.20		
กลวิธีการจดจำ	ระหว่างกลุ่ม	2	0.17	0.09	0.27
	ภายในกลุ่ม	85	27.78	0.33	
	รวม	87	27.96		

กลวิธีด้านอภิปัญญา	ระหว่างกลุ่ม	2	2.86	1.43	5.25**
	ภายในกลุ่ม	85	23.15	0.27	
	รวม	87	26.01		
กลวิธีด้านจิตพิสัย	ระหว่างกลุ่ม	2	0.49	0.25	0.64
	ภายในกลุ่ม	85	32.68	0.38	
	รวม	87	33.17		
กลวิธีด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.79	0.40	1.18
	ภายในกลุ่ม	85	28.64	0.34	
	รวม	87	29.43		
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.02	0.51	2.69*
	ภายในกลุ่ม	85	16.06	0.19	
	รวม	87	17.07		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างในการใช้กลวิธีการเรียนของ นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่มีระดับความสามารถทางภาษาระดับสูง ระดับปานกลางและระดับต่ำ จากตาราง 3 พบว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษา แตกต่างกันใช้กลวิธีการเรียนโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักศึกษาที่มีความสามารถแตกต่างกันใช้กลวิธีด้านอภิ ปัญญาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนกลวิธีกำและกลวิธีทาง ปัญญาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 4 ค่าสถิติการเปรียบเทียบความแตกต่างในการใช้กลวิธีการเรียนของนักศึกษา
วิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูง ระดับปานกลางและ
ระดับต่ำเป็นรายคู่

กลวิธีการเรียน	ระดับ ความสามารถ	ระดับความสามารถ			
		$\bar{x}$	สูง	ปานกลาง	ต่ำ
กลวิธีการจำ	สูง	3.45	-	0.24	0.30*
	ปานกลาง	3.21	-	-	0.06
	ต่ำ	3.15	-	-	-
กลวิธีทางปัญญา	สูง	3.48	-	0.13	0.31*
	ปานกลาง	3.35	-	-	0.19
	ต่ำ	3.17	-	-	-
กลวิธีด้านอภิ ปัญญา	สูง	4.09	-	0.18	0.42**
	ปานกลาง	3.91	-	-	0.24
	ต่ำ	3.67	-	-	-
ภาพรวม	สูง	3.66	-	0.11	0.25*
	ปานกลาง	3.55	-	-	0.14
	ต่ำ	3.41	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 4 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการใช้กลวิธีการเรียนของนักศึกษาที่มีระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำเป็นรายคู่พบว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงมีการใช้กลวิธีการเรียนโดยภาพรวมมากกว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงมีการใช้กลวิธีด้านอภิปัญญามากกว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงมีการใช้กลวิธีการจำและกลวิธีทางปัญญามากกว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

8. บทสรุป

การวิจัยกลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สรุปผลได้ดังนี้

8.1 กลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นที่นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นใช้บ่อยโดยภาพรวม ได้แก่ กลวิธีด้านอภิปัญญา กลวิธีด้านจิตพิสัย และกลวิธีด้านสังคม ทั้งนี้ นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นใช้กลวิธีทางปัญญา กลวิธีการชดเชย และกลวิธีการจำเพียงบางครั้ง

8.2 การเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีความสามารถระดับสูง ปานกลาง และระดับต่ำ โดยภาพรวมพบว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นต่างกันใช้กลวิธีการเรียนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงมีการใช้กลวิธีการเรียนมากกว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำ โดยใช้กลวิธีด้านอภิปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และใช้กลวิธีการจำกับกลวิธีทางปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างนักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงกับระดับ ปานกลาง และระดับ ปานกลางกับระดับต่ำ

9. การอภิปรายผล

จากการวิจัยกลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้วิจัยขออภิปรายผล ดังนี้

9.1 จากการศึกษาคำการใช้กลวิธีการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กลวิธีการเรียนที่นักศึกษาใช้บ่อย ได้แก่ กลวิธีด้าน อภิปัญญา กลวิธีด้านจิตพิสัย และกลวิธีด้านสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพัตรา สมนึก (2550) ที่พบว่านักเรียนไทยมุสลิมชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนพัฒนาวิทยา จังหวัดยะลา ใช้กลวิธีด้านจิตพิสัยในการเรียนภาษาไทยมากที่สุด และงานวิจัยของ Lamatya (2010) ที่พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิต มัธยมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ใช้กลวิธีด้านอภิปัญญามากที่สุด ส่วนกลวิธีด้านสังคมใช้เป็นอันดับที่ 4 ซึ่งต่างจากนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ใช้กลวิธีด้านสังคมบ่อย ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการได้เรียนภาษาญี่ปุ่นกับอาจารย์ชาวญี่ปุ่นตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ทำให้เกิดความคุ้นเคย กล้าที่จะซักถามและพูดภาษาญี่ปุ่นกับอาจารย์ชาวญี่ปุ่น นอกจากนี้กิจกรรมในห้องเรียนที่ต้องใช้ภาษาญี่ปุ่นกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนทำให้นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นมีโอกาสใช้กลวิธีด้านสังคมมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

9.2 จากการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการใช้กลวิธีการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีความสามารถระดับสูง ปานกลาง และระดับต่ำ โดยภาพรวมพบว่า นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงมีการใช้กลวิธีการเรียนมากกว่า นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทวีสักดิ์ ชันยศ (2550; สุพัตรา สมนึก, 2550; Lamatya, 2010) งานวิจัยที่กล่าวมานี้พบว่าผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาระดับสูงใช้กลวิธีการเรียนในความรู้ที่มากกว่าผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญ และกลวิธีการเรียนที่นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงใช้มากกว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำ คือ กลวิธีด้านอภิปัญญา กลวิธีการจำ และกลวิธีทางปัญญาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ishibashi (1994; Mori, 2008; Lamatya, 2010) โดยงานวิจัยดังกล่าวพบว่าผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาระดับสูงหรือมากกว่าใช้กลวิธีด้านอภิปัญญาและกลวิธีทางปัญญามากกว่าผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาระดับต่ำหรือน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม นักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 ที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาสารคามใช้กลวิธีการจำมากกว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาระดับต่ำ ซึ่งคาดว่าเป็นผลมาจากกิจกรรมการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่จัดสอบในทุกสัปดาห์เพื่อให้นักศึกษาได้จดจำคำศัพท์หรืออักษรคันจิได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาระดับสูงจึงต้องใช้กลวิธีการจำ และอาจเป็นผลมาจากลักษณะการเรียนการสอนภาษาของไทยที่เน้นให้ผู้เรียนจดจำตัวอักษร คำศัพท์ และไวยากรณ์เป็นต้น เมื่อพิจารณาผลงานวิจัยของ Ishibashi (1994) ที่ได้ศึกษากลวิธีการเรียนและความแตกต่างของกลวิธีการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีผลการเรียนสูงกับผู้เรียนที่มีผลการเรียนต่ำของนักศึกษาเกาหลี ไต้หวัน และนักศึกษาจีนที่ได้ไปเรียนภาษาญี่ปุ่นที่มหาวิทยาลัย Takushoku ประเทศญี่ปุ่น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลับพบว่าผู้เรียนที่มีผลการเรียนสูงใช้กลวิธีการจำอยู่ในลำดับที่ 5 ดังนั้น การนำกลวิธีการเรียนของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นมาใช้จึงขึ้นอยู่กับสภาพการเรียนการสอนด้วย

10. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพฤติกรรมการเรียนและการเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 2 และ 3 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

10.1 ข้อเสนอแนะสำหรับอาจารย์ผู้สอนภาษาญี่ปุ่น

ผลการวิจัยพฤติกรรมการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 และ 3 พบว่า นักศึกษาใช้กลวิธีด้านอภิปัญญา กลวิธีด้านจิตพิสัย และกลวิธีด้านสังคมบ้อย ซึ่งกลวิธีการเรียนทั้ง 3 ประเภทเป็นกลวิธีโดยอ้อม ส่วนกลวิธีโดยตรง ได้แก่ กลวิธีการจำ กลวิธีทางปัญญา และกลวิธีการชดเชย นักศึกษานำมาใช้เพียงแค่บางครั้งเท่านั้น เมื่อนำผลการเปรียบเทียบของนักศึกษาที่มีระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูง ปานกลาง และระดับต่ำมาวิเคราะห์พบว่า นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงใช้กลวิธีการจำ กลวิธีทางปัญญา และกลวิธีด้านอภิปัญญามากกว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำ ซึ่งกลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีโดยตรง อาจารย์ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นจึงควรจะนำกลวิธีการเรียน ได้แก่ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เรียนรู้มาแล้วกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ในภาษาญี่ปุ่น การนำเอาคำใหม่ ๆ ในภาษาญี่ปุ่นไปใช้ในประโยคเพื่อให้จำได้ดียิ่งขึ้น การเชื่อมโยงเสียงของคำใหม่ในภาษาญี่ปุ่นกับการนิภาพของคำนั้นเพื่อช่วยให้จำได้ การจดจำคำใหม่โดยการคิดถึงภาพของเหตุการณ์ซึ่งคำเหล่านั้นอาจจะถูกใช้ การใช้คำพ้องเสียง การใช้บัตรคำ และการแสดงท่าทางประกอบเพื่อช่วยในการจำคำใหม่ การจดจำคำหรือสำนวนใหม่ ๆ โดยการจำว่าคำเหล่านั้นอยู่หน้าใดของหนังสือ ส่วนใดของกระดาน หรือตามป้ายประกาศต่าง ๆ ไปปรับให้เข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น ให้คำแนะนำฝึกอบรมให้แก่นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาระดับต่ำ นักศึกษาเหล่านั้นจะได้นำกลวิธีการเรียนไปใช้ในการเรียนภาษาญี่ปุ่นมากขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะภาษาญี่ปุ่นของตนเอง

10.2 ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้นำกลวิธีการจำ กลวิธีทางปัญญา และกลวิธีด้านอภิปัญญาซึ่งเป็นกลวิธีที่นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูงใช้มากกว่า นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำโดยทดลองให้นักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำใช้มากขึ้น อาจปรับให้เข้ากับกิจกรรมหรืองานกลุ่มทดลองและดูผลว่านักศึกษาที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับต่ำมีความสามารถเพิ่มขึ้นกว่าเดิมมากน้อยเพียงใด

บรรณานุกรม

ทวีศักดิ์ ชันยศ. (2550). การศึกษากลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาชั้นปีที่ 1

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พิบูลสงคราม, พิษณุโลก. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2554.

จาก<<http://dcms.thailis.or.th/tdc/basic.php>>

สุพัตรา สมนึก. (2550). กลวิธีการเรียนและทัศนคติที่มีต่อภาษาไทยของนักเรียนไทย

มุสลิม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2555.

จาก <<http://dcms.thailis.or.th/tdc/basic.php>>

Cesur, M. O. (April 2011). Can Language Learning Strategies Predict Turkish

University Prepclass Studentes' Achievement in Reading

Comprehension?. Retrieved March 20, 2012.

from<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187704281100574X>>

Grainger, P. (June 2005). Second Language Learning Strategies and Japanese:

Does orthography Make a Difference?. Retrieved March 20, 2012.

from<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0346251X05000205>>

Hong-Nam, K. and Leavell, A. G. (September 2006). Language Learning Strategy

Use of ESL Students in an Intensive English Learning Context.

Retrieved March 20, 2012.

from<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0346251X06000613>>

Japan Foundation. (2005). Survey Report on Japanese-Language Education

Abroad 2003. Retrieved March, 20, 2012 .

from <<http://www.jpjf.go.jp/j/japanese/survey/result/dl/2003gaiyou.pdf>>

Japan Foundation. (2008). Survey Report on Japanese-Language Education

Abroad 2006. Retrieved March, 20, 2012 .

from< <http://www.jpjf.go.jp/j/japanese/survey/result/dl/gaiyo2006.pdf>>

Japan Foundation. (2011). Survey Report on Japanese-Language Education

Abroad 2009. Retrieved March, 20, 2012 .

from<http://www.jpf.go.jp/j/japanese/survey/result/dl/survey_2009/gaiyo2009.pdf>

Lamatya, Y. (2010). **A Study of English Language Learning Strategies of M.5 Students with Different English Achievement**. Thesis, M.A., Thammasat University. Retrieved July 26, 2012.

from <<http://dcms.thailis.or.th/tdc/basic.php>>

Mori, S. (November 2008). **Task-Related Japanese Language Learning Strategies Used by High and Low Achievers at an American University**. Doctoral dissertation, Ph.D., Indiana University. Retrieved September 22, 2012.
from< <http://gradworks.umi.com/33/19/3319832.html>>

Oxford, R.L. (1990). **Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know**. Boston: Heinle&Heinle.

Oxford, R. L. and Ehrman, M. E. (August 1995). **Adults' Language Learning Strategies in an Intensive Foreign Language Program in the United States**. Retrieved March 20, 2012.

from<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0346251X9500023D>>

Ishibashi Reiko. (1994). 「日本語学習者の学習ストラテジー調査の分析－予備教育の学習の場合」 (Learning Strategies of JFL Learners in a Preparatory Course) [in Japanese]. 『日本語紀要』 拓殖大学留学生別科 4, 91-107.

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นในการเรียนแบบรวมกลุ่ม ผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน

Factors Related to Japanese Learning Achievement in Mixed Background Knowledge Classrooms

ยุพิน ประทุมมี¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยและทัศนคติในการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร 4) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานความรู้เดิมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร และ 5) ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนิสิตสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 43 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) การทดสอบค่าไค-สแควร์ (Chi-square) และการทดสอบค่า t (Independent t-test) ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการเรียนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นิสัยและทัศนคติในการเรียน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นในด้านทักษะการอ่านและทักษะการเขียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พื้นความรู้เดิมมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นในด้านทักษะการอ่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความสัมพันธ์กับทักษะการเขียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน พบว่าด้านพื้นฐานความรู้เดิมโดยดูจากระดับผลการเรียนมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1. บทนำ

ปัจจุบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น เพื่อนำไปใช้ในการทำงานหรือเพื่อศึกษาต่อในสาขาที่เกี่ยวข้องกับแผนงานในอนาคต และมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเน้นในด้านประโยชน์ใช้สอยที่แท้จริง (ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ, 2548, หน้า 92)

แม้ว่าวิชาภาษาญี่ปุ่นมีประโยชน์ และมีความจำเป็นดังกล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ในสภาพความเป็นจริง การจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่นระดับมหาวิทยาลัยของรัฐและในกำกับของรัฐเขตภาคเหนือของประเทศไทย ที่จัดการเรียนการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่น ด้วยรูปแบบรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน ตลอด 4 ปีการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2530 เป็นต้นมา ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เกี่ยวกับผู้เรียน พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ยกเว้น เรื่องผู้เรียนขาดความมั่นใจในการใช้ภาษาญี่ปุ่น ผู้เรียนรู้สึกตื่นเต้นและกังวลเมื่อถูกอาจารย์เรียกตอบคำถามหรือสนทนาได้ตอบ ส่วนการใช้ภาษาญี่ปุ่นในห้องเรียน และการนำความรู้ภาษาญี่ปุ่นไปใช้จริงนอกห้องเรียนนั้น พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านการเรียนการสอน พบว่า ยังมีปัญหาอยู่ในระดับมาก (อัจฉรา อังตระกูล, 2553, หน้า 261)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับผลการเรียนของนิสิตสาขาภาษาญี่ปุ่น ชั้นปีที่ 3 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 47 คน ของมหาวิทยาลัยนเรศวร ในเดือนกันยายน ปีการศึกษา 2555 พบว่า นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่า 2.50 อยู่ในระดับพอใช้ ร้อยละ 46.81 ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่สูงมาก แสดงให้เห็นว่าอาจมีปัจจัยบางอย่างที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องทราบถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นของนิสิต เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนที่จะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การที่นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นอยู่ในระดับพอใช้ อาจมีปัจจัยหลายอย่างส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิต ธีระศักดิ์ อูร์จนาพันธ์ (2538, หน้า 9) มีความเห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบใหญ่ 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางด้านเชาวน์ปัญญา กับองค์ประกอบที่ไม่ใช่เชาวน์ปัญญา องค์ประกอบทางด้านเชาวน์ปัญญา หมายถึง ความสามารถทางด้านวิชาการและความถนัด ส่วนองค์ประกอบที่ไม่ใช่เชาวน์ปัญญา หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทางด้านเศรษฐกิจ สังคม อารมณ์ จิตใจ ร่างกาย สภาพแวดล้อม

ทางการศึกษา ในส่วนขององค์ประกอบที่ไม่ใช่เขาวนปัญญา นั้น ปัจจุบันนักการศึกษาได้ให้ความสนใจในด้านนี้มากขึ้น หลังจากที่ศึกษาวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ได้ขึ้นกับองค์ประกอบทางด้านเขาวนปัญญาอย่างเดียว ต้องมาจากองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จะสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนิสิตได้นั้น วนิตา ดีแป้น (2553, หน้า 5) และพินิจ เนื่องภิรมย์ และนภดล มณีเทียร (2548, หน้า 1) มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น ผู้เรียน ได้แก่ ความรู้พื้นฐานเดิม เจตคติต่อวิชา ความถนัดทางภาษา แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเอาใจใส่ของผู้ปกครอง นิสัยในการเรียน และห้องเรียน ได้แก่ คุณภาพการสอนของครู สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพในห้องเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับเพื่อน และด้านเนื้อหาวิชา ในส่วนของ ธีระศักดิ์ อุรุจนานนท์ (2538) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยและทัศนคติในการเรียน และพฤติกรรมการสอน กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นิสัยและทัศนคติในการเรียน พฤติกรรมการสอน เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนี้ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในด้านการจัดการเรียนการสอน อัจฉรา อึ้งตระกูล (2553) ได้กล่าวถึงปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่นในเขตภาคเหนือของไทยว่า ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นจำนวนเกือบครึ่งเคยเรียนภาษาญี่ปุ่นมาก่อนที่จะเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย จึงทำให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมเสริมทำได้ยาก แต่การจะแยกผู้เรียนตามผลการสำรวจข้อมูลของ เคโกะ คูชิเดะ (Kushida Keiko, 2003) ที่ได้สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกับระดับมหาวิทยาลัย พบว่า การแยกชั้นเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีพื้นฐานกับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานไม่ใช่เรื่องดี นั่นเป็นเพราะว่าผู้เรียนที่มีพื้นฐานเรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพียง 3-4 คาบต่อสัปดาห์ เป็นกลุ่มผู้เรียนที่เรียนเนื้อหาภาษาญี่ปุ่นไม่จบระดับต้น ดังนั้นแม้จะจัดให้เรียนร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีพื้นฐานกับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานจึงมีความรู้ภาษาญี่ปุ่นไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาเอกสารและผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมของผู้เรียน คือ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน ปัจจัยด้านนิสัยและทัศนคติในการเรียน ปัจจัยด้านพฤติกรรมการเรียน ปัจจัยด้านพฤติกรรมการสอนของครู และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ส่วนตัวแปรระดับผู้เรียนที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคือเจตคติต่อการเรียน ความรู้พื้นฐาน พบว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระดับผู้เรียนที่มีอิทธิพลทางตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนี้จากงานวิจัยและการสำรวจข้อมูลพบว่าการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบรวมกลุ่มระหว่างผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกันนั้น อาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่เอกสารงานวิจัยที่ผ่านมา ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับ

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นในการเรียนแบบรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนิสิตชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 มหาวิทยาลัยนเรศวร ทำการศึกษากับนิสิตจำนวนทั้งหมด 43 คน เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนิสิตมากที่สุดในการเรียนแบบรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยและทัศนคติในการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานความรู้เดิมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร
5. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร

3. ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะของนิสิตสาขาภาษาญี่ปุ่น ชั้นปีที่ 4
2. ทำให้ทราบปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นในการเรียนแบบรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน
3. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง นำไปประกอบพิจารณาปรับปรุงนิสิตและพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่น เพื่อให้นิสิตประสบความสำเร็จในการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นิสิตสาขาภาษาญี่ปุ่น ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 83 คน มหาวิทยาลัยนเรศวร

1.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตสาขาภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 43 คน มหาวิทยาลัยนเรศวร

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 ปัจจัยด้านพฤติกรรมการเรียน

2.1.2 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา

2.1.3 ปัจจัยด้านนิสัยและทัศนคติในการเรียน

2.1.4 ปัจจัยด้านพื้นความรู้เดิม

2.2 ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนิสิตสาขาภาษาญี่ปุ่น ชั้นปีที่ 4 แบ่งเป็น 4 ทักษะ ได้แก่

2.2.1 ทักษะไวยากรณ์

2.2.2 ทักษะการสื่อสาร

2.2.3 ทักษะการอ่าน

2.2.4 ทักษะการเขียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้นิยามศัพท์เฉพาะสำหรับคำศัพท์สำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การเรียนแบบรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน หมายถึง เป็นวิธีการที่ผู้สอนจัดการเรียนการสอน ภาษาญี่ปุ่นระหว่างผู้เรียนที่มีพื้นฐานกับไม่มีพื้นฐานเรียนร่วมกันตลอด 4 ปีการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนใน 4 ทักษะ หมายถึง ผลการเรียนที่ได้จากการศึกษา รายวิชาภาษาญี่ปุ่น จำนวน 14 รายวิชา ซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่มทักษะ คือ ทักษะไวยากรณ์ ได้แก่ รายวิชาภาษาญี่ปุ่น 1 - 6 ทักษะการสื่อสาร ได้แก่ รายวิชาการสนทนาภาษาญี่ปุ่น 1 - 4 ทักษะการอ่าน ได้แก่ รายวิชาการอ่านภาษาญี่ปุ่น 1 - 3 และทักษะการเขียน ได้แก่ รายวิชาการเขียนภาษาญี่ปุ่น 1

ผู้เรียนที่มีพื้นฐาน หมายถึง นิสิตที่เคยเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่น เป็นแผนการเรียน ประมาณ 5 คาบต่อสัปดาห์ขึ้นไป ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน หมายถึง นิสิตที่ไม่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นมาก่อน หรือเคยเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวนน้อยกว่า 5 คาบต่อสัปดาห์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีดังนี้

พฤติกรรมกรเรียน หมายถึง การปฏิบัติตัวของนิสิตก่อนที่จะเรียนรู้ ขณะที่เรียนรู้ และหลังจากที่เรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งไปแล้วแสดงออกมาโดยตัวของผู้เรียนเอง

สิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา หมายถึง สิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษาอันประกอบไปด้วย ครูผู้สอน กิจกรรมการเรียนการสอน สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

นิสัยและทัศนคติในการเรียน หมายถึง นิสัยในการเรียน หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติเป็นประจำจนกลายเป็นนิสัย ส่วนทัศนคติ หมายถึง ความเชื่อ ความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะนำไปสู่การกระทำในทางที่ดีหรือต่อต้าน

พื้นความรู้เดิม หมายถึง ความรู้ในทักษะไวยากรณ์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ที่นิสิตเคยเรียนในชั้นมัธยมศึกษามาแล้ว และนำความรู้ความสามารถในทักษะดังกล่าวมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาขั้นที่สูงขึ้น

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือนิสิต สาขาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จำนวนรวมทั้งสิ้น 83 คน คือ นิสิตชั้นปีที่ 3 และ ชั้นปีที่ 4 ที่กำลังศึกษาวิชาเอก สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2556 เนื่องจากเป็นกลุ่มผู้เรียนที่เรียนครบตามหลักสูตรรายวิชาบังคับใน 4 ทักษะ คือ ทักษะไวยากรณ์ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนิสิตชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 43 คน ของมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

- 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- 2) สอบถามเกี่ยวกับการประเมินตนเองด้านพฤติกรรมของผู้เรียน 4 ส่วน โดยแบ่งเป็นรายข้อดังนี้

ส่วนที่ 1 พฤติกรรมก่อนเข้าเรียน

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมขณะเรียนในห้องเรียน

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมหลังเลิกเรียน

ส่วนที่ 4 พฤติกรรมเสริมการเรียนรู้

3) แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินด้านสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา 4 ส่วน โดยแบ่งเป็นรายข้อดังนี้

ส่วนที่ 1 ด้านครูผู้สอน

ส่วนที่ 2 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

ส่วนที่ 3 ด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน

ส่วนที่ 4 ด้านการวัดและประเมินผล

4) แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินตนเองด้านนิสัยและทัศนคติในการเรียน

วิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภาษาญี่ปุ่น จาก 4 ด้าน คือ พฤติกรรมการเรียนรู้ สภาพ สิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา นิสัยและทัศนคติในการเรียน และพื้นฐานความรู้เดิม เขียนข้อคำถามให้สอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ในแต่ละด้าน โดยพิจารณาข้อคำถามจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากความคิดของผู้วิจัย นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาความเหมาะสม หลังจากนั้นผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขใหม่ตามข้อเสนอแนะ นำแบบสอบถามพร้อมแบบประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) รวมถึงความเหมาะสมของ ข้อความและภาษาที่ใช้ ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักศึกษาสาขาภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสังคราม จำนวน 31 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ปรากฏค่าความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.9311

หลังจากนั้นนำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาปรับปรุงแก้ไขในด้านการใช้ภาษา เพื่อให้เข้าใจง่าย และนำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยได้ดำเนินการดังนี้ ขอหนังสือจากบัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถึงฝ่ายทะเบียนมหาวิทยาลัยนเรศวรเพื่อขอผลการเรียนของ นิสิตสาขาภาษาญี่ปุ่น ชั้นปีที่ 4 และถึงหัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล ติดต่อประสานกับภาควิชา ตะวันออก สาขาภาษาญี่ปุ่นเกี่ยวกับวัน เวลา และสถานที่ ที่จะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล ใน วันที่ 25 มิถุนายน 2556 ที่อาคารเฉลิมพระเกียรติ ห้อง QS 4203 ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม

ไปเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างด้วยตัวเอง รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์ สรุปและรายงานผล

สำหรับการวิเคราะห์เครื่องมือ วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

6. ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ

ทักษะ 4 ด้าน	พฤติกรรมการเรียน		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
ทักษะไวยากรณ์	.038	.809	มีความสัมพันธ์กันน้อย
ทักษะการสื่อสาร	-.126	.422	มีความสัมพันธ์กันน้อย
ทักษะการอ่าน	.066	.672	มีความสัมพันธ์กันน้อย
ทักษะการเขียน	.040	.797	มีความสัมพันธ์กันน้อย

ตาราง 1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร ใช้การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ

ทักษะ 4 ด้าน	สิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
ทักษะไวยากรณ์	.094	.548	มีความสัมพันธ์กันน้อย
ทักษะการสื่อสาร	-.008	.960	มีความสัมพันธ์กันน้อย
ทักษะการอ่าน	.158	.311	มีความสัมพันธ์กันน้อย
ทักษะการเขียน	.197	.205	มีความสัมพันธ์กันน้อย

ตาราง 2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา กับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ใช้ การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยและทัศนคติในการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ

ทักษะ 4 ด้าน	นิสัยและทัศนคติในการเรียน		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
ทักษะไวยากรณ์	.223	.151	มีความสัมพันธ์กันน้อย
ทักษะการสื่อสาร	.193	.214	มีความสัมพันธ์กันน้อย
ทักษะการอ่าน	.321*	.036	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
ทักษะการเขียน	.358*	.018	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง

ตาราง 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยและทัศนคติในการเรียนกับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ใช้ การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) พบว่า มีความสัมพันธ์กันกับทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนทักษะไวยากรณ์และทักษะการสื่อสาร ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานความรู้เดิมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ

พื้นฐาน รู้เดิม	ทักษะไวยากรณ์							Chi- squa re	ระดับ นัยสำ คัญ
	อ่อน		ปานกลาง		สูง		รวม		
	จำ นวน	ร้อยละ	จำ นวน	ร้อยละ	จำ นวน	ร้อยละ			
มีพื้นฐาน	4	28.57	4	28.57	6	42.86	14	14.233	.893
ไม่มี พื้นฐาน	18	62.07	5	17.24	6	20.69	29		
รวม	22	51.16	9	20.93	12	27.91	43		

พื้นฐาน ความรู้เดิม	ทักษะการสื่อสาร							Chi- square	ระดับ นัยสำ คัญ
	อ่อน		ปานกลาง		สูง				
	จำ	ร้อยละ	จำ	ร้อยละ	จำ	ร้อยละ	รวม		
	นวน		นวน		นวน	ละ			
มีพื้นฐาน	2	14.29	6	42.86	6	42.86	14	15.953	.193
ไม่มีพื้นฐาน	9	31.03	15	51.72	5	17.24	29		
รวม	11	25.58	21	48.84	11	25.58	43		

พื้นฐาน รู้เดิม	ทักษะการอ่าน							chi- square	ระดับ นัยสำ คัญ
	อ่อน		ปานกลาง		สูง		รวม		
	จำ นวน	ร้อยละ	จำ นวน	ร้อยละ	จำ นวน	ร้อยละ			
มีพื้นฐาน	3	21.43	3	21.43	8	57.14	14	24.419	.018
ไม่มีพื้นฐาน	16	55.17	8	27.59	5	17.24	29		
รวม	19	44.19	11	25.58	13	30.23	43		

พื้นฐาน รู้เดิม	ทักษะการเขียน							chi- square	ระดับ นัยสำ คัญ
	อ่อน		ปานกลาง		สูง		รวม		
	จำ นวน	ร้อย ละ	จำ นวน	ร้อย ละ	จำ นวน	ร้อย ละ			
มีพื้นฐาน	4	28.57	5	35.71	5	35.71	14	26.512	.000
ไม่มี พื้นฐาน	15	51.72	11	37.93	3	10.34	29		
รวม	19	44.19	16	37.21	8	18.60	43		

ตาราง 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานรู้เดิมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวร ใช้การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ด้วยการทดสอบค่าไค-สแควร์ (Chi-square) พบว่า มีความสัมพันธ์กันกับทักษะการเขียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์กันกับทักษะการอ่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนทักษะไวยากรณ์และทักษะการสื่อสาร ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน

ปัจจัยเกี่ยวกับการเรียน ภาษาญี่ปุ่น	ผู้เรียน	N	$\bar{x}$	S.D	t	df	Sig (2 tailed)
1. ด้านพฤติกรรมการเรียน	มีพื้นฐาน	14	2.92	0.40	1.53	18	.197
	ไม่มีพื้นฐาน	29	3.07	0.27			
2. ด้านสิ่งแวดล้อมภายใน สถานศึกษา	มีพื้นฐาน	14	3.58	0.29	0.42	26	.676
	ไม่มีพื้นฐาน	29	3.62	0.30			
3. ด้านนิสัยและทัศนคติในการ เรียน	มีพื้นฐาน	14	3.84	0.63	1.00	18	.398
	ไม่มีพื้นฐาน	29	3.68	0.40			
4. ด้านพื้นฐานรู้เดิม โดยดูจากระดับผลการเรียน	มีพื้นฐาน	14	2.91	0.55	3.43**	19	.006
	ไม่มีพื้นฐาน	29	2.41	0.39			

ตาราง 5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน ของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัย

นเรศวร ใช้การทดสอบค่า t (Independent t-test) พบว่า ปัจจัยด้านพื้นฐานความรู้เดิมโดยดูจากระดับผลการเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัจจัยด้านพฤติกรรมการเรียน ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา และปัจจัยด้านนิสัยและทัศนคติในการเรียน ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนใน 4 ทักษะ พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับทักษะไวยากรณ์ ทักษะการเขียน ทักษะการอ่านและทักษะการสื่อสาร ที่ระดับ .809, .797, .672, .422 ตามลำดับ สาเหตุอาจเป็นเพราะว่าพฤติกรรมการเรียนของนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยนเรศวร มีพฤติกรรมการเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง จึงทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับพอใช้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นได้ชัดเจนว่านิสิตแทบจะไม่เคยทำงานพิเศษที่ใช้ภาษาญี่ปุ่นเลย ไม่ค่อยเรียนภาษาญี่ปุ่นเพิ่มเติม เมื่อมีคำถามก็ไม่ค่อยถามข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนกับผู้สอน และไม่ค่อยจัดตารางการอ่านไว้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีพฤติกรรมการเรียนให้มากขึ้น ดังงานวิจัยของ ศิวพร ประเสริฐสุข, สุกัญญา ขวัญม่วง และเสาวภา หงษ์ประภาวงศ์ (2550, หน้า 27) ที่กล่าวถึงพฤติกรรมการเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า ตัวแปรสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นั่นก็คือ การตั้งใจเรียน ความสนใจเรียน ความกระตือรือร้นในการเรียน และวิธีการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สุทัศน์ สี่แก้วเขียว (2548, หน้า 19) ที่ว่า ผู้เรียนจะประสบความสำเร็จในการเรียนตามที่มุ่งหวังได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษาเป็นสำคัญ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับทักษะการสื่อสาร ทักษะไวยากรณ์ ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ที่ระดับ .960, .548, .311, .205 ตามลำดับ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการประเมินสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษาของนิสิตเมื่อพิจารณาในแง่ของสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน จะเห็นว่ามีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสาเหตุนี้อาจจะทำให้เป็นส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Finocchiro, 1974 อ้างอิงใน ศิวพร ประเสริฐสุข, สุกัญญา ขวัญม่วง และเสาวภา หงษ์ประภาวงศ์, 2550, หน้า 32) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ในด้านปัจจัยเกี่ยวกับการเรียนได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียน เช่น ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องสมุด โทรทัศน์

โสตทัศนูปกรณ์ สื่อการสอนภาษาต่างประเทศ และงานวิจัยของ วีระศักดิ์ อรุณานนท์ (2538, หน้า 17-22) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนของครูว่า การเรียนการสอนจะเกิดประสิทธิภาพได้หรือไม่ สิ่งหนึ่งก็เป็นผลมาจากการที่ครูพยายามจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัย ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และมีการพัฒนาการสอนของตนอยู่เสมอ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยและทัศนคติในการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ พบว่ามีความสัมพันธ์กันกับทักษะการเขียนและทักษะการอ่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับทักษะการอ่านและกับทักษะการเขียนที่ระดับ .036, .018 ตามลำดับ ในระดับการประเมินตนเองของนิสิตพบว่าอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า นิสิตมีนิสัยและทัศนคติในการเรียนอยู่ในทางดี เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ทักษะการอ่านและทักษะการเขียนดี ดังงานวิจัยของ พัทธนันท์ นิลพัฒน์ (2543, หน้า 64-65) ได้กล่าวว่า กิจกรรมนิสัยในการเรียนและเจตคติของนักเรียนต่อวิชาภาษาอังกฤษมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภพร สุขชื่น (2529) ที่พบว่า นักเรียนที่มีความสามารถในการเขียนสูงก็จะมีความสามารถในการอ่านสูงด้วย และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อจากการประเมินนิสัยและทัศนคติในการเรียนของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยนเรศวรพบว่า นิสิตมีความภาคภูมิใจในสาขาที่เรียนเป็นอย่างมาก รองลงมาคือเข้าเรียนสม่ำเสมอ และพยายามทำคะแนนให้ดีขึ้นเมื่อได้คะแนนน้อยกว่าเพื่อนในชั้นเรียน ดังที่ กาญจน์พิชชา ถวิลไทย(2548, หน้า 88) ได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า การจัดระบบและการประเมินการเรียน เป็นกลวิธีการเรียนที่มีผลต่อความสามารถในการอ่าน

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นความรู้เดิมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นใน 4 ทักษะ พบว่ามีความสัมพันธ์กันกับทักษะการเขียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยทักษะการเขียน มีค่าเฉลี่ยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 ซึ่งสอดคล้องกับ (Voss, Vesonder and Spillich, 1980 อ้างอิงใน สวณีย์ พัทธราพงศ์ และคณะ, 2548, หน้า 49) กล่าวว่า นักเรียนที่มีความรู้เดิมสูง เขียนข้อความออกมามีคุณภาพต่างกับนักเรียนที่มีความรู้เดิมต่ำ นั่นคือกลุ่มที่มีความรู้เดิมสูงจะเขียนข้อความได้ดีกว่ากลุ่มที่มีความรู้เดิมต่ำ นอกจากนี้จากการวิจัยยังพบว่า พื้นความรู้เดิมมีความสัมพันธ์กับทักษะการอ่าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .018 สอดคล้องกับงานวิจัยของเครือวัลย์ วงษ์ไพบูลย์ (2534, หน้า 12-15) กล่าวไว้ว่า การจะพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการอ่านที่ดีนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การออกเสียงให้ถูกต้องหรืออ่านได้รวดเร็วเท่านั้น แต่ต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาที่อ่านด้วย นั่นเป็นเพราะการอ่านสิ่งตีพิมพ์หรือข้อความที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไป ไม่ได้มีความหมายในตัวของมันเอง แต่เกิดขึ้นจากการตีความจากตัวผู้อ่านว่าเข้าใจความหมายของสิ่งที่อ่านได้อย่างไร สิ่งนั้นเป็นผลมาจากการนำข้อมูลที่ได้รับไปสัมพันธ์กับความรู้เดิมที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ จะเห็นว่าพื้นฐานความรู้เดิมมีความสัมพันธ์กับทักษะไวยากรณ์และทักษะการสื่อสาร อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยทักษะไวยากรณ์และทักษะการสื่อสารมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .893, .193 ตามลำดับ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการเรียนรู้ที่เน้นเพื่อนำไปสอบมากกว่าการเรียนรู้ดังคำกล่าวของ นางสาว พงษ์พานิช (2554, หน้า 94) ที่ว่า ปัญหาด้านไวยากรณ์และการสื่อสาร ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นมาจากการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนรู้คำศัพท์และไวยากรณ์ ผู้เรียนจะจดจำเพื่อนำไปใช้สอบมากกว่านำไปใช้เพื่อการสื่อสาร ยิ่งไปกว่านี้ การเรียนการสอนที่ผ่านมาไม่มีกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติที่จะทำให้ผู้เรียนจดจำคำศัพท์และความรู้ทางด้านไวยากรณ์ได้ดีขึ้น จึงทำให้จำคำศัพท์ไม่ได้ ใช้ไวยากรณ์ไม่ถูก เป็นผลให้ผู้เรียนขาดความมั่นใจในความรู้พื้นฐานของตนเอง

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน จำแนกตามกลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานจำนวน 14 คน กับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานจำนวน 29 คน ของนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยนเรศวร ปัจจัยด้านพื้นฐานความรู้เดิมโดยดูจากระดับผลการเรียน พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .006 หากพิจารณาในแง่ระดับผลการเรียนของผู้เรียนที่มีพื้นฐาน พบว่าอยู่ในระดับดีพอใช้ ส่วนระดับผลการเรียนของผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานอยู่ในระดับพอใช้ แสดงให้เห็นว่า นิสิตควรได้รับการส่งเสริมให้สร้างทักษะพื้นฐานด้านภาษา ก่อนเรียนในระดับสูง ดังคำกล่าวของ บุษบา บรรจงมณี (Bussaba Banchongmanee, 2009, p. 119) ที่ว่า ปัจจุบันนี้ นักศึกษาที่เรียนภาษาญี่ปุ่นต่อเนื่องมาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถเพิ่มระดับความสามารถด้านภาษาขึ้นไปได้มากกว่าผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน ดังนั้นการเรียนภาษาญี่ปุ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงคิดว่าไม่ใช่เรื่องที่เปล่าประโยชน์แน่นอน แต่เพื่อให้มุ่งไปสู่การศึกษาในระดับสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ ชนินทร์ ยาระณะ (2530, หน้า 8) ที่พบว่าหากผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานมาก่อนก็จะทำให้เกิดความคิดรวบยอด สามารถจัดหมวดหมู่และความคิดต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการเรียนในระดับสูง หรือการเรียนรู้เนื้อหาใหม่ต่อไป เพราะความรู้พื้นฐานเบื้องต้นเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้และความทรงจำในสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ และจากงานวิจัย ในการจัดแผนการเรียน หรือหลักสูตรในการเรียนแบบรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกัน ควรมีการสอนเสริมแก่ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน ดังงานวิจัยของ 村野良子 (Murano Ryoko, 1996, pp. 143-160) ที่กล่าวว่า สำหรับผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานแตกต่างกันนั้น ก่อนให้ผู้เรียนทั้งสองกลุ่มเรียนแบบรวมกลุ่มกัน ผู้สอนควรมีการจัดสอนเสริมภาษาญี่ปุ่นให้ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทันผู้เรียนที่มีพื้นฐาน

8. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นในการเรียนแบบรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกันได้แก่ ปัจจัยด้านนิสัยและทัศนคติในการเรียน ปัจจัยด้านพื้นฐานความรู้เดิม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่น ดังนั้น ครูผู้สอน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการสำรวจพื้นฐานความรู้เดิมของนิสิต นำข้อมูลมาจัดกิจกรรมเสริม ปูพื้นฐานความรู้ด้านภาษาและเสริมสร้างลักษณะนิสัยและแรงจูงใจในการเรียนที่ดีให้กับนิสิต โดยการปลูกฝังและส่งเสริมให้นิสิตเห็นความสำคัญของการศึกษาอันจะเป็นพื้นฐานไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำการศึกษปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนที่มีระดับความรู้พื้นฐานต่างกับมหาวิทยาลัยอื่น เช่น มหาวิทยาลัยในเมืองกับมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค
2. ควรมีการทำการศึกษาวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับวิธีการสอนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างผู้เรียนที่มีพื้นฐานความรู้ต่างกัน
3. ควรมีการนำตัวแปรมาศึกษาในเชิงลึก โดยการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ในรูปของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Path Analysis) เพื่อค้นหาลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรปัจจัยกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาญี่ปุ่น

บรรณานุกรม

กาญจน์พิชชา ถวิลไทย. (2548). **ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างกลวิธีการเรียนกับ**

ความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ ของนักศึกษา

ปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี มหาวิทยาลัยกลาง ปีการศึกษา 2547.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

เคโกะ คูชิตะ. (2546). 『高校と大学の日本語教育の連携に関する一資料』 (ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกับระดับมหาวิทยาลัย). **วารสารมูลนิธิญี่ปุ่น กรุงเทพฯ**, 1(6), 143-150.

เครือวัลย์ วงษ์ไพบูลย์. (2534). **การเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่อ่าน และมีความสนใจในหัวเรื่องแตกต่างกัน.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม.,มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

- ชนินทร์ ยาระณะ. (2530). การผลิตชุดการสอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้ไม่เคยเรียนภาษาอังกฤษมาก่อน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ทัศนีย์ เมธพิสิฐ. (2548). สภาพการศึกษาภาษาญี่ปุ่นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 5(1), 92.
- ธีระศักดิ์ อุรจนาพันธ์. (2538). ความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยและทัศนคติในการเรียนและพฤติกรรมการสอนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพายัพ.
- นางสมร พงษ์พานิช. (2554). การศึกษาปัญหาของการพูดภาษาอังกฤษในการสื่อสารด้วยวาจาของนิสิตคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา ตุลาคม 2550 ถึง กันยายน 2551. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ปีที่ 18(1), 85-97.
- พัทธนันท์ นิลพัฒน์. (2543). องค์ประกอบบางประการที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- พินิจ เนื่องภิรมย์ และนภดล มณีเทียร. (2548). การเปรียบเทียบประสิทธิภาพทางการเรียนและปัจจัยที่มีผลต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาประเภทโควตาและนักศึกษาปกติ กรณีศึกษา : แผนกวิชาอิเล็กทรอนิกส์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาลัยเขตภาคพายัพ จ.เชียงใหม่, ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- วนิดา ดีแป้น. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย โดยการวิเคราะห์หุ้ระดับ. วิทยานิพนธ์ ค.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- ศิวพร ประเสริฐสุข, สุกัญญา ขวัญม่วง และเสาวภา หงส์ประภาวงศ์. (2550). การศึกษาปัจจัยที่สามารถจำแนกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดหนองคาย. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- ศุภพร สุขชื่น. (2529). ความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาอังกฤษในด้านทักษะรับสารกับทักษะส่งสาร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สวณีย์ พัทธพงศ์, อาจารย์ สุภาสุรย์, เอกชัย วาลุลัง และเอกชัย สุริเย. (2548). ความ

สัมพันธระหว่างความรู้รอบตัวด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
กับความสามารถในการฟังภาษาอังกฤษด้านการท่องเที่ยวของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสุราษฎร์ธานีและโรงเรียนสุราษฎร์พิทยา
อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี.การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม.,
มหาวิทยาลัยนเรศวร,พิษณุโลก.

สุทศ สี่แก้วเขียว. (2548).พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตร
วิชาการศึกษาชั้นสูง วิชาเอกพลศึกษา วิทยาลัยพลศึกษาในเขตภาคใต้ ปี
การศึกษา 2547. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.,วิทยาลัยพลศึกษาวิทยาเขตภาคใต้, สงขลา.
อัจนรา อึ้งตระกูล. (2553).ปัญหาการศึกษาภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอกของมหาวิทยาลัย
ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย.วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ.

Bussaba Banchongmanee. (2009). 『〈特集「海外での日本語教育事情」〉タイ
における日本語教育』 (Japanese Language Studies in Thailand)
Japan. Tokyo University of Foreign Studies.

Murano Ryoko. (1996) 『高校留学生の日本語学習の到達度に関する縦断的研
究』 (Longitudinal Study of Japanese Language Learning by High School
Exchange Students).Japan: InternationalChristianUniversity.

กลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย

A Study of Japan General Knowledge Learning Strategies Used by High School Students

กฤษฎณะ มณีสอดแสง¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจกลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เข้าร่วมแข่งขันการตอบปัญหาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น ในปีการศึกษา 2555 จำนวน 110 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ตำราเรียนที่ใช้และครูผู้สอน 3) กลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรม Excel ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น ในระดับปานกลาง ถึงระดับสูง กลวิธีที่ใช้ในระดับสูงมี 15 กลวิธี และกลวิธีที่ผู้เรียนใช้ในระดับปานกลางมี 1 กลวิธี โดยกลวิธีดูภาพยนตร์ซีรีส์หรือการ์ตูนญี่ปุ่น มีค่าความถี่สูงเป็นอันดับแรก (3.88) กลวิธีอ่านนิตยสารแจกฟรี เช่น DACO อยู่ในระดับปานกลาง และเป็นอันดับสุดท้าย (2.39)

สำหรับปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น มี 10 ปัจจัย ซึ่งผู้เรียนมีความคิดเห็นว่าส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับสูงทุกปัจจัย และปัจจัยที่มีค่าความถี่สูงอันดับแรก คือ ครูผู้สอนส่งเสริมให้เข้าร่วมการแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่น (4.25)

คำสำคัญ: ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น กลวิธีการศึกษา

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ญี่ปุ่น – อาเซียนบนความเคลื่อนไหว

(Japan – ASEAN on the Move)

1. ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ในการเรียนภาษาต่างประเทศ การที่จะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้ทางด้านไวยากรณ์หรือรูปประโยคแต่เพียงอย่างเดียว ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศนั้นๆ เช่น วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ก็เป็นปัจจัยที่จะส่งผลทำให้การเรียนนั้นประสบความสำเร็จด้วยเช่นกัน เพราะหากผู้เรียนมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ ก็จะทำให้เข้าใจวิธีคิด แนวทางในการดำเนินชีวิตและนำไปสู่ความเข้าใจที่ทำให้การสื่อสารด้วยภาษานั้นประสบความสำเร็จ เช่น ในการให้ของฝาก คนญี่ปุ่นมักจะพูดว่า 「つまらないのですが・・・」 หากแปลตรงตัวอาจแปลได้ว่า “เป็นของที่นาเบื่อ” ซึ่งแท้จริงแล้วของที่ให้อาจมีคุณค่าสูง ไม่ใช่ของที่นาเบื่อแต่อย่างใด แต่การพูดเช่นนั้นนอกจากจะแสดงความถ่อมตนแล้ว ยังพูดเพื่อให้ผู้รับเกิดความรู้สึกไม่ลำบากใจที่จะรับของนั้นด้วย หากผู้ฟังไม่เข้าใจวัฒนธรรมหรือวิธีคิดแบบนี้ ก็อาจเกิดความรู้สึกได้ว่า “ในเมื่อรู้ว่าเป็นของที่นาเบื่อ เหตุใดจึงนำมาให้” ซึ่งอาจก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นในการคบค้าสมาคมได้

หรือการที่คนญี่ปุ่นพูดว่า 是非来てください。 หากชาวต่างชาติแปลความหมายตามรูปภาษาก็จะเข้าใจว่าคนญี่ปุ่นชวนให้ไปเที่ยวบ้าน ซึ่งในความเป็นจริงกรณีที่คนญี่ปุ่นพูดประโยคนี้ตามมารยาทก็มีอยู่มาก ดังนั้นหากขาดความรู้ในเรื่องวิธีคิดของคนญี่ปุ่นก็อาจทำให้การสื่อสารไม่ประสบความสำเร็จและส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไม่ราบรื่น

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น การให้ความสำคัญกับการสอนความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นควบคู่ไปกับการสอนภาษาญี่ปุ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่ในสภาพความเป็นจริง ตำราเรียนภาษาญี่ปุ่นโดยทั่วไปมักมุ่งเน้นความสำคัญของไวยากรณ์เพียงอย่างเดียว ดังที่ 出野 (2011) กล่าวว่าตำราโดยทั่วไปที่ใช้สอนภาษาญี่ปุ่นจะไม่ค่อยนำเสนอเรื่องวัฒนธรรมญี่ปุ่น ดังนั้นผู้เรียนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องต่างๆ เหล่านี้จากสื่อรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ ตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือโลกออนไลน์ จึงจะทำให้มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นมากขึ้น

นอกจากนี้ จากการสำรวจยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย ดังนั้น ในงานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษากลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนภาษาญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยนั้นยังไม่มี ในที่นี้จะกล่าวถึงงานวิจัยที่ศึกษาความสำคัญของความรู้ด้านอื่นๆ นอกเหนือจากความรู้เกี่ยวกับภาษา (出野 2011, อภิชาติ 2549, 来嶋 2010,) และงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการเรียนรู้และการเข้าถึงแหล่งความรู้ของผู้เรียน (Oxford 1990, The National Institute for Japanese Language 2003)

出野(2011) กล่าวว่าหนึ่งในจุดประสงค์ของการเรียนภาษาญี่ปุ่นคือผู้เรียนต้องมีความเข้าใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่นด้วย และในการที่จะทำให้สามารถสนทนาได้อย่างราบรื่นนั้น การเรียนคำศัพท์เพียงอย่างเดียวถือว่าไม่เพียงพอ เช่น ในการสนทนากับคนญี่ปุ่น ขณะที่เขาส่งของให้เราพร้อมกับพูดว่า 「つまらないのですが・・・」 หรือกรณีที่คนญี่ปุ่นเลี้ยงอาหารเราแล้วพูดว่า 「お口に合うかどうかわかりませんが・・・」 หากเราไม่เข้าใจวิถีคิดของคนญี่ปุ่นเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็อาจทำให้เกิดการเข้าใจผิดได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันการเข้าใจผิด ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี รวมไปถึงวิถีคิดของคนญี่ปุ่นซึ่งเป็นเจ้าของภาษาด้วย

ตัวอย่างที่ 出野 ได้ยกขึ้นมากล่าวถึงนั้นเห็นได้ชัดเจนว่า หากผู้เรียนได้ยินประโยคดังกล่าวโดยที่ไม่มีความเข้าใจทางด้านวิถีคิดของคนญี่ปุ่น จะทำให้เกิดความรู้สึกในแง่ลบกับผู้พูดได้ ซึ่งความเข้าใจที่ผิดพลาดนี้ถือเป็นความล้มเหลวในการสื่อสาร จึงกล่าวได้ว่าการเรียนรู้เพียงภาษาโดยไม่เข้าใจวัฒนธรรมนั้น ไม่อาจทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จได้ทั้งหมด

ปัญหาความเข้าใจผิดดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับการสนทนาเท่านั้น ในทักษะอื่นๆ เช่น ทักษะการเขียนหรือทักษะการอ่านก็มีโอกาสเกิดขึ้นได้เช่นกัน กรณีการเขียน หากผู้เขียนเลือกใช้ภาษาถ่ายทอดความหมายโดยไม่มีความรู้ความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมก็อาจทำให้เกิดการเข้าใจผิดได้เช่นกัน เช่น ในกรณีการเขียนเรียงความหัวข้อ 「日本へ行ったらしたいこと」 (สิ่งที่อยากทำเมื่อไปถึงญี่ปุ่น) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายคนหนึ่งซึ่งเคยเรียนกับผู้วิจัย ใจความตอนหนึ่งกล่าวว่า 「公園へ行つて、お花見をします」 (จะไปสวนสาธารณะและชมดอกไม้) แต่ในความจริงแล้วช่วงเวลาที่นักเรียนผู้นี้จะเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นเป็นช่วงเดือนตุลาคมซึ่งไม่มีเทศกาลชมดอกไม้ เมื่อได้สอบถามถึงสิ่งที่ต้องการสื่อจึงทำให้ทราบว่าผู้เรียนคนดังกล่าวเข้าใจผิดโดยคิดว่าคำว่า お花見 (การชมดอกไม้) ใช้ได้กับการชมดอกไม้ทั่วไป แต่คนญี่ปุ่นจะใช้คำนี้เฉพาะช่วงฤดูใบไม้ผลิ และใช้ในความหมายของ "การชมดอกซากุระ" เท่านั้น

กรณีการอ่าน ขอยกตัวอย่างจากเนื้อหาตอนหนึ่งในหนังสือ "12 เดือนในญี่ปุ่น" ซึ่งเขียนไว้ว่า 「元日の朝を『元旦』といって、元旦には家族そろっておとそを飲み、おぞうに、おせち料理を食べて新年を祝います。」 (เช้าวันที่ 1 มกราคม ชาวญี่ปุ่นเรียกว่า กันตัน เป็นเวลาที่สมาชิกในครอบครัวจะอยู่กันพร้อมหน้าเพื่อดื่มเหล้าฉลองเรียกว่าโอโทโซะ และรับประทานอาหารพิเศษคือ โอโซนิ และโอเซจิเรียวริ) ซึ่งโอเซจิเรียวรินั้น แต่เดิมหมายถึงอาหารถวายพระหรือเจ้าในเทศกาลพิเศษ หากผู้อ่านไม่ทราบว่าปัจจุบันโอเซจิเรียวริหมายถึงอาหารที่เก็บไว้รับประทานได้หลายวัน ซึ่งจะเตรียมไว้สำหรับรับประทานใน 3 วันแรกของปีใหม่เพื่อให้แม่บ้านได้มีโอกาสดูพักจากการทำครัวในช่วงปีใหม่ ก็อาจไม่เข้าใจว่าเหตุใดจึงรับประทานอาหารที่ใช้สำหรับถวายพระหรือเจ้า

จากตัวอย่างที่กล่าวมา สอดคล้องกับงานวิจัยของอิชิซาคิ คานนิมิ (2549) ที่กล่าวว่าผู้อ่านจะสามารถอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต้องมีประสบการณ์และความรู้รอบตัวเพื่อนำมาช่วยทำความเข้าใจเนื้อเรื่อง ได้แก่ ความคุ้นเคยเกี่ยวกับข้อเขียน ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ความเป็นอยู่เฉพาะด้านและความรู้ทั่วไป เป็นต้น และประสบการณ์ของผู้อ่านในด้านต่างๆ จะทำให้สามารถคาดเดาความหมายและเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างแม่นยำขึ้น

มีความพยายามที่จะสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นในการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นดังจะเห็นได้จากงานของ 来嶋 (2010) ซึ่งได้อ้างอิงผลสำรวจของเจแปนฟาวน์เดชันว่าจำนวนผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยวัตถุประสงค์หลักได้แก่ 1) เพื่อสื่อสาร 2) เพราะสนใจภาษาญี่ปุ่น 3) เพื่อมีความรู้ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น 4) เพื่อทำความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งจากผลสำรวจนี้ทำให้ทราบว่ามีผู้เรียนจำนวนมากสนใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่น ดังนั้นหากผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับญี่ปุ่นไปด้วยพร้อมๆ กับตัวภาษาญี่ปุ่นในชั่วโมงเรียนก็น่าจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานและตอบสนองต่อความต้องการได้ เจแปนฟาวน์เดชัน ศูนย์ลอนดอนจึงได้พัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นในชื่อ 『読む力 - CHIKARA for READING』 ซึ่งรวบรวมบทอ่านที่เหมาะสมกับผู้เรียนขั้นต้นไว้ 7 หัวข้อ ได้แก่ Homestay, Celebrations, Kimono, Haiku, Robot, Tokyo และ Earthquake โดยในแต่ละเรื่อง ผู้เรียนจะได้เรียนรู้รูปประโยค และทำแบบฝึกหัดไวยากรณ์ แบบฝึกหัดการอ่าน รวมไปถึงได้รับความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นและวัฒนธรรมญี่ปุ่น

Oxford (1990) ได้แบ่งกลวิธีการเรียนรู้ทางภาษาออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ กลวิธีทางตรง และกลวิธีทางอ้อม กลวิธีทางตรง ได้แก่ กลวิธีการจำ กลวิธีด้านความรู้ความเข้าใจ กลวิธีด้านการชดเชย กลวิธีทางอ้อม ได้แก่ กลวิธีเหนือความเข้าใจ กลวิธีด้านอารมณ์ และกลวิธีด้านสังคม โดยในแต่ละกลวิธีย่อยจะประกอบด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลวิธีที่ใช้ในการพัฒนาทักษะทางภาษาของตัวผู้เรียนเองเป็นหลัก ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะด้านความรู้ทั่วไปนอกเหนือจากตัวภาษา โดยแต่ละกลวิธีดังกล่าวจะเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยได้นำไปสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับกลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นว่าผู้เรียนได้มีการใช้กลวิธีใดบ้าง

สำหรับกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ประกอบด้วยกลวิธีต่างๆ ดังนี้

- 1) กลวิธีความรู้ความเข้าใจ ประกอบด้วย การค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารหรือสื่ออื่นๆ เช่น หนังสือ นิตยสาร โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เกมส์ ซีดีประกอบการเรียน และเพลง

- 2) กลวิธีเหนื่อความเข้าใจ ได้แก่ การเข้าร่วมอบรมความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าการที่ผู้เรียนมีความสนใจเข้าร่วมอบรมนั้น เกิดจากการที่ผู้เรียนเฝ้าสังเกตข้อผิดพลาดหรือจุดบกพร่องของตนเอง จึงได้พยายามเรียนรู้เพื่อแก้ไขจุดบกพร่องเหล่านั้นด้วยการเข้าอบรมในสิ่งที่ตนเองมีความสนใจ
- 3) กลวิธีด้านอารมณ์ ได้แก่ การเข้าร่วมแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่น เช่น ตอบปัญหา ร้องเพลง แสดงละคร หรือการแข่งขันทักษะอื่นๆ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าการที่ผู้เรียนเข้าร่วมแข่งขันทักษะต่างๆ เหล่านี้ เป็นการกระตุ้นให้ตนเองมีความกล้าและให้กำลังใจตนเอง
- 4) กลวิธีด้านสังคม ประกอบด้วย การถามอาจารย์ในเรื่องที่สงสัยเกี่ยวกับญี่ปุ่น พูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่น

จะเห็นได้ว่านอกจากการเรียนรู้ที่ต้องพึ่งตนเองแล้ว การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นก็เป็นหนึ่งในกลวิธีที่จะทำให้ได้รับความรู้เช่นกัน จึงเป็นที่น่าสนใจว่าผู้เรียนที่มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นเป็นอย่างดีนั้นได้ใช้กลวิธีต่างๆ เหล่านี้มากน้อยเพียงใด

The National Institute for Japanese Language (2003) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเข้าถึงหรือการสัมผัสสิ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นหรือภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย โดยพบว่ารอบตัวของผู้เรียนจำนวน 86.4% (4,781 คน) มีสิ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับญี่ปุ่นให้ได้สัมผัสและเรียนรู้ โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ คือ 1) โทรทัศน์ (69.2%) 2) นิตยสาร (57.4%) 3) วีดีโอและวีซีดี (50.4%) และ 35.3% ของผู้เรียนตอบว่าดูหรือฟังความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นทุกวัน

จากการศึกษาข้างต้นพบว่า รอบตัวของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยส่วนใหญ่นั้นมีสิ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาษาญี่ปุ่นหรือญี่ปุ่นค่อนข้างมาก (86.4%) และผู้เรียนส่วนใหญ่ล้วนเคยได้ดูหรือฟังทั้งสิ้น (91.1%) แต่ไม่ได้เน้นไปที่ความตั้งใจของผู้เรียนในการที่จะศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นเพื่อพัฒนาทักษะด้านความรู้ทั่วไปของตัวผู้เรียนเอง

นอกจากนี้ จากการศึกษาทั้งหมดพบว่ามีงานวิจัยหลายงานที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต และความรู้ด้านเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นในการเรียนภาษาที่มีประสิทธิภาพ นอกจากความรู้ทางด้านคำศัพท์และไวยากรณ์แล้ว ผู้เรียนควรมีความรู้ในด้านวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมไปถึงความรู้ด้านเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นด้วย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษเกี่ยวกับกลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ

ญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย รวมถึงปัจจัยภายนอกซึ่งน่าจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นว่ามีปัจจัยใดบ้าง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นทั้งที่เรียนเป็นวิชาบังคับเลือกในสายการเรียนศิลป์ภาษาญี่ปุ่น และที่เรียนเป็นวิชาเลือกเสรี ที่เข้าร่วมแข่งขันการตอบปัญหาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นที่จัดในประเทศไทย ได้แก่ การแข่งขันตอบปัญหา J-challenge ครั้งที่ 7 ระดับประเทศซึ่งจัดโดย J-education ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ จำนวน 80 คน และการแข่งขันทักษะภาษาญี่ปุ่นที่จัดโดย Japan Foundation ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เมื่อปี ค.ศ.2012 จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 110 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน โดยตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เกี่ยวกับเอกสารหรือตำราเรียนที่ใช้และครูผู้สอน จำนวน 10 ข้อโดยถามความคิดเห็นแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เห็นด้วยเล็กน้อย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และตอนที่ 3 เกี่ยวกับกลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นของผู้เรียนจำนวน 16 กลวิธี แบ่งความถี่เป็น 5 ระดับ คือ เป็นประจำทุกวัน สม่ำเสมอ บางครั้ง นานๆ ครั้ง และ ไม่เคย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม Excel โดยคำนวณค่าความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งแบ่งค่าความถี่ออกเป็น 5 ระดับดังนี้ ค่าความถี่สูงมาก คือ ค่าความถี่ระหว่าง 4.00 – 5.00 ค่าความถี่สูง คือ ค่าความถี่ระหว่าง 3.00 – 3.99 ค่าความถี่ปานกลาง คือ ค่าความถี่ระหว่าง 2.00 – 2.99 ค่าความถี่ระดับต่ำ คือ ค่าความถี่ระหว่าง 1.00 – 1.99 และค่าความถี่ระดับต่ำมาก คือ ค่าความถี่ระหว่าง 0 – 0.99

4. ผลการสำรวจและการอภิปรายผล

4.1 การใช้กลวิธีการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น

จากผลการสำรวจพบว่า ค่าความถี่ของกลวิธีที่อยู่ในระดับสูง (ค่าความถี่ระหว่าง 3.00 – 4.00) มีถึง 14 กลวิธีดังแสดงในตารางที่ 1 โดยกลวิธีที่มีค่าความถี่สูงสุด 5 กลวิธีแรก ได้แก่ 1) กลวิธีดูภาพยนตร์ซีรีส์หรือการ์ตูนญี่ปุ่น (3.88) 2) ฟังเพลง (3.85) 3) อ่านหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น (3.75) 4) ท่องเว็บไซต์เกี่ยวกับญี่ปุ่น (3.60) 5) ร่วมแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่น เช่น ตอบปัญหา ร้องเพลง (3.58)

ตารางที่ 1 ความถี่ของกลวิธีที่ผู้เรียนใช้ในการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น

อันดับ	กลวิธี	ความถี่	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับของ การใช้ กลวิธี
1	ดูภาพยนตร์ซีรีส์หรือการ์ตูนญี่ปุ่น	3.88	0.98	สูง
2	ฟังเพลง	3.85	1.09	สูง
3	อ่านหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น	3.75	1.12	สูง
4	ท่องเว็บไซต์เกี่ยวกับญี่ปุ่น	3.60	1.01	สูง
5	ร่วมแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่น เช่น ตอบ ปัญหา ร้องเพลง	3.58	1.01	สูง
6	ถามอาจารย์ในเรื่องที่สงสัยเกี่ยวกับญี่ปุ่น	3.55	1.02	สูง
7	พูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนชาวไทย	3.43	1.20	สูง
8	ติดตามแฟนเพจใน facebook เกี่ยวกับ ญี่ปุ่น	3.35	1.23	สูง
9	ดูรายการโทรทัศน์ญี่ปุ่นทางเคเบิลทีวีหรือ อินเทอร์เน็ต	3.34	1.14	สูง
10	ค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือในห้องสมุดหรือ ซื้อมาอ่าน	3.33	0.88	สูง
11	เล่นเกม	3.33	1.32	สูง
12	พูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนชาวญี่ปุ่น	3.21	1.28	สูง

13	ร่วมอบรมความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นของสถาบันต่างๆ	3.18	1.08	สูง
14	คู่มือโอเพนทศนาประกอบตำราเรียนที่ใช้	3.00	0.98	สูง
15	อ่านนิตยสารเกี่ยวกับดารา นักร้องญี่ปุ่น	2.80	1.22	ปานกลาง
16	อ่านนิตยสารแจกฟรี เช่น DACO	2.39	1.17	ปานกลาง

จากผลการสำรวจดังกล่าว วิเคราะห์ได้ว่ากลวิธีที่มีความถี่ในการใช้สูงในอันดับต้นๆ เช่น กลวิธีดูภาพยนตร์ซีรีส์หรือการ์ตูนญี่ปุ่น กลวิธีฟังเพลง กลวิธีอ่านหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น และกลวิธีท่องเว็บไซต์เกี่ยวกับญี่ปุ่นมักเป็นกลวิธีที่ให้ความบันเทิงกับนักเรียนได้ด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับความรู้หรือเข้าถึงแหล่งความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่น การแนะนำกลวิธีดังกล่าวข้างต้นจึงน่าจะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนนำไปปฏิบัติได้ง่าย สำหรับกลวิธีร่วมแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่น เช่น ตอบปัญหาร้องเพลง ซึ่งเป็นกลวิธีที่ผู้เรียนเลือกใช้มากเป็นอันดับที่ 5 กล่าวได้ว่าการเป็นตัวแทนของโรงเรียนเข้าร่วมการแข่งขันมีส่วนกระตุ้นให้ผู้เรียนต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นเพิ่มเติม ทั้งจากการศึกษาเพิ่มเติมด้วยตัวเอง ครูตัวให้ หรือแม้แต่ได้รับความรู้ใหม่ๆ จากการไปเข้าร่วมงาน

สำหรับกลวิธีที่มีความถี่ในการใช้ 2 อันดับสุดท้าย ซึ่งถือว่ามีค่าความถี่อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าความถี่ระหว่าง 2.00 – 2.99) ได้แก่กลวิธีอ่านนิตยสารเกี่ยวกับดารา นักร้องญี่ปุ่น (2.80) วิเคราะห์ได้ว่าเป็นกลวิธีที่เข้าถึงได้ยาก เนื่องจากนิตยสารดังกล่าวอาจมีราคาแพงเกินความจำเป็นที่จะต้องซื้อมาอ่าน และกลวิธีอ่านนิตยสารแจกฟรี เช่น DACO (2.39) น่าจะเป็นเพราะผู้เรียนยังขาดประสบการณ์และความรู้รอบตัวที่จะช่วยทำให้เข้าใจเนื้อเรื่อง

4.2 ปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น พบว่าค่าความถี่ของปัจจัยที่อยู่ในระดับสูงมากมีถึง 3 ปัจจัย (ค่าความถี่ระหว่าง 4.00 – 5.00) ซึ่งล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนทั้งสิ้น โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการที่ครูผู้สอนส่งเสริมให้เข้าร่วมการแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่นมีอิทธิพลสูงสุดต่อการได้รับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น (4.25) รองลงมาคือ ครูผู้สอนสามารถตอบปัญหาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นที่นักเรียนสงสัย (4.12) และอันดับที่ 3 คือ ครูผู้สอนสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับญี่ปุ่นในชั้นเรียน (4.07) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความถี่ของปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น

อันดับ	ปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น	ความถี่	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของการใช้กลวิธี
1	ครูผู้สอนส่งเสริมให้เข้าร่วมการแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่น	4.25	0.93	สูงมาก
2	ครูผู้สอนสามารถตอบปัญหาความรู้ทั่วไปที่นักเรียนสงสัย	4.12	0.78	สูงมาก
3	ครูผู้สอนสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับญี่ปุ่นในชั้นเรียน	4.07	0.86	สูงมาก
4	ตำราเรียนที่ใช้มีสอนความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น	3.96	0.83	สูง
5	ครูผู้สอนจัดให้มีกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น ทานาบาตะ	3.95	1.11	สูง
6	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นในตำราเรียนอ่านเข้าใจง่าย	3.89	0.81	สูง
7	ครูผู้สอนมีข้อสอบทดสอบความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น	3.82	1.01	สูง
8	นักเรียนมีความรู้ทั่วไปจากตำราเรียนที่ใช้มากขึ้น	3.71	0.85	สูง
9	ครูผู้สอนส่งเสริมให้ปฏิบัติจริง เช่น พับกระดาษ	3.66	1.07	สูง
10	ครูผู้สอนส่งเสริมให้ค้นคว้าความรู้เอง เช่น ให้ทำรายงาน	3.65	1.00	สูง

จากผลการสำรวจดังกล่าว วิเคราะห์ได้ว่าครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่น

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เชื่อว่าการที่ครูผู้สอนส่งเสริมให้เข้าร่วมการแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่นทำให้ตนเองมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังเชื่อว่าครูผู้สอนคือแหล่งที่จะสามารถหาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นได้ ไม่ว่าจะเป็นการถาม การได้รับความรู้จากในห้อง หรือกิจกรรมต่างๆ ที่ครูผู้สอนจัดขึ้น ซึ่งได้แก่ การกิจกรรมในวันสำคัญของญี่ปุ่น การให้ปฏิบัติจริง การมีแบบทดสอบ และการให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างยังเชื่ออีกว่าตำราเรียนที่ใช้ก็เป็นแหล่งที่จะสามารถหาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นได้เช่นกัน เมื่อได้พิจารณาจากตำราเรียนภาษาญี่ปุ่นที่กลุ่มตัวอย่างใช้ ซึ่งได้แก่ตำรา Akiko to Tomodachi และตำรา Minna no Nihongo แล้ว ก็พบว่าตำราทั้ง 2 ชุดนี้มีเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นสอดแทรกอยู่มากพอสมควร โดยในตำรา Akiko to Tomodachi มีการสอดแทรกความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นทั้ง 30 บท ส่วนตำรา Minna no Nihongo มีสอดแทรกความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นอยู่ถึง 40 บท จากทั้งหมด 50 บท

5. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 การอภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่ากลวิธีดูภาพยนตร์ซีรีส์หรือการ์ตูนญี่ปุ่น เป็นกลวิธีที่ผู้เรียนใช้มากที่สุด อาจกล่าวได้ว่า เป็นเพราะวัยของผู้เรียนซึ่งเป็นวัยรุ่น และภาพยนตร์หรือการ์ตูนมีภาพประกอบสวยงาม เข้าใจง่าย ใช้ภาษาญี่ปุ่นในชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับผลสำรวจของ The National Institute for Japanese Language (2003) ส่วนกลวิธีอ่านนิตยสารเป็นกลวิธีที่ผู้เรียนใช้ในระดับปานกลางเท่านั้น น่าจะเป็นเพราะผู้เรียนยังขาดประสบการณ์และความรู้รอบตัวที่จะช่วยทำให้เข้าใจเนื้อเรื่อง ตามผลการวิจัยของอภิชาติ คานนิม (2549)

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้สอนควรส่งเสริมผู้เรียนในด้านต่างๆ เท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าร่วมการแข่งขันทักษะเกี่ยวกับญี่ปุ่น การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างบรรยากาศของความเป็นญี่ปุ่นในชั้นเรียน หรืออาจหาเพลงญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาต่างๆ เข้าไปช่วยเสริมบรรยากาศในชั้นเรียนด้วย ก็จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับญี่ปุ่นไปพร้อมๆ กับความบันเทิงมากขึ้น

นอกจากนี้ ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยแนะนำแหล่งข้อมูลหรือสื่อที่เป็นประโยชน์ให้กับผู้เรียน เช่น ภาพยนตร์ซีรีส์หรือการ์ตูนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเหมาะสม เว็บไซต์ที่เป็นประโยชน์ หนังสือ ทั้งนี้ ตัวผู้สอนต้องไม่หยุดยั้งที่จะพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ในด้านนี้ให้กับตนเองด้วย เนื่องจากผู้เรียนยังมีแนวโน้มที่จะพึ่งพิงผู้สอนอยู่ แต่ในสภาพความเป็นจริงนั้นครูผู้สอนที่ไม่เคยเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น และไม่มั่นใจในความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นของตนก็มีไม่น้อย ดังที่สมาคมครูภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย (Japanese Language and Culture Teachers Association of Thailand: JTAT) ได้จัดให้มีโครงการพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่ประเทศญี่ปุ่นขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เพื่อช่วยเพิ่มความมั่นใจให้แก่ครูผู้สอน จากการเข้าร่วมอบรมและทำกิจกรรมต่างๆ ที่ประเทศญี่ปุ่น จะทำให้ครูผู้สอนมีความรู้และทักษะการสอนภาษาญี่ปุ่น รวมถึงได้สัมผัสประสบการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับญี่ปุ่นด้วยตนเอง ทำให้มีความมั่นใจที่จะนำไปถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- ผกาทิพย์ สกุลครู และคณะ. (2548). 12 เดือนในญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภาษาและวัฒนธรรม
- อภิชาติ คานนิม. การศึกษาความเข้าใจในเอกสารจริงของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชั้นต้น
กรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนรัฐบาลเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- Rebecca Oxford . (1990) Language Learning Strategies. New York : Newbury House Publishers. (宋戸通庸・半紀子 (訳) (1994) 『言語学習ストラ
テジー ―外国人教師が知っておかなければならないこと―』 凡人社)
- The National Institute for Japanese Language. (2003) International Survey of
Learning Environments and Resources in Japanese Language
Education. Independent Administrative Institution.
- 出野 伶 (2011) 「海外出版の日本語教科書にみる日本文化」 『龍谷大学大学院国
際文化研究論集編集』 第 8 巻 2010 年度 (pp. 67-84) 龍谷大学大学院国
際文化研究論集
- 来嶋洋美 (2010) 「日本生活と文化」をトピックにした中等教育向け読解

教材の開発—英国中等教育向け日本語リソース『読む力—CHIKARA for READING』の場合」『国際交流基金日本語教育紀要』第6号 2010年度. (pp. 125-137) 国際交流基金

การศึกษาความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิ

A Study of Thai Students' and Thai Teachers' Beliefs of Kanji

ภณทิศา กฤษณพัฒนานกรณ¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิ 2) เปรียบเทียบความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มนิสิตนักศึกษาที่กำลังเรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอก ชั้นปีที่ 3 ในแต่ละภูมิภาค รวม 6 แห่ง จำนวน 188 คน 2) กลุ่มผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในระดับมหาวิทยาลัย ในแต่ละภูมิภาค รวม 6 แห่ง จำนวน 31 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอน แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความเชื่อด้านความถนัดที่มีต่อการเรียนคันจิ 2) ความเชื่อด้านระดับความยากง่ายในการเรียนคันจิ 3) ความเชื่อด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ 4) ความเชื่อด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร 5) ความเชื่อด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ จำนวนทั้งหมด 28 ข้อ ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบหาความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยสถิติทดสอบที (Independent t-test)

ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิ พิจารณาจากภาพรวมมีความแตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้เรียนและผู้สอนมีความเชื่อด้านความถนัดในการเรียนคันจิ และด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ แตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ผู้เรียนและผู้สอนยังเชื่อว่าด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ แตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ในด้านความยากง่ายในการเรียนคันจิและด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร ผู้เรียนและผู้สอนมีความเชื่อไม่แตกต่างกัน

1. บทนำ

การศึกษาความเชื่อ (beliefs) ในการเรียนภาษาต่างประเทศ มีความหมายรวมถึงความเชื่อ ความคิด ทศนคติที่มีต่อการเรียนภาษาต่างประเทศนั้นๆ (ยุพภา พุกขิมา, 2555, หน้า 84) ความเชื่อ (beliefs) เป็นการศึกษาความคิดเห็นทั้งในระดับจิตสำนึกและจิตใต้

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

สำนึกของผู้สอนหรือผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีผลต่อการควบคุมตัวเองสำหรับการเรียนรู้ภาษา ซึ่งความเชื่อของผู้เรียนมีความสัมพันธ์ในการเลือกกลยุทธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะที่ความเชื่อของผู้สอนก็มีผลต่อแนวทางการสอน ถ้าความเชื่อของผู้สอนและผู้เรียนแตกต่างกันก็อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ (สุพรรณษา พิณศรี, 2554)

เวนเดน กล่าวว่า ความเชื่อมีผลต่อกลยุทธ์ในการเรียน แม้ว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถอธิบายถึงความเชื่อในการเรียนภาษาของตนเองได้อย่างชัดเจน แต่ผู้เรียนก็เลือกที่จะใช้กลยุทธ์ในการเรียนที่มาจากความเชื่อของตน ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับวิธีที่ดีที่สุดใน การเลือกเรียนภาษาของผู้เรียนจะมีผลต่อการเรียนของผู้เรียนเหล่านั้น ในขณะที่ความเชื่อของผู้เรียนมีผลกระทบต่อวิธีการเรียนของพวกเขา ความเชื่อของผู้สอนก็มีความสำคัญเช่นกันเพราะมีผลกระทบที่สำคัญต่อสิ่งแวดล้อมในการเรียน (Wenden, 1987) ซึ่งสอดคล้องกับ ริชาร์ด และล็อกฮาร์ต ได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อของผู้สอนเกี่ยวกับการเรียนภาษาจะมีผลต่อวิธีที่ใช้ในการเรียนภาษานั้น (Richart and Lockhart, 1996)

ดังนั้นการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ การเข้าใจถึงความเชื่อของผู้เรียนและความเชื่อของผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะความเชื่อของผู้เรียนมีผลต่อการเลือกใช้กลยุทธ์ทางการเรียน ในขณะที่ความเชื่อของผู้สอนก็มีผลกระทบต่อแนวทางการสอน ซึ่งถ้าผู้เรียนและผู้สอนมีความเชื่อที่แตกต่างกัน อาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอนได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่า ความเชื่อเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น การสำรวจความเชื่อของผู้เรียนและความเชื่อของผู้สอนเกี่ยวกับอักษรคันจิจึงเป็นสิ่งสำคัญ ปัจจุบันในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิมาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในหัวข้อดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้ที่สนใจและผลการวิจัย สามารถนำไปเป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถขยายขอบเขตความรู้ของกลยุทธ์ที่ใช้ในการเรียนออกไป ในขณะที่ผู้สอนสามารถนำมาเป็นแนวทางปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนและผู้สอนต่อไปในอนาคต

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อีเลน เค ฮอรวิทซ์ (Elaine K.Horwitz) ได้สร้างแบบสำรวจความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาต่างประเทศ โดยสร้างเครื่องมือที่เรียกว่า BALLI (Beliefs About Language Learning Inventory) จัดทำขึ้นในปี ค.ศ.1987 โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเข้าใจลักษณะความเชื่อของผู้เรียนและผลกระทบของความเชื่อที่มีต่อกลวิธีการเรียนภาษา 2) เพื่อเข้าใจเหตุผลของครูในการเลือกวิธีปฏิบัติการสอน และ 3) เพื่อหาความเชื่อระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนข้อใดที่มีความขัดแย้งกัน โดยแบบสอบถามมีทั้งหมด 34 ข้อ มีมาตรวัดแบบ Likert scale แบบสำรวจฉบับนี้ได้มีการจัดแบ่งครอบคลุมความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษา 5 ด้าน

ดังนี้ 1) ด้านความถนัดในการเรียนภาษา (Foreign Language Aptitude) 2) ด้านความยากในการเรียนภาษา (The difficulty of Language Learning) 3) ด้านธรรมชาติในการเรียนภาษา (Natural of Language Learning) 4) ด้านกลวิธีการเรียนและการสื่อสาร (Learning and Communication Strategies) 5) ด้านแรงจูงใจและความคาดหวัง (Motivations and Expectations) (Horwitz, 1987)

เวนทูรา (Ventura, 2007) ศึกษาความเชื่อและกลวิธีของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวฟิลิปปินส์ที่มีต่อคัมจิ ซึ่งแบบสอบถามของเวนทูรา (Ventura, 2007) แบ่งออกเป็น 7 ประเด็นดังนี้ คือ

- 1) ความเชื่อที่มีต่อคุณค่าของคัมจิทางด้านสังคม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม
- 2) ความเชื่อที่มีต่อความยากของคัมจิ
- 3) ความเชื่อที่มีต่อความสามารถในการเรียนรู้คัมจิ
- 4) ความเชื่อที่มีต่อประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตจากการเรียนคัมจิ
- 5) ความเชื่อที่มีต่ออารมณ์ความรู้สึกในการเรียนคัมจิ
- 6) ความเชื่อที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของผู้สอน
- 7) ความเชื่อที่มีต่อกลวิธีเรียนคัมจิ

สมชาย ไชยเชตธนัง (2551) ศึกษาความเชื่อและกลยุทธ์ในการเรียนคัมจิของผู้เรียนชาวไทย สํารวจจากกลุ่มผู้เรียนชาวไทยระดับอุดมศึกษาและผู้เรียนในโรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่น จำนวนรวม 197 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ประยุกต์จากเวนทูรา (Ventura, 2007) และนำผลลัพธ์ที่ได้ไปนำเสนอเปรียบเทียบกับงานวิจัยของเวนทูรา (Ventura, 2007) ซึ่งศึกษาความเชื่อและกลยุทธ์ในการเรียนคัมจิของผู้เรียนชาวฟิลิปปินส์

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ยึดแนวทางการจำแนกความเชื่อของฮอริวิทซ์ (Horwitz, 1987) เป็นหลัก เนื่องจากเป็นแนวความคิดที่ยอมรับและได้รับความนิยม และจากงานวิจัยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่มีการศึกษาความเชื่อโดยเฉพาะเจาะจงที่เกี่ยวกับคัมจียังมีจำนวนน้อย จะเป็นการศึกษาทัศนคติของผู้เรียนและผู้สอนที่มีต่อกลยุทธ์การเรียนคัมจิเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามของเวนทูรา (Ventura, 2007) และฮอริวิทซ์ (Horwitz, 1987) นำมาประกอบการสร้างข้อคำถามและนำดัดแปลงใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ด้วย

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคัมจิ

2. เพื่อเปรียบเทียบความเชื่อระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิ

4. นิยามคำศัพท์

อักษรคันจิ หมายถึง อักษรจีนที่ญี่ปุ่นรับเข้ามาใช้โดยปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับอักษรจีนที่ญี่ปุ่นประดิษฐ์ขึ้นใหม่ใช้เองซึ่งเป็นอักษรที่มีความหมายในตัวเอง

ความเชื่อ (Beliefs) หมายถึง ความเชื่อ ความเชื่อมั่น ความคิด ทศนคติ ที่ผู้เรียนและผู้สอนมีต่ออักษรคันจิโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้เรียนและผู้สอน แบ่งออกเป็น 5 ด้านดังนี้คือ 1) ความเชื่อที่มีต่อความถนัดที่มีต่อการเรียนคันจิ 2) ความเชื่อด้านระดับความยากง่ายในการเรียนคันจิ 3) ความเชื่อด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ 4) ความเชื่อด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร 5) ความเชื่อด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ

ผู้เรียน หมายถึง นิสิตนักศึกษาที่กำลังเรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอกชั้นปีที่ 3 ระบบปกติ ในระดับมหาวิทยาลัย ในแต่ละภูมิภาครวม 6 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้สอน หมายถึง อาจารย์ชาวไทยที่กำลังสอนภาษาญี่ปุ่นในระดับมหาวิทยาลัย ในแต่ละภูมิภาครวม 6 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

5. วิธีดำเนินงานวิจัย

5.1 กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้คือ

1. นิสิตนักศึกษาที่กำลังเรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอก ชั้นปีที่ 3 ระบบปกติ สาเหตุที่เลือกนักศึกษาชั้นปีที่ 3 เพราะนักศึกษาได้ผ่านการเรียนอักษรคันจิเบื้องต้นมาแล้วในระดับมหาวิทยาลัยในแต่ละภูมิภาครวม 6 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวนรวม 188 คน

2. อาจารย์ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่กำลังสอน ในระดับมหาวิทยาลัยในแต่ละภูมิภาครวม 6 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวนรวม 31 คน

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยได้แก่

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ดัดแปลงมาจากของฮอร์วิทซ์ (Horwitz, 1987) และเวนตูรา (Ventura, 2007) ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ฉบับ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียน และกลุ่มผู้สอน โดยทั้งสองกลุ่มมีคำถามเหมือนกัน มีจำนวนทั้งหมด 28 ข้อ แต่ละฉบับแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) โดยในแต่ละกลุ่มตัวอย่างมีคำถามดังนี้

กลุ่มที่ 1 สอบถามกลุ่มผู้เรียน เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีคำถามในส่วนที่ 1 จำนวน 4 ข้อ ดังนี้ มหาวิทยาลัย เพศ ระยะเวลาในการเรียนภาษาญี่ปุ่น ผลการสอบวัดระดับภาษาญี่ปุ่น

กลุ่มที่ 2 สอบถามกลุ่มผู้สอน เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีคำถามในส่วนที่ 1 จำนวน 3 ข้อ ดังนี้ มหาวิทยาลัย เพศ ระยะเวลาในการสอนภาษาญี่ปุ่น

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนที่มีต่ออักษรคันจิ ลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ เชื่อมากที่สุด เชื่อมาก เชื่อปานกลาง เชื่อน้อย ไม่เชื่อเลย เป็นลักษณะแบบสำรวจรายการ (Checklist) โดยคำถามเหมือนกันทั้งสองกลุ่ม มีจำนวนทั้งหมด 28 ข้อ แบ่งเนื้อหาคำถามในแบบสอบถาม ได้เป็น 5 ด้าน ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 เนื้อหาคำถามในแบบสอบถาม

ด้าน	เนื้อหา	จำนวนข้อ	ลำดับข้อ
1	ความเชื่อด้านความถนัดที่มีต่อการเรียนคันจิ	8 ข้อ	1 – 8
2	ความเชื่อด้านระดับความยากง่ายในการเรียนคันจิ	3 ข้อ	9 – 11
3	ความเชื่อด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ	3 ข้อ	12 – 14
4	ความเชื่อด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร	8 ข้อ	15 – 22
5	ความเชื่อด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ	6 ข้อ	23 – 28

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์ด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบหาความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยสถิติทดสอบที (Independent t-test)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้สอนได้ทราบถึงความเชื่อของผู้เรียนและนำมาปรับใช้กับวิธีการสอน เพื่อตอบสนองต่อความคาดหวังต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนเกี่ยวกับอักษรคันจิ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนและผู้สอนต่อไปในอนาคต

7. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เรียน และกลุ่มผู้สอน

(1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มผู้เรียน

กลุ่มตัวอย่างผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 48 คน (25.5%) รองลงมา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 41 คน (21.8%) มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 36 คน (19.1%) มหาวิทยาลัยพะเยา จำนวน 28 คน (14.9%) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 22 คน (11.7%) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 13 คน (6.9%) ตามลำดับ

กลุ่มผู้เรียนส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 144 คน (76.6%) เพศชาย จำนวน 24 คน (12.8%) และไม่ระบุเพศ จำนวน 20 คน (10.6%)

กลุ่มตัวอย่างผู้เรียนส่วนใหญ่ เรียนภาษาญี่ปุ่นระยะเวลา 4 - 5 ปี จำนวน 89 คน (47.6%) รองลงมา เรียนภาษาญี่ปุ่นระยะเวลา 2 - 3 ปี จำนวน 55 คน (29.3%) เรียนภาษาญี่ปุ่นระยะเวลา 6 - 7 ปี จำนวน 38 คน (20.2%) และเรียนภาษาญี่ปุ่น ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน (1.6%) เรียนภาษาญี่ปุ่นระยะเวลา 8 - 9 ปี จำนวน 2 คน (1.1%) และไม่ระบุ 1 คน (0.5%) ตามลำดับ

(2) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มผู้สอน

กลุ่มตัวอย่างผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยระดับมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เป็นอาจารย์จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 9 คน (29%) รองลงมา มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 6 คน (19.4%) มหาวิทยาลัยพะเยา จำนวน 5 คน (16.1%) มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 4 คน (12.9%) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 4 คน (12.9%) และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 3 คน (9.7%) ตามลำดับ

กลุ่มผู้สอนส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 24 คน (77.4%) เพศชาย จำนวน 6 คน (19.4%) และไม่ระบุเพศ จำนวน 1 คน (3.2%)

กลุ่มผู้สอนส่วนใหญ่สอนภาษาญี่ปุ่นตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 14 คน (45.2%) รองลงมา 4 - 6 ปี จำนวน 7 คน (22.6%) 1 - 3 ปี จำนวน 6 คน (19.4%) 7 - 9 ปี จำนวน 3 คน (9.7%) และต่ำกว่า 1 ปี จำนวน 1 คน (3.2%) ตามลำดับ

7.2 ความเชื่อของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนอักษรคันจิ

ตารางที่ 2 ความเชื่อของผู้เรียนที่มีต่ออักษรคันจิในภาพรวม

ความเชื่อด้าน	กลุ่มผู้เรียน (N=188)		ระดับความเชื่อ
	$\bar{X}$	S.D.	
ความถนัดในการเรียนคันจิ	3.36	0.48	ปานกลาง
ระดับความยากง่ายในการเรียนคันจิ	3.25	0.59	ปานกลาง
ธรรมชาติในการเรียนคันจิ	3.71	0.58	มาก
กลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร	3.94	0.49	มาก
แรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ	3.90	0.55	มาก
รวม	3.63	0.35	มาก

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนมีความเชื่อที่มีต่ออักษรคันจิในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D = 0.35) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้เรียนมีความเชื่อในด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร ($\bar{X} = 3.94$, S.D = 0.49) ด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ ($\bar{X} = 3.90$, S.D = 0.55) และด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ ($\bar{X} = 3.71$, S.D = 0.58) ในระดับมาก ในขณะที่ผู้เรียนมีความเชื่อในด้านความถนัดในการเรียนคันจิ ($\bar{X} = 3.36$, S.D = 0.48) และด้านระดับความยากง่ายในการเรียนคันจิ ($\bar{X} = 3.25$, S.D = 0.59) ในระดับปานกลาง

7.3 ความเชื่อของผู้สอนที่มีต่อการเรียนอักษรคันจิ

ตารางที่ 3 ความเชื่อของผู้สอนที่มีต่ออักษรคันจิ ในภาพรวม

ความเชื่อด้าน	กลุ่มผู้สอน (N=31)		ระดับความเชื่อ
	$\bar{X}$	S.D.	
ความถนัดในการเรียนคันจิ	3.03	0.49	ปานกลาง
ระดับความยากง่ายในการเรียนคันจิ	3.42	0.73	ปานกลาง
ธรรมชาติในการเรียนคันจิ	3.02	0.70	ปานกลาง

กลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร	3.79	0.48	มาก
แรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคั่นจิ	3.65	0.60	มาก
รวม	3.38	0.32	ปานกลาง

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นว่า ผู้สอนมีความเชื่อที่มีต่ออักษรคั่นจิในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$, S.D = 0.32) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้สอนมีความเชื่อในด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร ($\bar{X} = 3.79$, S.D = 0.48) และด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคั่นจิ ($\bar{X} = 3.65$, S.D = 0.60) ในระดับมาก ในขณะที่ผู้สอนมีความเชื่อในด้านระดับความยากง่ายในการเรียนคั่นจิ ($\bar{X} = 3.42$, S.D = 0.73) ความถนัดในการเรียนคั่นจิ ($\bar{X} = 3.03$, S.D = 0.49) และด้านธรรมชาติในการเรียนคั่นจิ ($\bar{X} = 3.02$, S.D = 0.70) ในระดับปานกลาง

7.4 เปรียบเทียบความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนที่มีต่ออักษรคั่นจิ

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความเชื่อที่มีต่ออักษรคั่นจิในภาพรวม

ความเชื่อ		N	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig(2tailed)
ความเชื่อที่มีต่ออักษรคั่นจิในภาพรวม	ผู้เรียน	188	3.63	.35	3.70	.000**
	ผู้สอน	31	3.38	.32		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาไทยที่มีต่ออักษรคั่นจิ พิจารณาจากภาพรวมมีความแตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดย $p = .000$

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนที่มีต่ออักษรคั่นจิ ทั้ง 5 ด้าน

ความเชื่อ		N	$\bar{X}$	S.D.	T	Sig(2tailed)
1. ด้านความถนัดในการเรียนคั่นจิ	ผู้เรียน	188	3.36	.48	3.58	.000**
	ผู้สอน	31	3.03	.49		
2. ด้านความยากง่ายในการเรียนคั่นจิ	ผู้เรียน	188	3.25	.59	-.146	.147
	ผู้สอน	31	3.42	.73		

3. ด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ	ผู้เรียน	188	3.71	.58	5.87	.000**
	ผู้สอน	31	3.02	.70		
4. ด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร	ผู้เรียน	188	3.94	.49	1.56	.120
	ผู้สอน	31	3.79	.48		
5. ด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ	ผู้เรียน	188	3.90	.55	2.31	.022*
	ผู้สอน	31	3.65	.60		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนและผู้สอนมีความเชื่อด้านความถนัดในการเรียนคันจิ และด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ แตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 โดย $p = .000$ ผู้เรียนและผู้สอนยังเชื่อว่าด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ แตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดย $p = .022$ ส่วนในด้านความยากง่ายในการเรียนคันจิ และด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร ผู้เรียนและผู้สอนมีความเชื่อไม่แตกต่างกัน

8. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิ แบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 5 ด้าน และนำเสนอรายละเอียดที่สำคัญ ผลการอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

8.1 ความเชื่อด้านความถนัดในการเรียนคันจิ

กลุ่มผู้เรียนและกลุ่มผู้สอนทั้งสองกลุ่ม มีความเชื่อด้านความถนัดในการเรียนคันจิในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีนัยสำคัญที่ .01 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ผู้เรียนมีความเชื่อในระดับปานกลางว่า คนไทยถนัดในการเรียนคันจิ ส่วนผู้สอนมีความเชื่อในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับเวนทูรา (Ventura, 2007) พบว่า ผู้สอนชาวฟิลิปปินส์จำนวนไม่น้อยเชื่อว่าผู้เรียนชาวฟิลิปปินส์ยังมีความสามารถในการเรียนคันจิในระดับต่ำ อีกทั้งผลการสัมภาษณ์ของผู้สอนชาวฟิลิปปินส์ได้ให้ความเห็นว่า ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวฟิลิปปินส์เรียนรู้คันจิได้ช้ากว่าประเทศอื่น ผู้เรียนยังไม่มีความถนัดในการเรียนคันจิอย่างแท้จริง เป็นต้น กลุ่มผู้เรียนมีความเชื่อในระดับมากกว่า เด็กสามารถเรียนคันจิได้ดีกว่าผู้ใหญ่ และบางคนมีความสามารถในการเรียนคันจิในขณะที่ผู้สอนมีความเชื่อในระดับปานกลาง กลุ่มผู้เรียนมีความเชื่อในระดับมาก ว่านักเรียนที่มีพื้นฐานในภาษาจีนจะเรียนการเขียนภาษาญี่ปุ่นได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย ไชยเชตรนัง

(2008) ที่ศึกษาความเชื่อและกลยุทธ์ของผู้เรียนชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิ และเวนทูรา (Ventura, 2007) พบว่า กลุ่มผู้เรียนชาวไทยและกลุ่มผู้เรียนชาวฟิลิปปินส์เห็นด้วยว่าผู้เรียนที่มีพื้นฐานในภาษาจีนจะเรียนการเขียนภาษาญี่ปุ่นได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐาน

8.2 ความเชื่อด้านระดับความยากง่ายในการเรียนคันจิ

กลุ่มผู้เรียนและกลุ่มผู้สอนทั้งสองกลุ่ม มีความเชื่อด้านความยากง่ายในการเรียนคันจิในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อที่สอดคล้องกันในระดับมากว่า เราสามารถเรียนคันจิได้ด้วยตัวเอง และกลุ่มทั้งสองมีความเชื่อในระดับมากกว่า การเรียนคันจิเป็นเรื่องยาก ซึ่งสอดคล้องกับเวนทูรา (Ventura, 2007) และ สมชาย ไชยเชตรนัง (2008) พบว่า กลุ่มผู้เรียนและกลุ่มผู้สอนทั้งชาวไทยและชาวฟิลิปปินส์เห็นด้วยว่า คันจิสามารถเรียนได้ด้วยตัวเอง และการเรียนคันจิเป็นเรื่องยาก

8.3 ความเชื่อด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ

กลุ่มผู้เรียนมีความเชื่อด้านธรรมชาติในการเรียนคันจิ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ในขณะที่กลุ่มผู้สอน มีความเชื่อในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีนัยสำคัญที่ .01 เมื่อพิจารณาในรายประเด็น พบว่า กลุ่มผู้เรียนมีความเชื่อในระดับมากกว่า การเรียนคันจิกับเจ้าของภาษาเป็นสิ่งที่ดีที่สุดใน การเรียนคันจิคือเรื่องของการเรียนคำศัพท์ และการอ่านคันจิสำคัญกว่าการเขียนคันจิ ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มผู้สอนที่มีความเชื่อประเด็นดังกล่าวในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ สมชาย ไชยเชตรนัง (2008) พบว่า กลุ่มผู้เรียนชาวไทย เชื่อว่าการเรียนกับเจ้าของภาษาเป็นสิ่งที่ดีที่สุด แต่ไม่สอดคล้องกับเวนทูรา (Ventura, 2007) ที่พบว่า กลุ่มผู้เรียนและกลุ่มผู้สอนชาวฟิลิปปินส์ไม่เห็นด้วยว่าการเรียนกับเจ้าของภาษาเป็นสิ่งที่ดีที่สุดใน ประเด็นของการเรียนคันจิคือเรื่องของการเรียนคำศัพท์ และการอ่านคันจิสำคัญกว่าการเขียนคันจิ ซึ่งกลุ่มผู้เรียนและกลุ่มผู้สอนชาวไทยมีความเชื่อ สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนและกลุ่มผู้สอนชาวฟิลิปปินส์

8.4 ความเชื่อด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร

ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสารในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพบว่ากลุ่มผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มผู้สอน ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อที่สอดคล้องกันในระดับความเชื่อมากที่สุดว่า สิ่งสำคัญในการเรียนคันจิคือการฝึกฝนและทบทวนเป็นประจำซึ่งสอดคล้องกับ สมชาย ไชยเชตรนัง (2008) พบว่า กลุ่มผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีความเชื่อในระดับสูง ว่าการฝึกฝนและทบทวนเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนคันจิ ยิ่งขยันก็ยิ่งประสบความสำเร็จในการเรียนคันจิ ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อในระดับมากกว่า การเขียนลำดับเส้นคันจิที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย ไชยเชตรนัง (2008) พบว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อลำดับการเขียนมากที่สุด และทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อในระดับปานกลางว่า

การเขียนคันจิให้สวยงามเป็นสิ่งสำคัญซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ เวนทูรา (Ventura, 2007) ที่พบว่า กลุ่มผู้เรียนชาวฟิลิปปินส์มีความเชื่ออย่างสูงว่าคันจิต้องเขียนให้สวย

ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อที่แตกต่างกันในประเด็นนี้คือ กลุ่มผู้เรียนเชื่อในระดับมากกว่า เมื่อมีปัญหาในการเรียนคันจิ การถามครูผู้สอนเพื่อขอคำอธิบายเป็นวิธีที่ดีที่สุดในขณะที่กลุ่มผู้สอนมีความเชื่อในระดับปานกลาง อีกทั้งกลุ่มผู้เรียนมีความเชื่อในระดับมากกว่าควรจะหลีกเลี่ยงการใช้ตัวอักษรคันจิหากไม่มั่นใจว่าจะเขียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งแตกต่างกับกลุ่มผู้สอนที่มีความเชื่อในระดับปานกลาง

8.5 ความเชื่อด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ

ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีนัยสำคัญที่ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อในระดับมากกว่าการเรียนคันจิจะช่วยเพิ่มระดับความสามารถในภาษาญี่ปุ่นได้ซึ่งสอดคล้องกับเวนทูรา (Ventura, 2007) ที่พบว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวฟิลิปปินส์มีความเชื่อว่าคันจิมีความสำคัญอย่างยิ่ง และผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวฟิลิปปินส์เชื่อในระดับมากกว่า จำเป็นจะต้องเรียนคันจิเพื่อเพิ่มระดับความสามารถในการเรียนภาษาญี่ปุ่น สมชาย ไซยเชตรนัง (2008) พบว่า กลุ่มผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีความเชื่ออยู่ในระดับมากกว่าการเรียนคันจิจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนภาษาญี่ปุ่น สอดคล้องกับ ชิมิตสึและกรีน (Shimizu and Green, 2002) ที่พบว่า ผู้สอนมีความเชื่อในระดับมากที่สุดว่าการเรียนคันจิมีประโยชน์

กลุ่มผู้เรียนมีความเชื่อระดับมากกว่า ถ้าสามารถอ่านและเขียนคันจิได้จะได้รับการยกย่องชมเชยจากเพื่อนร่วมงาน/เพื่อนร่วมห้อง ในขณะที่กลุ่มผู้สอนมีความเชื่อในระดับปานกลาง และทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อในระดับมากกว่า ถ้าความสามารถอ่านและเขียนคันจิได้ดีจะช่วยเพิ่มโอกาสในการหางานได้ ในประเด็นที่ว่า ถ้ามีความสามารถในการอ่านและการเขียนคันจิจะช่วยให้อ่านกับสังคมและคนญี่ปุ่นได้ง่ายขึ้น กลุ่มผู้เรียนมีความเชื่อในระดับมาก แตกต่างกับกลุ่มผู้สอนที่มีความเชื่อในระดับปานกลาง

กลุ่มผู้สอนมีความเชื่อในระดับน้อยกว่า ปัจจุบันมีการใช้โปรแกรมพิมพ์แบบญี่ปุ่น (Word processor) ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องเรียนรู้การเขียนคันจิ แต่กลุ่มผู้เรียนมีความเชื่อในระดับปานกลาง ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ สมชาย ไซยเชตรนัง (2008) พบว่า ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในระดับมหาวิทยาลัยไม่เชื่อว่าถึงแม้ปัจจุบันจะมีการใช้โปรแกรมพิมพ์แบบญี่ปุ่น ก็ยังจำเป็นต้องเรียนรู้การเขียนคันจิ ในขณะที่งานวิจัยของ เวนทูรา (Ventura, 2007) พบว่า ผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวฟิลิปปินส์เห็นด้วยว่าในปัจจุบันมีการใช้โปรแกรมพิมพ์แบบญี่ปุ่นจึงไม่จำเป็นต้องเรียนรู้การเขียนคันจิ

9. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิ แบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้ 1.แนวทางเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนอักษรคันจิ 2.ข้อเสนอแนะแนวทางในการทำวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวทางเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนอักษรคันจิ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านความถนัดในการเรียนคันจิ

ผู้เรียนมีความเชื่อปานกลางในขณะที่ผู้สอนมีความเชื่อในระดับน้อยว่าคนไทยถนัดในการเรียนคันจิ ซึ่งความเชื่อนี้อาจเป็นสิ่งที่ขัดขวางกระบวนการการสอนให้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ผู้สอนควรสร้างเจตคติที่ดีแก่ตัวเองด้านการสอนคันจิ และทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนคันจิด้วย

1.2 ด้านกลยุทธ์ในการเรียนและการสื่อสาร

ผู้เรียนมีความเชื่ออยู่ในระดับมากกว่าควรหลีกเลี่ยงการใช้ตัวอักษรคันจิ หากไม่มั่นใจว่าเขียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นความเชื่อที่ขัดขวางการเรียนรู้ ผู้สอนควรหาแนวทางแก้ไขและส่งเสริมให้มีการใช้ตัวอักษรคันจิให้มากขึ้น

ผู้เรียนมีความเชื่อว่ามีปัญหาในการเรียนคันจิ การถามครูผู้สอน เพื่อขอคำอธิบายเป็นวิธีที่ดีที่สุดในขณะที่ผู้สอนมีความเชื่อในระดับปานกลาง ซึ่งเห็นว่าผู้เรียนคาดหวังและให้ความสำคัญในตัวของผู้สอนเป็นอย่างมาก ผู้สอนควรตระหนักและให้ความสำคัญในการเรียนการสอนคันจิเพิ่มมากขึ้น และส่งเสริมแนวทางให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าศึกษาด้วยตัวเองมากกว่าการพึ่งพาผู้สอนเพียงอย่างเดียว

1.3 ด้านแรงจูงใจและความคาดหวังในการเรียนคันจิ

ผู้เรียนมีความเชื่อในระดับปานกลางว่า ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้การเขียนคันจิเพราะปัจจุบันมีการใช้โปรแกรมพิมพ์แบบญี่ปุ่น (Word processor) ซึ่งแตกต่างกับผู้สอนที่มีความเชื่ออยู่ในระดับน้อย ซึ่งเห็นว่าผู้เรียนให้ความสำคัญในการใช้โปรแกรมพิมพ์มากกว่าการเขียนคันจิ ผู้สอนควรหาวิธีส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเขียนคันจิควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้คันจิ

2. ข้อเสนอแนะแนวทางในการทำวิจัย

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของผู้เรียนและผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่ออักษรคันจิทั้งในระดับมัธยมศึกษาและในระดับมหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาหาความเชื่อที่สอดคล้องและความเชื่อที่แตกต่างที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอนคันจิ

บรรณานุกรม

- ยุพกา พุกขิมา. (2555). **ความเชื่อและกลยุทธ์การเรียนรู้การออกเสียงของนิสิตเอกภาษาญี่ปุ่นชาวไทย**. เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 5 (มนุษยศาสตร์), 83-100.
- สมชาย ไชยเชตรนัง. (2008). **ความเชื่อและกลยุทธ์ในการเรียนคันจิของผู้เรียนชาวไทย**. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุพรรณษา พิณศรี. (2011). **การศึกษาความเชื่อของนักศึกษา อาจารย์ และคนทำงานที่ใช้ภาษาญี่ปุ่นที่มีต่อไโรโงะ (คำยืมในภาษาญี่ปุ่น)**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- Horwitz, E. K. (1987). **Surveying Student Beliefs about Language Learning**. In A. Wenden & J. Rubin (Eds.), **Learner Strategies in Language Learning**, (119-132). New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: Prentice Hall.
- Richards, J. C. & Lockhart, C. (1996). **Reflective Teaching in Second Language Classrooms**. Cambridge : Cambridge University Press.
- Shimizu, H. & Green, K. E. (2002). **Japanese Language Educators' Strategies for and Attitudes Toward Teaching Kanji**. *Modern Language Journal*, 86, 228-241.
- Wenden, A. (1987). **How to Be a Successful Language Learner**. In A. Wenden, & J. Rubin. (Eds.), **Learner strategies in language learning** (103-117). Englewood Cliffs.
- Ventura Francesca. (2007). 「フィリピン人日本語学習者と教師の漢字学習に対するビリーフとストラテジー使用—漢字教育の改善のため—」. 『日本語文化研究会論集』, (3), 141-168.

มโนทัศน์ของคำว่า 「近く」 และ 「そば」 กับความเข้าใจของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่น ชาวไทย

Conceptual Meaning of “Chikaku” and “Soba” and Thai Japanese Learners’ Understanding

วรวรรณ เฟื่องขจรศักดิ์¹

บทคัดย่อ

การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นขั้นพื้นฐานนั้น ผู้เรียนจะได้เรียนรู้คำแสดงตำแหน่งที่ตั้ง อาทิ 「そば」 「よこ」 「近く」 「となり」 คำเหล่านี้มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน ทำให้บางครั้งผู้เรียนอาจเลือกใช้ผิดหรือเกิดความสับสนได้ ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำคำว่า 「近く」 และ 「そば」 มาศึกษาเปรียบเทียบเนื่องจากทั้งสองคำต่างมีความหมายตรงกับคำว่า “ใกล้” ด้วยกันทั้งสิ้น สมมติฐานของงานวิจัยนี้ คือ ทั้ง 「近く」 และ 「そば」 ต่างเป็น ‘คำหลายความหมาย’ ซึ่ง ‘คำหลายความหมาย’ (polysemy) คือปรากฏการณ์หนึ่งทางภาษาที่หน่วยทางภาษาศาสตร์ 1 หน่วยสามารถแสดงความหมายได้หลากหลาย และความหมายเหล่านั้นมีความเชื่อมโยงกัน (Evans, 2006: 36) วัตถุประสงค์ของงานวิจัย คือ ศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์ของคำว่า 「近く」 และ 「そば」 โดยใช้ผังภาพ (image schema) ในการอธิบาย เก็บข้อมูลจากพจนานุกรมและคลังข้อมูลภาษาญี่ปุ่น “BCCWJ” นอกจากนี้ยังศึกษาความเข้าใจของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยเกี่ยวกับความหมายต่างๆ ของ 「近く」 และ 「そば」 โดยได้จัดทำแบบทดสอบความเข้าใจของผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า คำว่า 「近く」 และ 「そば」 ต่างมีความหมายที่เป็นศูนย์กลาง (core meaning) หรือความหมายต้นแบบที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือ การแสดงบริเวณใกล้เคียง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่แตกต่างกันคือ กรณีระยะใกล้แบบ 「近く」 นั้น สิ่งที่อยู่ใกล้กันสามารถมีสิ่งอื่นอยู่ระหว่างกลางได้ ในขณะที่ระยะใกล้แบบ 「そば」 จะใกล้กันโดยที่ไม่มีสิ่งใดมาคั่นกลาง ดังนั้นจึงสามารถสรุปในที่นี้ได้ว่า 「そば」 แสดงระยะใกล้ มากกว่า 「近く」 ส่วนการศึกษาคำความเข้าใจของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย พบว่าผู้เรียนมีการใช้คำว่า 「近く」 และ 「そば」 ในความหมายที่ขยายออกมาจากความหมายต้นแบบได้เป็นอย่างดี แต่กลับมักใช้ผิดเมื่อใช้ในความหมายต้นแบบ

¹ นักศึกษาโครงการปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. บทนำ

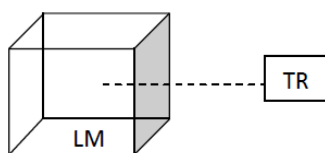
ในการเรียนรู้เรื่องการบอกตำแหน่ง การถามทาง และการอธิบายว่าจะอะไรหรือใครอยู่ที่ไหนนั้น ในภาษาญี่ปุ่นมีคำแสดงตำแหน่งที่ตั้งที่มีความหมายใกล้เคียงกันอยู่มาก ทำให้ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยมีการใช้ผิดหรือใช้สลับกัน คำแสดงตำแหน่งที่ตั้งที่ผู้วิจัยศึกษาในงานวิจัยนี้ได้แก่ 「近く」 และ 「そば」 เนื่องจากทั้ง 2 คำนี้ต่างมีความหมายว่า “ใกล้” ด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีความหมายอื่นๆ ที่ขยายขอบเขตออกไป ซึ่งไม่ได้แสดงตำแหน่งที่ตั้งทางกายภาพ ตัวอย่างเช่น

- (1) 教わるそばから忘れてしまう。 (เพิ่งได้รับการสอนมาไม่ทันไรลืมเสียแล้ว)
(2) 夕暮れに近く。 (ใกล้พลบค่ำแล้ว)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาทั้ง 「近く」 และ 「そば」 ในมุมมองของคำหลายความหมาย (Polysemy) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบบริบทในทัศนของทั้งสองคำนี้ในภาษาญี่ปุ่น และศึกษาความเข้าใจของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษานี้มี 2 ประการคือ แนวคิดเกี่ยวกับคำหลายความหมาย (polysemy) และแนวคิดเรื่องผังภาพ (image schema) คำหลายความหมายเป็นปรากฏการณ์หนึ่งทางภาษาที่หน่วยทางภาษาศาสตร์ 1 หน่วยสามารถแสดง ความหมายได้หลากหลาย และความหมายเหล่านั้นมีความเชื่อมโยงกัน คำหลายความหมายเป็นผลจากการประมวลความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสรรพสิ่งต่างๆ กล่าวคือ มนุษย์มีการจัดประเภทสรรพสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวออกเป็นกลุ่ม โดยแบ่งตามลักษณะที่มีร่วมกันกับต้นแบบ (prototype) ของกลุ่มนั้น ซึ่งต้นแบบที่ว่านี้มาจากสมาชิกที่มีคุณสมบัติที่เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่ม ในเรื่องของภาษานั้นก็เช่นกัน มนุษย์มีการพัฒนาความหมายที่มีอยู่เดิมออกไปเป็นความหมายใหม่โดยมีคำความหมายเดิมหรือมีความใกล้เคียงกับความหมายที่เป็นศูนย์กลาง (core meaning) ซึ่งก็คือความหมายที่เป็นต้นแบบนั่นเอง (Lee, 2002: 53) ในส่วนของคำว่า 「近く」 และ 「そば」 นั้น จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมายังไม่มีผู้ศึกษาในฐานะของคำหลายความหมาย ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมความหมายต่างๆ ของทั้งสองคำนี้และพบว่าทั้งสองคำมีความหมายอื่นๆ นอกจากการ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง ดังที่จะได้นำเสนอต่อไป

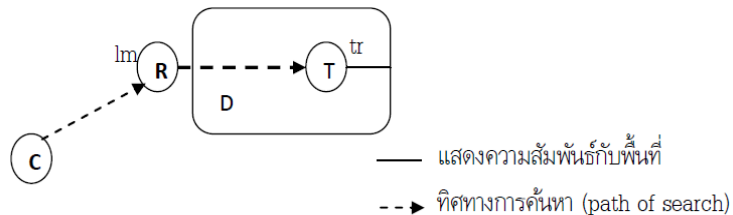
ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องผังภาพ (image schema) มาใช้ในการอธิบายมโนทัศน์ทางความหมายของ 「近<」 และ 「そば」 ผังภาพคือการนำภาพที่อยู่ในความคิดของมนุษย์มาตีแผ่ให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งภาพที่อยู่ในความคิดของมนุษย์ที่ว่านี้เกิดจากการที่มนุษย์มีประสบการณ์การสัมผัสรับรู้ทางร่างกายซ้ำแล้วซ้ำเล่า ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวของร่างกาย หรือ การกระทำต่อวัตถุหรือสิ่งที่อยู่รอบตัว (Johnson 1987: xix) เช่น มนุษย์เราเวลาเดินลำตัวจะตั้งตรง ศีรษะอยู่ด้านบนของร่างกาย เท้าอยู่ด้านล่าง มีแรงดึงดูดของโลกที่ทำให้มนุษย์ยืนอยู่ได้ แรงดึงดูดนี้ทำให้สิ่งของที่ไม่มีอะไรรองรับร่วงหล่นลงมา และมีมือของหล่น มนุษย์ต้องก้มตัวลงด้านล่างหรือทิศทางใดทิศทางหนึ่งเพื่อเก็บ และยืดตัวขึ้นเพื่อยืนขึ้นมา ประสบการณ์ทางกายดังกล่าวจะก่อให้เกิดเป็นภาพขึ้นในความคิด ซึ่งก็คือภาพของการ “ขึ้น” และ “ลง” นั่นเอง (Johnson, 1987 อ้างใน Evans 2006: 178) ผังภาพมีองค์ประกอบที่ไม่ซับซ้อน และไม่ได้แสดงรายละเอียดของความเป็นจริงดังเช่นภาพโดยทั่วไป องค์ประกอบของผังภาพได้แก่ วัตถุหรือสรรพสิ่งที่เคลื่อนที่ได้ (trajector=TR) พื้นที่ที่มีการเคลื่อนที่ผ่านหรือพื้นที่ที่มีการอ้างอิง (landmark=LM) และทิศทางการเคลื่อนที่ (Langacker, 1986) ดังตัวอย่างผังภาพของคำว่า “out” ในประโยค “The cat is out of the house” (Lee, 2002:30) ซึ่งจากภาพที่ 1 ‘the cat’ คือ วัตถุหรือสิ่งเคลื่อนที่ (TR) มีตำแหน่งอยู่ภายนอกพื้นที่ที่อ้างอิง (LM) ซึ่งในที่นี้คือ ‘the house’

ภาพที่ 1 ผังภาพของคำว่า ‘out’ (Lee, 2002: 32)

ในกรณีของคำว่า 「近<」 และ 「そば」 นั้น ทั้งสองคำต่างเป็น ‘คำแสดงตำแหน่งที่ตั้ง’ (location) และมโนทัศน์ของคำแสดงตำแหน่งที่ตั้งนั้นย่อมมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ ตัวอย่างเช่น คำแสดงตำแหน่งที่ตั้ง ‘here’ ใน ‘the unicorn is here’ ตำแหน่งที่ตั้งของ ‘unicorn’ นั้น จะอยู่ภายในขอบเขตพื้นที่ที่จำกัด (delimited spatial region) หมายความว่า ถ้าจะมองหา ‘unicorn’ ให้มองไปที่ขอบเขตพื้นที่นั้นแล้วจะเจอ ทั้งนี้ Langacker (2009: 99) เรียกขอบเขตพื้นที่สำหรับมองหาวัตถุ หรือ TR ว่า ‘Domain of Search’ (D) เรียก TR หรือวัตถุ ว่า ‘Target of Search’ (T) เรียก LM หรือบริเวณพื้นที่ที่มีการ

อ้างถึงว่า 'reference object' (R) และเรียกผู้หามองหาว่า Conceptualizer (C) ตัวอย่างเช่น
 ฝั่งภาพของคำว่า 'beside' (Langacker, 2009: 100)

ภาพที่ 2 ฝั่งภาพของคำว่า 'beside' (Langacker, 2009: 100)

จากภาพเมื่อผู้มองหาหรือ 'C' ต้องการกล่าวถึงที่ตั้งของวัตถุบางอย่าง ในมโนทัศน์
 ของผู้พูดจะมีการอ้างถึงตำแหน่งที่ตั้งของ 'R' ก่อน แล้วจึงมองหาวัตถุหรือ 'T' ภายใน
 บริเวณขอบเขตของ 'D' หรือ 'Domain of Search'

2. วิธีดำเนินงานวิจัย

1) ศึกษาความหมายของคำว่า 「近<」 และ 「そば」 จากพจนานุกรม
 ภาษาญี่ปุ่น

2) เก็บตัวอย่างการใช้คำ 「近<」 และ 「そば」 จากคลังข้อมูล

BCCWJ: Balanced Corpus of Contemporary Written Japanese

(<http://www.kotonoha.gr.jp/shonagon/>)

3) วิเคราะห์ความหมายของคำว่า 「近<」 และ 「そば」 โดยใช้แนวคิดเรื่อง
 image schema ในการอธิบาย โดยอ้างอิงแนวคิดของ Langacker (2009) มีสัญลักษณ์ที่
 ใช้ดังนี้

T หมายถึง 'Target of Search' หมายถึง วัตถุ คน หรือ สถานที่ ที่ต้องการกล่าวถึง

R หมายถึง 'Reference object' หมายถึง วัตถุ คน หรือ สถานที่ที่อ้างถึงเพื่อค้นหา
 ตำแหน่งของ T

D หมายถึง 'Domain of Search' หมายถึง อาณาเขตที่มี T ตั้งอยู่ หรือ ที่จะ
 สามารถค้นหา T ได้

—— แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง T กับ 'Domain of Search'

--> แสดงทิศทางการค้นหา (path of search)

4) จัดทำแบบทดสอบความเข้าใจของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอก เก็บข้อมูลจากนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 50 คน

5) วิเคราะห์ความเข้าใจของผู้เรียนว่าสามารถเลือกใช้คำว่า 「近く」 และ 「そば」 ได้เหมาะสมหรือไม่ และมีความหมายใดที่นักศึกษายังไม่เข้าใจและมีการใช้ผิด

3. ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของคำว่า 「近く」 และ 「そば」 จากพจนานุกรมต่างๆ โดยนำมาพิจารณาร่วมกับตัวอย่างประโยคที่รวบรวมจากคลังข้อมูลภาษาญี่ปุ่น BCCWJ: Balanced Corpus of Contemporary Written Japanese (<http://www.kotonoha.gr.jp/shonagon/>) ผลการวิจัยพบว่าทั้ง 「近く」 และ 「そば」 เป็นคำหลายความหมายที่มีมิติที่ต่างกัน โดย 「近く」 พบว่ามี 5 ความหมาย ส่วน 「そば」 มี 3 ความหมาย

3.1 ความหมายของ 「近く」

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลทั้งคำว่า 「近く」 และ 「近い」 ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปความหมายโดยแบ่งออกเป็น 5 ความหมายที่ต่างกันแต่ยังคงมีความเชื่อมโยงกันอยู่ อันได้แก่

● 「近く」 ความหมายที่ 1 : บริเวณใกล้เคียง

「近く」 หมายถึง บริเวณใกล้เคียง แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งในแง่ของ ระยะทางที่อยู่ใกล้กัน ทั้งนี้สิ่งนั้นสามารถเป็นได้ทั้งคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ ซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่ด้านข้างกันเสมอไป อาจอยู่ได้โดยรอบ เช่น อยู่ตรงกันข้าม หรืออยู่เยื้องออกไป ตัวอย่างเช่น

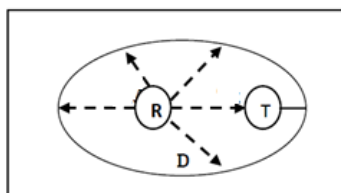
(3) 食事が終り、散歩がてらといって部屋の近くまで送ってくれた。

พอทานอาหารกันเสร็จ เขาก็เดินเล่นเลยมาส่งจนถึงตรงที่ใกล้ๆ ห้องพัก

(4) この日、河口近くで見た夕焼け空がまた、言いようもなく美しかった。

วันนั้น ท้องฟ้าตอนพระอาทิตย์ตกดินที่ฉันเห็นบริเวณใกล้ปากแม่น้ำสวยเกินคำบรรยาย

จากตัวอย่างที่ 3 「近く」 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่หนึ่งกับห้องพักว่ามีระยะไม่ห่างกัน และในตัวอย่างที่ 4 「近く」 แสดงให้เห็นว่าตรงจุดที่ยืนมองท้องฟ้านั้นไม่ได้อยู่ไกลไปจากบริเวณที่เป็นปากแม่น้ำ อาจจะอยู่เยื้อง หรือ ด้านข้างก็ได้ ทั้งนี้อธิบายโดยผังภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 3 「近く」 แสดงบริเวณใกล้เคียง

จากผังภาพนี้ แสดงให้เห็นว่าตำแหน่งของ 'T' หรือวัตถุที่ค้นหากับ 'R' หรือพื้นที่ที่อ้างอิงจะอยู่ภายในขอบเขตของ Domain of Search เดียวกัน โดย 'T' สามารถอยู่ในบริเวณรอบๆ 'R' ไม่ว่าจะเป็นด้านข้าง ด้านหน้า หรือ ด้านหลัง ดังนั้นมโนทัศน์ของ 「近く」 เมื่อพูดถึงบริเวณใกล้เคียงห้องพักหรืออพาร์ทเมนต์ (ตัวอย่าง 3) ผู้พูดจะนึกถึงอพาร์ทเมนต์เป็นหลักก่อน (เป็นตำแหน่งอ้างอิง 'R') จากนั้นจึงจะนึกไปถึงบริเวณใดก็ได้ที่อยู่ไม่ไกลไปจากอพาร์ทเมนต์นั้น (ซึ่งเป็นขอบเขตของ 'D')

● 「近く」 ความหมายที่ 2 : ความใกล้ชิด สนิทสนม

「近く」 หมายถึง ความใกล้ชิด สนิทสนม แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับเหตุการณ์ ตัวอย่างเช่น

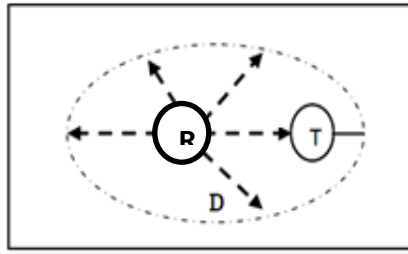
(5) いろんなアドバイスを受けますが、ぼくはそういうのは気にしません。いちばん近い医者がベストだと、ぼくは思う。

ผมได้รับคำแนะนำต่างๆ มากมายแต่ผมไม่ใส่ใจ ผมคิดว่าเชื่อหมอที่ผมสนิทที่สุดดีกว่า

(6) ある小泉内閣に近い人が話していたのですが、。。

บุคคลใกล้ชิดกับคณะรัฐบาลของโคอิซุมิกกล่าวว่า...

จากตัวอย่างที่ 5 และ 6 เป็นการขยายขอบเขตทางความหมายของ 'ใกล้' จากเรื่องตำแหน่งที่ตั้งในเชิงรูปธรรม กลายเป็นความหมายที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้เป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงใช้สัญลักษณ์แสดงขอบเขตของ 'D' ด้วยเส้นประดังภาพ

ภาพที่ 4 「近<」 แสดงความใกล้ชิด สนิทสนม

‘T’ ซึ่งในที่นี้คือ ‘บุคคล’ จะอยู่ในขอบเขต (Domain of Search) เดียวกันกับ R ซึ่งเป็นบุคคลที่อ้างอิง ดังเช่นในตัวอย่างที่ 5 ‘T’ คือ หมอ และ ‘R’ คือ บุคคลที่ใช้อ้างอิงเพื่อเชื่อมโยงไปถึงหมอ คือ ‘ผม’ ดังนั้นทั้ง ‘หมอ’ และ ‘ผม’ อยู่ในขอบเขตเดียวกันมีความใกล้ชิดกัน คล้ายกับความหมายที่ 1 แต่ในความหมายนี้จะมีความสัมพันธ์ที่เป็นนามธรรม

- 「近<」 ความหมายที่ 3 : ระยะ ‘ใกล้’ ในเชิงเวลา หรือ ‘เกือบ’

「近<」 หมายถึง ระยะที่ ‘ใกล้’ ในเชิงเวลาใช้ในความหมายว่าอีกไม่นาน จวนจะถึงเวลาที่... หรือ เกือบ เป็นการอ้างอิงสิ่งที่จะเกิดขึ้นหรือสภาพที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อบ่งชี้ถึงสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังตัวอย่างเช่น

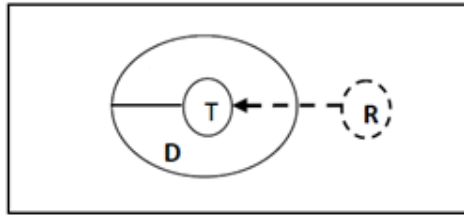
(7) 満月に近い月が出ているはずだが、雲は厚い。

ทั้งที่จริงๆแล้วพระจันทร์ที่เกือบจะเต็มดวงจะต้องปรากฏออกมาแล้วแท้ๆ แต่กลับมีเมฆมาก

(8) 完成にくろかわじょう近いだいかいちく黒川 城の大改築

การปรับปรุงปราสาทคูโรคาว่าครั้งใหญ่ที่ใกล้จะเสร็จสมบูรณ์

ตัวอย่างที่ 7 หมายถึงพระจันทร์ที่ยังไม่เต็มดวงแต่ใกล้จะเต็มดวงแล้ว เป็นการนำเอาสภาพที่จะเกิดในอนาคตอันใกล้มาใช้อ้างอิง เพื่ออธิบายถึงสภาพของสิ่งที่กำลังพูดถึงในปัจจุบัน ส่วนตัวอย่างที่ 8 มีการอ้างอิงถึงสภาพการปรับปรุงก่อสร้างที่จะเสร็จสมบูรณ์ในอนาคต เพื่อแสดงให้เห็นว่าสภาพในปัจจุบันมีความใกล้เคียงกับสภาพดังกล่าว สามารถแสดงด้วยผังภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 5 「近<」 แสดงระยะ 'ใกล้' ในเชิง 'เวลา'

จากผังภาพ ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ 'R' ล้อมรอบด้วยวงกลมเส้นประเพื่อสื่อถึงสิ่งที่อ้างอิงถึงว่าเป็นสภาพของเหตุการณ์ ไม่ได้เป็นสิ่งของหรือบุคคลที่เห็นเป็นรูปธรรม ขอบเขต (Domain of Search) ของ 'T' จะอยู่ใกล้กับ 'R' แต่ 'R' จะไม่อยู่ภายในขอบเขตนั้น ดังนั้น จากตัวอย่างที่ 7 เมื่อผู้พูดต้องการจะกล่าวถึงสภาพของพระจันทร์ในขณะนั้น มโนทัศน์ของผู้พูดจะนึกไปถึงสภาพเต็มดวงก่อนเพื่อเป็นการอ้างอิงจากนั้นจึงมองถอยหลังกลับมาว่า สภาพที่เกิดขึ้นในขณะนี้ใกล้เคียงหรือเกือบที่จะเป็นเช่นนั้น

- 「近<」 ความหมายที่ 4 : ระยะ 'ใกล้' ในเรื่องของจำนวนและปริมาณ (เกือบ)

「近<」 หมายถึง ระยะที่ 'ใกล้' ในเรื่องของจำนวนและปริมาณ ใช้ในความหมายที่ว่ามีความใกล้เคียงกับปริมาณที่อ้างอิงนั้น หรือ เกือบจะถึงปริมาณจำนวนที่กล่าวถึง ตัวอย่างเช่น

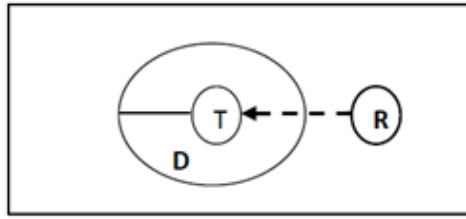
(9) ロンドンで 2 カ月 近く トレーニングした。

ได้ไปฝึกงานที่ลอนดอนเกือบ 2 เดือน

(10) 火事に見舞われ倉庫など千平方メートル 近く を焼いた。

บริเวณที่เกิดเพลิงไหม้เช่นที่โกดังเก็บของ กินพื้นที่เกือบ 1 พันตารางเมตร

จากตัวอย่างที่ 9 และ 10 จะเห็นได้ว่า มีการอ้างอิงจำนวนใดจำนวนหนึ่งเพื่อแสดงให้เห็นว่าจำนวนที่เกิดขึ้นจริงนั้นมีความใกล้เคียงกับจำนวนหรือปริมาณที่อ้างอิง กล่าวได้ว่าความหมายนี้มีความคล้ายกับความหมายที่ 3 ('ใกล้' ในเชิงเวลา) แต่มีลักษณะเป็นรูปธรรมเนื่องจากสิ่งที่อ้างอิงหรือ 'R' มีจำนวนเป็นปริมาณที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงใช้สัญลักษณ์ ล้อมรอบ 'R' ด้วยเส้นทึบดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 「近く」 แสดงระยะ 'ใกล้' ในเรื่องจำนวนและปริมาณ

● 「近く」 ความหมายที่ 5 : ระยะ 'ใกล้' ในเชิง 'เวลา' แสดงเวลาในอนาคต

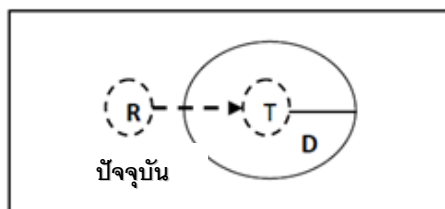
「近く」 หมายถึง 'ใกล้' ในเชิงเวลา โดยใช้ช่วงเวลาในปัจจุบันเพื่ออ้างอิง ช่วงเวลาที่ต้องการจะกล่าวถึงในอนาคต ความหมายนี้จะใกล้เคียงกับความหมายที่ 3 ('ใกล้' ในเชิงเวลา) แต่ส่วนที่ให้ความสำคัญนั้นจะต่างกัน นั่นคือในความหมายที่ 3 จะเป็นการใช้สภาพที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่ออ้างอิงย้อนกลับมายังสภาพปัจจุบัน แต่ในความหมายนี้จะเป็นการใช้สภาพปัจจุบันเพื่ออ้างอิงถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ข้างหน้า ตัวอย่างเช่น

(11) どうか近いうちに一度お近くの教会へ行ってみてください。

ยังไฉ่เร็วนี้ (ช่วงเวลาอันใกล้นี้) ขอเชิญลองแวะมาที่โบสถ์ใกล้ๆ นี้ดูนะครับ

(12) 信長は清洲城を近い将来に陥落させるつもりでした。

โนะบุนางะมีความตั้งใจที่จะบุกทำลายปราสาท 'คิโยะสุ' ในอนาคตอันใกล้นี้ สามารถแสดงมโนทัศน์ด้วยผังภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 7 「近く」 แสดงระยะ 'ใกล้' ในเชิงเวลา (แสดงเวลาในอนาคต)

「近く」 ในความหมายนี้ สภาพหรือเวลา ณ ปัจจุบันเป็นสิ่งอ้างอิง ('R') ผู้พูดนำมาอ้างอิงเพื่อที่จะกล่าวช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตที่จะเกิดขึ้นต่อไปข้างหน้า ทั้งนี้เนื่องจากช่วงเวลาอ้างอิงในความหมายนี้ไม่ได้มีความชัดเจน ผู้วิจัยจึงใช้สัญลักษณ์เป็นวงกลมเส้นประทั้ง 'T' และ 'R'

จากการรวบรวมความหมายของคำว่า 「近<」 ที่มีความหมายว่า 'ใกล้' ในภาษาญี่ปุ่น ประกอบกับการวิเคราะห์ตัวอย่างประโยคภาษาที่ได้จากชุดข้อมูล สามารถแบ่งความหมายได้ออกเป็น 5 ความหมาย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นความหมายที่ขยายขอบเขตมาจากความหมายที่มีลักษณะเป็นต้นแบบได้มากที่สุด นั่นคือ ความหมายที่ 1 'ใกล้' ในแง่ของระยะทาง ซึ่งความหมายที่ขยายออกมานั้นต่างมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันและกัน รวมทั้งเชื่อมโยงกับความหมายที่เป็นต้นแบบเองด้วย จึงกล่าวได้ว่า 「近<」 มีลักษณะของคำหลายความหมายนั่นเอง

3.2 ความหมายของคำว่า 「そば」 เปรียบเทียบกับ 「近<」

คำว่า 「そば」 มีความหมายว่า 'บริเวณใกล้ๆ' และจัดว่าเป็นประเภทคำนามในภาษาญี่ปุ่นเช่นเดียวกับคำว่า 「近<」 นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นคำไวยากรณได้ดังตัวอย่าง

(13) 出た**そば**から入っていることもしばしばある。

มีบ่อยครั้งที่**เพิ่ง**ออกมาแท้ๆ แล้วต้องกลับเข้าไปใหม่

ตัวอย่างที่ 13 นี้ คำว่า 「そば」 ทำหน้าที่ขยายกริยา 'เข้า' ว่ากริยานั้นเกิดขึ้น**ทันที** หลังจากที่มีกริยา 'ออก' ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการขยายขอบเขตทางความหมายของ 「そば」 ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะศึกษา 「そば」 ในฐานะที่เป็นคำหลายความหมายและจะศึกษามโนทัศน์ของ 「そば」 ทั้งในแง่ที่เป็นคำนามและคำช่วยกริยาด้วย ซึ่งจากการรวบรวมความหมายของ 「そば」 สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ความหมายดังนี้

● 「そば」 ความหมายที่ 1 : บริเวณใกล้ๆ

「そば」 ในความหมายนี้ หมายถึง บริเวณที่อยู่ใกล้ๆ กับ คน สถานที่ หรือ สิ่งๆ หนึ่ง โดยอยู่ใกล้กันมากจนแทบไม่มีระยะห่างจากกัน หรือ มีระยะห่างจากกันน้อยมาก ดังตัวอย่าง

(14) 周りの風景をながめていたら、**そば**にへビがいるのに気付いて、

みんな ワーワー、キャーキャーと走り出す。

เมื่อจ้องมองไปรอบๆ ตัว ก็สังเกตเห็นงูอยู่**ใกล้ๆ** ทุกคนต่างหวีดร้องและออกวิ่งทันที

(15) 父親は憔悴した様子で**そば**に座り込んでいた。

พ่อที่อยู่**ในสภาพที่**ดูจิตใจห่อเหี่ยว นั่งลง**ข้างๆ**ฉัน

จากตัวอย่างที่ 15 แสดงให้เห็นถึงระยะห่างระหว่าง ‘พอ’ และ ‘ฉัน’ ที่อยู่ใกล้กัน หรือ เรียกได้ว่าอยู่ข้างกัน เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 14 ที่เมื่อทุกคนหันมาเห็นงูที่อยู่ใกล้ๆ นั้น หมายความว่า งูอาจจะอยู่บริเวณที่ใกล้มาก ทำให้ทุกคนต่างตกใจกลัววิ่งหนี ทั้งนี้จาก คำอธิบายความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมภาษาญี่ปุ่น ประกอบกับการพิจารณา ตัวอย่างประโยคต่างๆ ผู้วิจัยพบว่า 「そば」 แสดงระยะระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งที่อยู่ใกล้กัน มากกว่า 「近く」 ซึ่งแม้ว่า 「近く」 จะหมายถึงระยะทางที่ใกล้ แต่ก็อาจมีสิ่งหรือ สถานที่ใดแทรกอยู่ระหว่างกลางได้ ดังตัวอย่างเช่น

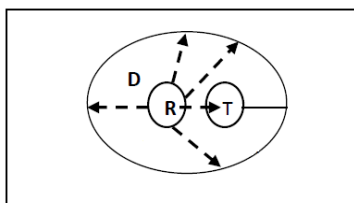
(16) 申請書が届かない方は、農業委員会事務局又はお近くの支所へ申し出てください。

ท่านที่ใบคำร้องส่งไปไม่ถึง ขอให้ติดต่อไปที่สำนักงานคณะกรรมการเกษตรกร หรือที่สำนักงานใกล้บ้านท่าน

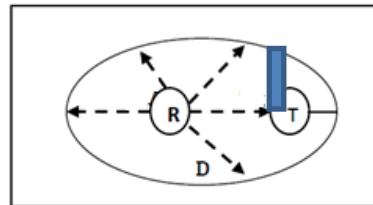
จากตัวอย่างที่ 16 จะเห็นได้ว่า สำนักงาน ‘ใกล้บ้านท่าน’ หมายถึง ละแวก ใกล้เคียงบ้าน ซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่หน้าบ้านหรือข้างบ้าน ดังนั้นจึงอาจมีอาคาร หรือ ตึก ถนน ร้านค้า อยู่ระหว่างระยะทางจากบ้านที่จะเดินทางไปถึงสำนักงาน ในขณะที่กรณีของ 「そば」 จะใกล้จนเกือบจะไม่มีอะไรคั่นตรงกลาง ดังตัวอย่างที่ 17

(17) 「渡会ドアのそばから離れろ！」

"วาทาราคิ หลบไปจาก (ข้าง) ประตู!"

「そば」

「近く」

ภาพที่ 8 เปรียบเทียบมโนทัศน์ของ 「そば」 และ 「近く」 แสดงระยะใกล้

จะเห็นได้ว่าผังภาพมโนทัศน์ของ 「そば」 และ 「近く」 ที่แสดงระยะใกล้กันนั้นมีความคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามระยะห่างระหว่าง ‘R’ และ ‘T’ ในกรณีของ 「そば」 จะใกล้มากกว่า 「近く」

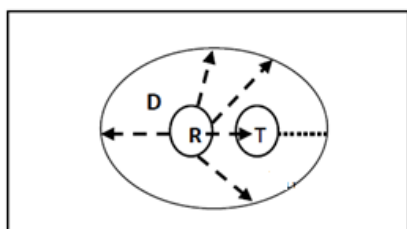
- 「そば」 ความหมายที่ 2 : ข้างๆ หรือ ใกล้ๆ ในเชิงนามธรรม

「そば」 ในความหมายนี้แม้ว่าจะสามารถแสดงระยะห่างทางกายภาพได้ แต่จากตัวอย่างพบว่าการให้ความสำคัญกับระยะห่างที่ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน หรือในบางกรณีอาจเป็นการแสดงความหมายในเชิงอุปลักษณ์ด้วย เช่น แสดงถึงความใกล้ชิดกันในเชิงจิตใจ ดังตัวอย่าง

(18) 怖かったやろ、痛かったな。ごめん、ママ、そばにいてあげられへんかった。

แม่คงกลัว คงเจ็บ ขอโทษนะแม่ ที่ไม่ได้อยู่เคียงข้าง (ใกล้ๆ)

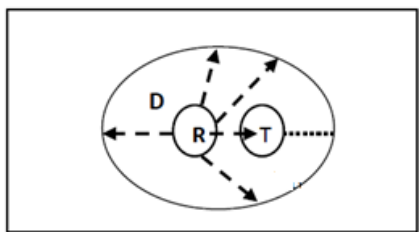
จากตัวอย่างที่ 18 จะเห็นได้ว่าในความเป็นจริงทางกายภาพแล้ว เป็นไปไม่ได้ที่คนๆ หนึ่งจะอยู่ใกล้ หรือ ข้างๆ คนๆ หนึ่งตลอดเวลา ดังนั้นในความหมายที่ 2 นี้ ผู้วิจัยมองว่าเป็นความหมายที่แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดทางด้านจิตใจหรือการอยู่เคียงข้างกัน

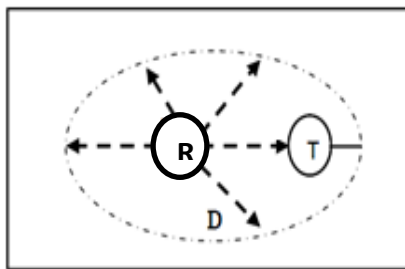
ภาพที่ 9 「そば」 แสดงระยะใกล้ ในเชิงนามธรรม

ดังในผังภาพที่ 9 ผู้วิจัยแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง 'T' ที่เชื่อมโยงกับขอบเขตของ 'D' ด้วยเส้นประเพื่อสื่อว่า 'T' อาจไม่ได้อยู่ในตำแหน่งนั้นตลอดเวลาอาจมีการเคลื่อนย้ายไปมาภายในขอบเขตนั้น หรืออาจออกไปนอกขอบเขตบ้าง ดังเช่นตัวอย่างที่ 18 ที่กล่าวถึงการอยู่เคียงข้างหรือ ใกล้ๆ แม้ที่กำลังป่วย ในกรณีนี้ 'T' ซึ่งหมายถึงผู้พูด อาจอยู่ใกล้หรือภายในขอบเขตเดียวกันกับ 'R' ซึ่งในที่นี้คือตำแหน่งของ 'แม่' ก็ได้แต่อาจไม่ได้เป็นเช่นนั้นตลอดเวลา

เมื่อเปรียบเทียบกับ 「近<」 ในความหมายที่ 2 ที่แสดงความสนิทสนมคุ้นเคยพบว่า 「近<」 ไม่ได้แสดงการให้ความสำคัญกับตำแหน่งที่ตั้งทางกายภาพ แต่จะเน้นที่ความรู้สึกที่ใกล้ชิดกัน สนิตสนมกันทางจิตใจ หรือ ความคุ้นเคยที่มาจากประสบการณ์ที่เคยรู้จักกัน เป็นต้น ดังนั้นผังภาพแสดงมโนทัศน์ระหว่าง 「そば」 ในความหมายนี้ กับ 「近<」 ในความหมายที่ 2 จึงจะต่างกันตรงที่ขอบเขต 'D' ของ 「そば」 จะชัดเจนกว่า เพราะมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า แต่ความสัมพันธ์ระหว่าง 'T' และขอบเขตนั้นจะชัดเจนน้อยกว่า 「近<」 เพราะ 'T' ส่วนใหญ่จะอยู่ภายในขอบเขตนั้นแต่อาจไม่ได้อยู่ตลอดเวลา

「そば」

「近く」

ภาพที่ 10 เปรียบเทียบมโนทัศน์ของ 「そば」 และ 「近く」 ในการแสดงระยะใกล้ เชิงนามธรรม

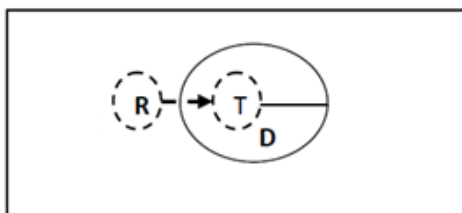
- 「そば」 ความหมายที่ 3 : 'ใกล้' ในเชิงเวลา (กรณีที่มี 2 เหตุการณ์เกิดขึ้นในเวลาใกล้กัน)

「そば」 หมายถึง 'ใกล้' ในเชิงเวลา เป็นการแสดงระยะห่างระหว่างช่วงเวลาที่มีการกระทำเกิดขึ้นมากกว่า 1 การกระทำ กล่าวคือ ทันที่มีการกระทำบางอย่างเกิดขึ้น จะมีการกระทำอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นตามมาโดยทันที ตัวอย่างเช่น

(19) ゾウさんは 1 日だいたい 100Kg もの食べ物を食べるのですが、すぐそのそばにお腹が空いてしまい。

ในวันหนึ่ง หลังจากข้างกินอาหารเข้าไปแล้ว 100 กิโลกรัม ไม่ทันไรก็จะหิวอีก

จากตัวอย่างจะเห็นว่าทั้งสิ่งที่กล่าวถึง 'T' และ สิ่งที่ใช้อ้างอิง 'R' ต่างเป็นเหตุการณ์ หรือ การกระทำทั้งสิ้น แสดงด้วยผังภาพได้ดังนี้

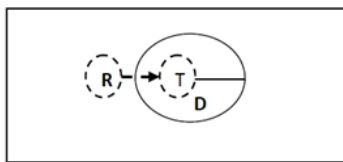

ภาพที่ 11 「そば」 แสดงระยะใกล้ ในเชิงเวลา

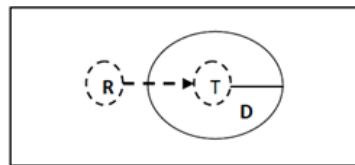
จากตัวอย่าง 19 'T' หรือสิ่งที่ต้องการจะกล่าวถึงนั้นเป็นเหตุการณ์หรือการกระทำที่ว่า 'ข้างหิวอีกแล้ว' ผู้พูดกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ว่าข้างหิวอีกแล้วโดยอ้างอิงจากการกระทำที่เพิ่งเกิดขึ้นไปแล้วก่อนหน้านี้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น นั่นคือการที่ข้างกินอาหารปริมาณ 100

กิโลกรัม เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทันทีที่ดังนั้นระยะห่างระหว่าง 'T' และ 'R' จึงมีน้อยมาก

「そば」 ในความหมายนี้อาจนำมาเปรียบเทียบกับ 「近<」 ในความหมายที่ 5 ที่ หมายถึง 'ใกล้' ในเชิงของเวลาเช่นเดียวกัน แต่ 「近<」 เป็นการใช้เวลาในปัจจุบันเพื่ออ้างอิงหรือเชื่อมโยงไปถึงเหตุการณ์ในอนาคต ต่างกับ 「そば」 ในความหมายนี้ที่ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ในปัจจุบันโดยใช้เหตุการณ์ในอดีตเป็นตัวอ้างอิง ซึ่งแม้ว่าจะเป็นอดีตแต่ก็เป็นอดีตที่เพิ่งเกิดขึ้นก่อนหน้าไม่นาน ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากผังภาพที่แสดงมโนทัศน์ของทั้งสองคำ จะเห็นได้ว่ามีลักษณะคล้ายกัน หากแต่กรณีของ 「そば」 นั้น 'R' และ 'T' จะอยู่ใกล้กันมากกว่า นอกจากนี้เนื่องจาก 'T' และ 'R' ของทั้งสองคำนี้หมายถึงเหตุการณ์หรือการกระทำไม่ได้เป็นสิ่งของที่มองเห็นได้ชัดเจน ผู้วิจัยจึงใช้สัญลักษณ์เป็นวงเส้นประล้อมรอบ 'T' และ 'R'

「そば」

「近<」

ภาพที่ 12 เปรียบเทียบมโนทัศน์ของ 「そば」 และ 「近<」 ในการแสดงระยะใกล้ เชิงเวลา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่พบว่า 「そば」 สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ความหมายดังที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ผู้วิจัยมองว่าความหมายที่มีลักษณะที่เป็นต้นแบบมากที่สุด คือ 「そば」 ในความหมายที่ 1 ที่แสดงระยะ 'ใกล้' ในเชิงพื้นที่ จากนั้นขอบเขตของความหมายได้ขยายออกไปเป็นความหมายที่ 2 คือ 'ใกล้' ที่แสดงระยะเชิงกายภาพแต่ไม่ได้แสดงสภาพที่คงที่ และขยายขอบเขตออกมาเพื่อแสดงถึงระยะ 'ใกล้' ของการกระทำหรือเหตุการณ์สองเหตุการณ์ในแง่ของเวลา ว่าสองเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ 'ใกล้กัน'

3.3 ความเข้าใจของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่มีต่อคำว่า 「近<」 และ 「そば」

ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบโดยนำตัวอย่างการใช้คำ 「近<」 และ 「そば」 จำนวนทั้งสิ้น 30 ประโยค ซึ่งเป็นตัวอย่างการใช้คำตามประเภทความหมายต่างๆ ตามที่ผู้วิจัยได้แจกแจงไว้ข้างต้น โดยแต่ละประโยคจะเว้นช่องว่างให้ผู้เรียนเลือกว่าควรเติมคำว่า

「近<」หรือ「そば」ลงไปในช่วงนั้น ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชั้นปีที่ 4 จำนวน 50 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นมีความเข้าใจในคำทั้งสองนี้มากน้อยเพียงใด ผลการวิจัยพบว่า ประโยคที่ผู้เรียนใช้คำผิดมากที่สุด 10 อันดับแรก เป็นประโยค「そば」จำนวน 8 ประโยค และเป็นประโยคที่ใช้คำ「近<」จำนวน 2 ประโยค ทั้งนี้ประโยค「そば」ที่มีการใช้ผิดนั้นเป็นความเข้าใจผิดในความหมายที่ 1 ที่หมายถึงบริเวณใกล้ๆ โดยผู้เรียนจะมีการสับสนและมักใช้สลับกับ「近<」ตัวอย่างเช่น

(20) 彼女は姉の〔そば〕では低く見える。

(เธอดูเตี้ยไปนิดเลยเมื่อยืนข้างๆพี่สาว)

ประโยคดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คนจะมองผู้หญิงคนนี้ว่าเตี้ยต่อเมื่อยืนเทียบกันหรือยืนติดกัน หากทั้งสองคนยืนไม่ได้ใกล้กันมากจนอยู่ข้างกันอาจดูไม่ออกก็เป็นได้ ดังนั้นประโยคนี้จึงเหมาะสมกว่าหากเติมคำว่า「そば」 การที่ผู้เรียนไม่เข้าใจและทำแบบทดสอบผิดในข้อนี้จำนวนมาก อาจเป็นไปได้ว่าในการเรียนการสอน ผู้สอนอาจยังเน้นในประเด็นความแตกต่างเรื่องระยะห่างไม่เพียงพอ และไม่ได้มีการเปรียบเทียบกับคำว่า「近<」อย่างชัดเจน

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้เรียนจะสับสนระหว่างคำว่า「近<」และ「そば」ในแง่ของระยะทาง ซึ่งเป็นความหมายต้นแบบและยังมีความหมายแรกเริ่มที่เรียนภาษาญี่ปุ่น ในขณะที่ความหมายที่ขยายขอบเขตออกมา เช่น ความหมายของคำว่า「近<」ที่แสดงเวลาว່ว่า ‘เกือบจะ’ (ความหมายที่ 2) ผู้เรียนสามารถเข้าใจและมักใช้ได้อย่างถูกต้อง เช่น

(21) 夕方〔 近< 〕雨が降りだした。(ฝนตกลงมาตอนใกล้พลบค่ำ)

ตัวอย่างที่ 21 นี้เป็นการใช้「近<」ในความหมายที่ 3 แสดงระยะ ‘ใกล้’ ในเชิงเวลา ซึ่งเป็นความหมายที่ขยายออกมาจากความหมายต้นแบบ ผู้เรียนสามารถทำแบบทดสอบในข้อนี้ได้ถูกต้อง โดยมีผู้ที่ตอบผิดเพียง 3 คนเท่านั้น จากจำนวน 50 คน

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาที่ได้นำเสนอข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า แม้คำว่า「近<」และ「そば」จะเป็นคำหลายความหมายที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งเช่นเดียวกัน แต่ทั้งสองคำไม่ได้มีโมโนทัศน์เหมือนกันเสียทีเดียว 「そば」ถึงแม้จะแสดงถึงบริเวณตำแหน่งที่ตั้งได้เช่นเดียวกับ「近<」แต่「そば」จะแสดงถึงระยะที่ใกล้กว่า ในขณะที่「近<」อาจมีสถานที่หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งคั่นอยู่ระหว่างกลางได้ นอกจากนี้「そば」ยังมีขอบเขตของความหมาย

ขยายไปในเรื่องของเวลาที่มีเหตุการณ์สองเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเปรียบเทียบกับ 「近<」 ที่แสดงความหมายในแง่ของเวลา และพบว่าทั้งสองคำมีโมโนทัศน์ของความหมายที่แตกต่างกัน ในส่วนของความเข้าใจของผู้เรียนนั้น ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า คำบอกตำแหน่ง 「近<」 และ 「そば」 นั้น แม้ว่าจะเป็นคำศัพท์ที่ผู้เรียนเริ่มเรียนตั้งแต่ชั้นต้น แต่ผู้เรียนยังไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างกันได้อย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปูพื้นฐานคำศัพท์ในการเรียนการสอนภาษาที่ยังไม่เพียงพอ งานวิจัยนี้จึงอาจเป็นแนวทางที่ทำให้เห็นถึงปัญหาและความเป็นไปได้ในการปรับปรุงแนวทางการจัดการเรียนการสอนต่อไป เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนให้ได้มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- Evans, V. & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh University Press.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: the Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Langacker, R. W. (1986). "An introduction to cognitive grammar". *Cognitive Science* 10, 1-40.
- _____. (2009). *Investigations in Cognitive Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Lee, D. (2002). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Turner, M. (1996). *The Literary Mind*. New York: Oxford University Press.
- 梅棹 忠夫, 金田一 春彦, 阪倉 篤義, 日野原 重明(1995) 『日本語大辞典』 講談社.
- 鎌田正・米山寅太郎(2004) 『新漢語林』 大修館書店.
- 金田一京助・柴田武・倉持保男・山田忠雄・酒井憲二・山田明雄(1997) 『国語辞典』 (第5版) 新明解.
- 新村 出(2008) 『広辞苑』 岩波書店.
- 西尾 実・岩淵 悦太郎・水谷 静夫(1986) 『岩波国語辞典』 (第4版) 岩波書店.
- 林巨樹(2001) 『現代国語例解辞典』 (第3版) 小学館.

松村 明(2012)『大辞泉』 (第 2 版) 小学館.

山田 忠雄(2004)『国語辞典』 (第 6 版) 三省堂.

13 บทกวีที่แต่งโดยพระใน เฮียะกุนินอิฉมู

13 Japanese Poems by Buddhist Monks in *Hyakunin'isshu*

อรรถยา สุวรรณระดา¹

บทคัดย่อ

เฮียะกุนินอิฉมู (ひやくにんいっしゅ) เป็นหนังสือรวมบทกลอนญี่ปุ่นซึ่งรวบรวมขึ้นราว ค.ศ.1235 โดยฟูจิโวะระ โนะ ซะดะอิเอะ (藤原定家) หรือที่มักเรียกกันว่า เทะอิเกะ เทะอิเกะได้คัดเลือกบทกลอนของกวีที่มีชื่อเสียงจำนวน 100 คนโดยเอามาคนละบท ใน **เฮียะกุนินอิฉมู** มีบทกลอนที่แต่งโดยกวีที่เป็นพระอยู่ทั้งสิ้น 13 บท โดยเป็นกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วง 4 บท หมวดความรัก 4 บท และหมวดเบ็ดเตล็ด 5 บท บทพวกนี้มักมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลอน 13 บทที่แต่งโดยพระใน **เฮียะกุนินอิฉมู** เพื่อให้เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของกวีญี่ปุ่นที่เป็นพระ รวมทั้งค่านิยมความงามของกลอนในยุคนั้น จากการศึกษาพบว่า บทกลอนที่แต่งโดยพระใน **เฮียะกุนินอิฉมู** ถึงแม้ว่าบางบทจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก หรือเรื่องราวทางโลก แต่ต่างก็แสดงให้เห็นถึงความทุกข์ ความเปลี่ยวเหงา หรือไม่ก็แสดงความเป็นอนิจจัง และยังสะท้อนทัศนคติค่านิยมความงามแบบอุฉิน (うしん) หรือความงามที่แฝงไว้ด้วยอารมณ์ความรู้สึกอันลึกซึ้ง อันเป็นลักษณะแนวทางกลอนของเทะอิเกะ

คำสำคัญ : **เฮียะกุนินอิฉมู**, เทะอิเกะ, กลอนญี่ปุ่น, อุฉิน

1. บทนำ

เฮียะกุนินอิฉมู (ひやくにんいっしゅ) เป็นหนังสือรวมบทกลอนญี่ปุ่นซึ่งรวบรวมขึ้นในช่วงต้นสมัยคะมะกุระราวค.ศ.1235 โดยฟูจิโวะระ โนะ ซะดะอิเอะ (藤原定家) หรือที่มักเรียกกันว่า เทะอิเกะ เทะอิเกะได้คัดเลือกบทกลอนของกวีที่มีชื่อเสียงจำนวน 100 คนโดยเอามาคนละบท คำว่า “เฮียะกุนิน” (ひやくにん) หมายถึง หนึ่งร้อยคน และ “อิฉมู” (いっしゅ) หมายถึง หนึ่งบท กวีเหล่านี้ได้แก่กวีที่มีชีวิตอยู่ตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 7 จนถึงต้นศตวรรษที่ 13 กวีผู้แต่งกลอนเป็นชาย 79 คน และหญิง 21 คน เทะอิเกะได้คัดเลือกบทกลอนเหล่านี้มาจากหนังสือรวมกลอนที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ ที่รวบรวมกลอนเหล่านี้ไว้ **เฮียะกุนินอิฉมู**ได้รับการยกย่องให้เป็นคู่มือขั้นต้นในการแต่งบทกลอนทั้งกะ (たんか) ของญี่ปุ่น

¹ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

ซึ่งกลอนประเภทนี้ในหนึ่งบทจะมี 5 วรรค จำนวนพยางค์ในแต่ละวรรคคือ 5 7 5 7 7 รวมเป็น 31 พยางค์ นอกจากนี้กลอนใน *เฮียะกุนินอิฉิมมู* ยังเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายเนื่องจากปรากฏอยู่ในโศกนาฏกรรม (歌留多) ของญี่ปุ่นด้วย

ใน *เฮียะกุนินอิฉิมมู* มีบทกลอนที่แต่งโดยกวีที่เป็นพระอยู่ทั้งสิ้น 13 บท โดยเป็นกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วง 4 บท หมวดความรัก 4 บท และหมวดเบ็ดเตล็ด 5 บท กลอนญี่ปุ่นมักมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับฤดูกาล ใน *เฮียะกุนินอิฉิมมู* ก็มีกลอนที่อยู่ในหมวดฤดูกาลต่างๆ ถึง 32 บท ในจำนวนนั้นมีอยู่ 4 บทที่ผู้แต่งเป็นพระ ซึ่งทั้ง 4 บทนั้นล้วนแล้วแต่เป็นกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วงทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าเทะอิกะเลือกเอาแต่กลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วงมาเนื่องจากเข้ากันกับภาพลักษณ์ของพระที่น่าจะเป็นผู้ที่ตระหนักและรู้ถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งฤดูใบไม้ร่วงเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความเป็นอนิจจังที่วุ่นวายนี้ แต่ทว่าใน *เฮียะกุนินอิฉิมมู* ก็มีกลอนในหมวดความรักอยู่ 4 บทที่แต่งโดยกวีที่เป็นพระโดยมีเนื้อหาตัดพ้อคนรักหรือแสดงความผิดหวังและความทุกข์เพราะความรัก ส่วนกลอนในหมวดเบ็ดเตล็ดที่แต่งโดยกวีที่เป็นพระนั้น บ้างก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอันเรียบง่ายของพระที่อาศัยอยู่ในป่าเขา แต่บ้างก็เป็นการชื่นชมความงามของธรรมชาติหรือชื่นชมการแสดงอันงดงาม ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องแปลกที่พระซึ่งสมควรที่จะต้องละทิ้งกิเลสและเรื่องราวทางโลกกลับมาแต่งกลอนที่มีเนื้อหาเช่นนี้แต่กลับกลายเป็นว่าบทกลอนเหล่านี้ต่างก็ได้รับการชื่นชมยกย่องและได้รับการคัดเลือกจากเทะอิกะกวีเอกแห่งยุคให้อยู่ในหนังสือรวมกลอน *เฮียะกุนินอิฉิมมู* บทกลอนทั้ง 13 บทนี้จึงเป็นหัวข้อที่น่าสนใจที่จะหยิบยกขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทกลอนที่แต่งโดยพระใน *เฮียะกุนินอิฉิมมู* ซึ่งจะเป็นประโยชน์ช่วยให้เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของกวีญี่ปุ่นที่เป็นพระ รวมทั้งค่านิยมความงามของกลอนในยุคนั้น

3. ขอบเขตและวิธีวิจัย

ศึกษาบทกลอนที่แต่งโดยพระใน *เฮียะกุนินอิฉิมมู* รวม 13 บท โดยแยกวิเคราะห์เป็นกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วง 4 บท หมวดความรัก 4 บท และหมวดเบ็ดเตล็ด 5 บท โดยจะวิเคราะห์เนื้อหาบทกลอนและเทคนิคการประพันธ์ที่กวีใช้ พร้อมทั้งอ้างอิงข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป

ต้นฉบับกลอน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* ที่อ้างอิงไว้ในบทความนี้มาจากฉบับของสำนักพิมพ์โคดันฉะ (講談社) ซึ่งได้ตีพิมพ์ไว้เมื่อ ค.ศ. 2002 ส่วนคำอธิบายเกี่ยวกับเทคนิคการประพันธ์ในกลอนแต่ละบทนั้น หยิบยกมาจากหนังสือ *เรียนรู้ 100 บทกวีญี่ปุ่นโบราณ* ของผู้วิจัยเอง ซึ่งผู้วิจัยได้เคยเขียนอธิบายเกี่ยวกับเทคนิคการประพันธ์กลอนทั้ง 100 บทใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* เอาไว้แล้วอย่างละเอียด นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ค้นคว้าข้อมูลใหม่อื่น ๆ เพิ่มเติมในบทความนี้ด้วย

บทความวิจัยชิ้นนี้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยใน พ.ศ.2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ, ผศ.สุชาดา สัตยพงศ์, ผศ.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาลปัจจุบันคือ รศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล)) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยคือ ผศ.ดุสิตพร ชำนิโรคศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. สมมติฐานการวิจัย

1. บทกลอนที่แต่งโดยพระใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* ต่างก็สอดแทรกเนื้อหาที่แสดงถึงความทุกข์ ความเปลี่ยวเหงา หรือสะท้อนให้เห็นความเป็นอนิจจัง
2. บทกลอนที่แต่งโดยพระใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* สะท้อนทัศนคติค่านิยมความงามแบบอุฉิมุ (有心ความงามที่แฝงอารมณ์ความรู้สึกอันลึกซึ้ง) อันเป็นลักษณะแนวทางกลอนของเทะอิกะ

5. บทวิเคราะห์

ใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* มีบทกลอนที่แต่งโดยกวีที่เป็นพระอยู่ทั้งสิ้น 13 บท โดยเป็นกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วง 4 บท หมวดความรัก 4 บท และหมวดเบ็ดเตล็ด 5 บท ผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์โดยจำแนกกลอนตามหมวดที่ว่านี้

5.1 กลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วง

ใน *เฮียะกุนินอิฉิมุ* มีกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วงที่แต่งโดยพระอยู่ 4 บทคือ บทที่ 47 69 70 และ 87

5.1.1 กลอนบทที่ 47

やへむぐら しげれる宿の さびしきに ひとこそ見えね 秋は来にけり

恵慶法師

บ้านที่ปกคลุมไปด้วยไม้เลื้อยหนาแน่นข้างเจียบเหงา ไม่มีใครมาเยี่ยมเยือน
แต่ทว่าฤดูใบไม้ร่วงได้มาเยือนแล้ว

พระเอะเงียว

ผู้แต่งกลอนบทนี้คือพระเอะเงียว พระเอะเงียวมีชีวิตอยู่ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษ
ที่ 10 ประจำอยู่ที่วัดโคะกุน (国分寺) เมืองฮะริมะ (播磨) ซึ่งปัจจุบันอยู่ในจังหวัด
เฮียวโงะ (兵庫県) พระเอะเงียวเป็น 1 ใน 36 กวีที่ได้รับเลือกจากฟูจิวะระ โนะ คินโต
(藤原公任) ให้เป็นกวีเอกในสมัยเฮอัน กลอนบทนี้มาจากกลอนบทที่ 140 ในหนังสือ
รวมกลอนฉิวะกะฉุ (拾遺和歌集) จากคำเกริ่นนำกลอนบทนี้ในฉิวะกะฉุทำให้
ทราบว่าเป็นกลอนบรรยายสภาพอันรกร้างของคฤหาสน์คะวะระโนะอิน (河原院) ในยาม
ที่ฤดูใบไม้ร่วงมาเยือน คฤหาสน์ดังกล่าวสร้างโดยเสนาบดีฝ่ายซ้าย มินะโมะโตะ โนะ โทรุ
(源 融) สถานที่ตั้งของคฤหาสน์อยู่บริเวณถนนโรกุโจ (六条) และตั้งอยู่ริมแม่น้ำ
คะโมะ (鴨川) จึงเกิดน้ำท่วมบ้างเป็นครั้งคราว หลังจากที่ดินะโมะโตะ โนะ โทรุเสียชีวิต
ไปแล้ว คฤหาสน์ก็รกร้าง ต่อมาพระอันโบ (安法法師) ได้เข้าไปอาศัยอยู่และได้ใช้สถานที่
นั้นเป็นที่พบปะของเหล่ากวีด้วยกัน พระเอะเงียวผู้แต่งกลอนบทนี้ก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งใน
กลุ่มนั้นด้วย แม้คฤหาสน์จะดูรกร้าง แต่ก็ให้อารมณ์ความงามแบบเปลี่ยวเหงา อารมณ์
ความงามในลักษณะดังกล่าวเริ่มกระตุ้นค่านิยมความงามของเหล่ากวีญี่ปุ่นมาตั้งแต่สมัย
เฮอัน และเป็นที่ยินยอมอย่างมากในสมัยคะมะกุระและมุโระมะชิ

คำว่า 葎 ในวรรคแรกเป็นคำเรียกชื่อพืชประเภทไม้เลื้อยซึ่งมักจะขึ้นตามที่รกร้าง
ส่วนคำว่า 八重 หมายถึง “หลายชั้น” เมื่อรวมคำเข้าด้วยกันเป็น 八重葎 (ไม้เลื้อยหลายชั้น)
ก็มักถูกใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงบ้านที่รกร้าง คำ ๆ นี้ปรากฏหลักฐานใช้แสดงอารมณ์
ความรู้สึกเปลี่ยวเหงามาตั้งแต่สมัยหนังสือรวมกลอนมันโยฉุ (万葉集) ซึ่งเป็นหนังสือ
รวมกลอนที่เก่าแก่ที่สุดของญี่ปุ่น (อิโตะอิ มิซึอิโระ, 1998: 163) ภาพคฤหาสน์คะวะระโนะ
อินที่รกร้างให้บรรยากาศที่ดูเจียบเหงาอยู่แล้ว หากฤดูใบไม้ร่วงมาถึงก็ยิ่งดูเจียบเหงา

มากขึ้น กลอนบทนี้จึงเป็นการบรรยายความรู้สึกที่เจ็บเหงาผ่านภาพทัศนอันร่ำไรใน
ฤดูใบไม้ร่วง แต่ในความเจ็บเหงานั้นก็สอดแทรกความงดงามของฤดูกาลที่หมุนเวียน
เปลี่ยนไป พร้อมกับสะท้อนความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่ง

5.1.2 กลอนบทที่ 69

嵐吹く 三室の山の もみぢ葉は 龍田の川の 錦なりけり

能因法師

ใบเมเปิ้ลบนภูเขามิรุโระที่สายลมพัดร่วงหล่น ก็คือผืนผ้าทอที่ไหลลอยอยู่
บนแม่น้ำทะทสุตะ

พระโนอิน

พระโนอินผู้แต่งกลอนบทนี้เกิดเมื่อ ค.ศ.988 ไม่ทราบปีที่เสียชีวิตแน่ชัด ก่อนออก
บวชมีชื่อว่า ทะชิบะนะ โนะ นะงะยะซุ (橘永愷) ออกบวชเมื่ออายุ 26 ปี เป็น 1 ใน 36
กวีที่ได้รับการคัดเลือกจากฟูจิวะระ โนะ คินโตให้เป็นกวีเอกในสมัยเฮอัน เป็นศิษย์ของกวี
เอกฟูจิวะระ โนะ นะงะโต (藤原長能) และเป็นกวีผู้เชี่ยวชาญเทคนิคการประพันธ์การ
ใช้ชื่อสถานที่โยงถึงสิ่งอื่น (歌枕) ผลงานหนังสือรวมกลอนของเขาได้แก่ โนอินโฮมิจู
(能因法師集) และยังสามารถเขียนตำรากลอนโนอินอุตะมะกุระ (能因歌枕) ด้วย

แหล่งที่มาของกลอนบทนี้คือกลอนบทที่ 366 ในหนังสือรวมกลอนโกะฉูอิวะกะฉู
(後拾遺和歌集) กลอนบทนี้แต่งขึ้นเนื่องในงานแข่งขันประชันกลอนที่จัดขึ้นในวันที่ 9
เดือน 11 ค.ศ.1049 (永承四年内裏歌合) ในรัชสมัยจักรพรรดิโกะเรอะอิเสะอิ
(後冷泉天皇) หัวข้อกลอนคือใบเมเปิ้ล (もみぢ) ในนิยายประวัติศาสตร์อิมะกะงะมิ
(今鏡) ซึ่งก็ได้บันทึกสภาพงานแข่งขันครั้งนั้นเอาไว้ด้วยนั้น ก็ได้กล่าวถึงกลอนบทนี้ด้วย
ว่า “กลอนผืนผ้าทอแม่น้ำทะทสุตะก็แต่งขึ้นในงานครั้งนี้” (龍田川の錦なりけりという
歌もこの度詠みて侍るぞかし)

กลอนบทนี้ใช้เทคนิคการมองเหมือนเปรียบใบเมเปิ้ลบนภูเขาที่ถูกลมพัดจนร่วง
หล่นไหลลอยในแม่น้ำว่าเป็นผืนผ้าทอบนแม่น้ำ โดยได้กล่าวถึงสถานที่ซึ่งมีชื่อเสียงในด้าน
การไปชมความงามของใบเมเปิ้ล 2 แห่งคือ ภูเขามิรุโระ (三室山) และแม่น้ำทะทสุตะ
(龍田川) โดยนำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันในกลอน ภูเขามิรุโระตั้งอยู่ในอำเภออิโกะมะ
(生駒郡) เมืองยะมะโตะหรือจังหวัดนาราในปัจจุบัน ส่วนแม่น้ำทะทสุตะไหลผ่าน
บริเวณตีนเขาทางทิศตะวันออกของภูเขามิรุโระ คำว่า 錦 ในวรรคสุดท้ายหมายถึง ผ้าทอ
อันงดงามที่ทอขึ้นจากเส้นด้ายหลากสีเช่น สีเงิน สีทอง เป็นต้น ภาพใบเมเปิ้ลบนภูเขามิรุ

โรที่ร่วงหล่นไหลลอยอยู่ในแม่น้ำทะเลที่ซัดจนดูเหมือนกับผืนผ้าทอลายใบเมเปิ้ลนั้น เป็นภาพที่กวีจินตนาการแต่งขึ้นเอง ไม่ใช่กลอนบรรยายทิวทัศน์ที่เห็นตรงหน้าจริง ๆ แต่กวีก็ใช้ชื่อสถานที่บรรยายให้เห็นภาพใบเมเปิ้ลอันงดงามได้ เทคนิคการใช้ชื่อสถานที่โยงถึงสิ่งอื่นนี้เป็นเทคนิคการประพันธ์ที่พระโนอินเชี่ยวชาญ กลอนบทนี้เป็นการบรรยายภาพความงดงามของฤดูใบไม้ร่วง ถึงแม้ภาพใบเมเปิ้ลที่ถูกสายลมพัดร่วงหล่นจะดูงดงาม แต่ก็มีความงามที่แฝงความเป็นอนิจจังเอาไว้

5.1.3 กลอนบทที่ 70

さびしさに 宿をたち出でて ながむれば いづくも同じ 秋の夕暮れ

りょうせんほうし
良暹法師

**รู้สึกเจียบเหงาจึงออกมานอกบ้าน พอมองไปไม่ว่าที่ไหนก็ล้วนแล้วแต่เป็น
ภาพยามเย็นในฤดูใบไม้ร่วงที่เจียบเหงาเช่นเดียวกัน**

พระเรียวเซ็น

กลอนบทนี้แต่งโดยพระเรียวเซ็นซึ่งมีชีวิตอยู่ช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 11 พระเรียวเซ็นเป็นพระวัดเอ็นเรียวเกจิ (延暦寺) และเคยอาศัยอยู่ที่โอซะระ และวัดอุรินอิน (雲林院) ทางตอนเหนือของเกียวโต เป็นกวีที่มีชื่อเสียงในรัชสมัยของจักรพรรดิโกะซุสะกุ (後朱雀天皇) และจักรพรรดิโกะเรอิเฮะอิ (後冷泉天皇) และได้เข้าร่วมงานแข่งขันประชันกลอนหลายครั้ง และยังมีชื่อถูกกล่าวถึงไว้ในหนังสือฟูกุโระโซมิ (袋草紙) ด้วย พระเรียวเซ็นมรณภาพเมื่ออายุ 67 ปี

แหล่งที่มาของกลอนบทนี้คือกลอนบทที่ 333 ในหนังสือรวมกลอนโกะฉุอิวะกะฉุ (後拾遺和歌集) ในหนังสือรวมกลอนโกะฉุอิวะกะฉุบอกไว้ว่า กลอนบทนี้เป็นกลอนที่ไม่ทราบที่มา แต่ในหนังสือรวมกลอนฉิกะวะกะฉุซึ่งมีกลอนบทนี้รวมอยู่ด้วยนั้นบอกไว้ว่าเป็นกลอนที่แต่งขึ้นตอนที่กวีเพิ่งเข้าไปอาศัยอยู่ที่โอซะระ (大原) ทางตอนเหนือของเมืองเกียวโต กวีซึ่งอาศัยอยู่ในกระท่อมคนเดียวรู้สึกเหงาขึ้นมาจึงออกไปข้างนอกเพื่อแก้เหงา แต่พอมองออกไปไม่ว่าที่ไหนก็ล้วนเป็นภาพยามเย็นฤดูใบไม้ร่วงที่ชวนให้รู้สึกเปลี่ยวเหงา กลอนบทนี้ใช้เทคนิคจบด้วยนามโดยลงท้ายด้วยคำว่า 秋の夕暮れ (ยามเย็นในฤดูใบไม้ร่วง) และเป็น 1 ใน 3 บทกลอนที่มีชื่อเสียงในด้านการบรรยายภาพยามเย็นในฤดูใบไม้ร่วง โดยจบท้ายด้วยคำว่า 秋の夕暮れ (三夕歌 ในหนังสือรวมกลอนฉิงโกะกิงวะกะฉุ (新古今和歌集) การชื่นชมความงามของทิวทัศน์ฤดูใบไม้ร่วงในยามเย็นนั้นมีปรากฏให้เห็นชัดในวรรณกรรมญี่ปุ่นมาตั้งแต่สมัยเฮอัน ดังเช่นในตอนต้นของวรรณกรรมเรื่อง มะ

กระโนะโซฉิ (まぐらのそうし) ของเซอิโชนะงง (せいしょうなごん) ก็เขียนถึงฤดูใบไม้ร่วงไว้ว่า
「秋は夕暮れ」 “ฤดูใบไม้ร่วงต้องเป็นยามเย็น จึงจะงดงามที่สุด”

การที่พระเรียวเซ็นต้องออกมาชื่นชมทิวทัศน์ข้างนอกเพื่อแก้เหงานั้น แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้พระเรียวเซ็นจะออกบวชละทิ้งเรื่องทางโลกแล้ว แต่ก็ยังคงรู้จักทุกขรู้จักรู้จักสุข และไม่อาจข่มกลั้นอารมณ์ความรู้สึกโดดเดี่ยวเปลี่ยวเหงาได้ จึงต้องออกมาชื่นชมทิวทัศน์เบื้องนอกดังกล่าว

5.1.4 กลอนบทที่ 87

むらさめ つゆ もまだひぬ まきの はに きり たち のぼる あき ゆふぐれ
村雨の 露もまだひぬ 真木の葉に 霧立ちのぼる 秋の夕暮れ

じやくれんほうし
寂蓮法師

ยามเย็นในฤดูใบไม้ร่วงซึ่งหมอกกำลังปกคลุมใบไม้เขียวชอุ่มที่หยาดน้ำฝน
ยังคงเกาะพราว

พระจะกุเร็น

ผู้แต่งกลอนบทนี้คือ พระจะกุเร็น มีชีวิตอยู่ช่วงค.ศ. 1139-1202 ก่อนออกบวชมีชื่อว่าฟูจิวะระ โนะ ซะตะนะงะ (藤原定長) เป็นหนึ่งในคณะผู้เรียบเรียงหนังสือรวมกลอนฉินโกะกิงวะกะฉู (新古今和歌集) แต่เสียชีวิตก่อนที่จะเรียบเรียงเสร็จสิ้นแหล่งที่มาของกลอนบทนี้มาจากกลอนบทที่ 491 ในหนังสือรวมกลอนฉินโกะกิงวะกะฉู

กลอนบทนี้บรรยายภาพยามเย็นของฤดูใบไม้ร่วงโดยไม่ได้อธิบายภาพใบเมเปิ้ลหรือพรรณไม้ผลัดใบที่เป็นสัญลักษณ์ของฤดูนี้ แต่กลับบรรยายภาพพรรณไม้ไม่ผลัดใบที่คงความเขียวชอุ่มตลอดปี (真木) หลังต้องฝนในช่วงฤดูใบไม้ร่วงอย่างเข้าสู่ฤดูหนาว (村雨) ซึ่งในขณะนั้นฝนได้หยุดตกแล้ว ข้อความ 3 บรรทัดแรก 村雨の 露もまだひぬ 真木の葉に เป็นการบรรยายภาพในระยะใกล้คือเป็นภาพหยาดน้ำฝนที่ยังคงเกาะอยู่ตามใบไม้ ส่วนข้อความ 2 บรรทัดหลัง 霧立ちのぼる 秋の夕暮れ เป็นการบรรยายภาพในระยะไกล คือภาพหมอกที่กำลังลงปกคลุมต้นไม้ในยามเย็นของฤดูใบไม้ร่วง กลอนบทนี้ใช้เทคนิคจบด้วยนามคือ 秋の夕暮れ (ยามเย็นของฤดูใบไม้ร่วง) โดยไม่มีส่วนที่เป็นภาคแสดงในกลอน ข้อความ 4 บรรทัดก่อนหน้าล้วนเป็นส่วนขยายของคำว่า 秋の夕暮れ นี้ กลอนบทนี้แม้จะบรรยายภาพอันงดงามของต้นไม้สีเขียวชอุ่มหลังฝนตกในฤดูใบไม้ร่วง แต่ก็แฝงอารมณ์เศร้าเอาไว้ด้วย เห็นได้จากคำว่า “ฝน” (村雨) “หยาดน้ำค้าง” (露) และ “หมอก” (霧) (อิโตะชิ มิซึอิโระ, 1998: 87) ซึ่งคำเหล่านี้ต่างก็เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความไม่จีรังยั่งยืน หรือความเป็นอนิจจังของชีวิต ถึงแม้กลอนบทนี้จะเพียงกลอนบรรยาย

ทิวทัศน์ (じよけいか) แต่ก็แฝงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งดื่มด่ำสอดแทรกเข้าไปในจิตใจ อันเป็นลักษณะอารมณ์ความงามที่นิยมกันในยุคนั้น

จากทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า กลอนทั้ง 4 บทนี้บรรยายภาพฤดูใบไม้ร่วง ซึ่งแม้จะดูงดงาม แต่ก็แฝงอารมณ์ความรู้สึกเศร้าสร้อย เปลี่ยวเหงา และสะท้อนความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่ง ซึ่งฤดูใบไม้ร่วงมักถูกใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความเป็นอนิจจังในวรรณกรรมญี่ปุ่น ลักษณะความงามที่แฝงไว้ด้วยอารมณ์ความรู้สึกอันลึกซึ้งนี้ เป็นลักษณะแนวทางกลอนที่เทะอิกะนิยมใช้ซึ่งเรียกว่า อูฉิน (うしん) กลอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับฤดูกาลในเฮียะกุนินอิฉมู ที่แต่งโดยพระนั้น ล้วนเป็นกลอนบรรยายภาพฤดูใบไม้ร่วงทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเพราะเทะอิกะเห็นว่าพระผู้ละทิ้งเรื่องราวทางโลกน่าจะเป็นผู้มองเห็นซึ่งถึงความเป็นอนิจจังของธรรมชาติ ซึ่งฤดูใบไม้ร่วงเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความเป็นอนิจจังที่ว่านี้

5.2 กลอนหมวดความรัก

ใน เฮียะกุนินอิฉมู มีกลอนหมวดความรักที่แต่งโดยพระอยู่ 4 บทคือ บทที่ 21 82 85 และ 86

5.2.1 กลอนบทที่ 21

いまこ いひしばかりに ながつき ありあけ つき まちいでつるかな
今来むと いひしばかりに 長月の 有明の月を 待ち出でつるかな

そせいほうし
素性法師

ท่านผู้นั้นบอกว่าจะมาหาในทันที ฉันจึงเฝ้ารอตลอดค้ำคินอันยาวนานของเดือนเก่า จนกระทั่งพระจันทร์ในยามรุ่งสางโผล่ออกมาให้เห็น

พระโษะเซะอิ

ผู้แต่งกลอนบทนี้คือพระโษะเซะอิ ไม่ทราบปีที่เกิดและเสียชีวิตแน่ชัด ก่อนออกบวช มีชื่อว่า โยะฉิมิเนะ โนะ ฮะรุโตะฉิ (良岑玄利) บิดาของเขาชื่อเอ็นโจผู้แต่งกลอนเฮียะกุนินอิฉมูบทที่ 12 โษะเซะอิเป็น 1 ใน 36 กวีที่ฟูจิจะระ โนะ คินโดยยกย่องให้เป็นกวีเอกในสมัยเฮอัน และเป็นกวีคนโปรดของจักรพรรดิอุตะ (宇田上皇) โษะเซะอิเป็นขุนนางระดับสูงแต่ก็ออกบวชตามคำสั่งของเอ็นโจผู้เป็นบิดา ทั้งโษะเซะอิและเอ็นโจเป็นพระที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทางราชสำนักและมีความสามารถด้านการประพันธ์ทั้งกลอนญี่ปุ่นและกลอนแบบจีน

แหล่งที่มาของกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 691 ในหนังสือรวมกลอนโคะกิงวะกะฉู (古今和歌集) กวีซึ่งเป็นชายแต่งงานโดยจินตนาการถึงจิตใจของหญิงที่เฝ้ารอคอยชายคนรัก โดยฝ่ายชายบอกว่าจะมาหาในทันที ฝ่ายหญิงจึงเฝ้ารออยู่ตลอดทั้งคืนจนกระทั่งรุ่งสาง ซึ่งยังคงมองเห็นพระจันทร์ปรากฏอยู่บนท้องฟ้า คำว่า 長月 หมายถึง “เดือนเก่าตาม

ปฏิทินจันทรคติ” ซึ่งเป็นช่วงปลายฤดูใบไม้ร่วงและมีช่วงเวลากลางคืนยาวนาน ส่วน^{ありあけ} 有明の月 หมายถึง “พระจันทร์ในยามเช้า” ซึ่งจะปรากฏให้เห็นหลังวันแรม 1 ค่ำเป็นต้นไป โดยแม้ฟ้าจะสว่างแล้วแต่พระจันทร์ก็ยังคงหลงเหลือปรากฏให้เห็นอยู่บนท้องฟ้า เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายหญิงรอคอยฝ่ายชายนานมาก คือรอตลอดค่ำคืนอันยาวนานของเดือนเก้าจนได้เห็นพระจันทร์ในยามเช้า ธรรมเนียมปฏิบัติในสมัยนั้น ฝ่ายชายจะมาหาฝ่ายหญิงในตอนกลางคืนและจะจากไปตอนรุ่งเช้า ในที่นี้เปรียบภาพหญิงสาวที่รอคอยคนรักตลอดคืนจนถึงเช้า กับภาพพระจันทร์ทั้งสองสว่างตลอดคืนแล้วยังคงค้างอยู่บนท้องฟ้าในยามเช้า

กลอนบทนี้บรรยายความทุกข์ที่เกิดจากความรัก โดยแฝงอารมณ์ความรู้สึกสงสารเห็นใจของกวีที่มีต่อหญิงสาวที่ได้แต่เฝ้ารอคอยคนรัก ถึงแม้จะเป็นกลอนที่เกี่ยวกับความรัก แต่ก็ไม่ได้แสดงอารมณ์ความรู้สึกในด้านตัณหาอะไรแต่อย่างใด แต่เป็นการแสดงความสงสารเห็นใจของพระโษะเซะอิที่มีต่อผู้ที่ต้องตกทุกข์เพราะความรัก

5.2.2 กลอนบทที่ 82

おも^{おも} 思ひわび さても^{いのち} 命は あるものを う^う 憂きにたへぬは なみだ^{なみだ} 涙なりけり

どういんほうし
道因法師

ทั้ง ๆ ที่ทุกข์ตรมขมขื่นถึงเพียงนี้ แต่ชีวิตก็ยังคงยืนยาวต่อไปได้
สิ่งที่ทันทานความทุกข์ตรมนี้ไม่ได้กลับเป็นน้ำตาที่ร่วงหล่นไป

พระโดอิน

พระโดอินมีชีวิตอยู่ช่วงค.ศ. 1090-1182 ก่อนออกบวชมีชื่อว่า ฟุจิวะระ โนะ อะทซุโยะริ (ふじわらのあつより 藤原敦頼) มีความสนใจหลงใหลในด้านโคลงกลอนมาก และมักจับกลุ่มกับกวีที่คบหาสนิทสนมกันเช่น พระฉุนเอะ (しゅんえほうし 俊恵法師) ผู้แต่งกลอนบทที่ 85 และฟุจิวะระ โนะ คิโยะซุเกะ (ふじわらのきよすけ 藤原清輔) ผู้แต่งกลอนบทที่ 84 เป็นต้น และร่วมกันจัดงานแข่งขันประชันกลอนขึ้นบ่อยครั้ง

แหล่งที่มาของกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 818 ในหนังสือรวมกลอนเซ็นสะอิวะกะฉู (せんさいわかしゅう 千載和歌集) กลอนบทนี้บรรยายความทุกข์ตรมเพราะความรักโดยกวีได้ยกเอา “ชีวิต” (いのち) และ “น้ำตา” (なみだ) มาแสดงเปรียบเทียบกันว่า ทั้ง ๆ ที่ทุกข์ตรมขมขื่นถึงเพียงนี้ แต่ชีวิตก็ยังคงอยู่ยืนยาวมาได้ แต่น้ำตากลับร่วงหล่นไปไม่อาจทันทานความทุกข์ระทมนี้ได้ “ชีวิตที่ยังคงอยู่” ในที่นี้สื่อถึงร่างกายที่ยังคงอยู่ไม่บอบสลาย ส่วน “น้ำตาที่ร่วงหล่นไป” สื่อถึงจิตใจที่แหลกสลายไปแล้วเพราะความผิดหวังในความรักนั้น นอกจากนี้ยังอาจตีความกลอนบทนี้ในอีกแง่หนึ่งได้ว่าเป็นกลอนที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของกวีในวัยชราซึ่งหวนนึก

ถึงอดีตอันทุกข์ตรมของตน กวีผ่านความทุกข์ยากลำบากนานามา แต่ชีวิตก็สามารถอยู่ยืนยาวมาจนถึงบั้นปลายชีวิตได้ แต่ถึงกระนั้นก็ต้องสูญเสียน้ำตาไปมากมายเพราะจิตใจไม่อาจทนทานต่อความทุกข์ระทมที่ผ่านมานั้นได้

มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระโศบินผู้แต่งกลอนบทนี้ว่า หลังจากที่พระโศบินเสียชีวิตแล้ว พุจิระระ โนะ โทะฉินะริ (^{ふじわらのとしなり} 藤原俊成) ได้คัดเลือกกลอนของเขาใส่ไว้ในหนังสือรวมกลอนเซ็นสะอิวะกะฉูถึง 18 บท พระโศบินจึงได้มาเข้าฝันและหลังน้ำตากล่าวแสดงความขอบคุณ โทะฉินะริจึงคัดเลือกกลอนของพระโศบินใส่เพิ่มเข้าไปอีก 2 บท รวมเป็น 20 บท (โยะฉิกะอิ โนะ โอะโตะสะ, 2006: 146) ภาพของพระโศบินที่หลังน้ำตาในเรื่องเล่านี้อาจเป็นไปได้ว่าจินตนาการสืบต่อมาจากภาพพระโศบินที่หลังน้ำตาในกลอนบทที่ 82 นี้ ต่างกันตรงที่ว่าในเรื่องเล่านั้นพระโศบินหลังน้ำตาด้วยความดีใจ ไม่ได้หลังน้ำตาเพราะความทุกข์อย่างในกลอนบทนี้

จะเห็นได้ว่าแม้พระโศบินจะออกบวชแล้ว แต่ก็ยังคงมีอารมณ์ความรู้สึกอ่อนไหว มีอารมณ์ดีใจและทุกข์ใจ และยังได้ถ่ายทอดแสดงอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวออกมาไว้ในกลอนด้วย ซึ่งเป็นจุดที่อาจนับได้ว่าเป็นข้อแตกต่างระหว่างพระญี่ปุ่นกับพระไทย ซึ่งคนไทยนั้นมักคิดกันว่า พระควรจะต้องละทิ้งกิเลสและไม่ควรแสดงอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ออกมา ในขณะที่พระญี่ปุ่นโดยเฉพาะพระที่เป็นกวีด้วยนั้นมักแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาให้เห็นในกลอน

5.2.3 กลอนบทที่ 85

よもすがら ^{ものおも}物思ふころは ^あ明けやらぬ ^{ねや}闇のひまさへ つれなかり
けり

^{しゅんえほうし}
俊恵法師

ช่วงเวลาที่เฝ้าครุ่นคิดคำนึงตลอดทั้งคืนเช่นนี้ ท้องฟ้ากลับไม่ยอมสว่างเสีย
ที แม้แต่ช่องลอดประตูห้องนอนที่ไม่มีแสงเล็ดลอดเข้ามาก็ดูเย็นชาเสียนี้
กระไร

พระฉุนเอะ

พระฉุนเอะ (ค.ศ. 1113-1191) เป็นบุตรของมินะโมะโตะสะ โนะ โทะฉิโยะริ (^{みなもと}源 俊頼) ผู้แต่งกลอนบทที่ 74 และเป็นครูผู้สอนการแต่งกลอนให้กับคะโมะ โนะ โฮเมะอิ (^{かも}鴨 長明) ผู้เขียนวรรณกรรมเรื่องโฮโจกิ (^{ほうじょうき}方丈記) ในหนังสือมุเมียวโณ (^{むみょうしやう}無名抄) ที่คะโมะ โนะ โฮเมะอิเขียนขึ้นก็ได้กล่าวถึงพระฉุนเอะซึ่งเป็นอาจารย์ของตน

หลายครั้ง พระฉุนอะเป็นพระวัดโทตะอิจิ (とうだいじ) คฤหาสน์คะรินเอ็น (かりんえん) ของเขาถูกใช้เป็นสถานที่ชุมนุมของพวกกวีและถูกใช้จัดงานแข่งขันประชันกลอนบ่อยครั้ง กลอนบทนี้ก็เป็นกลอนบทหนึ่งที่แต่งขึ้นที่คฤหาสน์คะรินเอ็นนี้

กลอนบทนี้มีที่มาจากกลอนบทที่ 766 ในหนังสือรวมกลอนเซ็นสะอิวะกะฉุ (せんざいわかしゅう) พระฉุนอะได้แต่งกลอนบทนี้ขึ้นตามหัวข้อกลอนที่ได้รับคือ หัวข้อเรื่องความรัก โดยแต่งขึ้นจากมุมมองของผู้หญิงที่กำลังทุกข์ใจเพราะความรัก ชายคนรักไม่มาหา จึงต้องนอนคนเดียวและครุ่นคิดวิตกกังวลต่าง ๆ นานา ไปตลอดทั้งคืน สำหรับคนที่กำลังทุกข์ใจแล้ว มักจะรู้สึกว่าเวลาผ่านไปอย่างช้า ๆ เหมือนกับผู้หญิงในกลอนบทนี้ที่รู้สึกว่าเวลากลางคืนมันช่างยาวนาน ท้องฟ้าไม่ยอมสว่างเสียที แม้แต่แสงรำไรก็ไม่เล็ดลอดผ่านเข้ามาจากช่องลอดประตูให้เห็นเสียที จึงกล่าวตัดพ้อออกมาว่า ไม่ใช่แค่ชายคนรักเท่านั้น แม้แต่ช่องลอดประตูก็ยังดูเฉยชา กลอนบทนี้เป็นการบรรยายความทุกข์อันเนื่องมาจากความรักผ่านภาพหญิงสาวที่ได้แต่เฝ้ารอคอยคนรักเช่นเดียวกับกลอนบทที่ 21 ของพระโชะเซะอิ

5.2.4 กลอนบทที่ 86

なげ 嘆けとて つき 月やはものを おも 思はする かこち 顔なる わが 涙かな

さいぎょうほうし
西行法師

พระจันทร์สั่งให้ฉันร้องไห้คร่ำครวญเช่นนี้หรือ ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่อย่างนั้น แต่กลับไปโทษพระจันทร์ว่าเป็นเหตุทำให้ฉันน้ำตานองหน้าเช่นนี้

พระชะอิเงียว

พระชะอิเงียว (ค.ศ. 1118-1190) ก่อนออกบวชมีชื่อว่า ชะโต โนะริกิโยะ (さとうのりきよ) ออกบวชตอนอายุ 23 ปี เป็นกวีที่มีชื่อเสียงในด้านการแต่งกลอนที่มีเนื้อหาหวานอาลัยอดีต และยังแต่งกลอนรักไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องแปลกที่พระซึ่งตัดขาดจากเรื่องทางโลกจะมาแต่งกลอนที่เกี่ยวกับความรัก แต่กลับกลายเป็นว่ากลอนรักที่เขาแต่งกลับโดดเด่นและได้รับการชื่นชมจากกวีในยุค นั้น แหล่งที่มาของกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 929 ในหนังสือรวมกลอนเซ็นสะอิวะกะฉุ (せんざいわかしゅう) กลอนบทนี้ได้รับการชื่นชมจากฉุนเซะอิคิว่าเอกุคินันว่า งดงามแบบลึกซึ้งกินใจ ส่วนเทะอิกะก็หยิบยกกลอนบทนี้ไว้ในหนังสือรวมกลอนของเขาหลายชิ้น (ฉิมะสุ ทะกะโอะ, 2011: 184)

กลอนบทนี้ตัดจบประโยคที่วรรคที่ 3 โดย 3 วรรคแรก なげ とて つき 月やはものを おも 思はする (พระจันทร์สั่งให้ฉันร้องไห้คร่ำครวญเช่นนี้หรือ) เป็นการกล่าวถึงพระจันทร์โดยใช้

เทคนิคบุคลากรพื้นฐานให้พระจันทร์พูดสิ่งได้เหมือนมนุษย์ ซึ่งคำว่า 嘆^{なげ} ในที่นี้เป็นรูปคำสั่ง หมายถึง “จงร้องให้คร่ำครวญ” ในสมัยเฮอันมีความเชื่อว่าหากมองพระจันทร์จะทำให้โชคไม่ดี และจะทำให้รู้สึกโศกเศร้าหรือครุ่นคิดอะไรไปต่าง ๆ นานาได้ ในกลอนบทนี้ก็เป็นการกล่าวถึงพระจันทร์ว่าเป็นเหตุให้จิตใจโศกเศร้า ส่วน 2 วรรคหลัง かこち^{かお}顔なる わか^{なみだ}涙かな เป็นการบรรยายภาพน้ำตาที่ไหลอาบหน้าโดยคำว่า かこち^{かほ}顔หมายถึง “หน้าตาที่ดูโศกเศร้า” และคำว่า かこち ยังหมายถึง “กล่าวโทษ โยนความผิด” อีกด้วย ในที่นี้จึงหมายความว่า “โทษพระจันทร์ว่าเป็นเหตุให้ฉันน้ำตานองหน้าเช่นนี้” ซึ่งความจริงแล้วที่ร้องไห้นั้นเป็นเพราะผิดหวังในความรัก ไม่ใช่สาเหตุเพราะพระจันทร์ กลอนบทนี้จึงเป็นการบรรยายความทุกข์อันเนื่องมาจากความรักเช่นเดียวกับกลอน 3 บทก่อนหน้านี้

กลอนในหมวดความรักที่แต่งโดยพระทั้ง 4 บทนี้ล้วนเป็นการบรรยายความทุกข์เนื่องจาก ความรัก ไม่ว่าจะเป็นภาพของหญิงสาวที่เฝ้ารอคอยคนรักคนรักตลอดคืนอย่างในกลอนบทที่ 21 และ 85 หรือภาพน้ำตาที่หลังไหลร่วงหล่นเพราะผิดหวังในความรักอย่างในกลอนบทที่ 82 และ 86 ต่างก็ให้อารมณ์ความรู้สึกอันเศร้าสร้อย เปลี่ยนงา และแผ่วไว้ด้วยความรู้สึกสงสารเห็นใจของกวีที่มีต่อผู้ที่ต้องทนทุกข์หรือผิดหวังเพราะความรักนั้น แม้เนื้อหากลอนจะเกี่ยวกับความรัก แต่ก็ไม่ได้แสดงอารมณ์อันเร่าร้อนหรือด้านที่เกี่ยวกับตัณหาอะไรแต่อย่างใด กวีใช้เทคนิคการประพันธ์บรรยายภาพผู้ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์เพราะความรักได้อย่างงดงาม เป็นความงามที่แผ่วไว้ด้วยอารมณ์ความรู้สึกอันลึกซึ้ง อันเป็นลักษณะแนวทางกลอนของเทะอิกะผู้รวบรวมกลอน *เฮียะกุนินอิมมู*

5.3 กลอนหมวดเบ็ดเตล็ด

ใน *เฮียะกุนินอิมมู* มีกลอนหมวดเบ็ดเตล็ดที่แต่งโดยพระอยู่ 5 บทคือ บทที่ 8 12 66 95 และ 96

5.3.1 กลอนบทที่ 8

わが庵は ^{みやこ}都のたつみ ^すしかぞ住む ^よ世をうち山と ^{やま}人はいふなり

^{きせんほうし}
喜撰法師

กระท่อมของฉันอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองหลวง ฉันใช้ชีวิตอย่างสงบสุขเช่นนี้นับภูเขาที่ผู้คนเรียกกันว่าภูเขาอุจิ(ภูเขาแห่งความทุกข์ระทม)

พระคิเซ็น

พระคิเซ็นมีชีวิตรอยู่ช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 9 ไม่ทราบประวัติแน่ชัด ทราบเพียงว่าเป็นพระอาศัยอยู่ที่ภูเขาอุจิ เป็น 1 ใน 6 กวีเอก (六歌仙) ของยุคนั้นซึ่งได้รับการวิจารณ์โดยคิโนะทซุระยุกิ (紀貫之) กวีเอกสมัยเฮอันว่า “บทกลอนใช้คำได้ดี แต่ตอนเริ่มต้นและตอนจบของกลอนไม่มีความสอดคล้องกัน เปรียบเสมือนกับการมองดูพระจันทร์ในฤดูใบไม้ร่วงแล้วมีเมฆมาบดบัง” บทกลอนที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบันและมีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเป็นบทกลอนของพระคิเซ็นมีเพียงกลอนบทนี้เท่านั้น

แหล่งที่มาของกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 983 ในหนังสือรวมกลอนโคะกินวะกะณู (古今和歌集) กลอนบทนี้ใช้เทคนิคคำซ้อนทับพ้องเสียง กล่าวคืออาศัยการพ้องเสียงของคำว่า うち ในวรรคที่ 4 ซึ่งเป็นชื่อของภูเขาอุจิ (うち山หรือ宇治山) และคำว่า 憂し (ทุกขร้อน ขมขื่น) ส่วนคำว่า しか ในวรรคที่ 3 นั้นหมายถึง “เช่นนี้ ตามที่วามานี้” แต่ก็อาจตีความในอีกนัยหนึ่งว่าหมายถึง กวาง (鹿) ซึ่งถ้าเป็นในความหมายหลังนี้ วรรคที่ 3 จะได้ว่าความว่า “ที่ซึ่งกวางอาศัยอยู่” อันเป็นการแสดงภาพว่ากระท่อมอยู่ในป่าเขาซึ่งพวกสัตว์ป่าอย่างกวางอาศัยอยู่ กลอนบทนี้มีการตัดจบประโยคที่วรรคที่ 3 โดยจบด้วยคำกริยา ずむ(อาศัยอยู่)

ภูเขาอุจิอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองอุจิ จังหวัดเกียวโต ปัจจุบันมีชื่อว่า ภูเขาคิเซ็น (喜撰山) ในสมัยเฮอันพวกขุนนางนิยมหลบหนีเรื่องวุ่นวายต่าง ๆ มาพักร้อนกันที่นั่น จึงมีบ้านพักตากอากาศของพวกขุนนางอยู่เป็นจำนวนมาก และยังเป็นฉากสำคัญในวรรณกรรมเรื่องเก็นจิโมะโนะซะตะริ (源氏物語) ภาคสุดท้ายด้วย ภาพการใช้ชีวิตอย่างสันโดษในป่าเขาในกลอนบทนี้ให้อารมณ์ความรู้สึกที่เปลี่ยวเหงา คำว่า しか ซึ่งตีความหมายว่า “กวาง” ได้นั้น ก็เป็นคำที่เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเงิบเหงาเศร้าสร้อยด้วย โดยในกลอนญี่ปุ่นนั้นเสียงร้องของกวางที่เรียกหาคู่รักมักปรากฏบ่อยในกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วงโดยจะสื่ออารมณ์อันเศร้าสร้อยเปลี่ยวเหงา กลอนบทนี้จึงเป็นการบรรยายภาพการใช้ชีวิตอย่างสันโดษในป่าเขาของพระคิเซ็นโดยแฝงความรู้สึกที่เปลี่ยวเหงาเอาไว้

5.3.2 กลอนบทที่ 12

あま かぜ くも かよ ち ふ きとちよ をとめの 姿 しばしとどめむ

そうじょうへんじょう
僧正遍照

ลมที่พัดอยู่บนท้องฟ้าเอ๋ย จงพัดก้อนเมฆปิดเส้นทางผ่านสู่สวรรค์ ข้าจะได้
ชมการรำรำของนางฟ้าต่อไปได้อีกสักครู่หนึ่ง

พระเอ็นจิ

พระเอ็นโจมีชีวิตรอยู่ช่วงค.ศ.816-890 เดิมชื่อว่า โยะมิมิเนะ โนะ มุเนะซะดะ (良岑宗貞) ออกบวชหลังจากที่จักรพรรดินิเมเมียว (仁明天皇) สวรรคต พระเอ็นโจ เป็น 1 ใน 6 กวีเอก (六歌仙) ของยุคนั้นคิโนะทซุระยูกิได้วิจารณ์ลักษณะกลอนของ พระเอ็นโจไว้ว่า “บทกลอนดีแต่เนื้อหาไม่สมจริง เปรียบเสมือนกับการวาดภาพผู้หญิงโดย ต้องการให้จิตใจหวนไหวเมื่อได้มองเห็น แต่ทว่าภาพนั้นกลับมีพลังไม่เพียงพอ”

กลอนบทนี้มีที่มาจากกลอนบทที่ 872 ในหนังสือรวมกลอนโคะกิงวะกะฉู (古今和歌集) คำเกริ่นนำกลอนบทนี้ในโคะกิงวะกะฉูเขียนไว้ว่า กลอนบทนี้แต่งขึ้น ขณะที่ชมการร่ายรำโกะเซะชิ (五節) การร่ายรำที่ว่าจะจัดแสดงในพิธีนิเนะเมะ (新嘗) ในเดือน 11 ซึ่งจัดขึ้นในพระราชวัง พิธีนิเนะเมะเป็นพิธีบวงสรวงเทพโดยนำเอา ธัญพืชที่เก็บเกี่ยวได้ครั้งแรกของปีไปบวงสรวงถวายแก่เทพเจ้า หญิงสาวที่ร่ายรำในงานนี้ จะคัดเลือกมาจากธิดาของพวกขุนนางชั้นสูงหรือธิดาของผู้ดูแลหัวเมือง โดยจะต้องเป็น หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน หญิงสาว 4-5 คนที่ถูกคัดเลือกมาต่างก็จะแข่งขันประชันความงาม กันในงานนี้ กวีจึงใช้เทคนิคการมองเหมือนเปรียบบรรดาสาวงามที่กำลังร่ายรำเหล่านั้นว่า เป็นนางฟ้าที่ลงมาจากสวรรค์ เรื่องของนางฟ้าที่ลงมาร่ายรำบนโลกมนุษย์นั้น มีที่มาจาก เรื่องเล่าในสมัยจักรพรรดิเท็มมุ (天武天皇) เล่ากันว่าขณะที่จักรพรรดิเท็มมูกำลังทรง บรรเลงโคะโตะที่ภูเขาโยะมิโนะ (吉野山) นั้น ได้มีนางฟ้าลงมาร่ายรำให้เห็น เนื้อหา กลอนบทนี้ก็เป็นการอ้างอิงถึงเรื่องเล่านี้

เส้นทางผ่านสู่สวรรค์ที่กล่าวถึงในกลอนบทนี้มาจากความเชื่อที่ว่า บนท้องฟ้ามี เส้นทางที่ชาวสวรรค์ใช้เดินทางผ่านไปมาระหว่างสวรรค์กับโลกมนุษย์อยู่ในหมู่มะเม ในที่นี้ กวีจึงขอให้ลมช่วยพัดก้อนเมฆเพื่อปิดกั้นเส้นทางเหล่านั้นไว้ไม่ให้นางฟ้าที่กำลังร่ายรำอยู่ บนโลกมนุษย์นี้กลับขึ้นสวรรค์ไป ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นการแสดงความรู้สึกเสียดยของกวีที่ อยากจะชมการร่ายรำโกะเซะชิต่อหลังจากที่การร่ายรำนี้ได้แสดงจบลงไปแล้ว เป็นการชื่น ชมการแสดงอันงดงาม กลอนบทนี้แท้จริงแล้วแต่งขึ้นก่อนที่พระคิเซ็นจะออกบวช ความรู้สึก ที่แสดงออกในกลอนจึงเป็นอารมณ์ความรู้สึกของคนที่ยังไม่ได้ละทิ้งเรื่องราวทางโลก อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของกลอนได้สอดแทรกความเป็นอนิจจังเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นภาพลมพัด ก้อนเมฆลอยไป หรือภาพการแสดงอันงดงามซึ่งในที่สุดก็ต้องจบลงนั้น ล้วนสะท้อนให้เห็น ถึงความไม่จีรังยั่งยืนหรือความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่ง

5.3.3 กลอนบทที่ 66

もろともに あはれと思へ 山桜 花よりほかに 知る人もなし

さきのだいそうじょうぎょうそん
前大僧正行尊

**ขอจงมารักและสงสารเห็นใจกันเถิด เจ้าดอกซากุระป่าเอ๋ย นอกจากเจ้า
แล้วฉันก็ไม่มีคนรู้ใจอื่นอีก**

พระสังฆราชเจียวชน

พระสังฆราชเจียวชนมีชีวิตอยู่ช่วงค.ศ. 1055-1135 เป็นบุตรของมินะโมะโตะ โนะ
โมะโตะฮิระ (源基平) และเป็นเหลนของจักรพรรดิซันโจ (三条天皇) เมื่ออายุได้
12 ปี จึงออกบวชที่วัดมิจิ (三井寺) ต่อมาเมื่ออายุ 17 ปีได้ออกธุดงค์ไปยังที่ต่าง ๆ เป็น
เวลาหลายปี และได้เข้าปฏิบัติหน้าที่เป็นพระถวายเป็นพระสงฆ์ในราชสำนัก (護持僧) ใน
สมัยของจักรพรรดิฉิมะกะวะ (白河天皇) จักรพรรดิโทะบะ (鳥羽天皇) และ
จักรพรรดิชูโตะกุ (崇徳天皇) และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆราช (大僧正)

แหล่งที่มาของกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 521 ในหนังสือรวมกลอนคินโยวะกะฉู
(金葉和歌集) กลอนบทนี้แต่งขึ้นขณะที่กวีกำลังฝึกฝนบำเพ็ญตนในเทือกเขาโอมิเนะ
(大峰山) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำโทะทซุ (十津川) อำเภอโยะมิโนะ
(吉野郡) เมืองยะมะโตะ (大和国) หรือจังหวัดนาราในปัจจุบัน เทือกเขาโอมิเนะเป็น
สถานที่ซึ่งพระนิกายฉูเง็นโด (修験道) นิยมไปฝึกฝนบำเพ็ญตน ระหว่างที่อยู่ในป่า กวี
เหลือบไปเห็นดอกซากุระป่า จึงแต่งกลอนบทนี้ขึ้นมา

กลอนบทนี้ใช้เทคนิคบุคลาธิษฐานคือ กวีพูดกับดอกซากุระราวกับว่าดอกซากุระมี
ชีวิตจิตใจเหมือนกับมนุษย์ โดยข้อความ 3 บรรทัดแรก もろともに あはれと思へ
山桜 เป็นคำกล่าวกับดอกซากุระว่า “ขอจงมารักและสงสารเห็นใจกันเถิด” ซึ่งจะได้
ข้อความตัดจบประโยคที่วรรคที่ 3 ส่วนข้อความ 2 บรรทัดหลัง 花よりほかに 知る人も
なし เป็นการกล่าวเสริมว่า “นอกจากเจ้า(ดอกซากุระ)แล้ว ฉันก็ไม่มีคนรู้ใจอื่นอีก” กลอน
บทนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกเสียเหงาเปล่าเปลี่ยวของพระเจียวชนที่ต้องฝึกฝน
บำเพ็ญตนอยู่เพียงลำพังในป่าเขา

5.3.4 กลอนบทที่ 95

おほけなく うき世^{うきよ}の民^{たみ}に おほふかな わがたつ袖^{そで}に 墨染^{すみぞめ}めの袖

前大僧正慈円^{さきのだいそうじょうじえん}

ถึงฉันจะยังไม่แกร่งกล้าพอ แต่ก็ขอปกป้องคุ้มครองผู้คนทั้งหลายที่อาศัย
อยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์นี้ ด้วยชายแขนเสื้อสีดำของฉันที่เพิ่งจะ
เข้ามาอาศัยอยู่ในภูเขาอิเอะอินี้

พระจิเอน

พระจิเอนมีชีวิตอยู่ช่วงค.ศ. 1155-1225 เป็นบุตรของฟูจิโวะระ โนะ ทะตะมิชิผู้แต่ง
กลอนเฮียะกุนิอิฉิมุบทที่ 76 ตอนอายุ 11 ปีได้ออกบวช และต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเป็น
หัวหน้าของพระนิกายเท็นดะอิ (天台座主^{てんだいざす}) มีความสามารถในการแต่งกลอน และยังเป็น
ผู้เขียนหนังสือวิจารณ์ประวัติศาสตร์กัณโณ (愚管抄^{ぐかんしょう}) ด้วย

แหล่งที่มาของกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 1137 ในหนังสือรวมกลอนเซ็นสะอิวะ
กะณู (千載和歌集^{せんざいわかしゅう}) กลอนบทนี้เป็นการนำเอากลอนเก่ามาแต่งใหม่ โดยกลอนเดิมเป็น
กลอนของพระชะอิโซ (最澄^{さいしょう}) ผู้ก่อตั้งนิกายเท็นดะอิ (天台宗^{てんだいしゅう}) ซึ่งได้แต่งกลอนขึ้นใน
วาระที่โบสถ์ของวัดเอนเรียวกุจิ (延暦寺^{えんりやくじ}) สร้างเสร็จว่า “ขอพระพุทธเจ้าผู้ได้ตรัสรู้ไปแล้ว
และพระโพธิสัตว์ทั้งหลายโปรดช่วยปกป้องคุ้มครองผู้คนทั้งหลายที่ภูเขาอิเอะอิที่ฉันได้เข้า
มาอาศัยอยู่นี้ด้วยเถิด” (阿耨多羅三藐三菩提の仏達わが立つ袖に冥加あらせたま
へ) (อะริยะฉิ ทะโมะทะซุ, 2002: 393) ส่วนกลอนที่แต่งใหม่นี้เป็นการแสดงความ
กระตือรือร้นของกวีคือพระจิเอนที่เพิ่งยังเป็นพระหนุ่มและได้มาอาศัยอยู่ที่วัดเอนเรียวกุจิ
โดยกวีปรารถนาที่จะสวดมนต์ภาวนาให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกป้องคุ้มครองผู้คนที่ตกทุกข์ได้
ยากทั้งหลายบนโลกใบนี้ ซึ่งภายหลังพระจิเอนก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าพระนิกายเท็น
ดะอิและได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่อันยิ่งใหญ่เหมือนอย่างที่เขาได้เคยกล่าวแสดงความ
ปรารถนาไว้ในกลอนบทนี้

ข้อความวรรคแรก おほけなく เป็นการกล่าวถ่อมตัวว่า ตัวเองยังเป็นพระหนุ่ม ยัง
ไม่ได้แกร่งกล้าหรือรอบรู้เชี่ยวชาญอะไร ส่วนวรรคที่ 2 และ 3 เป็นการกล่าวแสดงความ
ปรารถนาที่จะช่วยเหลือปกป้องผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากบนโลกใบนี้ โดยคำว่า おほふ (คลุม
ปิดป้อง) ในวรรคที่ 3 นั้นในที่นี้หมายถึง การขอบารมีพระพุทธองค์ให้ช่วยปกป้องคุ้มครอง
ผู้คนทั้งหลายให้รอดพ้นจากความทุกข์ ซึ่งจะได้ข้อความตัดจบประโยค ส่วนข้อความวรรคที่
4 และ 5 เป็นการขยายความข้อความก่อนหน้าโดยกล่าวว่าจะปกป้องผู้คนทั้งหลายด้วย
ชายแขนเสื้อสีดำ (墨染^{すみぞめ}の袖^{そで}) ของฉันผู้เพิ่งเข้ามาอาศัยอยู่ที่วัดอิเอะอินี้ โดยคำว่า 墨染^{すみぞめ}

(ย้อมสีดำ) นั้นเป็นคำซ้อนทับพ้องเสียงกับคำว่า 住み初め (เพิ่งจะเริ่มเข้ามาอาศัยอยู่) นอกจากนี้คำว่า 袖 (ชายแขนเสื้อ) ในวรรคสุดท้ายยังสัมพันธ์กับคำว่า おもふ (คลุม ปิดป้อง) ในวรรคที่ 3 ด้วย ซึ่งตามหลักแล้วข้อความวรรคสุดท้ายที่กล่าวถึงชายแขนเสื้อสีดำนั้น จะต้องอยู่ข้างหน้าคำกริยา おもふ (ปิดป้อง) ในวรรคที่ 3 โดยจะเป็นการขยายความว่า “ปิดป้องไว้ด้วยชายแขนเสื้อสีดำ” ซึ่งชายแขนเสื้อสีดำในที่นี้สื่อถึงชุดจีวรของพระญี่ปุ่นซึ่งมีสีดำ กลอนบทนี้จึงแสดงให้เห็นทัศนะของผู้ออกบวชที่ว่าโลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ และแสดงถึงความปรารถนาของพระจิเอนที่ต้องการช่วยเหลือผู้คนทั้งหลายบนโลกให้รอดพ้นจากความทุกข์นั้น

5.3.5 กลอนบทที่ 96

はな さそふ 嵐の庭の 雪ならで ふりゆくものは わが身なりけり

入道前太政大臣

ลมแรงพัดชวนดอกไม้ในสวนให้ร่วงหล่นปลิวปรายเหมือนหิมะ แต่แท้จริงแล้วที่ร่วงไปนั้นไม่ใช่หิมะ แต่เป็นสังขารของฉันที่ร่วงโรยรา

อัศรมหาเสนาบดีคนก่อนซึ่งออกบวช
(ในที่นี้หมายถึง พุจิวะระ โนะ คินทซุเนะ)

พุจิวะระ โนะ คินทซุเนะ (藤原金経) มีชีวิตอยู่ช่วงค.ศ.1171-1244 เป็นบุตรคนที่ 2 ของพุจิวะระ โนะ ซะเนะมุเนะ (藤原実宗) และเป็นน้องชายของภรรยาของเทะอิกะ ผู้เรียบเรียงเสียดังกุนิอิโมคุ หลังการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในปีค.ศ.1221 (承久の乱) ก็ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นถึงอัศรมหาเสนาบดี (太政大臣) และได้ออกบวชเมื่ออายุ 61 ปี

กลอนบทนี้มีที่มาจากกลอนบทที่ 1052 ในหนังสือรวมกลอนฉินโชกุเซ็งวะกะฉู (新勅撰和歌集) กวีแต่งกลอนบทนี้ขึ้นขณะที่กำลังมองดอกซากุระที่ร่วงหล่นไปเพราะลมพัด ข้อความครึ่งแรกของกลอน 花さそふ 嵐の庭の 雪 เป็นการบรรยายภาพดอกซากุระที่ถูกลมพัดร่วงหล่นโดยใช้เทคนิคการมองเหมือนเปรียบดอกซากุระที่ร่วงหล่นว่ามองเห็นเหมือนหิมะ และยังใช้เทคนิคบุคลาธิษฐานโดยให้ลม “ชักชวน” (さそふ) ดอกซากุระให้ร่วงหล่น ซึ่งกริยา “ชักชวน” นั้นปกติจะไม่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต ส่วนครึ่งหลังของกลอน 雪ならで ふりゆくものは わが身なりけり เป็นการเปลี่ยนมากล่าวถึงตัวกวีเองที่แก่ชราลงว่า “ไม่ใช่หิมะหรือที่ร่วงไป แต่เป็นสังขารของฉันเองที่ร่วงโรยรา” โดยใช้เทคนิคคำซ้อนทับพ้องเสียงของคำว่า ふりゆく ซึ่งสื่อได้ 2 ความหมายคือ “แก่ชราลง”

(古りゆく) และ “ร่วงหล่นไป” (降りゆく) กลอนบทนี้สื่อให้เห็นความเป็นอนิจจังได้อย่างเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นภาพลมพัดใบไม้ร่วงหล่น หรือภาพตัวกวีเองที่แก่ชราลง ต่างก็สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอนิจจังทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่ากลอนหมวดเบ็ดเตล็ดที่แต่งโดยพระในเฮียะกุนินอิฉิมุนั้น มีการใช้เทคนิคการประพันธ์ต่าง ๆ บรรยายอารมณ์ความรู้สึกของกวีออกมาในกลอนได้อย่างงดงาม บ้างก็แสดงความรู้สึกเปลี่ยวเหงาของกวีที่ใช้ชีวิตอยู่อย่างสันโดษในป่าเขา บ้างก็แสดงความรู้สึกสงสารอยากช่วยเหลือผู้คนให้พ้นทุกข์ บ้างก็สะท้อนให้เห็นความเป็นอนิจจัง ซึ่งต่างก็เป็นอารมณ์ความรู้สึกในทำนองเดียวกันกับในกลอนหมวดฤดูใบไม้ร่วงและหมวดความรักข้างต้น

6. บทสรุป

บทกลอนที่แต่งโดยพระใน เฮียะกุนินอิฉิมุ ถึงแม้ว่าบางบทจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรักหรือเรื่องราวทางโลก แต่ต่างก็มีเนื้อหาที่แสดงถึงความทุกข์ ความเปลี่ยวเหงา หรือสะท้อนให้เห็นความเป็นอนิจจัง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ชวนให้รู้สึกปลงตกกับเรื่องราวทางโลก หรือไม่ก็เป็นการแสดงความรู้สึกสงสารเห็นใจต่อผู้ที่ต้องทนทุกข์กับเรื่องทางโลก กวีที่เป็นพระเหล่านี้ได้แสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาให้เห็นในกลอนได้อย่างงดงาม แม้อาจจะดูแปลกสำหรับคนไทยที่พระแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาให้เห็นในกลอนเช่นนี้ แต่ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากขนบการแต่งกลอนญี่ปุ่นหรือค่านิยมความงามของกลอนญี่ปุ่นในยุคหนึ่งที่นิยมสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกเอาไว้ในกลอน กลอนเหล่านี้มีความงดงามทั้งในด้านการบรรยายภาพและเนื้อหา รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงความสามารถของกวีในการใช้เทคนิคการประพันธ์ที่สามารถสื่ออารมณ์ความรู้สึกอันลึกซึ้งออกมาในกลอน การที่เทะอิกะคัดเลือกบทกลอนทั้ง 13 บทนี้ไว้ในหนังสือรวมกลอน เฮียะกุนินอิฉิมุ ของเขานั้น ก็น่าจะเป็นเพราะบทกลอนเหล่านี้ต่างก็มีความงดงามไพเราะและยังแฝงไว้ด้วยอารมณ์ความรู้สึกอันลึกซึ้ง ซึ่งตรงกับทัศนคติค่านิยมความงามแบบอูนิอันเป็นลักษณะแนวทางกลอนของเทะอิกะ

บรรณานุกรม

อรรถยา สุวรรณระดา. (2554). **ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถยา สุวรรณระดา. (2555). **เรียนรู้ 100 บทกวีญี่ปุ่นโบราณ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

秋山虔・三好行雄 (2008) 『新日本文学史』 文英堂

- 有吉保（2002）『百人一首』講談社
- 糸井通浩（1998）『小倉百人一首を学ぶ人のために』世界思想社
- 金子武雄（1978）『称詞・枕詞・序詞の研究』公論社
- 島津忠夫（1999）『新版百人一首』角川書店
- 島津忠夫（2007）「「百人秀歌」が先か、「百人一首」が先か」『国文学解釈と教材の研究 百人一首のなぞ』第 52 巻 16 号、学燈社
- 鈴木健一（2007）『古典詩歌入門』岩波書店
- 鈴木日出男・山口慎一・依田泰（2010）『原色小倉百人一首』文英堂
- 武井美子・田中敦子（2001）『教科書にでてくる日本の古典詩歌—和歌・俳句・川柳』東京美術
- 田辺聖子（1991）『田辺聖子の小倉百人一首』角川書店
- 吉海直人（2010）『一冊でわかる百人一首』成美堂出版
- 渡部泰明（2007）「表言論—掛詞・縁語をどう考えるか」『国文学解釈と教材の研究 百人一首のなぞ』第 52 巻 16 号、学燈社

มองประวัติศาสตร์ผ่านวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่ :
กรณีศึกษาเรื่องสั้นเรื่อง “คะชิกะชิยะมะ” ของอะคุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ

Views of History through Modern Japanese Literature:

The studying of Akutagawa Ryunosuke's Short story -“Kachikachiyama”-

เพ็ญพร แก้วพุ่มรังษี¹

บทคัดย่อ

ประเทศญี่ปุ่นนับตั้งแต่เปิดประเทศในสมัยเอโดะ จนกระทั่ง สมัยสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากมายทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นผ่านงานวรรณกรรมต่างๆ ในยุคสมัยนั้น โดยเฉพาะช่วงที่เกิดการทำสงครามซึ่งส่งผลให้สภาพสังคมและบ้านเมืองมีความปั่นป่วน หนึ่งในนักเขียนที่สร้างสรรค์ผลงานเพื่อสะท้อนสภาพสังคม ก็คือ อะคุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ ซึ่งเป็นนักเขียนสำคัญคนหนึ่ง ในสมัยทะอิโโม ซึ่งเป็นยุคที่สังคมวุ่นวายไปด้วยการจลาจลต่างๆ อะคุตะงะวะ ริวโนะซุเกะ มีผลงานหลายชิ้นที่สะท้อนให้เห็นถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ หนึ่งในผลงานนั้น ได้แก่ เรื่องสั้นที่ดัดแปลงมาจากนิทานพื้นบ้านเรื่อง “คะชิกะชิยะมะ” โดยผู้เขียนได้นำนิทานพื้นบ้านมาดัดแปลงเนื้อเรื่องบางส่วนเพื่อสะท้อนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น เช่น การนำเสนอภาพความยินดีของชายชราที่มีต่อการต่อสู้ระหว่างกระต่ายกับทะนูกิในเนื้อเรื่อง โดยใช้สัญลักษณ์ดอกซากุระที่เบ่งบาน และแสงรุ่งอรุณของดวงอาทิตย์ ผู้วิจัยเห็นว่า เหตุการณ์การต่อสู้ระหว่างกระต่ายกับทะนูกิในเรื่องสั้นเรื่อง “คะชิกะชิยะมะ” มีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง การที่ประเทศญี่ปุ่นคอยมองดูจากภายนอกยินดีกับความโชคดีที่ได้เป็นฝ่ายชนะในสงคราม ในขณะที่ประเทศต่างๆ ที่ต้องทำสงครามกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้น่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึง เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในช่วงภายหลังการเปิดประเทศ เช่น สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง (ค.ศ.1914-1918) เป็นต้น

การนำนิทานพื้นบ้านดัดแปลงเป็นเรื่องสั้นนั้นพบมากในผลงานของนักเขียนช่วงยุคสมัยทะอิโโม เช่น ดะสะอิ โอะซะมุ หรือ โมะริ โอะกะอิ เป็นต้น เพื่อการนำเสนอแนวคิดทางด้านการเมือง สะท้อนปัญหาสังคม ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาวิธีการเขียนในผลงานเรื่อง

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

สั้นเรื่อง “คะซึกะซึยะมะ” ของอะกุตะงะวะะ ริวโนะสุเกะจะเป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะการเขียนผลงานของนักเขียนในยุคสมัยใหม่ของญี่ปุ่น

1. บทนำ

ยุคสมัยใหม่ของญี่ปุ่นนั้นเริ่มจากการปฏิวัติสมัยเมจิในปี ค.ศ. 1868 ซึ่งโค่นล้มรัฐบาลโชกุน โทะกูงะวะ และสถาปนารัฐบาลกลางแห่งองค์จักรดิพรรดิเมจิเพื่อการฟื้นฟูพระราชอำนาจโดยกลุ่มผู้นำญี่ปุ่นซึ่งถือนโยบายการสร้างกองทัพให้เข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อความมั่งคั่งของประเทศ ส่งผลให้สมัยเมจิเป็นสมัยของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยนโยบายที่มุ่งจะทำให้ประเทศมั่นคงโดยการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยนั้นเน้นความเข้มแข็งทางทหารควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ นโยบายการพัฒนาทางด้านทหารนั้นเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยเมจิ (ค.ศ. 1868 - 1912) มาจนถึงสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. 1939 - 1945) จนในที่สุดรุนแรงขนาดนำพาประเทศเข้าสู่การรุกรานเพื่อนบ้านและการทำสงครามกับต่างประเทศหลายครั้ง กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นสร้างประเทศให้มั่งคั่งและเข้มแข็งทางการทหารโดยการขยายอำนาจพร้อมรุกรานผืนแผ่นดินใหญ่ตามประเพณีของจักรวรรดินิยมที่ได้เรียนรู้มาจากจักรวรรดินิยมตะวันตก ดังจะเห็นได้จากกรณีพิพาทและการสงครามที่ญี่ปุ่นได้เริ่มขึ้น เช่น การขยายอำนาจของญี่ปุ่นในหมู่เกาะริวกิว² ฟอริโมซา³ และคูริล⁴ สงครามญี่ปุ่น – จีน (ค.ศ. 1894-1895) สงครามญี่ปุ่น – รัสเซีย (ค.ศ. 1904-1905) หรือการผนวกเกาหลีเข้ากับจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น (ค.ศ. 1910) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ช่วงกลางของสมัยเมจิเป็นต้นมาได้มีผู้ลุกขึ้นมาต่อต้านการดำเนินชีวิตแบบตะวันตกอย่างเกินขอบเขต และสนับสนุนค่านิยมตามชนบทประเพณีเก่า ๆ

เมื่อเข้าสู่สมัยทะอิโอะในปี ค.ศ. 1912 ญี่ปุ่นในยุคนี้ไม่ได้เป็นประเทศเกษตรกรรมดังเช่นสมัยก่อน แต่ได้พัฒนาจนขยายตัวเป็นประเทศอุตสาหกรรมแบบตะวันตก อิทธิพล

² หมู่เกาะริวกิวอยู่ระหว่างทางใต้ของญี่ปุ่นและฟอริโมซา หมู่เกาะนี้เคยส่งบรรณาการให้แก่ (ไต้หวัน) ญี่ปุ่นมาร่วม 3 ศตวรรษและแก่จีนมาเป็นเวลา 5 ศตวรรษ ในปี ค.ศ. 1871 ญี่ปุ่นได้ทำการคุมตัวกษัตริย์ริวกิวไปยังโตเกียวแล้วบังคับให้ยอมเข้ากับญี่ปุ่น เพื่อตัดอำนาจจีนไปจากดินแดนดังกล่าว

³ เมื่อชาวเกาะริวกิวเกิดกรณีพิพาทกับชาวฟอริโมซาซึ่งอยู่ในบังคับของจีน ญี่ปุ่นจะถือโอกาสแทรกแซงด้วยการเรียกร้องให้จีนซึ่งกำลังวุ่นวายกับการรุกรานของต่างชาติยอมมาต่อญี่ปุ่น เมื่อจีนไม่ยินยอมและให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องภายในของชาวพื้นเมือง ญี่ปุ่นจึงถือโอกาสยกกำลังเข้าลงโทษฟอริโมซาเพื่อจะครอบครองเป็นอาณานิคม จนในที่สุดญี่ปุ่นจึงมีสิทธิเหนือหมู่เกาะริวกิวและฟอริโมซา

⁴ สำหรับหมู่เกาะคูริลนั้น ญี่ปุ่นถือเป็นดินแดนยุทธศาสตร์ด้านเหนือเพื่อการเป็นจักรวรรดินิยมของตน ญี่ปุ่นได้ทำการเจรจากับรัสเซีย จนในที่สุดทั้งสองได้ตกลงทำสัญญากันในปี ค.ศ. 1875 ซึ่งกำหนดให้รัสเซียยอมยกหมู่เกาะคูริลให้แก่ญี่ปุ่น และญี่ปุ่นยอมสละสิทธิของตนในเกาะซะซะลินเป็นการแลกเปลี่ยน สนธิสัญญานี้มีอายุมาจนถึงปี 1905

ญี่ปุ่น – อาเซียนบนความเคลื่อนไหว

จากวัฒนธรรมตะวันตกสามารถพบเห็นได้ทั่วไป เช่น การแต่งตัว การรับประทานอาหาร และการปฏิบัติตัวแบบตะวันตก คนรุ่นใหม่ต่อต้านคนรุ่นเก่าและวัฒนธรรมเก่า นักศึกษานิยมลัทธิเสรีนิยมประชาธิปไตย ประพฤติตัวโดยเสรี เริ่มหางานกับพ่อแม่มากขึ้นสตรีเริ่มออกทำงานนอกบ้าน แต่คนญี่ปุ่นบางส่วนก็รู้สึกหวั่นวิตกต่อแนวคิดใหม่ๆ ที่แสดงถึงความทะเยอทะยาน ความรุนแรง การแข่งขันกันหาประโยชน์ใส่ตนและพรรคพวก และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเก่าของสังคม นอกจากนั้นในช่วงปี ค.ศ.1920 แนวคิดแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาเป็นที่นิยม ภายหลังที่สหภาพโซเวียตมีการปฏิวัติการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ปี ค.ศ.1917 คนญี่ปุ่นกลุ่มนี้เป็นพวกอาจารย์และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นคนหัวใหม่และปัญญาชน คนเหล่านี้ไม่พอใจรัฐบาลอนุรักษ์นิยมของญี่ปุ่น

ต่อมาเมื่อเข้าสู่สมัยไฉวะ (ค.ศ.1926 - 1989) ชีวิตสมัยใหม่ของยุคอะโอะโมะมิที่เคยดูน่าตื่นเต้น กลับเผยให้เห็นถึงด้านมืดของความทันสมัยชัดเจนขึ้น นักวิชาการเริ่มเขียนถึงวิกฤตของทุนนิยมและแง่ลบของชีวิตสมัยใหม่ พวกคอมมิวนิสต์ยังคงมีความเคลื่อนไหวอยู่ แม้จะถูกประกาศให้เป็นลัทธิที่ผิดกฎหมายตั้งแต่ปีค.ศ.1925⁵ ชาวญี่ปุ่นต้องเผชิญหน้ากับความรุนแรงทั้งภายในประเทศ และสงครามระหว่างประเทศ จนนำไปสู่การเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ในปีค.ศ.1945

ด้วยสภาพในช่วงยุคสมัยใหม่ดังกล่าว ทำให้เหล่านักเขียนและนักวิชาการถูกจำกัดกรอบงานเขียนจนไม่สามารถเขียนงานที่วิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมได้โดยตรง นักเขียนส่วนใหญ่จึงสร้างสรรค์งานโดยนำเอาเรื่องเล่าเก่าแก่ หรือนิทานพื้นบ้านมาดัดแปลงเพื่อนำเสนอ รวมทั้งวิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมในช่วงนั้น เช่น ทัซึโบะอุชิ โฉโม (坪内逍遙, ค.ศ.1859 - 1935) ฟุตะบะเตะชิ ฌิเมะชิ (ค.ศ.1864 - 1909), โมะริ โองะชิ (森鷗外, ค.ศ.1862 - 1922), ดะสะชิ โอะซะมุ (太宰治) และ อะกุตะฮะวะะ ริวโนะสุเกะ (芥川龍之介, ค.ศ.1892-1927) เป็นต้น

การศึกษาเรื่องสั้นจากอะกุตะฮะวะะ ริวโนะสุเกะ ซึ่งเป็นนักเขียนสำคัญคนหนึ่ง ในสมัยอะโอะโมะมิมีผลงานทั้งเรื่องสั้น และบทกลอนต่างๆ รวมราวกว่า 150 เรื่อง ซึ่งได้ประพันธ์ไว้ในช่วงระยะเวลาเพียง 10 กว่าปีก่อนที่จะทำอัตวินิบาตกรรม ผลงานส่วนใหญ่มักเป็นผลงานที่ดัดแปลงมาจากวรรณคดีโบราณ ผลงานซึ่งเป็นที่รู้จักส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้นอิงประวัติศาสตร์ หรือเรกิมิโอะเซะทัซึ (歴史小説) ซึ่งได้รับการประเมินคุณค่าอย่างสูงทางด้านการวิจัยและเป็นที่นิยมของผู้อ่านอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีผลงานที่ดัดแปลงมาจากนิทานพื้นบ้านอีกด้วย พบว่ามีผลงานหลายเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงเหตุการณ์สำคัญ

⁵ คริสโตเฟอร์ โทโตโจนส์- ญี่ปุ่นสมัยใหม่: ความรู้ฉบับพกพา. พลอยแสง เอกญาติ ผู้แปล .(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ openworlds, 2554), pp.127.

ทางประวัติศาสตร์หลายเรื่อง เช่น เรื่องสั้นเรื่อง “ราโชมอน” (「羅生門」), “คัปปะ”(「河童」), “คะชิกะชิยะมะ”⁶ (「かちかち山」) “เคียวกุนดัน”⁷ (「教訓談」) “ซะรุกะนิงัสเซ็น”⁸ (「猿蟹合戦」) และ “โมะโมะตะโร”⁹ (「桃太郎」) เป็นต้น ซึ่งมีวิธีการบอกเล่าเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะการนำนิทานพื้นบ้านมาดัดแปลงเป็นเรื่องสั้นนั้นสามารถพบเห็นมากในผลงานของนักเขียนช่วงยุคสมัยสมัยทะอิโอะ เช่น อะกุตะฮะวะวะ ริวโนะซุเกะ ดะสะอิ โอะซะมุ หรือ โมะริ โองะอิ เป็นต้น เพื่อการนำเสนอแนวคิดทางการเมือง สะท้อนปัญหาสังคม ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาวิธีการเขียนในผลงานเรื่องสั้นที่ดัดแปลงมาจากนิทานพื้นบ้านของอะกุตะฮะวะวะ ริวโนะซุเกะ จะเป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะการเขียนผลงานของนักเขียนในยุคสมัยใหม่ของญี่ปุ่น

ผู้วิจัยจึงนำเรื่องสั้น “คะชิกะชิยะมะ” ซึ่งเป็นหนึ่งในเรื่องสั้นทั้ง 4 เรื่อง¹⁰ ของอะกุตะฮะวะวะ ริวโนะซุเกะ ที่ดัดแปลงมาจากนิทานพื้นบ้านและมีการนำเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้อย่างน่าสนใจมาศึกษาวิธีการเขียน และความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อเรื่องกับประวัติศาสตร์นั้นจะนำไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นผ่านวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 ศึกษาวิธีการเขียนเรื่องสั้นเรื่อง “คะชิกะชิยะมะ” ของอะกุตะฮะวะวะ ริวโนะซุเกะ
- 2.2 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อเรื่องกับประวัติศาสตร์ที่อะกุตะฮะวะวะ ริวโนะซุเกะสะท้อนผ่านเรื่องสั้นเรื่อง “คะชิกะชิยะมะ”

3. กรอบแนวคิด

เรื่องสั้นเรื่อง “คะชิกะชิยะมะ” ของอะกุตะฮะวะวะ ริวโนะซุเกะใช้วิธีการเขียนแบบดัดแปลงนิทานพื้นบ้านเรื่อง “คะชิกะชิยะมะ” เพื่อสะท้อนประวัติศาสตร์โดยนำเสนอผ่านเนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด โดยมีการนำเสนอภาพเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในช่วงภายหลังการเปิดประเทศ เช่น สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง (ค.ศ.1914-1918)

⁶ “คะชิกะชิยะมะ” เขียนขึ้นในปีค.ศ.1919

⁷ “เคียวกุนดัน” ตีพิมพ์ปีค.ศ.1923

⁸ “ซะรุกะนิงัสเซ็น” ตีพิมพ์ปีค.ศ.1923

⁹ “โมะโมะตะโร” ตีพิมพ์ปีค.ศ.1924

¹⁰ “คะชิกะชิยะมะ” (Kachikachiyama: 「かちかち山」) (“เคียวกุนดัน” (Kyōkundan: 「教訓談」) “ซะรุกะนิงัสเซ็น” (Sarukanigassen: 「猿蟹合戦」) และ “โมะโมะตะโร” (Momotarō: 「桃太郎」)

4. วิธีการวิจัย

4.1 ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องสั้นเรื่อง “คะซิกะซึยะมะ” ของอะคุตะงะวะะ ริวโนะซุเกะ และศึกษาบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง

4.2 ศึกษาชีวประวัติของอะคุตะงะวะะ ริวโนะซุเกะและภูมิหลังทางสังคมในช่วง “ปี ค.ศ. 1919 - 1924 และศึกษาประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นถึง ช่วงก่อนปี ค.ศ. 1919”

4.3 วิเคราะห์เนื้อเรื่องเพื่อศึกษาวิธีการเขียน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อเรื่อง กับประวัติศาสตร์

5. ผลการวิจัย

5.1 วิธีการเขียนเพื่อสะท้อนประวัติศาสตร์

เรื่องสั้นเรื่อง “คะซิกะซึยะมะ” ของอะคุตะงะวะะ ริวโนะซุเกะ มีการเขียนเพื่อสะท้อนเรื่องราวของประวัติศาสตร์โดย

1. การดัดแปลงเนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด
 2. การใช้สัญลักษณ์ในเนื้อเรื่อง
- โดยจะทำการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

5.1.1 การดัดแปลงเนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด

5.1.1.1 เนื้อเรื่อง

นิทานพื้นบ้านเรื่อง “คะซิกะซึยะมะ” เป็นเรื่องราวของทะนุกินิสัยไม่ดีที่ขโมยผักและมะเขือที่ตาปลูกไว้ ตาจึงจับมัดไว้ที่บ้านเพื่อจะเอาไปทำน้ำแกง ระหว่างนั้นทะนุกิหลอกให้ยายปล่อยตนแล้วว่ายเสีย เมื่อตารู้เรื่องทั้งหมดและเล่าเรื่องดังกล่าวให้กระต่ายฟัง กระต่ายจึงอาสาแก้แค้นทะนุกิให้

ส่วนเรื่องสั้นเรื่อง “คะซิกะซึยะมะ” นั้นเป็นเรื่องราวของชายชราที่กระต่ายตัวหนึ่งที่กำลังร้องไห้กับการจากไปของภรรยาชายชรา ซึ่งในขณะนั้นเองก็มีเรือสีขาวและสีดำเข้ามาจอดที่ริมทะเล กระต่ายจึงร่ำลาชายชราอย่างเศร้าสลดเพื่อไปขึ้นเรือ ต่อมาเรือที่กระต่ายขึ้นไปในนั้นก็ลอยเข้าไปใกล้กับเรือของทะนุกิ ฝ่ายชายชราที่กำลังก้มหน้าร้องไห้อยู่ นั้นก็เงยหน้าขึ้นจึงเห็นว่ากระต่ายและทะนุกิกำลังสู้กันอยู่ ชายชรามองดูภาพนั้นด้วยสายตาเป็นประกายและขมขื่นทั้งสองขึ้น พร้อมกับดวงอาทิตย์และดอกซากุระที่เบ่งบาน

จากการศึกษาเนื้อเรื่องของนิทานพื้นบ้านและเรื่องสั้นจะเห็นได้ว่า เรื่องสั้นเรื่อง “คะซิกะซึยะมะ” ใช้ตัวละครเหมือนกับนิทานพื้นบ้าน และนำเนื้อเรื่องบางส่วนของนิทานพื้นบ้านมาใช้ คือเนื้อเรื่องส่วนที่ตาเศร้าโศกกับการตายของยาย และการต่อสู้ระหว่างกระต่ายกับทะนุกิ แต่ได้ตัดเนื้อเรื่องในช่วงต้นก่อนยายเสียชีวิตออกไป และตัดพฤติกรรม

การแก้แค้นระหว่างกระต่ายกับทะนูกิให้เหลือเป็นเพียงการต่อสู้กันในช่วงสุดท้ายของสัตว์ทั้งสอง

5.1.1.2 ตัวละคร

โดยทั่วไปนิทานพื้นบ้านจะมีเนื้อหาที่ไม่ซับซ้อน ตัวละครฝ่ายดีเลวแบ่งแยกอย่างชัดเจน มีความยาวของเรื่องที่เหมาะสม เนื้อหาเข้าใจง่าย แฝงข้อคิดให้เห็นในเรื่อง เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่นำเสนอเรื่องเล่าให้เด็กรู้สึกสนุกสนาน ดังเช่นที่อินะดะ โคจิ (稲田浩二) และอินะดะ คะสุโกะ (稲田和子) กล่าวไว้ในหนังสือ นิฮนมุกะฉิมะนะฉิมิอันโดะบุกุ (『日本昔話ハンドブック』) ว่า ตัวละครในนิทานพื้นบ้านถูกสร้างขึ้นโดยวิเคราะห์แล้วว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกนี้นั้นซับซ้อนและยากเกินกว่าเด็กหรือคนทั่วไปจะเข้าใจ และจิตใจของมนุษย์นั้นมีทั้งด้านดีและเลว ในนิทานพื้นบ้านจึงสร้างตัวละครขึ้นมาใหม่โดยตัวละครหลักจะไม่มีจิตใจครึ่งๆกลางๆ แต่ถูกแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจนว่าเป็นคนดี คนเลว คนจน คนรวย คนฉลาด คนโง่ ลักษณะดังกล่าวจะถูกนำเสนอออกมาอย่างชัดเจนผ่านพฤติกรรมของตัวละครนั้นๆ¹¹ แต่ในเรื่องสั้นเรื่อง “คะซิกะชิยะมะ” ได้บรรยายลักษณะตัวละครแตกต่างออกไป โดยการนำตัวละครของนิทานพื้นบ้านมาใช้แต่ไม่บรรยายพฤติกรรมตัวละครให้ชัดเจน ดังคำบรรยายในเนื้อเรื่องที่ว่า 「童話時代のうす明りの中に、一人の老人と一頭の兎とは、花のない桜の木の下に、互に互をなぐさめながら、力なく別れをつげた。」¹² (“ท่ามกลางแสงสลัวในสมัยนิทานเด็ก ชายชราคนหนึ่งกับกระต่ายอีกตัวหนึ่ง ต่างก็ปลอบโยนและบอกกล่าวกันอย่างไร้เรี่ยวแรงใต้ต้นซากุระไร้ดอก”) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนไม่ได้บรรยายให้เห็นว่าตัวละครกระต่ายนั้นเป็นฝ่ายดีอย่างชัดเจนเหมือนในนิทานพื้นบ้าน แต่ยังคงนำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างชายชรา กับกระต่าย ดังเห็นได้จากฉากที่กระต่ายรำลาชายชราเพื่อไปขึ้นเรือ

นอกจากนี้ยังมีการบรรยายตัวละครกระต่ายเอาไว้ว่า 「除に沈んで行く黒い舟には、狸が乗つてゐるのではなからうか。さうして、その近くに浮いてゐる、白い舟には、兎が乗つてゐるのではなからうか。」¹³ (“เรือสีดำที่กำลังจมลงอย่างช้าๆ นั้นก็คือเรือที่ทะนูกินั่งอยู่ไม่ใช่หรือ และเรือสีขาวที่ลอยอยู่ใกล้ๆ กันนั้นก็คือเรือที่กระต่ายนั่งอยู่ไม่ใช่หรือ”) ซึ่งเป็นการนำเสนอตัวละครโดยจับคู่กระต่ายเข้ากับเรือสีขาว และจับคู่ตัวละครทะนูกิกับเรือสีดำ

¹¹ 稲田浩二・稲田和子編『日本昔話ハンドブック』（三省堂、2011年）、p.211.

¹² 芥川龍之介、「かちかち山」『芥川龍之介全集 第四巻』（筑摩書房、1976年6月15日 初版第7刷発行）、p.336.

¹³ เรื่องเดียวกัน, p.337.

5.1.1.3 ฉาก

ในนิทานพื้นบ้านนั้นไม่มีการกล่าวเฉพาะเจาะจงลงไปถึงสถานที่และเวลาโดยระบุไว้ว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเมื่อนานมาแล้ว โดยใช้คำว่า “นาน นาน มาแล้ว” (むかしむかし) และระบุว่าสถานที่ที่ตา ยาย กระต่ายและทะนุกิ อยู่เป็นสถานที่แห่งหนึ่งโดยไม่ได้ระบุชื่อสถานที่เจาะจงลงไปโดยใช้คำว่า “ณ ที่แห่งหนึ่ง” (或る処に) เนื่องจากลักษณะทั่วไปของนิทานพื้นบ้านนั้นจะไม่มีการกล่าวเฉพาะเจาะจงลงไปถึงสถานที่และเวลาของเรื่อง เพื่อให้อิสระแก่ผู้ฟังในการจินตนาการลักษณะของฉากเอง ในช่วงสองสามประโยคในตอนต้นจะเป็นการแนะนำเวลา สถานที่ และตัวละครในเรื่องอย่างง่ายแล้วเริ่มเข้าเนื้อเรื่องเหตุการณ์ในเรื่องจะเรียงกันไปตามลำดับ โดยไม่มีการบรรยายฉากหรือความคิดของตัวละคร¹⁴

แต่ในเรื่องสั้นเรื่อง “คะซึกะซึยะมะ” ผู้เขียนบรรยายบรรยากาศโดยรอบแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของเวลาในเรื่อง จากช่วงเวลาแสงสลัวดังในประโยค 「童話時代のうす明りの中に、一人の老人と一頭の兎とは、花のない桜の木の下に、互に互をなぐさめながら、力なく別れをつげた。」¹⁵ (“ท่ามกลางแสงสลัวในสมัยแห่งนิทานเด็ก ชายชราหนึ่งคนกับกระต่ายหนึ่งตัวกำลังปลอบใจกัน และรำลាក់กันอย่างอ่อนระหอยโรยแรงใต้ต้นซากุระที่ไร้ดอก”) จนถึงตอนท้ายเรื่องที่บรรยายภาพโดยรอบได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นยามรุ่งอรุณดังประโยค 「童話時代の明け方に、——獣性の獣性を亡ぼす争ひに、歓喜する人間を象徴しようとするのであらう、日輪は、さうして、その下にさく象嵌のやうな桜の花は。」¹⁶ (“ยามรุ่งอรุณในสมัยแห่งนิทานเด็ก ดวงอาทิตย์และดอกซากุระที่บานราวกับร่มกายใต้ดวงอาทิตย์ดวงนั้น คงเป็นสัญลักษณ์ของมนุษย์ที่ดีใจมากเมื่อเห็นการต่อสู้ทำลายล้างระหว่างสัตว์กับสัตว์”) การพรรณนาบรรยายภาพโดยใช้ความมืดและความสว่างของแสง รวมไปถึงสภาพของต้นซากุระนั้นแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ร่วมระหว่างความเศร้าเสียใจที่มีต่อยายของตากับกระต่าย กับบรรยายภาพอันเศร้าสลดและหดหู่ จนกลักลับกลายเป็นอารมณ์ดีใจ จากการที่คิดว่ากระต่ายชนะทะนุกิ ซึ่งสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏให้เห็นในตัวละครตา โดยมีฉากเป็นทะเลซึ่งคล้ายคลึงกับฉากสุดท้ายในนิทานพื้นบ้านที่กระต่ายกับทะนุกินั้นแข่งเรือกัน

¹⁴ 稲田浩二・稲田和子（編）、『日本昔話ハンドブック』（三省堂、2006年12月25日第3刷発行）、p.210-211

¹⁵ 芥川龍之介、「かちかち山」『芥川龍之介全集 第四巻』（筑摩書房、1976年6月15日 初版第7刷発行）、p.336

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, p.337.

5.1.1.4 แนวคิด

นิทานพื้นบ้านนำเสนอแก่นของเรื่องเกี่ยวกับการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของตัวละครในนิทานพื้นบ้าน เช่น ทະนุกิที่มีพฤติกรรมไม่ดี คือ การบุกรุกทำลายไร่ของตา และฆ่ายายตาย จึงถูกลงโทษจนตายในที่สุด ส่วนตา ยายและกระต่ายนั้นเป็นฝ่ายดี ตาไม่ได้ทำความผิดใดๆแต่ต้องสูญเสียภรรยาไป ส่วนยายก็ต้องถูกทะนุกิหลอกฆ่าจนตาย หรืออาจกล่าวได้ว่า นิทานพื้นบ้านต้องการแสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้ใดประพฤติชั่วก็จะต้องถูกลงโทษ กระต่ายจึงมาลงโทษทะนุกิให้ตา

แต่ในเรื่องสั้นมีแก่นเรื่องที่แตกต่างจากนิทานพื้นบ้าน โดยไม่ได้เป็นการสั่งสอนเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่เป็นแนวคิดเรื่องความดี – ความเลวของมนุษย์ เช่น การที่ชายชราแสดงความยินดีกับชัยชนะของกระต่ายที่อยู่บนเรือสีขาวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความดี

5.1.2 การใช้สัญลักษณ์

ในเรื่องสั้นเรื่อง “คะซิกะยะมะ” มีการใช้สัญลักษณ์ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องจำนวนมาก เช่น กระต่าย, สีขาว, ทะนุกิ, สีดำ, ชาคุระ, ดวงอาทิตย์ เป็นต้น เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงแนวคิดที่ต้องการจะสะท้อนให้ผู้อ่านเห็น โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

5.1.2.1 กระต่ายกับสีขาว

สำหรับตัวละครกระต่ายในนิทานพื้นบ้านนั้น พจนานุกรมตำนานพื้นบ้านญี่ปุ่น¹⁷ ได้ให้คำอธิบายเอาไว้ว่า กระต่ายที่ปรากฏตัวในนิทานพื้นบ้านเรื่อง “คะซิกะยะมะ” นั้นเป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นตัวแทนความถูกต้องในการต่อสู้กับทะนุกิวายร้าย¹⁷ จากการวิเคราะห์ตัวละครกระต่ายในนิทานพื้นบ้านดังข้างต้น จะเห็นได้ว่า กระต่ายนั้นเป็นฝ่ายดี เพราะกระต่ายไม่ได้หนีถอยห่างแค้นทะนุกิอย่างไร้เหตุผล แต่สิ่งที่ทะนุกิทำกับตาและยายนั้นไม่ถูกต้อง จึงเป็นเหตุผลอันสมควรที่กระต่ายจะฆ่าทะนุกิ นอกจากนั้นการช่วยตาของกระต่ายยังแสดงให้เห็นว่ากระต่ายเป็นวีรบุรุษในเรื่อง

ในเรื่องสั้นผู้เขียนได้บรรยายตัวละครกระต่ายเอาไว้ว่า สัตว์ที่อยู่บนเรือสีขาว ดังข้อความที่ว่า 「除に沈んで行く黒い舟には、狸が乗つてゐるのではなからうか。さうして、その近くに浮いてゐる、白い舟には、兎が乗つてゐるのではなから

¹⁷ 日本民話の会（編）、『決定版 日本の民話辞典—読んで面白い ひいてわかり易い』（講談社、2007年4月23日第2刷発行）、p.261.

ญี่ปุ่น – อาเซียนบนความเคลื่อนไหว

(Japan – ASEAN on the Move)

うか。」¹⁸ (“เรือสีดำที่กำลังจมลงอย่างช้าๆ นั้นคือเรือที่ทะนุกินั่งอยู่ไม่ใช่หรือ และเรือสีขาวที่ลอยอยู่ใกล้ๆ กันนั้นก็คือเรือที่กระต่ายนั่งอยู่ไม่ใช่หรือ”) ในพจนานุกรมญี่ปุ่นโคจิเอ็น ได้ให้ความหมายของคำว่า สีขาว (白) เอาไว้ว่า หมดยุคสมัยในคดีอาชญากรรม ปราศจากความผิด ชาวสะอาด ใส่ชื่อ บริสุทธิ์¹⁹ นอกจากนี้ สีขาวยังมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ดังที่หนังสือเรื่อง *ศัพทวรรณกรรม* กล่าวเอาไว้ว่า สีขาวนั้นเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นความหมายสากล ซึ่งเป็นสิ่งที่เข้าใจกันดี หมายถึง ความบริสุทธิ์²⁰ จากความหมายเชิงสัญลักษณ์ในนิทานพื้นบ้านที่ใช้กระต่ายแทนฝ่ายดี รวมทั้งความหมายของสีขาวทั้งที่ปรากฏในพจนานุกรมญี่ปุ่น และความหมายสากลทำให้อนุมานได้ว่าเรือสีขาวในเนื้อเรื่องนั้นแทนความหมายถึงเรือแห่งความดี

5.1.2.2 ทะนุกับสีดำ

สำหรับตัวละครทะนุกินิทานพื้นบ้านนั้น พจนานุกรมตำนานพื้นบ้านญี่ปุ่น ได้อธิบายเอาไว้ว่า ทะนุกินั้นเป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นสัตว์ที่หลอกลวงคนเช่นเดียวกับสุนัขจิ้งจอก²¹ จากพฤติกรรมของทะนุกินี้ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ตัวละครทะนุกินั้นเป็นฝ่ายชั่ว เนื่องจากแสดงพฤติกรรมไม่ดีต่อตา อีกทั้งยังหลอกและฆ่าตาย

ในเรื่องสั้น ผู้เขียนได้บรรยายพฤติกรรมของทะนุกินี้ว่า 「これは龍宮の燈火の油をぬすむつもりであらうか。或は又、水の中に住む赤魚の恋を妬んででもあるのであらうか。」²² (“มันกำลังคิดที่จะขโมยน้ำมันคบเพลิงของวังมังกรอยู่หรือเปล่า หรือไม่ก็กำลังอิจฉาความรักของปลาแดงที่อาศัยอยู่ในน้ำอยู่หรือเปล่า”) ซึ่งกล่าวถึงการลงมือทำสิ่งไม่ดีของทะนุกินี้ที่อาจเกิดขึ้นได้ ต่อมาเมื่อเรือของกระต่ายกับเรือของทะนุกินั้นเข้ามาใกล้กันจึงมีการกล่าวถึงความดี-เลวเปรียบเทียบกับเรือสีขาว-ดำ โดยกระต่ายและทะนุกินั้นพูดคุยกันถึงเรื่องสมัยก่อนโดยไม่มีการพูดถึงว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายเลว แต่ต่อมาในขณะที่เรือของทั้งสองกำลังมุ่งหน้าออกเดินทางไปยังทะเลแห่งความฝัน ก็พบกับคลื่นที่ไม่มี

¹⁸ 芥川龍之介、「かちかち山」『芥川龍之介全集 第四巻』（筑摩書房、1976年6月15日 初版第7刷発行）、p.337.

¹⁹ 新村出（編）、『広辞苑 第六版』（岩波書店、2008年）

²⁰ กอบกุล อิงคุทานนท์. *ศัพทวรรณกรรม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รักอักษร)

²¹ 日本民話の会（編）、『決定版 日本の民話辞典—読んで面白い ひいてわかり易い』（講談社、2007年4月23日第2刷発行）、p.272.

²² 芥川龍之介、「かちかち山」『芥川龍之介全集 第四巻』（筑摩書房、1976年6月15日 初版第7刷発行）、p.335-336

วันแตกสลายมาหมุนวนรอบตัวเรือจึงมีการพูดถึงความดีความเลว ดังข้อความต่อไปนี้

「童話時代のうす明りの中に、一頭の兎と一頭の狸とは、それぞれ白い舟と黒い舟とに乗って、静に夢の海へ漕いで出た。永久にくづれる事のない波は、善悪の舟をめぐつて、懶い子守唄をうたつてゐる。」²³ (“ท่ามกลางแสงสลัวในสมัยแห่งนิทานเด็ก กระต่ายหนึ่งตัวกับชะนีหนึ่งตัว ต่างฝ่ายต่างเดินขึ้นเรือสีขาวและสีดำ แล้วพายเรือออกไปยังทะเลแห่งฝัน อย่างเจียบๆ คลื่นที่ไม่มีวันแตกสลาย หมุนวนเอาเรือแห่งความดีเลวเข้าไป แล้วร้องเพลงกล่อมเด็กอันเศร้าสร้อย”) จึงอาจกล่าวได้ว่า การกล่าวถึงความดี-ความเลวในเรื่องสั้นเริ่มปรากฏให้เห็นหลังจากที่ทั้งสองออกเรือมุ่งหน้าไปยังทะเลแห่งความฝัน โดยใช้คำเรียกว่า เรือแห่งความดี-เลว แทนคำว่า เรือสีขาวและเรือสีดำ ซึ่งในพจนานุกรมญี่ปุ่นโคจิเอ็นั้น สีดำ (黒) มีความหมายว่า การพบว่าผู้ต้องสงสัยในคดีอาชญากรรมนั้นมีความผิดจริง อีกทั้งยังหมายถึง การมีความผิด²⁴ นอกจากนี้จากหนังสือ *ศัพท์วรรณกรรม* สีดำยังมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ว่าความตาย ความโศกเศร้า²⁵ จากความหมายเชิงสัญลักษณ์ของชะนีในนิทานพื้นบ้าน รวมทั้งความหมายของสีดำในพจนานุกรมญี่ปุ่นและความหมายในเชิงสากล ทำให้อนุมานได้ว่าสีดำในเรื่องน่าจะกล่าวถึงความเลวของชะนี

5.1.2.3 ชาคุระ

ในเรื่องสั้นผู้เขียนบรรยายบรรยากาศโดยรอบแสดงให้เห็นลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง โดยการใช้ภาพของดอกชาคุระจากการบรรยายบรรยากาศในช่วงแรกว่า 「花のない桜の木の下に、互に互をなぐさめながら、力なく別れをつげた。」²⁶ (“ชายชราหนึ่งคนกับกระต่ายหนึ่งตัวกำลังปลอบใจกัน และรำลึกกันอย่างอ่อนระโหยโรยแรงได้ต้นชาคุระที่ไร้ดอก”) โดยใช้ภาพของต้นชาคุระที่ไร้ดอก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ร่วมระหว่างความเศร้าเสียใจที่มีต่อยายของตากับกระต่าย กับบรรยากาศอันเศร้าสลดและหดหู่

แต่เมื่อเรื่องดำเนินไปจนถึงท้ายเรื่อง ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศโดยการใช้อีกภาพของต้นชาคุระที่มีดอกบานเต็มต้น ดังการบรรยายที่ว่า 「日輪は、さうして、その下にさく象嵌のやうな桜の花は。」²⁷ (“ดวงอาทิตย์และดอกชาคุระที่บานราวกับร่ม

²³ เรื่องเดียวกัน, p.337

²⁴ 新村出 (編)、『広辞苑 第六版』 (岩波書店、2008 年)

²⁵ กอบกุล อิงคุทานนท์. *ศัพท์วรรณกรรม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รักอักษร)

²⁶ 芥川龍之介、「かちかち山」『芥川龍之介全集 第四巻』 (筑摩書房、1976 年 6 月 15 日初版第 7 刷発行)、p.336

²⁷ เรื่องเดียวกัน, p.337.

ภายใต้ดวงอาทิตย์ดวงนั้น”) การเปลี่ยนแปลงของต้นซากุระจากในช่วงต้นเรื่องที่ไม่มีดอก จนกลายเป็นต้นซากุระที่มีดอกบานเต็มต้นนั้น นอกจากจะสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏให้เห็นในตัวละครตาที่โศกเศร้าจากการตายของยายในช่วงตอนต้นเรื่อง กลับกลายมามีอารมณ์ดีใจ จากการที่คิดว่ากระต่ายชนะทะนุกิ แล้วยังเป็นสัญลักษณ์ของความยินดีที่ตัวละครตาได้แสดงออกต่อตัวละครกระต่ายอีกด้วย

5.1.2.4 ดวงอาทิตย์

ในเรื่องสั้นผู้เขียนบรรยายบรรยากาศในช่วงต้นโดยการใช้ภาพของแสงสลัว โดยใช้คำว่า 「童話時代のうす明りの中に、」²⁸ (“ท่ามกลางแสงสลัวในสมัยแห่งนิทานเด็ก”) จนเมื่อเรื่องดำเนินไปจนถึงท้ายเรื่อง ก็กล่าวถึงภาพของดวงอาทิตย์ดวงกลมโดยใช้คำว่า 「童話時代の明け方に、」²⁹ (“ยามรุ่งอรุณในสมัยแห่งนิทานเด็ก”) และคำว่า 「日輪」³⁰ (“ดวงอาทิตย์”) การเปลี่ยนแปลงของภาพดวงอาทิตย์จากในช่วงต้นของเรื่อง ที่มองเห็นดวงอาทิตย์ไม่ชัดเจน จนกลายเป็นพระอาทิตย์ที่ส่องแสงเจิดจ้าในตอนท้ายเรื่อง นอกจากจะสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏให้เห็นในตัวละครตาที่โศกเศร้าจากการตายของยายในช่วงตอนต้นเรื่อง กลับกลายมามีอารมณ์ดีใจ จากการที่คิดว่ากระต่ายชนะทะนุกิ แล้วยังเป็นสัญลักษณ์ความยินดีที่ตัวละครตาแสดงออกต่อตัวละครกระต่ายในเนื้อเรื่องเช่นเดียวกับการนำเสนอภาพของดอกซากุระ แต่นอกเหนือจากนั้นยังสามารถมองสอดคล้องกับภาพของประเทศญี่ปุ่นได้อีกด้วย เนื่องจากภาพของพระอาทิตย์ดวงกลมนั้นก็เป็นสัญลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นเช่นกัน

5.2 เนื้อเรื่องกับการสะท้อนประวัติศาสตร์

5.2.1 กระต่าย-สีขาว-ชัยชนะ กับ ทะนุกิ-สีดำ-ความพ่ายแพ้

ในช่วงต้นของเรื่องสั้นจากประโยค 「童話時代のうす明りの中に、一人の老人と一頭の兎とは、花のない桜の木の下に、互に互をなぐさめながら、力なく別れをつげた。老人は、蹲つたまま泣いてゐる。兎は何度も後をふりむきながら、舟の方へ歩いてゆく。」³¹ (“ท่ามกลางแสงสลัวในสมัยแห่งนิทานเด็ก ชายชราคนหนึ่งกับกระต่ายตัวหนึ่งกำลังปลอบใจซึ่งกันและกัน และรำลึกลากันอย่างหมดเรี่ยวแรงใต้ต้น

²⁸ 芥川龍之介、「かちかち山」『芥川龍之介全集 第四巻』（筑摩書房、1976年6月15日初版第7刷発行）、p.336

²⁹ เรื่องเดียวกัน, p.337.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, p.337.

³¹ เรื่องเดียวกัน, p.336

ชากระที่ไร้ดอก ชายชรายังคงร้องให้ทั้งๆที่หมอบคู้อยู่ กระต่ายหันหลังมามองอีกหลายครั้ง พลางเดินไปยังทางที่มีเรือ”) แสดงให้เห็นว่าไม่มีบรรยายให้เห็นว่ากระต่ายขึ้นไปบนเรือสีขาวหรือสีดำ แต่เมื่อชายชราเงยหน้าขึ้นมาจากความเศร้าโศกแล้วมองไปยังทะเล ก็เห็นกระต่ายและทะนุกิกำลังต่อสู้กันจนมาถึงช่วงสุดท้ายที่เรือสีดำกำลังจะจมลง ส่วนเรือสีขาวยังคงลอยอยู่ก็เห็นว่า ผู้ที่อยู่บนเรือสีดำคือทะนุกิ ส่วนผู้ที่อยู่บนเรือสีขาวที่ลอยอยู่คือกระต่าย ดังประโยคที่ว่า 「花のない桜の木の下にゐた老人は、この時漸頭をあげて、海の上へ眼をやつた。くもりながら、白く光つてゐる海の上には、二頭の獣が、最後の争ひをつづけてゐる。除に沈んで行く黒い舟には、狸が乗つてゐるのではなからうか。さうして、その近くに浮いてゐる、白い舟には、兎が乗つてゐるのではなからうか。」³² (“ในที่สุดชายชราที่อยู่ใต้ต้นชากระไร้ดอกก็ค่อยๆเงยหน้าขึ้น แล้วมองไปเหนือท้องทะเลที่เป็นประกายสีขาวหม่นมัว สัตว์สองตัว กำลังต่อสู้กันมาจนถึงช่วงสุดท้าย เรือดำที่จมลงอย่างช้าๆนั่นคือเรือที่ทะนุกินั่งอยู่มิไซหรือ และเรือขาวที่ลอยอยู่ใกล้ๆกันนั่นก็คือเรือที่กระต่ายนั่งอยู่มิไซหรือ”) แต่ในช่วงท้ายของเรื่องผู้เขียนได้มีการกล่าวถึงเรือสีขาวคู่กับชัยชนะของกระต่าย และเรือสีดำคู่กับความพ่ายแพ้ของทะนุกิ โดยบรรยายเอาไว้ว่าเมื่อชายชราเห็นว่าเรือที่ลอยอยู่เป็นเรือของกระต่ายก็แสดงท่าทางดีใจ โดยชูมือทั้งสองไปทางกระต่าย ดังประโยค 「老人は、涙にぬれた眼をかがやかせて、海の上の兎を扶けるやうに、高く両の手をさしあげた。」³³ (“ชายชราชูสองมือขึ้นสูงราวกับจะยื่นมือไปช่วยกระต่ายที่อยู่บนทะเล ด้วยดวงตาเป็นประกายมีน้ำตาคลอเบ้า”) การที่ชายชราชูมือไปทางกระต่ายด้วยสายตาที่บ่งบอกถึงความยินดีดังกล่าว จึงอาจกล่าวได้ว่าในสงครามระหว่างสัตว์ทั้งสองที่เกิดขึ้นนั้น ผู้ซึ่งมองดูสงครามหรือการต่อสู้อยู่ภายนอกอย่างเช่นชายชรา นั้น กลับเป็นผู้ที่เข้ามายินดีและมีส่วนร่วมในชัยชนะ ซึ่งอาจอนุมานได้ถึงการร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งที่ญี่ปุ่นอ้างว่าต่อสู้กับเยอรมันเพื่อช่วยเหลือประเทศอังกฤษตามสนธิสัญญาพันธมิตรระหว่างอังกฤษกับญี่ปุ่นที่ได้ทำขึ้นในปี ค.ศ. 1911 แต่ที่จริงแล้ว การร่วมรบในสงครามดังกล่าว ผู้ที่ได้ประโยชน์กลับไม่ใช่ประเทศอังกฤษ ดังที่ญี่ปุ่นได้กล่าวอ้างไว้ แต่กลับเป็นญี่ปุ่นเองที่ได้ประโยชน์มหาศาล เช่นการทำให้ญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกเกือบทั้งหมดที่เคยเป็นของเยอรมัน นอกจากนี้ สงครามที่เกิดขึ้นในยุโรปนั้นยังเอื้อประโยชน์ให้ญี่ปุ่นขยายอำนาจเข้าไปในจีนโดยการ

³² 芥川龍之介、「かちかち山」『芥川龍之介全集 第四巻』（筑摩書房、1976年6月15日初版第7刷発行）、p.337

³³ เรื่องเดียวกัน, p.337

กำหนด “ข้อเรียกร้อง 21 ประการ”³⁴ เป็นต้น จึงเป็นไปได้ว่า ผู้เขียนได้ภาพประเทศญี่ปุ่น ในช่วงนั้นซึ่งญี่ปุ่นไม่ได้ทำสงครามโดยตรง แต่อยู่ฝ่ายเดียวกับผู้ชนะจึงได้ผลประโยชน์ไปด้วย ซึ่งก็เหมือนกับชายชราในเรื่องที่อยู่ฝ่ายเดียวกับกระต่าย โดยที่กระต่ายต่างหากที่เป็นผู้ออกไปต่อสู้และเอาชนะตะนุกิได้ แต่ชายชราก็ได้ผลประโยชน์คือได้แก้แค้นแทนยายที่ตายไปด้วย

5.2.2 ซากุระเบ่งบาน-ความยินดี กับ พระอาทิตย์ดวงกลม-ประเทศญี่ปุ่น

ในเรื่องสั้น ผู้เขียนได้นำเสนอภาพความยินดีของชายชราที่มีต่อการต่อสู้ระหว่างกระต่ายกับตะนุกิ โดยใช้สัญลักษณ์ดอกซากุระที่เบ่งบาน และแสงรุ่งอรุณของดวงอาทิตย์ ซึ่งนักวิจัยชาวญี่ปุ่น ซะโต ทซุจิโอะ (佐藤 嗣男) ได้กล่าวไว้ว่า ฉากยามรุ่งอรุณแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ยินดีที่ได้เห็นสัตว์ฆ่ากัน และฉากดังกล่าวมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง (ปี ค.ศ.1914-1918) ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับที่เขียนเรื่องสั้นเรื่องนี้³⁵ ผู้วิจัยเห็นว่าหากนำเหตุการณ์ในเรื่องสั้นไปเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์แล้ว การต่อสู้ระหว่างกระต่ายกับตะนุกิ หรือการต่อสู้ระหว่างสัตว์กับสัตว์ดังกล่าว อาจหมายถึง ประเทศต่างๆที่ต้องทำสงครามกัน โดยมีประเทศญี่ปุ่นมองดูจากภายนอกคอยยินดีกับความโชคดีที่ได้เป็นฝ่ายชนะในสงคราม และการได้เข้าไปในจีนเช่นเดียวกับชายชราที่คอยมองดูและยินดีที่ได้เห็นการต่อสู้ระหว่างกระต่ายกับตะนุกิ เนื่องจากเรื่องสั้นเรื่อง “คะซึกะชิยะมะ” ปีทะอิมอที่ 3 (ค.ศ.1919) ถูกแต่งขึ้นหลังเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง³⁶ (ค.ศ.1914-1918) จึงอาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้น่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในช่วงภายหลังการเปิดประเทศ

³⁴ ริชาร์ด สตอร์รี. (1982) *ญี่ปุ่นกับความเสื่อมของจักรวรรดินิยมตะวันตกในเอเชีย 1894-1943*. แปลโดย วุฒิชัย มูลศิลป์, สุภัทรา นิลวัชร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.

³⁵ 佐藤 嗣男 『芥川龍之介『桃太郎』—お前たちも悪戯すると、人間の島へやつてしまうふよ』 (『文学と教育』 2005 年 5 月 20 日、第 201 号), p.53.

³⁶ เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุจากการถูกลอบปลงพระชนม์ของอาร์ชดยุคฟรานซิส เฟอร์ดินันด์ (Archduke Francis Ferdinand) มกุฎราชกุมารแห่งออสเตรีย-ฮังการีและพระชายาที่เมืองซาราเยโว ในแคว้นบอสเนีย โดยนักศึกษาชาตินิยมชาวเซอร์เบีย ชื่อ กาวริโล ปรินชิป (Gavrilo Princip) เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ. 1914 รัฐบาลออสเตรีย-ฮังการีจึงตัดสินใจจะทำลายล้างเซอร์เบียให้ราบคาบ และเมื่อได้รับแรงสนับสนุนจากเยอรมนี จึงยื่นข้อเรียกร้องที่เซอร์เบียไม่อาจยอมรับได้ ออสเตรีย-ฮังการี จึงประกาศสงครามกับเซอร์เบีย รัสเซียได้เข้าสนับสนุนเซอร์เบียและระดมพลเตรียมต่อสู้ เยอรมนีจึงได้เรียกร้องมิให้รัสเซียและฝรั่งเศสเข้ามาแทรกแซง ครั้นสองมหาอำนาจไม่ปฏิบัติตาม เยอรมนีจึงประกาศสงครามกับรัสเซียในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1914 และฝรั่งเศสในวันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1914 ตามลำดับ

6.สรุปผลการวิจัย

ในเรื่องสั้นเรื่อง “คะซึกะซึยะมะ” อะคุตะงะวะะ ริวโนะซุเกะ ได้เขียนโดยการนำเอา นิทานพื้นบ้านเรื่อง “คะซึกะซึยะมะ” มาดัดแปลง ทั้งด้านเนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และ แนวคิด โดยคงบางส่วนของนิทานพื้นบ้านเอาไว้แล้วตัดหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาบางส่วน นอกจากนี้ยังมีการนำสัญลักษณ์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในสังคม เช่น กระต่าย ทะนุกิ สีขาว สีดำ ดอกซากุระ และดวงอาทิตย์ มาใช้ในการนำเสนอเนื้อเรื่องเพื่อสะท้อนให้เห็นถึง ความคิดของผู้เขียนที่มีต่อเหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น โดยเฉพาะ สงครามโลก ครั้งที่หนึ่ง (ค.ศ.1914-1918)

บรรณานุกรม

กอบกุล อิงคุทานนท์. ศัพท์วรรณกรรม : สำนักพิมพ์รักอักษร.

คริสโตเฟอร์ โกลด์ไจนส์. (2554). ญี่ปุ่นสมัยใหม่: ความรู้ฉบับพกพา. แปลโดย พลอย

แสง เอกญาติ : สำนักพิมพ์Openworlds.

สุรางค์ศรี ตันเสียงสม. (2551). ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่: สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ริชาร์ด สเตอร์รี. (1982). ญี่ปุ่นกับความเสื่อมของจักรวรรดินิยมตะวันตกในเอเชีย

1894-1943. แปลโดย วุฒิชัย มูลศิลป์, สุภัทรา นิลวัชร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.

芥川龍之介(1976)「かちかち山」『芥川龍之介全集 第四巻』、筑摩書房

稲田浩二・稲田和子編(2011)『日本昔話ハンドブック』、三省堂

佐藤嗣男(2005)「芥川龍之介『桃太郎』—お前たちも悪戯すると、人間の島へ

やつてしまうふよ」,『文学と教育』,p.53.

日本民話の会 (編) (2007)『決定版 日本の民話辞典—読んで面白い ひいて

わかり易い』、講談社

บทกวีระกะของตัวละครมูระซะกิ โนะ อุเอะ ในวรรณกรรม
เรื่อง เก็นจิโมะโนะซะตะริ
WAKA POETRY BY THE CHARACTER MURASAKI NO UE IN
THE TALE OF GENJI

เกศินี ศรีวิศิษฎ์¹

บทคัดย่อ

วรรณกรรม เรื่องเก็นจิโมะโนะซะตะริ ผลงานการประพันธ์ของมูระซะกิ มิถิบุ ซึ่งเขียนเสร็จสมบูรณ์ในราวปี ค.ศ.1008 เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรักของชนชั้นสูงในสมัยเฮอัน โดยมี ฮิเกะรุ เก็นจิ เป็นตัวละครเอก และใช้บทกวีระกะ² เป็นสื่อในการสานความสัมพันธ์ของตัวละคร เนื่องจากบทกวีระกะมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับความรักและการแต่งงานในสมัยเฮอัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นอยู่ในวรรณกรรมสมัยดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเก็นจิโมะโนะซะตะรินี้ มีบทกวีระกะของตัวละครต่างๆ สอดแทรกอยู่มากถึง 795 บท บทกวีระกะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามในการศึกษาวรรณกรรมเรื่องนี้

มูระซะกิ โนะ อุเอะ เป็นตัวละครเอกหญิงที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในเรื่อง และเมื่อเปรียบเทียบกับตัวละครหญิงตัวอื่นๆ ในเรื่องเก็นจิโมะโนะซะตะริ พบว่าบทกวีระกะของตัวละคร มูระซะกิ โนะ อุเอะ มีจำนวนมากที่สุด คือ 23 บท นอกจากนี้ยังมีลักษณะเด่นที่สำคัญที่สังเกตได้อย่างหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อพิจารณาเนื้อหาในบทกวีแล้ว จะพบว่าเนื้อหาในบทกวีสามารถสะท้อนเรื่องราวชีวิตของตัวละคร ตั้งแต่ในวัยเด็กจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต บทความฉบับนี้มุ่งเน้นการพิจารณาเนื้อหาของบทกวี และวิเคราะห์แบ่งบทกวีโดยใช้เกณฑ์ช่วงอายุของตัวละครเป็นหลัก

จากการวิเคราะห์ พบว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 เป็นวัยเด็ก ก่อนแต่งงานกับเก็นจิ บทกวีจะแสดงให้เห็นถึงความไร้เดียงสาของเด็กสาว ช่วงที่ 2 เป็นเรื่องราวความรักในช่วงแรก พลัดพรากจากเก็นจิที่ต้องไปยังซุเมะ จนกระทั่งเขากลับมาเมืองหลวงอีกครั้งและรุ่งเรืองสูงสุด มีทั้งความเศร้าโศกที่ต้องพรากจากกัน และ การตัดพ้อน้อยใจ รวมทั้งความแค้นเคืองใจที่เก็นจิปันใจให้หญิงอื่น ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่คุงุสึโนะโระ กุโจสร้างเสร็จ และภรรยาของเก็นจิต่างทยอยเข้าไปพักอาศัย เนื้อหาบทกวีมีความหมายดี ช่วงที่ 4 เป็นช่วงที่เก็นจิแต่งงานใหม่กับ อนนะ ชัน โนะ มิยะ เนื้อหาเป็นความโศกเศร้า และน้อยใจที่เก็นจิแต่งงานใหม่ และช่วงที่ 5 เป็นช่วงที่บทกวีอำลา วาระสุดท้ายของชีวิต เนื้อหาแสดงความอนิจจัง

¹ คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาภาษาตะวันออกสาขาวรรณคดีญี่ปุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² บทกวีระกะ หมายถึงบทกวีโบราณก่อนสมัยเฮโดะ ประกอบด้วย 5 พรรค 31 พยางค์ มีรูปแบบ 5-7-5-7-7 พยางค์

1. บทนำ

1.1 ที่มา และความสำคัญของปัญหา

เก็นจิโมะโนะงะตะริเป็นวรรณคดีในสมัยเฮอัน (ค.ศ.794-1192) ของประเทศญี่ปุ่น เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับแง่มุมต่าง ๆ ของความรักในกลุ่มชนชั้นสูง โดยมี ฮิกะรุ เก็นจิ (光源氏 Hikaru Genji) เป็นตัวละครเอก ประพันธ์โดย มุระซะกิ ชิกิบุ (紫式部 Murasaki Shikibu) เขียนเสร็จสมบูรณ์ในราวปี ค.ศ. 1008 นับเป็นผลงานชิ้นเอกในวรรณคดีญี่ปุ่นโบราณ นิยายเรื่องนี้ให้ความรู้ ความคิดในแง่มุมต่างๆอย่างสมบูรณ์ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อนิยาย รวมทั้งนิยายอิงประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในสมัยต่อมา

ในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ มีบทกวีวะกะ หมายถึงบทกวีโบราณก่อนสมัยเอโดะ ประกอบด้วย 5 วรรค 31 พยางค์ มีรูปแบบ 5-7-5-7-7 พยางค์ แทรกอยู่ตลอดเรื่องมากถึง 795 บทโอโมะริ จุงโกะ (Omori Junko 大森純子, 1997 : 124) ได้อธิบายเกี่ยวกับบทกวีวะกะในนิยายสมัยเฮอันว่า “บทกวีเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในนิยายสมัยเฮอัน” และยังชี้ให้เห็นว่า บทกวีวะกะ กับ นิยายในสมัยเฮอันนั้นมีความเกี่ยวข้องกันอย่างมีนัยสำคัญ บทกวีวะกะ มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการเขียนนิยาย และการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกในบทสนทนา หรือในวิถีชีวิตของชนชั้นสูงในสมัยเฮอันเท่านั้น แต่ยังเป็นการพรรณนาอารมณ์ สะเทือนใจ (โมะโนะ โนะ อะวะระะ) ด้วย นอกจากนี้ คะวะมุระ ยูโกะ (Kawamura Yuko 川村裕子, 2005) ได้กล่าวเกี่ยวกับวะกะในวิถีชีวิตของชนชั้นสูงในสมัยเฮอัน ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่า วะกะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความรักและการแต่งงานในสมัยเฮอัน อาจกล่าวได้ว่าวะกะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในความสัมพันธ์รักและการแต่งงานในสมัยนั้น ดังนั้นบทกวีวะกะจึงมีบทบาทสำคัญที่จะขาดเสียมิได้ในวรรณกรรมเรื่องนี้

ผู้วิจัยสนใจศึกษาบทกวีวะกะของตัวละครมุระซะกิ โนะ อุเอะ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวละครเอกหญิงของเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ นอกจากนี้ยังเป็นตัวละครหญิงที่มีบทกวีวะกะมากที่สุดในเรื่อง คือ 23 บทอีกด้วย

1.2 จุดประสงค์

เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของบทกวีวะกะของตัวละครมุระซะกิ โนะ อุเอะ

1.3 สมมติฐาน

ลักษณะเด่นของบทกวีวะกะของตัวละครมุระซะกิ โนะ อุเอะ สามารถสะท้อนชีวิตของตัวละครตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตได้เป็นอย่างดี

1.4 วิธีการดำเนินงานวิจัย

วิเคราะห์บทกวีวะกะของตัวละครมุระซะกิ โนะ อุเอะ ในแง่ความหมายและการถ่ายทอดเรื่องราวของบทกวี โดยใช้ต้นฉบับวรรณกรรมและเลขหน้า อ้างอิงมาจากฉบับของสำนักพิมพ์ โฌกักกัน (小学館 Shōgakukan ค.ศ.1970)

2. เนื้อเรื่องย่อ

겐จิโมะโนะงะตะริประกอบด้วย 54 ตอน แบ่งเป็น 3 ส่วน มีบทกวีวะกะแทรกอยู่ทั้งหมด 795 บท มีเนื้อเรื่องย่อโดยสังเขปดังนี้

- เนื้อเรื่องช่วงที่ 1 เริ่มตั้งแต่ตอนที่ 1 คิริทซุโบะ (桐壺 Kiritsubo) จนถึงตอนที่ 33 ฟุจิโนะ อุระบะ (藤裏葉 Fuji no Uraba)

เจ้าชายฮิเกะรุเป็นโอรสในจักรพรรดิคิริทซุโบะกับนางสนมคิริทซุโบะ (桐壺の更衣 Kiritsubo no koi) แต่ถูกลดบรรดาศักดิ์ให้เป็นเพียงสามัญชน โดยได้รับพระราชทานนามสกุลว่า เก็นจิ (源氏 Genji) ในส่วนที่หนึ่งนี้เป็นเรื่องราวความรักของฮิเกะรุ เก็นจิกับหญิงสาวมากมาย เขาแอบตกหลุมรักพระสนมฟุจิทซุโบะ (藤壺の女御 Fujitsubo no Nyogo) ซึ่งมีฐานะเป็นแม่เลี้ยง ซึ่งเป็นความรักต้องห้าม แต่เขาก็ลักลอบมีความสัมพันธ์กับพระสนมฟุจิทซุโบะจนตั้งครรภ์ ในระหว่างนั้น เขายังได้มีสัมพันธ์รักกับหญิงสาวหลายคน ในตอนที่เก็นจิป่วยเป็นไข้มาลาเรีย และได้เดินทางไปรักษาตัวที่คิตะยะมะ (北山 Kitayama) เขาได้พบกับเด็กหญิงมูระซะกิ (紫の上 Murasaki no Ue) ผู้มีหน้าตาละม้ายคล้ายพระสนมฟุจิทซุโบะที่เขาแอบหลงรักมานาน ภายหลังเก็นจิได้รับตัวมูระซะกิมาเลี้ยงดูที่คฤหาสน์ และเมื่อนางโตขึ้นก็ได้กลายเป็นภรรยาที่เขารักมากที่สุด นอกจากนี้เก็นจิได้ผ่านช่วงเวลาที่เหมาะสมเคราะห์กรรม ถูกเนรเทศไปยังซุมะ (須磨 Suma) พบรักกับอะกะมิ โนะ คิมิ (明石の君 Akashi no Kimi) และมีบุตรสาวด้วยกันหนึ่งคน ซึ่งภายหลังเก็นจิให้มูระซะกิ โนะ อุเอะเลี้ยงดูบุตรสาวผู้นี้ หลังจากนั้นเก็นจิได้สร้างคฤหาสน์โรกุโจ (六条院 Rokujo-in) จนในที่สุดก็ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นถึงรองจักรพรรดิ (准太政天皇 Jundaijotenno) ซึ่งเป็นช่วงที่รุ่งโรจน์สูงสุดในชีวิตของเก็นจิ

ในเนื้อเรื่องช่วงที่ 1 นี้มีบทกวีวะกะรวมทั้งหมด 458 บท ในจำนวนนั้นมีวะกะของ มูระซะกิ โนะ อุเอะจำนวน 15 บท

- เนื้อเรื่องช่วงที่ 2 เริ่มตั้งแต่ตอนที่ 34 วะกะนะ (若菜上 Wakana) จนถึง ตอนที่ 41 มะโบะโระชิ (幻 Maboroshi)

เป็นช่วงที่ความรุ่งโรจน์ของเก็นจิเริ่มตกต่ำลง ภรรยาคนใหม่ที่ชื่อ อนนะซัน โนะ มิยะ (女三宮 Onnasan no Miya) ได้ลักลอบมีความสัมพันธ์กับคะมิวะจิ (柏木 Kashiwagi) จนให้กำเนิดลูกชายชื่อ คะโอะรุ (薫 Kaoru) จากนั้นมูระซะกิ โนะ อุเอะที่เขารักมากที่สุดก็เสียชีวิตลง ยิ่งทำให้เก็นจิโศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างมาก และตระหนักถึงผลกระทบในชาตินี้

เนื้อเรื่องช่วงที่ 2 มีบทกวีวะกะรวมทั้งหมด 107 บท ในจำนวนนี้เป็นของ มูระซะกิ โนะ อุเอะ 8 บท

- เนื้อเรื่องช่วงที่ 3 เริ่มตั้งแต่ตอนที่ 42 นิโอ โนะ มิยะ (勾宮 Niō no Miya) จนถึงตอนที่ 54 ยูเมะ โนะ อุกิฮะชิ (夢浮橋 Yume no Ukihashi)

เป็นเรื่องราวหลังจากที่เก็นจิเสียชีวิต ฉากของเรื่องอยู่ที่เมืองอุจิ (宇治 Uji) คะโอะรุบุตรชายในนามของเก็นจิกับอนนะซัน โนะ มิยะ แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นบุตรชายของคะมิวะจิที่ลักลอบมีความสัมพันธ์กัน เขาทุกซอกซี้กับชาติกำเนิดปริศนาและจมกับความทุกข์ใจจากสัมพันธ์รักที่ไม่สมหวังกับบุตรสาวของอุกิฮะชิ โนะ มิยะ (宇治八宮の姫君 Ujihachi no Miya no Himegimi) 3 คน ได้แก่ โอกิมิ (大君 Ōkimi) นะกะ โนะ กิมิ (中君 Naka no Kimi) และอุกิฟูเนะ (浮船 Ukifune)

3. บทกวีระกะของตัวละครมุระซะกิ โนะ อุเอะ

3.1 かこつべき ゆゑをしらねば おぼづかな いかなる草の ゆかりなるらん (Kakotsubeki yuewoshiraneba obozukana ikanarukusano yukarinaruran) ปรากฏในตอน ะกะมุระซะกิ (若紫 Wakamurasaki เล่ม 1 P.334) มีความหมายว่า “เหตุใดท่านจึงกล่าวเรื่องเศร้าเช่นนี้ ข้ามิเข้าใจท่านกล่าวถึงเรื่องอะไร แท้จริงแล้วตัวข้าเป็นสายเลือดของผู้ใด” เป็นบทกวีตอบบทแรกที่มุระซะกิ โนะ อุเอะตอบเก็นจิหลังจากที่เขาแอบพาตัวนางเข้ามาอยู่ในคฤหาสน์ของตน เป็นบทกวีที่ไร้เดียงสา เนื่องจากนางในขณะนั้นยังเป็นวัยเด็ก นอกจากนั้นยังแสดงความหมายว่า การที่เก็นจิรับนางมาเลี้ยงดูคงเพราะนางอาจจะเป็นสายเลือดของหญิงที่มีความสำคัญต่อเก็นจิ ซึ่งตามท้องเรื่องเก็นจิรับตัวมุระซะกิ โนะ อุเอะมาเพราะสืบรู้ว่านางเป็นหลานของพระสนมฟุจิทซุโอะ หญิงที่เขาหลงรักแต่มีอาจสมหวังได้ เพราะเป็นพระสนมของพระบิดา ในบทกวีมีการใช้คำว่า 草の ゆかり (Kusanoyukari) ซึ่งในที่นี้หมายถึงสายเลือด

3.2 千尋とも いかでか知らむ さだめなく 満ち干る潮の のどけからぬに (Chihirotomo ikadekashiramu sadamenaku michihiroshiono nodokekaranuni) ปรากฏในตอน อะโอะอิ (葵 Aoi เล่ม 2 P.22) มีความหมายว่า “ท่านรักข้าลึกซึ้งยิ่งนัก แต่จะรู้ได้เช่นไร เพราะใจท่านเหมือนดังกระแสน้ำขึ้นลงตามกระแสนสมุทรสุดจะหยั่งถึง” เป็นบทกวีตอบตอนที่มุระซะกิ โนะ อุเอะเริ่มเข้าสู่วัยสาว 14 ปี แต่ในขณะนั้นเก็นจิมีอะโอะอิ โนะ อุเอะเป็นภรรยาเอกที่แต่งถูกต้องตามประเพณี ขณะที่มุระซะกิ โนะ อุเอะมีสถานะเป็นเพียงเด็กหญิงในปกครองของเก็นจิ แต่จากความหมายของบทกวีแสดงให้เห็นว่า นางเองก็เริ่มมีความรักต่อเก็นจิ แต่ในที่นี้ผู้วิจัยคิดว่าความรักของมุระซะกิ โนะ อุเอะยังไม่ใช่ความรักแบบสามีภรรยา แต่ความรักในที่นี้น่าจะเป็นความรักที่ได้ว่าเป็นไปในลักษณะของน้องสาวหรือลูกสาวที่ห่วงพ่อหรือพี่ชายมากกว่า อย่างไรก็ตามเนื้อหาของบทกวีมีลักษณะตัดพ้อเพราะดูเหมือนว่านางจะรู้ว่าเขามีหญิงคนรักหลายคน

3.3 風吹けば まづぞみだるる 色かはる あさちが露に かかるさ
さがに (Kazefukeba mazuzomidaruru irokawaru asajigatsuyuni kakarusasagani)
ปรากฏในตอนชะกะกิ (賢木 Sakaki เล่ม 2 P.110) มีความหมายว่า “โยแมงมุมที่
ห้อยระยงอยู่ที่น้ำค้างบนดอกหญ้าแห้งเหี่ยว ยามต้องลมก็พันกันยุ่งเหยิง ตัวข้าที่ยึดเอา
หัวใจที่แปรเปลี่ยนง่ายดายของท่านเป็นที่พึ่งนั้นมีแต่ความกังวลใจ” เป็นบทกวีตอบเกินจิต
นางแนบในจดหมาย หลังจากที่เขาไปอาศัยอยู่ที่วัดอุรินอิน เพราะเสียใจที่อดีตพระมเหสีฟู
จิรุซุโอะออกผนวช ในตอนนี้มูระซะกิ โนะ อุเอะแต่งงานกับเกินจิแล้ว จะเห็นได้ว่า
ความหมายของบทกวีนั้นแสดงให้เห็นถึงความหวาดหวั่นใจที่ต้องอยู่ตามลำพัง นางเปรียบ
จิตใจของตนเองเป็นดั่งโยแมงมุมที่ยุ่งเหยิงยามต้องลม และเปรียบจิตใจของเกินจิเป็นดั่ง
น้ำค้างบนต้นหญ้าที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างง่ายดาย นางกังวลถึงความไม่มั่นคงในฐานะ
ภรรยา เพราะเกรงว่าเกินจิจะเปลี่ยนใจจากนาง บทกวีบทนี้จะเริ่มเห็นถึงความเป็นกังวลใจ
เกี่ยวกับความรักที่เกินจิมีให้นาง ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าความรักของมูระซะกิ โนะ อุเอะพัฒนา
ความสัมพันธ์แบบพี่ชายน้องสาวในบทกวีข้างต้นที่เพียงแค่อัดพ้อ แต่ยังไม่ได้แสดงให้เห็น
ถึงความกังวลใจใด ๆ ในบทกวีนี้ได้กลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาแบบสมบูรณ์

3.4 別れても 影だにとまる ものならば 鏡を見ても なぐさめて
まし (Wakaretemo kagedanitomaru mononaraba kagamiwomittemo
nagusametemashi) ปรากฏในตอน ซุมะ (須磨 Suma เล่ม 2 P.165) มี
ความหมายว่า “แม้จำต้องพรากจาก แต่อย่างน้อยหากเก็บเงาท่านไว้ได้ ยามที่มองกระจก
คงพลอบประโลมใจได้กระมัง” ซึ่งได้ตอบกับเกินจิก่อนที่จะจะต้องออกเดินทางไปซุมะ โดย
ไม่รู้ว่เมื่อไหร่จะได้กลับมาเมืองหลวงอีกครั้ง คำว่า 別れて (Wakarete) ในบทกวีแสดงให้เห็น
เห็นชัดเจนว่าทั้งสองคนต้องแยกจากกัน บทกวีบทนี้แสดงให้เห็นถึงความห่วงหา อาลัย
อาวรณ์ที่ต้องพลัดพรากจากกัน และความคิดถึงที่ภรรยามีต่อสามี การที่นางอยากเก็บเงา
ของเกินจิไว้นั้น อาจแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกอ้างว้าง หวาดหวั่นใจที่ต้องใช้ชีวิตตามลำพัง
โดยขาดสามีซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักของครอบครัว

3.5 惜しからぬ 命にかへて 目の前の 別れを暫し とどめてしか
な (Oshikaranu inochinikaete menomaeno wakarewoshibashi todometeshikana)
ปรากฏในตอน ซุมะ (เล่ม 2 P. 178) “ชีวิตนี้แม้ตายก็ไม่เสียดาย อยากจะขอแลกชีวิตเพียง
เพื่อยืดยาวให้นานขึ้นอีกแม้เพียงสักเล็กน้อย” เป็นบทกวีตอบที่ส่งได้ตอบกับเกินจิในคืน
ก่อนที่เขาจะต้องเดินทางไปซุมะ เนื้อเรื่องและเนื้อหาจะคล้ายคลึงและต่อเนื่องกับบทกวีบท
ที่ 4 คืออาลัยอาวรณ์ไม่ยอมพรากจากสามี คงเป็นเพราะนางเหลือเกินจิเป็นที่พึ่งเพียงคน
เดียว นอกจากนี้ยังมีความหมายชัดเจน ความหมายตรงไปตรงมาการที่นางเอ่ยว่าไม่
เสียดายชีวิต (惜しからぬ 命にかへて) ทำให้เห็นถึงความเด็ดเดี่ยวที่อยู่มาก

3.6 浦人の しほくむ袖に くらべみよ 波路へだつる 夜のころも
 左 (Urabitono shiokumusodeni kurabemiyo namichihedatsuru yorunokoromowo)
 ปรากฏตอน ชูมะ (เล่ม 2 P. 184) มีความหมายว่า “เปรียบเทียบกันดูเถิด ระหว่างแขนเสื้อ
 ของท่านที่ชุ่มน้ำตาราวกับรินหลัง กับชุดนอนของข้าที่ชุ่มเปียกน้ำตาเพราะมีอาจได้พบท่าน
 ทะเลกันขวางสองเราแสนไกล” เป็นบทกวีตอบที่แนบอยู่ในจดหมายที่ มุระซะกิ โนะ อุเอะส่ง
 ตอบเกินจิ ขณะที่เขาอยู่ที่ชูมะ นอกจากจดหมายตอบแล้ว มุระซะกิ โนะ อุเอะยังได้ส่ง
 ชุดนอนไปให้เกินจิตัวด้วย จะเห็นได้ว่าเนื้อหาในบทกวีนี้เกี่ยวกับความโศกเศร้าเหงาเดียวดาย
 และคิดถึงคนรักเพราะต้องอยู่ไกลกัน ซึ่งเนื้อหาพัฒนาขึ้นจากบทที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงการอำลา (三田村雅子 Mitamura Masako, 2004) อ้างถึงใน ชูซูกิ ฮิโระโกะ (鈴木宏子, 2009:33)
 ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความหมายของบทกวีบทนี้ว่า ระหว่างทั้งสองคนมีการประสานกัน
 ด้วยระยะทางที่ห่างไกล กล่าวคือ หลังจากแต่งงานมา 3 ปี ท่ามกลางคืนวันที่โชคร้าย ใน
 ที่สุดความสัมพันธ์ของทั้งสองก็ผูกพันกันด้วยใจสองดวงที่รักกันนอกจากนี้ หลังจากທີ່ทั้ง
 สองคนพบกันได้ 7 ปี ผ่านคืนวันที่ซิดไกล่สนทนสนมฉันท์ที่ชายน้องสาว ขณะนี้อยู่ใน
 ช่วงเวลาที่ต้องพลัดพรากระหว่างเมืองหลวงกับชูมะ แต่ทว่าในที่สุดความสัมพันธ์ของเกินจิ
 กับ มุระซะกิ โนะ อุเอะก็สุขงอม

3.7 浦風や いかに吹くらむ 思ひやる 袖うちぬらし 波間なきこ
 ろ (Urakazeya ikanifukuramu omoi-yaru sodeuchinurashi namimanakikoro) ปรากฏ
 ในตอน อะกะมิ (明石 Akashi เล่ม 2 P.214) มีความหมายว่า “โؤلมทะเลเอย
 เจ้าจะพัดแรงเพียงไหนหนอ แขนเสื้อของคนไกลที่เป็นห่วงท่านเช่นตัวข้านี้ เปียกชุ่มน้ำตา
 มิได้แห้งเลย” บทกวีนี้มุระซะกิ โนะ อุเอะส่งหาเกินจิตอนที่เขาอยู่ชูมะ และฝนตกหนักลงมา
 อย่างต่อเนื่อง จากบทกวีที่อนแรก 浦風や いかに吹くらむ (Urakazeya ikanifukuramu)
 แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของบทกวีสามารถเล่าเนื้อเรื่องได้ว่าเป็นช่วงที่ลมพายุพัดแรง มุระซะ
 กิ โนะ อุเอะ และ เก็นจิยังคงอยู่ไกลกัน และนางทั้งเศร้าโศกที่อยู่ห่างกัน และก็เป็นห่วงเกินจิ
 มาก

3.8 うらなくも 思ひけるかな 契りしを 松より浪は 越えじもの
 ぞと (Uranakumo omoikerukana chigirishiwo matsuyorinamiwa koejimonozoto)
 ปรากฏในตอน อะกะมิ (เล่ม 2 P.249) มีความหมายว่า “เชื่อท่านอย่างจริงใจมาโดยตลอด
 เพราะท่านได้สัญญาอย่างหนักแน่นว่าจะไม่มีวันเปลี่ยนใจ เหมือนดั่งที่คลื่นมิเคยขัดสาด
 ข้ามยอดเขาสน” มุระซะกิ โนะ อุเอะแนบไปเป็นบทกวีตอบกลับจดหมายตอบที่เกินจิเขียน
 มาสารภาพเรื่องอะกะมิ โนะ คิมิอย่างเป็นทางการ บทกวีนี้แสดงถึงเนื้อเรื่องช่วงที่เกินจิมิอะกะมิ
 โนะ คิมิเป็นคนรักใหม่ แต่เนื้อหาในบทกวีก็เป็นความเชื่อใจ และไว้วางใจที่มุระซะกิ โนะ อุเอะมี
 ต่อเกินจิ แสดงให้เห็นว่านางยึดถือคำสัญญาที่เกินจิให้ไว้เป็นที่พึ่งมาโดยตลอด

3.9 思ふどち なびく方には あらずとも われぞけぶりに さきだ
 ちなまし (Omoudochi nabikukataniwa arazutomo warezokeburini
 sakidachinamashi) ปรากฏในตอน มิโอะทซูกุชิ (湊標 Miotsukushi เล่ม 2 P.283) “
 ท่านทั้งสองรักกัน ดังที่ท่านเคยกล่าวไว้ว่า จะเป็นดั่งควันที่ลอยล่องไปหากัน ตัวข้ามิได้อยู่
 ร่วมในทิศทางนั้น ก็อยากจะจางหาย(ตาย)ไปเสียก่อน” เป็นบทกวีที่มูระซะกิ โนะ อุเอะเอ้อย
 กับเก็นจิ หลังจากที่เขากลับมาจากเมืองหลวงและสารภาพเรื่องราวระหว่างเขากับอะกะกะมิ
 โนะ คิมิ มีลักษณะตัดพ้อ แสดงให้เห็นถึงความน้อยใจ ประชดประชันโดยการใช้นิทานในบทกวี
 ที่เก็นจิเคยส่งให้อะกะกะมิ โนะ คิมิ มาใช้ในบทกวีของตน และแสดงให้เห็นถึงความหึงหวงที่มี
 ต่อเก็นจิด้วย จากในบทกวีที่ว่าอยากจะตายไปเสีย (さきだちなまし
 Sakidachinamachi) ผู้วิจัยตีความว่ามูระซะกิ โนะ อุเอะเอะคงน้อยใจ และโกรธเคืองเก็นจิ
 เป็นอย่างมาก อีกทั้งตัวนางในขณะนั้นคงรับไม่ได้หากเก็นจิจะใช้ชีวิตร่วมกับอะกะกะมิ โนะ คิ
 มิจริงดังในบทกวีที่เก็นจิส่งให้ทางนั้น จึงคิดว่าตนยอมตายเสียดีกว่าจะต้องทนเจ็บปวดใจ
 เช่นนั้น ท่าทีของมูระซะกิ โนะ อุเอะ เริ่มแตกต่างจากบทกวีที่ผ่านมา คือเริ่มมีความรู้สึกหึง
 หวง ซึ่งจะเห็นพัฒนาการของตัวละครด้วย

3.10 ひとりみて 嘆きしよりは あまのすむ かたをかくてぞ 見
 るべかりける (Hitoriite nagekishiyoriwa amanosumu katawokakutezo
 mirubekarakeru) ปรากฏในตอน อะวะซะวะซะ (絵合 Eawase เล่ม 2 P.368) มี
 ความหมายว่า “ครั้งนั้นข้าถูกทิ้งให้อยู่ลำพัง โศกเศร้าอยู่ที่เมืองหลวง ภาพชายหาดที่ท่าน
 วาดควรจะได้เห็นตั้งแต่ตอนนั้น” เป็นบทกวีที่มูระซะกิ โนะ อุเอะเอ้อยขึ้นเมื่อนางเห็น
 ภาพวาดที่เก็นจิวาดตอนเขาอยู่ซุมะ เนื้อเรื่องเป็นตอนที่เก็นจิคัดเลือกภาพวาดมาให้พระ
 สนมอะกิโกะโนะมุไซในการประกวดภาพวาด เนื้อหาในบทกวีเป็นการตัดพ้อต่อว่าเก็นจิ
 และหวนคิดถึงช่วงเวลาอันเปล่าเปลี่ยวที่นางและเขาต้องพรากจากกันไปไกล ผู้วิจัยคิดว่า
 เนื้อความในบทกวีแสดงความน้อยใจ ที่เก็นจิไม่เคยนำภาพวาดเหล่านี้ให้นางได้ดูมาก่อน
 เพราะนางคงทั้งคิดถึงและเป็นห่วงเก็นจิที่ต้องอยู่ในที่ห่างไกลเช่นนั้น หากนางได้เห็นภาพนี้
 ในตอนนั้นคงช่วยปลอบประโลมจิตใจ ไม่รู้สึกทุกข์ทรมานใจเช่นนั้น

3.11 舟とむる をちかた人の なくはこそ あすかへりこむ 夫と待ち
 みめ (Funetomuru ochikatahitono nakuwakoso asukaerikommu ottotomachimime)
 ปรากฏในตอน อุซุซุโมะ (薄雲 Usugumo เล่ม 2 P.429) มีความหมายว่า “หากไม่มีคน
 ไกลหยุดเรือไว้ (หากไม่มีท่านหญิงผู้นั้นอยู่) ท่านคงจะกลับวันพรุ่งนี้ดังคำที่พูดไว้ ข้าคงเฝ้ารอ
 จะได้พบท่านกลับมาพรุ่งนี้” บทกวีบทนี้เป็นบทกวีที่มูระซะกิ โนะ อุเอะเอ้อยขึ้นผ่านสาวใช้
 ขณะที่เก็นจิกำลังจะออกไปเยี่ยมอะกะกะมิ โนะ คิมิ ซึ่งย้ายมาอยู่ที่โออิหลังจากที่ยกอะกะกะมิ
 โนะ ฮิเมะงิมิเป็นบุตรบุญธรรมของมูระซะกิ โนะ อุเอะ ซุซูกิ ฮิโระโกะ (Suzuki Hiroko 鈴木
 宏子, 2009) ได้กล่าวว่า บทนี้อาจมองได้ว่าเป็นบทกวีที่แสดงที่แสดงถึงความอิจฉาริษยา

ของมูระซะกิ โนะ อุเอะอย่างที่เกิดขึ้นจริงไว้ ซึ่งผู้วิจัยก็เห็นด้วยว่า บทกวีบทนี้มีน้ำเสียง
ประชดประชัน และความรู้สึกน้อยใจแฝงอยู่ จากบทบรรยายร้อยแก้วก็แสดงให้เห็นว่าใน
ตอนแรกนางรู้สึกอิจฉาอะกะมิ โนะ คิมิ ที่เก็นจิบรรจงแต่งกายอย่างประณีตเพื่อไปพบนาง
มูระซะกิ โนะ อุเอะจึงเอ่ยบทกวีผ่านสาวใช้ ซึ่งการกระทำเช่นนี้ผู้วิจัยคิดว่ายังเป็นการเน้นย้ำ
ถึงความรู้สึกหึงหวงของนาง

3.12 こほりとち 石間の水は ゆきなやみ そらすむ月の かげぞ
なかるる (Kooridochi ishimanomizuwa yukinayami sorasumutsukino
kagezonagaruru) ปรากฏในตอน อะซะงะโอะ (朝顔 Asagao เล่ม 2 P.484) มี
ความหมายว่า “น้ำระหว่างช่องหินที่ถูกน้ำแข็งกักกั้นไว้ ไหลไปได้ยากนัก เงามจันทร์บน
ท้องฟ้าเคลื่อนคล้อยไปทางทิศตะวันตก ทั้งที่ข้าเป็นหญิงที่ถูกขังอยู่ในบ้าน มิรู้จะใช้ชีวิตเช่น
ไร ท่านก็มีแต่จะโกหก มองหน้าท่านที่ไม่รักข้าแล้วน้ำตาไหลริน” เป็นบทกวีที่มูระซะกิ โนะ
อุเอะ เอ่ยขึ้นหลังจากที่เก็นจิได้เล่าให้นางฟังเรื่องความสัมพันธ์ของตนกับท่านหญิงอื่น ๆ อีก
5 คน ผู้วิจัยคิดว่ามูระซะกิ โนะ อุเอะต้องการเน้นย้ำให้เก็นจิเห็นถึงความแตกต่างระหว่าง
นางกับเขา โดยมีความหมายโดยนัยว่า นางถูกกักขังด้วยน้ำแข็ง (อยู่แต่ในบ้าน) จึงไม่เคย
คิดเปลี่ยนใจจากเก็นจิไปหาชายอื่น มีแต่เก็นจิต่างหากที่เปลี่ยนใจไปรักท่านหญิงคนอื่น ๆ
เหมือนเงาจันทร์ที่คล้อยไป (ทางทิศตะวันตก) อยู่เรื่อยๆ เนื้อหาเต็มไปด้วยความน้อยใจ เศร้า
ใจ และผิดหวังที่เก็นจิปันใจให้หญิงอื่น ทั้งที่นางไม่เคยปันใจจากเขา

3.13 風に散る 紅葉はかろし 春のいろを 岩ねの松に かけてこ
そ見め (Kazenichiru momijiwakaroshi haruno irowo iwanenomatsuni
kaketekosomime) ปรากฏในตอน โอะโตะเมะ (少女 Otome เล่ม 3 P.76) มี
ความหมายว่า “ใบเมเปิ้ลสีแดงที่ร่วงหล่นยามดอกลมนั้นบอบบางนัก อยากให้ท่านได้ชม
ความงามของสนแห่งฤดูใบไม้ผลิที่มีสีเขียวตลอดกาล” เป็นบทกวีที่มูระซะกิ โนะ อุเอะตอบ
พระมเหสีอะกิโกะโนะมุ ซึ่งส่งมาทักทายหลังจากที่ทรงเข้ามาประทับในเรือนฤดูใบไม้ร่วง
แห่งคฤหาสน์โรกุโจ เนื้อหาของบทกวีเป็นการทักทายตอบ และดูเหมือนว่ามูระซะกิ โนะ
อุเอะจะชี้ชวนให้พระมเหสีอะกิโกะโนะมุผู้โปรดปรานฤดูใบไม้ร่วง ได้เห็นความงามของฤดู
ใบไม้ผลิ เนื้อความค่อนข้างไปทางความรื่นรมย์ใจ ซึ่งพอดิบกับช่วงเนื้อเรื่องที่เก็นจิกำลังรุ่งเรือง
คฤหาสน์โรกุโจสร้างเสร็จสมบูรณ์ และ ภรรยาทั้งหลายของเก็นจิต่างก็ย้ายเข้ามายัง
คฤหาสน์แห่งนี้ มูเนะยุกิ ฌูโซ (宗雪修三 Muneyuki Shuzo, 2002) กล่าวว่าบทกวีบทนี้มี
เนื้อหาเกี่ยวกับความงามของฤดูใบไม้ร่วงและใบไม้ผลิ ซึ่งเหมาะจะเป็นบทกวีเปิดตัว
คฤหาสน์โรกุโจเป็นอย่างยิ่ง

3.14 くもりなき 池の鏡に よろづ代を すむべきかげぞ しるく
見えける (Kumorinaki ikenokagamini yorozuyowo sumubekikagezo shirokumikeru)

ปรากฏในตอน ฮะทซึเนะ (初音 Hatsune เล่ม 3 P.139) มีความหมายว่า “ผิวน้ำในบ่อที่ใสดังกระจก ไร้ความขุ่นมัว เห็นเงาเราสองเคียงข้างชั่ววินาที” เป็นบทกวีในวันอวยพรอายุยืนยาวในวันขึ้นปีใหม่ครั้งแรก หลังจากคฤหาสน์โระกุโจ เสร็จสมบูรณ์ มุระซะกิ โนะ อุเอะส่งบทกวีอวยพรตอบ แลกเปลี่ยนกับเก็นจิ จะเห็นได้ว่าเป็นบทกวีที่มีความหมายดี แสดงให้เห็นถึงความรักอันลึกซึ้งของทั้งสอง มุเนะยุกิ ฌูโตะ (宗雪修三 Muneyuki Shūzō, 2002) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทกวีบทนี้ว่า เป็นบทกวีอวยพรที่บรรจงเลือกสรรถ้อยคำเรียงร้อยสวยงาม เพื่อเยียวยาความขัดแย้งภายในคฤหาสน์โระกุโจซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้านี้

3.15 花そのの こてふをさへや 下草に 秋まつむしは うとく見るらむ (Hanazonono kochouwosaeya shitakusani akimatsumushiwa utokumiruramu) ปรากฏในตอน โคะโช (胡蝶 Kocho เล่ม 3 P.164) มีความหมายว่า “จึงหิริดที่รอคอยฤดูใบไม้ร่วงอยู่ใต้เงาต้นหญ้าเช่นพระองค์ คงจะทอดพระเนตรมองผีเสื้อวิ่งระบำท่ามกลางมวลหมู่ดอกไม้ในสวนด้วยความเหงาหน่ายกระมัง” เป็นบทกวีที่มุระซะกิ โนะ อุเอะส่งให้พระมเหสีอะกิโกะโนะมุในงานฉลองฤดูใบไม้ผลิ เป็นเหมือนจดหมายทักทายกลับ ที่พระมเหสีทรงเคยส่งให้นางในฤดูใบไม้ร่วง อีกทั้งบทกวีนี้ยังได้รับคำชื่นชมว่าแสดงถึงสีสันอันสวยงามแห่งฤดูใบไม้ผลิได้เป็นอย่างดี

3.16 目に近く 移ればかはる 世の中を 行くすゑとほく たのみけるかな (Menichikaku utsurebakawaru yononakawo yukusuetooku tanomikerukana) ปรากฏในตอน วะกะนะะ ม้วนแรก (若菜上 Wakanajo เล่ม 4 P.58) มีความหมายว่า “แม้ความสัมพันธ์สองเราในตอนนี้จะเปลี่ยนแปลง แต่อนาคตต่อจากนี้ไปก็ยังคงมีเพียงท่านเป็นที่พึงมิแปรเปลี่ยน” เป็นบทกวีที่มุระซะกิ โนะ อุเอะ เอยกับเก็นจิในคืนสุดท้ายของการแต่งงานระหว่างเก็นจิกับ อนนะซัน โนะ มิยะ เนื้อหาบทกวีแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสถานะของนางกำลังเปลี่ยนไป กล่าวคืออนนะซัน โนะ มิยะ ผู้มีฐานันดรสูงศักดิ์กว่าจะเข้ามาอยู่ในฐานะภรรยาเอกของเก็นจิแทนที่นาง ผู้วิจัยคิดว่าบทกวีบทนี้แฝงความรู้สึกผิดหวังในตัวเก็นจิ ผิดหวังในชีวิตคู่ และเป็นไปในเชิงตัดพ้อว่า ถึงแม้ว่ามุระซะกิ โนะ อุเอะจะเป็นภรรยาที่เก็นจิรักมากที่สุด และอาศัยอยู่กับเก็นจิมาตั้งแต่เด็ก แต่เพราะนางอาศัยอยู่ในคฤหาสน์หลังเดียวกับเก็นจิ จึงไม่ได้จัดพิธีแต่งงานอย่างถูกต้องตามประเพณี แต่กระนั้นก็ยังรักเก็นจิไม่เปลี่ยนแปลง

3.17 背く世の うしろめたくは さりがたき ほだしをしひて かけな離れそ (Somukuyono ushitometakuwa sarigataki hodashiwoshiite kakenahanareso) ปรากฏในตอนวะกะนะะ ม้วนแรก (เล่ม 4 P.69) มีความหมายว่า “หากยังมีห่วงกังวล มิอาจละทิ้งโลกได้แล้ว เหตุใดท่านจึงออกบวช” เป็นบทกวีที่ส่งตอบอดีตจักรพรรดิซุสะกุ ซึ่งทรงส่งจดหมายมาขอร้องให้มุระซะกิ โนะ อุเอะ ช่วยดูแลอนนะซัน โนะ

มียะ ผู้วิจัยคิดว่ามูระซะกิ โนะ อุเอะ ได้ระบายความอัดอั้นใจของตนลงไปบนบทกวี โดยใช้ความหมายเรียบง่ายตรงไปตรงมา แต่ซ่อนน้ำเสียงไม่พอใจ และเนื้อหาเป็นการต่อว่าในการกระทำของอดีตจักรพรรดิที่ทรงรับสั่งขอให้เกินขีดงานกับอนนะซัน โนะ มียะ ซึ่งเป็นการทำลายความสุขในชีวิตคู่ของนางโดยสิ้นเชิง โดยมีต้นเหตุมาจากอดีตจักรพรรดิเองที่มีพระประสงค์ออกผนวช แต่กลับยังเป็นห่วงอนาคตพระธิดา บทสรุปจึงกลายเป็นมูระซะกิ โนะ อุเอะที่ต้องเจ็บปวด หากอดีตจักรพรรดิไม่ทรงดำริจะออกผนวช ก็ยังทรงสามารถดูแลพระธิดาของพระองค์ต่อไปได้ บัดนี้นางก็ยังครองคู่กับเกินขีดได้อย่างมีความสุขในช่วงบั้นปลายชีวิต

3.18 身にちかく 秋や来ぬらむ 見るまに 青葉の山も うつろ
ひにけり (Minichikaku – akiyakinuramu – mirumamani – aobanoyamamo – utsuroinikeri) ปรากฏในตอน ะกะนะ ม้วนแรก (เล่ม 4 P. 82) มีความหมายว่า “ฤดูใบไม้ร่วงคงจะมาถึงช้าแล้วกระมัง ภูเขาที่เคยเขียวชอุ่ม บัดนี้กำลังเปลี่ยนสี เหมือนหัวใจของท่านที่เปลี่ยนแปรไป ท่านคงเบื่อช้าเสียแล้ว” เป็นบทกวีที่มูระซะกิ โนะ อุเอะเขียนระบายความในใจ แต่แฝงนัยเกินขีดมาเห็น เนื้อหาเป็นไปในเชิงน้อยใจ และหวังใจว่าเกินขีดจะโปรดปรานภรรยาคนใหม่ และอาจจะเบื่อนางแล้ว

3.19 住の江の 松に夜ぶかく おく霜は 神のかけたる ゆふかつ
らかも (Suminoeno matsuniyorubukaku okushimowa kaminokaketaru yuukazurakamo) ปรากฏในตอน ะกะนะ ม้วนหลัง (若菜下 Wakanage เล่ม 4 P.165) มีความหมายว่า “ต้นสนที่ซุมิ โนะ เอะ ยามเข้ามิดที่น้ำค้างแข็งเกาะนั้น ดงงามมารวกับพุ่มประดับเครื่องสวมศีรษะของเทพเจ้า” เป็นบทกวีที่มูระซะกิ โนะ อุเอะ เอย่ขึ้นขณะเดินทางไปในมัสการศาลเจ้าที่ซุมิ โนะ เอะ หลังจากที่เกินขีดปฏิเสธคำขอในการออกบวชของนาง เนื้อหาเป็นการชื่นชมธรรมชาติที่ดงาม ผู้วิจัยคิดว่าในตอนนี้มูระซะกิ โนะ อุเอะ คงพยายามละความรู้สึกคับแค้นใจ หรือความขมขื่นใจใดๆ เพราะเป็นช่วงหลังจากที่นางตัดสินใจอยากออกบวช

3.20 消えとまる ほどやは経べき たまさかに 蓮のつゆの かか
るばかりを (Kietomaru hodoyawafubeki tamasakani hachisunotsuyuno kakarubakariwo) ปรากฏในตอน ะกะนะ ม้วนหลัง (เล่ม 4 P. 236) มีความหมายว่า “ชีวิตข้าก็เปรียบเหมือนน้ำค้างที่ยังหลงเหลืออยู่บนดอกบัว คงจะอยู่ได้อีกไม่นาน ดังช่วงสั้นๆ ก่อนที่น้ำค้างจะเหือดแห้ง เพียงบังเอิญอาการป่วยดีขึ้นก็เท่านั้น” เป็นบทกวีที่มูระซะกิ โนะ อุเอะ เอย่กับเกินขีดหลังจากที่อาการป่วยของนางเริ่มดีขึ้น และเกินขีดรู้สึกยินดีมาก แต่นางกลับรู้สึกเป็นห่วงว่าเธอจะเสียใจหากนางจะต้องเสียชีวิตไปจริงๆ จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของบทกวีนั้นมูระซะกิ โนะ อุเอะเริ่มมีแนวคิดของความอนิจจังไม่เที่ยงแท้ และแผ่ความรู้สึกหวังในชีวิต

3.21 惜しからぬ この身ながらも かぎりとして 薪尽なん ことの
悲しさ(Oshikaranu konominagaramo kagiritote takigizukinan kotonokanashisa)
ปรากฏในตอน มิโนริ (御法 Minoru เล่ม 4 P.483) มีความหมายว่า “ตัวข้าแม้ตายก็ไม่
เสียดาย แต่กลับเศร้าที่ชีวิตจะต้องสิ้นสุด เหมือนฝันที่หมดไหม้หมดไป” เป็นบทกวีที่มูระซะ
กิ โนะ อุเอะ เอยกับอะกะมิ โนะ คิมิ ในงานทำบุญสัทธิธรรมบุญทริกสูตร ดูเหมือนว่านางใช้
บทกวีบทนี้แทนคำลา เพราะอาการป่วยของนางทรุดหนักลงมาก ผู้วิจัยตีความว่าความ
เศร้าในบทนี้ นอกจากจะเศร้าเพราะต้องจากอะกะมิ โนะ คิมิ แล้วยังเศร้าเพราะไม่อาจได้มี
โอกาสออกบวชดังที่หวังไว้ นอกจากนี้ยังเป็นบทกวีแรกและบทสุดท้ายที่มูระซะกิ โนะ อุเอะ
ส่งให้อะกะมิ โนะ คิมิ ซึ่งแม้ว่าในช่วงแรกมูระซะกิ โนะ อุเอะจะรู้สึกอิจฉาและเหิงหวง อะ
กะมิ โนะ คิมิ แต่ในภายหลังที่ทั้ง 2 นางได้พบหน้ากัน ต่างก็รู้สึกชื่นชมซึ่งกันและกัน ทำให้
คลายความแค้นใจต่อกัน มูระซะกิ โนะ อุเอะ ขึ้นชนในความความสงบเสถียร การวางตัว
และความเสียสละที่น่าชมเชยของอะกะมิ โนะ คิมิ ในขณะที่อะกะมิ โนะ คิมิก็ชื่นชมในรูป
โฉม และกิริยามารยาทของมูระซะกิ โนะ อุเอะ

3.22 絶えぬべき みのりながらぞ 頼まる 世々にと結ぶ 中の
契りを(Taenubeki Minorinagarazo Tanomaruru Yoyonitomusubu Nakanochikiriwo)
ปรากฏในตอน มิโนริ (เล่ม 4 P. 485) มีความหมายว่า “ตัวข้าคงถึงเวลาต้องจากโลกนี้ไป
แต่ด้วยผลบุญของงานบุญครั้งนี้ จะเชื่อมสายสัมพันธ์กับท่านในภพหน้า” เป็นบทกวีที่มูระ
ซะกิ โนะ อุเอะเอยกับฮะนะชิรุซะโตะ ในงานทำบุญสัทธิธรรมบุญทริกสูตร บทกวีนี้ก็เป็นบท
กวีแทนคำลาเช่นเดียวกับบนกวีข้างต้น เนื่องจากนิสัยและความประพฤติดของฮะนะชิรุ
ซะโตะ และ อะกะมิ โนะ คิมิมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เป็นผู้รอบร่อน้อมถ่อมตน และยัง
อาศัยอยู่ในคฤหาสน์ระกูโจด้วยกัน ทำให้มูระซะกิ โนะ อุเอะ รู้สึกเป็นมิตรกับพวกนาง และ
ในวาระสุดท้ายของชีวิตนี้เองก็ได้ส่งบทกวีเพื่ออำลาและเป็นเครื่องยืนยันถึงความรู้สึกและ
สัมพันธ์ภาพของตนกับท่านหญิงทั้งสอง

3.23 おくと見る 程そばはかなき ともすれば 風に乱る 荻の
上露 (Okutomiru Hodosobahakanaki Tomosureba Kazenimidaruru
Oginouuwatsuyu) ปรากฏในตอนมิโนริ (เล่ม 4 P.491) มีความหมายว่า “แม้ท่านจะเห็น
ข้าอยู่เช่นนี้ แต่ก็ไม่ใช่จริง เหมือนดั่งน้ำค้างบนดอกโอบิยามที่ต้องลมก็ร่วงหล่น ทั่วทั้งที่กำลัง
มองอยู่ แต่ก็เหมือนจะเลือนหายไป” เป็นบทกวีบทสุดท้ายของมูระซะกิ โนะ อุเอะ ในวัน
ก่อนที่นางจะเสียชีวิต ซึ่งขณะนั้นมีพระมเหสีอะกะมิ และ เก็นจิอยู่ด้วย เป็นช่วงที่อาการ
ป่วยของนางดีขึ้นเล็กน้อยจนสามารถลุกขึ้นนั่งได้ บทกวีนี้ยังคงมีความหมายในเชิงอนิจจัง
นางตระหนักดีถึงเวลาของตนที่เหลืออีกไม่มาก แต่ก็ป็นห่วงว่าเก็นจิจะเศร้าโศกมากมายน
เพียงไรหากนางสิ้นใจไป จึงพยายามใช้บทกวีนี้เป็นการบอกเขาในทางอ้อม และยังเป็นบท
กวีที่แสดงให้เห็นว่า มูระซะกิ โนะ อุเอะมองทุกสิ่งเป็นอนิจจัง แม้ในบทบรรยายร้อยแก้วจะมี

กล่าวว่า นางรู้สึกโศกเศร้าเมื่อคิดถึงความรู้สึกของเก็นจิ แต่หากพิจารณาความหมายจากในบทกวีเพียงอย่างเดียว จะพบว่าไม่มีความหมายที่เป็นไปในเชิงเศร้า มีแต่ความรู้สึกถึงความ เป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง

4. ความสัมพันธ์ระหว่างบทกวีวะกะ กับ เรื่องราวชีวิตของตัวละครมูระซะกิ โนะ อุเอะ

จากบทกวีทั้ง 23 บทข้างต้น ผู้วิจัยแบ่งเป็นช่วงตามเนื้อเรื่อง และช่วงชีวิตของตัวละครดังนี้

ช่วงที่ 1 ได้แก่บทกวีบทที่ 1-2 เป็นช่วงวัยเด็กก่อนที่มูระซะกิ โนะ อุเอะจะแต่งงาน และใช้ชีวิตในฐานะภรรยาของเก็นจิ บทกวีจะแสดงให้เห็นถึงความไร้เดียงสาของเด็กสาว

ช่วงที่ 2 ได้แก่บทกวีบทที่ 3-12 เป็นเรื่องราวความรักในช่วงแรก ก่อนที่เก็นจิจะกลับมารับตำแหน่งยิ่งใหญ่ และรุ่งเรืองสูงสุด เริ่มตั้งแต่หลังจากมูระซะกิ โนะ อุเอะแต่งงานกับเก็นจิ แต่ต้องอยู่ลำพังเพราะเก็นจิไปเก็บตัวที่วัดอุณรินอิน เนื่องจากเสียใจที่อดีตพระเมสสิพุทธีบุโตะทรงออกผนวช เรื่อยไปจนถึงตอนที่เก็นจิต้องไปอยู่ที่ซุมะ และหลังจากที่เขากลับมาสารภาพเรื่องอะกะมิ โนะ คิมิ ตลอดจนสารภาพเรื่องหญิงคนอื่น ๆ เนื้อหาในช่วงที่สองนั้นผู้วิจัยขอแบ่งย่อยออกเป็น 2 ส่วน

2.1 บทกวีบทที่ 3-8 เป็นช่วงที่เก็นจิกำลังออกเดินทางไปซุมะ และเป็นช่วงที่เขาใช้ชีวิตอยู่ที่นั่น เนื้อหาเกี่ยวกับความเศร้าโศกเสียใจ ที่ต้องพลัดพราก ความคิดถึงเป็นห่วง รักและเชื่อใจเก็นจิ

2.2 บทกวีบทที่ 9-12 หลังจากที่เก็นจิลับมายังเมืองหลวง และเล่าเรื่องอะกะมิ โนะ คิมิ และหญิงสาวคนอื่น ๆ ให้มูระซะกิ โนะ อุเอะฟัง เนื้อหาจะเป็นความตัดพ้อน้อยใจ และประชดประชัน รวมทั้งความแค้นเคืองใจ

ช่วงที่ 3 ได้แก่บทกวีบทที่ 13-15 เป็นบทกวีที่มีความหมายดี เป็นช่วงที่เก็นจิสร้างคุณาสันโรกุโจเสร็จ และท่านหญิงต่าง ๆ ย้ายไปอยู่ที่นั่น แสดงให้เห็นว่าเป็นช่วงที่มูระซะกิ โนะ อุเอะน่าจะมีความสุขมากที่สุด

ช่วงที่ 4 ได้แก่บทกวีบทที่ 16-18 เป็นช่วงที่เก็นจิแต่งงานใหม่กับอนนะซัน โนะ มิยะ บทกวีจะมีเนื้อหาเศร้าสร้อย น้อยใจ เสียใจ และทุกข์ใจที่เก็นจิมีหญิงใหม่ รวมไปถึงการตัดพ้อต่อว่าอดีตจักรพรรดิซุสะกุด้วย

ช่วงที่ 5 ได้แก่บทกวีบทที่ 19-23 เป็นบทกวีที่มีเนื้อหาปลงต่อชีวิต และเห็นถึงความอนิจจัง และสังขธรรมของชีวิต เป็นช่วงหลังจากที่มูระซะกิ โนะ อุเอะขออนุญาตเก็นจิให้ตนได้ออกบวช แต่เก็นจิไม่อนุญาต และมีบทกวีอาลาอยู่หลายบท

นอกจากผู้วิจัยแล้ว ก่อนหน้านี้ มุเนะยุกิ ฌุโซ ได้เคยแบ่งเป็นบทกวี ตั้งแต่ช่วงบทกวีช่วงที่ 2 เป็นต้นมา โดยใช้เกณฑ์ความรู้สึกที่มุระซะกิ โนะ อุเอะ มีต่อเก็นจิแบ่งเป็นช่วงๆ ได้ ดังนี้

A ได้แก่ บทกวีบทที่ 9-11 เป็นบทกวีที่แสดงความรู้สึกต่อการนอกใจของเก็นจิ กล่าวคือมีความรู้สึกหึงหวงต่ออะกะมิ โนะ คิมิ

B ได้แก่ บทกวีบทที่ 12 ,16 ,18 ,20 เป็นบทกวีที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกไม่มั่นคงในสถานะของตน มีความรู้สึกหึงหวงต่ออะซะวะโอะโนะในบทกวีบทที่ 12 และ ความรู้สึกหึงหวงต่ออนนะซัน โนะ มิยะในบทกวีบทที่ 16 ,18 และ 20

C ได้แก่ บทกวีบทที่ 23 เป็นบทกวีที่ส่งให้เก็นจิ และพระมเหสีอะกะมิ ซึ่งเป็นบทกวีบทสุดท้ายของมุระซะกิ โนะ อุเอะ

จะเห็นได้ว่าแต่ละช่วงของบทกวีได้สะท้อนให้เห็นถึงชีวิต และความรู้สึกนึกคิดของตัวละครมุระซะกิ โนะ อุเอะได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยคิดว่าเป็นจุดเด่นที่น่าสนใจอีกจุดหนึ่งของบทกวีวะกะของตัวละครตัวนี้

จากบทกวีทั้ง 23 บทดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีบทกวีจำนวนกว่าครึ่งที่มุระซะกิ โนะ อุเอะส่งแลกเปลี่ยนกับเก็นจิ ตั้งแต่ในช่วงต้น กระทั่งบทสุดท้าย แม้ว่าในบทสุดท้ายจะไม่ได้ส่งให้เก็นจิเพียงคนเดียวก็ตาม เมื่อพิจารณาจากผู้ที่มีมุระซะกิ โนะ อุเอะส่งบทกวีได้ตอบด้วยแล้วจะพบว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี และอาจกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลากว่า 30 ปีในเรื่องที่มุระซะกิ โนะ อุเอะปรากฏตัวขึ้น ตั้งแต่วัยเด็ก (ช่วงอายุประมาณ 10 ขวบ) กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต (อายุประมาณ 43 ปี) นางได้รับความรักจากเก็นจิไม่เคยเปลี่ยนแปลง

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาเนื้อหาของบทกวี จะพบว่าบทกวีไม่มีเนื้อหาที่เป็นลักษณะของความทุกข์ใจที่ชายคนรักไม่มาพบ ไม่มีลักษณะการปฏิเสธความรักจากเก็นจิ และไม่มีการแสดงความรู้สึกขมขื่นใจในความรักที่มีอาจเปิดเผยให้ผู้ใดรู้ เหมือนบทกวีของตัวละครหญิงอื่นๆในเรื่อง จะมีเพียงการตัดพ้อน้อยใจในความแปรเปลี่ยนง่ายดายของเก็นจิเท่านั้น

อนึ่ง ฌุเทะชิฌุกุ (秋 貞淑 Shu Teshuku, 2005) ได้กล่าวเกี่ยวกับบทกวีของมุระซะกิ โนะ อุเอะไว้ว่า หากพิจารณาบทกวีวะกะของตัวละครมุระซะกิ โนะ อุเอะโดยไม่คำนึงถึงกลวิธีการประพันธ์ จะพบว่าการสอดแทรกความสำเร็จในชีวิตที่ตนได้รับ นอกจากนั้นตั้งแต่ตอนที่เก็นจิออกจากเมืองหลวงไปยังซุมะ นางก็เป็นผู้ดูแลคุณาสันนิใจ หลังจากนั้นก็ยังเลี้ยงดูอะกะมิ โนะ ฮิเมะกิมิเป็นอย่างดี ต่อมาภายหลังจากที่เก็นจิแต่งงานใหม่กับอนนะซัน โนะ มิยะ นางก็ได้ได้แสดงความเด็ดเดี่ยวให้เห็น และความเศร้าที่มักปรากฏให้เห็นในบทกวีวะกะของหญิงสาวทั่วไปก็ไม่มีอยู่ในบทกวีของนาง

ซึ่งคำกล่าวดังกล่าวได้สอดคล้องกับความคิดเห็นของมุนะยุกิ ฌูโซ (2002) ที่ว่า บทกวีระบอบบางบทของมูระซะกิ โนะ อุเอะ ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาททางสังคมของนางที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ บทกวีที่ส่งโต้ตอบกับอดีตจักรพรรดิซุสเกกุ แสดงให้เห็นถึงบทบาทจากเดิมที่เป็นเพียงเด็กหญิงในความดูแลของเก็นจิ กระทั่งได้เป็นนายหญิงแห่งคฤหาสน์โระกุโจ และแม้ว่าเก็นจิจะแต่งงานกับอนนะซัน โนะ มิยะ ซึ่งมีฐานะนรเศรษฐีชั้นสูง ทำให้อนนะซัน โนะ มิยะ มีฐานะเป็นภรรยาเอกที่ถูกต้อง แต่การที่อดีตจักรพรรดิซุสเกกุส่งบทกวีหา มูระซะกิ โนะ อุเอะ เพื่อขอร้องให้นางช่วยดูแลอนนะซัน โนะ มิยะ นั้น นับเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าอดีตจักรพรรดิซุสเกกุยอมรับนางในฐานะที่เป็นภรรยาของเก็นจิ และเป็นนายหญิงที่แท้จริงแห่งคฤหาสน์โระกุโจ

นอกจากบทกวีดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยคิดว่าบทกวีบทอื่นของมูระซะกิ โนะ อุเอะ ที่ส่งโต้ตอบกับตัวละครอื่นนอกเหนือจากเก็นจิ ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นบทบาททางสังคมของนางด้วย ยกตัวอย่างเช่น บทกวีเกี่ยวกับความงามแห่งฤดูใบไม้ร่วง และฤดูใบไม้ผลิที่ส่งโต้ตอบกับพระมเหสีอะกิโกะโนะมุ ซึ่งเดิมเป็นธิดาของโระกุโจ โนะ มิยะซุโตะโกะโระ ที่ฝากฝังให้เก็นจิช่วยดูแล จึงมีฐานะเป็นลูกเลี้ยงของมูระซะกิด้วย แม้ว่าอายุของพวกนางจะห่างกันเพียง 1 ปี ต่อมาเก็นจิให้ธิดาของโระกุโจ โนะ มิยะซุโตะโกะโระ ถวายตัวเป็นพระสนมของจักรพรรดิเรอิเสะอิ และได้รับตำแหน่งเป็นพระมเหสีอะกิโกะโนะมุ บทกวีที่ทั้ง 2 ส่งแลกเปลี่ยนกันนี้ แสดงให้เห็นว่าพระมเหสีอะกิโกะโนะมุยังให้ความสำคัญกับมูระซะกิ โนะ อุเอะในฐานะแม่เลี้ยง และนายหญิงแห่งคฤหาสน์โระกุโจ จึงเป็นหนึ่งในสิ่งที่ช่วยสนับสนุนบทบาททางสังคมของมูระซะกิ โนะ อุเอะ

เช่นเดียวกันกับบทกวีที่ส่งแลกเปลี่ยนกับ อะกะมิ โนะ คิมิ , สะนะชิรุชะโตะ และพระมเหสีอะกะมิ ทำให้เห็นว่า อะกะมิ โนะ คิมิ และ สะนะชิรุชะโตะ กับ มูระซะกิ โนะ อุเอะ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน แม้ว่าต่างก็มีฐานะเป็นภรรยาของเก็นจิ แต่ทั้งอะกะมิ โนะ คิมิ และ สะนะชิรุชะโตะ ต่างเคารพ และให้เกียรติมูระซะกิโนะอุเอะ ในฐานะที่นางเป็นภรรยาเอกของเก็นจิ แม้ว่าในขณะนั้นเก็นจิจะแต่งงานใหม่กับอนนะซัน โนะ มิยะแล้วก็ตาม สำหรับในกรณีของพระมเหสีอะกะมิ ซึ่งเดิมคือ อะกะมิ โนะ ฮิเมะงิมิ ลูกแท้ๆของอะกะมิ โนะ คิมิ แต่มูระซะกิ โนะ อุเอะก็เลี้ยงดูนางด้วยความรักไม่ต่างจากแม่แท้ๆมาตั้งแต่เด็ก ในภายหลังจากที่อะกะมิ โนะ ฮิเมะงิมิ ถวายตัวกับจักรพรรดิคินโจ และได้เลื่อนตำแหน่งเป็นพระมเหสีอะกะมิแล้ว ก็ยังมาเยี่ยมเยียนมูระซะกิ โนะ อุเอะที่ป่วยหนัก บทกวีที่ส่งแลกเปลี่ยนกันนี้นอกจากจะเป็นสิ่งยืนยันถึงสายสัมพันธ์แม่-ลูก ของทั้งสองแล้ว ยังสามารถแสดงบทบาททางสังคมของมูระซะกิ โนะ อุเอะได้ด้วย

เมื่อพิจารณาจากบทกวี แม้ว่าเก็นจิจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในชีวิตของมูระซะกิ โนะ อุเอะ แต่ท้ายที่สุดแล้ว บทกวีแสดงให้เห็นว่านางไม่ได้ปักใจอยู่กับเก็นจิเพียงคนเดียว แต่ยังให้ความสำคัญกับพระมเหสีอะกะมิ ซึ่งมีฐานะเป็นลูกเลี้ยงด้วย ผู้วิจัยตีความว่าเป็น

เพราะ มุระซะกิ โนะ อุเอะอยากมีลูกกับเก็นจิ แต่ทว่านางไม่มี การให้ความสำคัญกับพระมเหสีอะกะมิ จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตนั้นน่าจะเป็นการแสดงถึงความปรารถนาที่ไม่เป็นจริงที่ซ่อนอยู่ส่วนลึกในจิตใจของนาง

5. บทสรุป

ดังที่ได้แสดงไว้ข้างต้น เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาบทกวีของตัวละครมุระซะกิ โนะ อุเอะแล้ว ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาของบทกวีที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง สะท้อนเรื่องราวชีวิตตลอดจนอารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครดังกล่าว ตั้งแต่ช่วงที่มุระซะกิ โนะ อุเอะ เพิ่งปรากฏตัวในเนื้อเรื่อง จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ซึ่งนับเป็นลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งของบทกวีของตัวละครตัวนี้ นอกจากนั้นบทกวียังชี้ให้เห็นถึงบทบาททางสังคมของมุระซะกิ โนะ อุเอะได้อีกด้วย ด้วยเหตุนี้ การตีความและวิเคราะห์บทกวีทำให้สามารถเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครได้ดีขึ้นกว่าการตีความจากบทร้อยแก้วเพียงอย่างเดียว

บรรณานุกรม

- 阿部秋生(1979)『日本古典文学全集 源氏物語一』小学館
- 阿部秋生(1979)『日本古典文学全集 源氏物語二』小学館
- 阿部秋生(1979)『日本古典文学全集 源氏物語三』小学館
- 阿部秋生(1979)『日本古典文学全集 源氏物語四』小学館
- 大森純子(1997)「物語研究の課題 Q&A 27」『国文学 物語の謎問題への架橋』
2月号第42巻2号
- 川村裕子(2005)『古典のなかの女性たち 王朝生活の基礎知識』角川選書
- 鈴木宏子(2009)「紫の上和歌—育まれ、そして開かれていく歌—」『源氏物語
の和歌と人物』翰林書房
- 秋貞淑(2005)「紫上の歌々—人生の縮図として」『人物で詠む『源氏物語』第
6巻—紫の上』勉誠出版
- 宗之修三(2002)『源氏物語歌織物』世界思想社

ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่อง อุกิโกโมะ

Female characters in *Ukigumo*

เดือนเต็ม กฤษดาภานนท์¹

บทคัดย่อ

วรรณกรรมเรื่อง *อุกิโกโมะ* ของฟูตะบะเทะอิ มิเมะอิ เป็นนวนิยายขนาดยาว ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่นในช่วง ค.ศ.1886 อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสมัยการปฏิรูปเมจิ เนื้อเรื่องดำเนินไปโดยมีตัวละครสำคัญสี่ตัว ที่มีบุคลิกสะท้อนให้เห็นถึงภาพของผู้คนในยุคหนึ่งที่แตกต่างกัน โดยมีสองตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญในเรื่อง ได้แก่ ตัวละคร “โอะเซะอิ” ญาติที่ตัวละครเอกชายหลงรัก และ “โอะมะซะ” ผู้เป็นมารดาของโอะเซะอิ

บทความชิ้นนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพและอัตลักษณ์ของตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญในเรื่อง โดยวิเคราะห์ว่าผู้เขียนได้สร้างให้ตัวละครหญิงทั้งสองเป็นภาพแทนของผู้หญิงในยุคเมจิอย่างไร และศึกษาว่าการสร้างตัวละครหญิงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในระบบปิตาธิปไตยอย่างไร จากการศึกษาพบว่าฟูตะบะเทะอิ มิเมะอิ ได้สร้างให้ตัวละครหญิงทั้งสองเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่มีภาพพจน์ในแง่ลบ และถูกกำหนดอัตลักษณ์โดยเพศชาย อันสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของการกดขี่เพศหญิงในยุคเมจิ

1. บทนำ

วรรณกรรมเรื่อง *อุกิโกโมะ* ของฟูตะบะเทะอิ มิเมะอิ เป็นนวนิยายขนาดยาวที่ได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “วรรณกรรมสมัยใหม่เรื่องแรกของญี่ปุ่น” ผลงานแนวสังคมนิยมชิ้นนี้ได้รับการตีพิมพ์ในช่วง ค.ศ.1887–1889 โดยวรรณกรรมเรื่อง *อุกิโกโมะ* มีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่นในช่วง ค.ศ.1886 อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสมัยการปฏิรูปเมจิใน ค.ศ.1868 เนื้อเรื่องดำเนินไปโดยมีตัวละครสำคัญสี่ตัว ได้แก่ “บุนโซ” (文三) โนะโบะรุ (昇) โอะเซะอิ (お勢) และ โอะมะซะ (お政) โดยตัวละครแต่ละตัวจะมีบุคลิกที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพของผู้คนในยุคหนึ่งที่แตกต่างกัน สองตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญในเรื่อง ได้แก่ ตัวละคร “โอะเซะอิ” คนรักของตัวละคร

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดือนเต็ม กฤษดาภานนท์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกชาย และ “โอะมะซะ” ผู้เป็นมารดาของโอะเซะอิ ในบทความวิจัยนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ว่า ตัวละครหญิงทั้งสองถูกสร้างให้มีภาพพจน์และเป็นตัวแทนของผู้หญิงในยุคเมจิอย่างไร และการสร้างตัวละครหญิงเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในยุคเมจิอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความชิ้นนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาว่าผู้เขียนได้สร้างให้ตัวละครหญิงทั้งสองเป็นภาพแทนของผู้หญิงในยุคเมจิอย่างไร
2. ศึกษาอัตลักษณ์ของตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญในเรื่อง
3. ศึกษาว่าการสร้างตัวละครหญิงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในระบอบปีตาธิปไตย อย่างไร

3. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาและวิเคราะห์ตัวละครสำคัญที่ปรากฏในเรื่อง *อุกิโยะ* โดยเฉพาะตัวละครหญิงโอะเซะอิและโอะมะซะ พร้อมศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาการสร้างอัตลักษณ์เพศหญิงและความคาดหวังของสังคมที่มีต่อผู้หญิงจากหนังสือประวัติศาสตร์สตรีญี่ปุ่น และศึกษาแนวคิดสตรีนิยมเพื่อวิเคราะห์การสร้างตัวละครหญิงในเรื่อง

4. สมมุติฐานของการวิจัย

ฟูตะบะเทะอิ นิเมะอิ ได้สร้างให้ตัวละครเอกหญิงทั้งสองเป็นตัวแทนของมนุษย์ที่มีข้อด้อยต่างๆ เช่น โอลิเล ตามกระแส ยึดติดกับค่านิยม สนใจแต่สิ่งไร้สาระและความสวยงามของร่างกาย ให้ความสำคัญกับอำนาจเงินตรามากกว่าคุณธรรม และต้องพึ่งพาเพศชาย เธอเหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่ถูกกำหนดอัตลักษณ์โดยผู้ชาย และจากการสร้างตัวละครหญิงในลักษณะเช่นนี้ ทำให้สามารถอนุมานได้ว่า วรรณกรรมเรื่อง *อุกิโยะ* เป็นผลงานที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดตามระบอบปีตาธิปไตยที่ไม่ให้ความสำคัญและกดขี่เพศหญิงในยุคเมจิ

5. ระบบถอดอักษรและต้นฉบับวรรณกรรมที่ใช้

ในการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยนั้น ผู้วิจัยใช้ระบบที่เป็นผลงานวิจัยของคณาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แก่อาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติดา สัตยพงศ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดาพร ลักษณะนิยานวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดุษฎีพร ชำนิโรค

ศานต์ สำหรับคำบางคำที่นิยมใช้แพร่หลายแล้วยังคงใช้ตามความนิยมเดิม เช่น เกียวโต ซามูไร เมจิ เป็นต้น

6. บทวิเคราะห์ผลการวิจัย

6.1 พุทธะปะทะอะชิ ฌิเมะชิ กับการรังสรรค์ อุกิโกะโมะ

พุทธะปะทะอะชิ ฌิเมะชิ (เมษายน 1864-พฤษภาคม 1909) เป็นนักเขียนและนักแปลคนสำคัญในสมัยเมจิของญี่ปุ่น ผลงานของเขาแสดงให้เห็นถึงแนวคิดแบบสังคมนิยมที่ถ่ายทอดความจริงที่อยู่ตรงหน้าอย่างตรงไปตรงมา งานเขียนของเขาที่โด่งดังและได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมสมัยใหม่เรื่องแรกของญี่ปุ่น ได้แก่นวนิยายเรื่อง *อุกิโกะโมะ* ที่มีความหมายว่า “เมฆลอย” ซึ่งรังสรรค์ขึ้นในค.ศ.1886 นวนิยายชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นภาพสังคมญี่ปุ่นในยุคหนึ่งที่เริ่มได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตก

ในวัยหนุ่มพุทธะปะทะอะชิ ฌิเมะชิ เข้ารับการศึกษาด้านวรรณคดีรัสเซียที่โรงเรียนภาษาต่างประเทศแห่งโตเกียว (東京外国語学校) ด้วยความสามารถด้านภาษารัสเซียของเขา ทำให้ ทัซึโบะอุชิ โฌโย ผู้เขียนทฤษฎีทางวรรณกรรม *โฌเซทซุ มินสุอิ* 『小説神髓』 หรือ *สาระสำคัญของนวนิยาย* ซึ่งเป็นทฤษฎีสำคัญที่บุกเบิกวงการวรรณกรรมสมัยใหม่ของญี่ปุ่น รู้สึกสนใจและชี้แนะแนวทางในการเขียนให้กับเขา ต่อมาพุทธะปะทะอะชิจึงเขียนงานต่อ ยอดผลงานทฤษฎีวรรณกรรมเรื่อง *โฌเซทซุ มินสุอิ* ของทัซึโบะอุชิผู้เป็นอาจารย์ โดยรังสรรค์ผลงานทฤษฎีวรรณกรรมที่มีชื่อว่า *โฌเซทซุ โซรอน* 『小説総論』 หรือ *หลักสังเขปแห่งวรรณกรรม* ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1886

สำหรับนวนิยายเรื่อง *อุกิโกะโมะ* นั้น เนื้อหาที่พุทธะปะทะอะชินำมาเป็นหัวข้อในการเขียนตอบสนองความต้องการของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี กล่าวคือพุทธะปะทะอะชิเกิดในยุคเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของญี่ปุ่นอันได้แก่การปฏิรูปเมจิใน ค.ศ.1868 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศญี่ปุ่นเปิดประเทศรับอารยธรรมตะวันตกและอิทธิพลของชาติตะวันตกได้เริ่มหลั่งไหลเข้ามายังประเทศญี่ปุ่น พุทธะปะทะอะชิได้นำเนื้อหาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศญี่ปุ่นนี้มาเป็นวัตถุดิบสำคัญในการเขียน ทำให้นวนิยายของเขาสามารถสื่ออารมณ์ของผู้คนและสะท้อนความเป็นไปในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงนั้นได้เป็นอย่างดี แม้ผลงานเรื่อง *อุกิโกะโมะ* จะประสบความสำเร็จและได้รับการตอบรับจากผู้อ่านเป็นอย่างดี แต่พุทธะปะทะอะชิกลับไม่มั่นใจในความสามารถทางการเขียนของตน ประกอบกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้พุทธะปะทะอะชิหันเหไปรับราชการและผลิตผลงานทางวรรณกรรมน้อยกว่าที่ควรเป็น เขาเสียชีวิตลงเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม ค.ศ.1909

อุกิโกะโมะ เป็นนวนิยายชิ้นสำคัญของสมัยเมจิที่ได้รับการวิพากษ์กันหลายแง่มุม เช่น ประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่นสู่ความเป็นสมัยใหม่ ประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิง เป็นต้น สำหรับในประเด็นเรื่องการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวละครเอกหญิงที่ปรากฏในเรื่อง เช่น ทะกะกะตะ มิสุโอะ เสนอว่า สำหรับบุโนโซแล้ว เสน่ห์ที่ทำให้บุโนโซหลงรักโอะเซะอินั้นคือความบริสุทธิ์ของเธอ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าบุโนโซหลงรักหญิงในอุดมคติผู้งดงามบริสุทธิ์ที่ตนสร้างขึ้น ซึ่งเหนือกว่าโอะเซะอิในโลกแห่งความจริง² คิมูระ ยูมิโกะ กล่าวว่า บุโนโซได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนกับโอะเซะอิในแบบชายเป็นผู้นำ ในความสัมพันธ์ และมีได้ตระหนักว่าตนต้องพยายามยอมรับและเข้าใจนิสัยของโอะเซะอิ ตามรูปแบบความสัมพันธ์แบบสมัยใหม่ที่ชายหญิงต้องรู้จักและเข้าใจอุปนิสัยของกันและกัน³ ฮัทโตะริ ยะซึกิ เสนอว่า โครงสร้างนวนิยายเรื่อง *อุกิโกะโมะ* คือการที่ตัวละครเอกบุโนโซสร้างโลกทัศน์ในฝันของตนที่มีต่อความเป็นสมัยใหม่และคาดหวังให้โอะเซะอิได้เข้าถึงโลกแห่งความฝันนั้น⁴ จะเห็นได้ว่างานวิจัยหลายชิ้นได้เสนอแนวคิดเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกชายบุโนโซกับตัวละครเอกหญิงโอะเซะอิในแง่ที่ว่า ตัวละครเอกชายพิจารณาตนเองว่าอยู่เหนือตัวละครเอกหญิงอันแสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์ที่แคบของบุโนโซในเรื่องเกี่ยวกับความรัก ทั้งยังผนวกประเด็นเรื่องความคาดหวังที่มีต่อความเป็นสมัยใหม่ของตัวละครเอกชายเข้ากับความคาดหวังของบุโนโซที่มีต่อความรักของโอะเซะอิ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากของตัวละครเอกผู้เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่ต้องเผชิญกับการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ อย่างไรก็ตามงานวิจัยต่าง ๆ ได้มีการหยิบยกประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมกันทางสถานภาพ ปัญหาเรื่องการสร้างตัวละครหญิงให้เป็นมนุษย์ที่มีข้อด้อย และปัญหาเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ของตัวละครหญิงที่ปรากฏในเรื่อง อันสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในทางสังคมของหญิงชายในสมัยเมจิ ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในแง่ของการศึกษาแนวสตรีนิยม เนื่องจากนวนิยายเรื่อง *อุกิโกะโมะ* นี้ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นนวนิยายสมัยใหม่เล่มแรกของญี่ปุ่น

² 高田瑞穂、「日本近代文学の宿命・序説—『浮雲』考—」、『成城国文学論集 9 号』、1977 年 อ้างถึงใน 服部康喜、「『浮雲』の变革——その予兆と不安」、『Kwassui bulletin 22』、1979 年 p.63

³ 木村有美子、「『浮雲』管見—文三の恋着を中心に—」、『樟蔭国文学 30』、1993 年 p.59

⁴ 服部康喜、「『浮雲』の变革——その予兆と不安」、『Kwassui bulletin 22』、1979 年 p.64

6.2 ตัวละครสำคัญทั้งสี่ในนวนิยายเรื่อง อุกิโยโมะ

มาร์เลIGH เกรเยอร์ ไรอัน กล่าวว่า *อุกิโยโมะ* คือภาพสะท้อนของชีวิตในสมัยเมจิที่ค่านิยมแบบเก่าถูกแทนที่ด้วยจริยธรรมแบบใหม่⁵ นวนิยายเรื่อง *อุกิโยโมะ* นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่นในช่วง ค.ศ.1886 อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงการปฏิรูปเมจิ ค.ศ.1868 เนื้อเรื่องดำเนินไปโดยมีตัวละครหลักสี่ตัว โดยตัวละครแต่ละตัวจะมีบุคลิกที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพของผู้คนในยุคหนึ่งที่มีลักษณะแนวคิดและค่านิยมที่แตกต่างกัน ได้แก่

บุนโซ ตัวละครเอก เป็นตัวแทนของคนญี่ปุ่นยุคดั้งเดิมที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ ตัวละครเอก “บุนโซ” เป็นคนฉลาด ขยันทำงานและศึกษาเล่าเรียน ซื่อสัตย์ รักความถูกต้อง แต่ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้บุนโซไม่เป็นที่ชื่นชอบของเจ้านายนัก เนื่องจากเป็นคนพูดตรงไปตรงมาและกล้าแสดงความคิดเห็นคัดค้านเจ้านาย จนในที่สุดทำให้บุนโซไม่ประสบความสำเร็จในการทำงาน

โนะโอะรุ เพื่อนร่วมงานของบุนโซ เป็นคนหัวสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับเงินตรา นิยมการเข้าสังคม ขวัญโอกาส ช่างประจบประแจง แต่ด้วยนิสัยเหล่านี้ของโนะโอะรุนี้เองที่ทำให้เขาเป็นที่ชื่นชอบของเจ้านายและได้รับการสนับสนุนให้ก้าวหน้าในหน้าที่การงานในขณะที่บุนโซกลับถูกให้ออกจากงาน อีกทั้งยังได้ความรักจากโอะเซะอิ ที่ครั้งหนึ่งเคยรักใคร่ชอบพอกับบุนโซอีกด้วย

โอะเซะอิ เป็นลูกสาวของมะโกะเบะอิ (孫兵) ผู้เป็นอาของบุนโซกับอาสะไกที่ชื่อโอะมะซะ เป็นหญิงสาวที่ทันสมัย นิยมตามกระแสสังคม เป็นคนเปื่อง่าย ไม่มีจุดยืนเป็นของตนเอง โอะเซะอิเป็นตัวละครสำคัญที่แสดงให้เห็นภาพของคนในยุคเปลี่ยนแปลงที่ได้รับอิทธิพลจากโลกตะวันตกโดยขาดการคิดพิจารณาว่าสิ่งที่รับเข้ามานั้นเหมาะสมกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนหรือไม่

โอะมะซะ มารดาของโอะเซะอิหรืออาสะไกของบุนโซ เป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นถึงผู้หญิงที่ให้ความสำคัญกับอำนาจและเงินตรา “โอะมะซะ” เป็นตัวละครที่ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเธอพิจารณาว่าหากการศึกษาไม่สามารถสร้างฐานะให้คนผู้นั้นกลายเป็นคนร่ำรวยและเป็นที่นับหน้าถือตาในสังคมได้ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ไร้ความสำคัญ ด้วยเหตุนี้เธอจึงไม่ใคร่ชอบตัวละครเอก “บุนโซ” เท่าใดนักหลังจากที่เธอตระหนักว่าตัวละครเอกคงไม่มีโอกาสเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานดังที่เธอคิดในตอนแรก

⁵ Marleigh Grayer Ryan. *Japan's first Modern Novel: Ukigumo of Futabatei Shimei*. New York: Columbia University Press. 1971. p.166

อิชิบะชิ นิเนงะทซูกะกล่าวถึงฟูตะบะเทอิ ชิเมอิ ผู้แต่งนวนิยาย *อุกิโกโมะ* ว่าเป็นผู้ที่เข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของผลงานเรื่องนี้และให้ความสำคัญกับผู้คน (ซึ่งหมายถึงตัวละคร) ในเรื่อง ส่วนโครงเรื่องเป็นเพียงส่วนตกแต่งประกอบเท่านั้น⁶ กล่าวได้ว่านวนิยายเรื่อง *อุกิโกโมะ* เป็นผลงานที่ฟูตะบะเทอิ ชิเมอิให้ความสำคัญกับการรังสรรค์ลักษณะนิสัยของตัวละครแต่ละตัว และถ่ายทอดภาพของความเป็นมนุษย์ที่มีความซับซ้อน โดยเฉพาะตัวละครชายนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นตัวละครแบบกลม กล่าวคือ เป็นตัวละครที่ไม่ได้มีเพียงข้อดีหรือข้อเสียแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นตัวละครที่มีความซับซ้อนประกอบทั้งจุดดีและจุดด้อยสมเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้การศึกษาลักษณะของตัวละครในเรื่องจึงมีความสำคัญต่อการตีความแก่นเรื่อง และการเข้าใจในสารที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุที่ว่า *อุกิโกโมะ* เป็นผลงานที่รังสรรค์ขึ้นภายใต้แนวคิดสัจนิยมที่ให้ความสำคัญกับการสะท้อนความเป็นจริงที่อยู่เบื้องหน้าอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่มีบิดเบือน⁷ ดังนั้น *อุกิโกโมะ* ก็ย่อมเปรียบเสมือนภาพแทนของสังคมสมัยใหม่ดังที่งานวิจัยต่างๆ ได้กล่าวถึง และด้วยเหตุนี้ตัวละครหญิงในเรื่องจึงกลายเป็นภาพแทนของผู้หญิงในยุคเมจิอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

6.3 ภาพตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *อุกิโกโมะ*

จากการศึกษาลักษณะของตัวละครหญิงในเรื่องแล้วอาจสรุปได้ว่า ฟูตะบะเทอิ ชิเมอิ ได้เสนอภาพของผู้หญิงผ่านวรรณกรรมเรื่อง *อุกิโกโมะ* ในแบบต่างๆ ดังนี้คือ

6.3.1 ความเป็นผู้โสด ไม่มีจุดยืนเป็นของตนเอง

ตัวละครหญิงโอะเซะอิถูกสร้างให้เป็นภาพแทนของคนรุ่นใหม่ที่ไม่มีจุดยืนเป็นของตนเอง ล่องลอยตามกระแสแห่งค่านิยม และไม่เข้าใจหรือซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่ ดังจะเห็นได้จากบทบรรยายในฉากต่างๆ ดังนี้

いけ年を仕てもとかく人真似は輟められぬもの、況てや小供という中にもお勢は根生の輕躁者なれば尚更、忽その娘に薰陶れて、起居挙動から物の言いざままでそれに似せ、急に三味線を擲却して、唐机の上に孔雀の羽を押立る⁸。

(หน้า 14)

⁶ อ้างถึงใน Marleigh Grayer Ryan, *Japan's first Modern Novel: Ukigumo of Futabatei Shimei*. New York: Columbia University Press. 1971. p.111

⁷ 林和利・小林幸夫 編、『精選日本文学史』、桐原書店、2001 年 p.94

⁸ ตัวบทวรรณกรรมคัดลอกจาก 二葉亭四迷、『二葉亭四迷集—日本文学全集 1』、新潮社、1964 年

แม้จะเจริญวัยขึ้นเธอก็ไม่อาจเลิกเลียนแบบคนอื่นได้ ตั้งแต่เด็กมา นิสัยโดยธรรมชาติของเธอเป็นคนบุ่มบ่ามไม่รู้จักคิด เธอถูกเด็กหญิง(ข้างบ้าน)คนนั้นครอบงำทันที และเลียนแบบตั้งแต่ท่วงท่าการเคลื่อนไหวไปจนถึงการพูดจา อยู่ๆเธอก็จะเอาอะมิเท็นออกแล้วเอาปากกาขนนกเสียวางไว้บนโต๊ะแบบจินแทน

お勢の何時になく眼鏡を外して頸巾を取っているを怪んで文三が尋ねれば、「それでも貴君が、健康な者には却て害になると仰ったものヲ」トいう。文三は覚えずも茫然、「それは至極好い事だ」ト言ッてまた茫然。(หน้า 15-16)

อยู่มาวันหนึ่งโอะเซะอิถอดแว่นและปลดผ้าพันคอออก บุนโซเห็นดังนั้นก็สงสัยจึงถามโอะเซะอิตอบว่า “ก็คุณบอกว่าถ้าเป็นคนสุขภาพดีแล้วใส่ของพวกนี้กลับจะทำให้เป็นโทษนี่คะ” บุนโซยิ้มออกมาในทันที และกล่าวว่า “เป็นเรื่องที่เยี่ยมยอดจริงๆ” แล้วก็ยิ้มออกมาอีก

จากบทบรรยายในประโยคแรกจะเห็นได้ว่าโอะเซะอิมีลักษณะนิสัยที่ชอบเลียนแบบผู้อื่นและเบื่อหน่ายสิ่งต่างๆอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ประโยคที่สองสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะนิสัยโอะเซะอิยอมเปลี่ยนแปลงตนเองหรือทำตามความเห็นของผู้อื่นอย่างง่ายดาย จากการที่โอะเซะอิพยายามจะแต่งกายเลียนแบบตะวันตก โดยสวมผ้าพันคอกับแว่นตา แต่เมื่อบุนโซตักเตือน โอะเซะอิก็เปลี่ยนแปลงตนเองและทำตามบุนโซอย่างรวดเร็ว

ในทางตรงกันข้ามตัวละครเอกชายถูกสร้างให้มีลักษณะนิสัยที่อยู่ในขั้วตรงกันข้ามกับโอะเซะอิ กล่าวคือตัวละครเอกบุนโซซึ่งมีบ้านเกิดอยู่ที่มิสึโอะกะ ย้ายมาอยู่ในโตเกียวเมื่ออายุได้สิบห้า หลังจากที่พักของเขาซึ่งเป็นทายาทในตระกูลซามูไรเสียชีวิตลง อามะโงะเบะอิจึงรับอุปการะบุนโซให้เข้ามาอยู่ในโตเกียวและส่งเสียให้ศึกษาเล่าเรียน แต่ด้วยความขยันหมั่นเพียรของบุนโซทำให้เขาได้รับทุนการศึกษาและได้เข้าทำงานในราชการ บุนโซถูกสร้างให้เป็นตัวละครเอกชายที่มีความวิริยะอุตสาหะ และเห็นความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียน อันเป็นคุณธรรมและค่านิยมแบบเก่าที่สืบทอดกันมา ตรงกันข้ามกับโอะเซะอิที่เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนเพียงด้วยเหตุผลที่ว่าต้องการทำตามอย่างเพื่อนผู้หญิงที่อยู่บ้านใกล้กัน ผู้เขียนบรรยายว่าหลังจากโอะเซะอิเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนนั้น เธอก็ได้รับอิทธิพลจากครูใหญ่ผู้หญิง “ที่มักโอ้อวดความรู้ที่ตนอ่านมาจากหนังสือพิมพ์” (หน้า 14) และเริ่มเปลี่ยนแปลงการแต่งกายตามแบบอย่างครูใหญ่ซึ่งฟุคุซะเทะอิบรรยายว่า การเปลี่ยนแปลงตนเองของโอะเซะอินั้น “ช่างดูน่าขัน” (หน้า 14)

ในตอนแรกที่บุนโซได้รับมอบหมายหน้าที่ให้เป็นผู้สอนภาษาอังกฤษให้กับโอะเซะอิ บุนโซได้เริ่มต้นสอนบทเรียนต่างๆให้กับโอะเซะอิทีละเล็กละน้อยจนกระทั่งพัฒนาไปจนถึงการถกกันในประเด็นเรื่องต่างๆ เช่น สถานภาพของผู้หญิงญี่ปุ่น การแต่งกายแบบตะวันตก ซึ่งโอะเซะอิก็กล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์และตอบคำถามอย่างเป็นอิสระ อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปโอะเซะอิกลับเริ่มนั่งเงียบเมื่อต้องถกประเด็นปัญหาต่างๆและเริ่มทำตัวอ่อนโยนอ่อนหวานแบบผู้หญิงมากขึ้น เธอเปลี่ยนแปลงตนเองโดยเล็กแต่งกายตามแบบตะวันตกตามที่ได้รับอิทธิพลจากครูใหญ่และเชื่อกันที่ในคำเตือนของบุนโซที่ว่า การใส่แว่นและสวมผ้าพันคอจะทำลายสุขภาพ

ลักษณะพฤติกรรมของโอะเซะอิที่เปลี่ยนแปลงไปนี้แสดงให้เห็นถึงความโลเล ไม่มีจุดยืนของเธอ ที่ต่างจากตัวละครชายในเรื่อง อีกทั้งการยอมทำตามคำแนะนำจากบุนโซโดยไม่มีข้อโต้แย้ง สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างตัวละครเอกหญิงที่ยอมตกอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดแบบปิตาธิปไตยที่ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายยอมเชื่อฟังคำสั่งของฝ่ายชายโดยไม่มีข้อโต้แย้ง แม้โอะเซะอิจะได้รับการศึกษาและเริ่มรู้แนวคิดเรื่องสิทธิสตรีก็ตาม แต่ผู้เขียนกลับสร้างให้โอะเซะอิเลิกสนใจและหันมาให้ความสำคัญกับการสร้างเสน่ห์เพื่อดึงดูดบุนโซแทน จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของความเป็นมนุษย์ในฐานะผู้หญิงยุคใหม่ที่ได้รับการศึกษาของโอะเซะอิ ถูกสกัดกั้นด้วยค่านิยมแบบเก่าเรื่องความนุ่มนวลอ่อนหวานของผู้หญิง และจะสังเกตได้ว่าในความเป็นจริงแล้วแม้โอะเซะอิ ดูเหมือนจะถูกสร้างให้มีสถานภาพที่สูงกว่าบุนโซเนื่องจากเธอเป็นบุตรสาวของมะโกะเบะอิ อาผู้อุปการะบุนโซให้เข้ามาศึกษาต่อในโตเกียว และบุนโซเองก็อาศัยบ้านของครอบครัวโอะมะซะอยู่ แต่ทุพะยะทะกลับสร้างรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโอะเซะอิและบุนโซให้เป็นแบบผู้ชายเหนือผู้หญิงดังที่คิมูระ ยุมิโกะ⁹กล่าวไว้ การที่โอะเซะอิยอมเปลี่ยนแปลงและทำตามบุนโซอย่างง่ายดายไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงความด้อยกว่าของโอะเซะอิในเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์ชายหญิงในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ยังสื่อให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องลักษณะความเป็นมนุษย์ที่มีความโลเล ไม่มีจุดยืน อันเป็นลักษณะด้อยของผู้หญิงที่ผู้เขียนได้นำเสนอในวรรณกรรมอย่างปฏิเสธไม่ได้

⁹ 木村有美子、「『浮雲』管見一文三の恋着を中心に」、『樟蔭国文学』30、1993年 p.59

6.3.2 ความเป็นผู้ที่สนใจแต่เรื่องไร้สาระและความสวยงามของร่างกาย

นอกจากที่ตัวละครหญิงโอะเซะอิจะถูกสร้างให้เป็นตัวละครที่มีความโลเล ไม่มีจุดยืน แล้ว ทั้งโอะเซะอิและโอะมะซะต่างก็ถูกนำเสนอให้เป็นภาพแทนของผู้หญิงซึ่งสนใจแต่เรื่องไร้สาระและความสวยงามของร่างกาย ในหลายต่อหลายฉากทั้งโอะเซะอิและโอะมะซะจะมีบทสนทนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการแต่งกาย การแต่งหน้า และวิพากษ์วิจารณ์หรือสำรวจความสวยงามของตนเองเปรียบเทียบกับผู้หญิงคนอื่นๆในเรื่อง ตัวอย่างของฉากที่แสดงให้เห็นลักษณะพฤติกรรมของโอะเซะอิและโอะมะซะในข้อนี้ มีดังต่อไปนี้

お政は菊細工には甚だ冷淡なもので、唯「綺麗なことネー」ト云ってツラリと見直すのみ。さして眼を注める様子もないが、その代りお勢と同年配頃の娘に逢えば、叮嚀にその顔貌風姿を研窮する。まず最初に容貌を視て、次に衣服を視て、帯を視て爪端を視て、行過ぎてからズーと後姿を一瞥して、また帯を視て髪を視て、その跡でチョイとお勢を横目で視て、そして澄ましてしまふ。妙な癖も有れば有るもので。

(หน้า 55-56)

โอะมะซะดูเฉยเมยกับงานฝีมือที่แสดงอยู่ เธอได้แต่เพียงพูดว่า “สวยนะ” และเหลือบมองเท่านั้น ไม่ได้มีอาการสังเกตมองแต่อย่างใด แต่เมื่อพบหญิงสาวอายุรุ่นราวคราวเดียวกับโอะเซะอิแล้วเธอก็กลับสำรวจหญิงสาวนั้นทั่วสรรพางค์กาย ในตอนแรกเธอจะมองใบหน้า จากนั้นก็จะมองเสื้อผ้า มองโอบิ สำรวจทั่วจนจรดปลายเท้า หลังจากหญิงสาวคนนั้นเดินผ่านไปโอะมะซะก็จะหันกลับไปมองโอบิอีกครั้ง และสำรวจผม จากนั้นก็เหลือบตามองโอะเซะอิเพียงแวบเดียว และทำท่าเคร่งขรึมจะว่าไปก็เป็นนิสัยที่แปลกทีเดียว

編物の稽古は、英語よりも、面白いとみえて、隔晩の稽古を楽しみにして通う。お勢は、全体、本化粧が嫌いで、これまで、外出するにも、薄化粧ばかりしていたが、編物の稽古を初めてからは、「皆が大層作って来るから、私一人なにしない……」と咎める者も無いに、我から分疏をいといい、こっそりと、人品を落すほどに粧って、衣服も成たけ美しいのを撰んで着て行く。

(หน้า 131)

วิชาการถักนั้นสนุกกว่าภาษาอังกฤษ เธอเฝ้ารอที่จะเข้าชั้นเรียนในทุกคำ เดิมทีโอะเซะอิไม่ชอบการแต่งหน้าหนาๆ และก่อนหน้านี้นี้ก็จะแต่งหน้าบางๆตลอดใน

ตอนออกจากบ้าน แต่หลังจากเริ่มต้นเรียนวิชาการถักแล้ว เธอรู้สึกที่ต้องพูดแก้ตัวกับคนอื่น ทั้งที่ยังไม่มีใครตำหนิเธอเลยว่า “ทุกคนเขาแต่งกันเต็มที ถ้าฉันไม่ทำอยู่คนเดียวล่ะก็...” และแต่งหน้าหาขนาดที่ดูสีหน้าท่าทางไม่ออก และเลือกสวมใส่แต่เสื้อผ้าที่งดงามขึ้นใหม่ไปเข้าชั้นเรียน

จากการที่โอะมะซะสนใจพิจารณาความงามของใบหน้าและการแต่งกายของผู้หญิงอื่นๆ ที่อยู่ในวัยเดียวกันกับบุตรสาวในตัวอย่างแรก และการที่โอะซะอิบรรจงแต่งหน้าและแต่งกายมากยิ่งขึ้นในตอนที่เราหันไปเรียนการถักแทนการเรียนภาษาอังกฤษนั้น สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของผู้หญิงที่ต่างก็ให้ความสนใจกับเรื่องความสวยงามของร่างกายทั้งของตนเองและนิยมเปรียบเทียบความงามของตนนั้นกับความงามของผู้หญิงคนอื่น จะเห็นได้ชัดเจนว่าพุทนะปะทะอิได้สร้างตัวละครหญิงทั้งสองให้เป็นตัวแทนของผู้หญิงที่มีลักษณะนิสัยพื้นฐานที่เป็นข้อด้อยในเรื่องการสนใจแต่ความสวยงามและเรื่องไร้สาระ

แม้รี วิลสโตนคราฟต์ เสนอแนวคิดสตรีนิยมที่ว่า ผู้หญิงดูเหมือนเป็นคนไม่มีเหตุผล ไม่รู้จักใช้สมอง จุกจิก ไร้สาระและสนใจแต่เรื่องความสวยงามของร่างกาย แต่การที่ผู้หญิงเป็นเช่นนั้นมิใช่เพราะเป็นธรรมชาติของผู้หญิง แต่เป็นผลจากการอบรมเลี้ยงดู การฝึกฝนหรือการศึกษาที่ผู้หญิงได้รับในสมัยนั้น¹⁰

ในกรณีของโอะมะซะคงไม่อาจกล่าวได้ว่าเธอเป็นคนไม่มีเหตุผลหรือไม่รู้จักใช้สมอง เนื่องจากพุทนะปะทะอิได้บรรยายตั้งแต่เริ่มต้นเรื่องว่าโอะมะซะสามารถจัดการเก็บค่าเช่าบ้านและรู้จักวางแผนการต่างๆ ในการสร้างอนาคตให้กับบุตรสาว แต่จากตัวอย่างข้างบนคงปฏิเสธไม่ได้ว่า โอะมะซะยังถูกสร้างให้เป็นตัวแทนของผู้หญิงที่สนใจเรื่องความสวยงามของร่างกายและนิยมการเปรียบเทียบความงามของตนหรือบุตรสาวกับผู้อื่น ส่วนในกรณีของโอะซะอินั้น เธอถูกสร้างให้เป็นภาพแทนของหญิงสาวที่มีลักษณะนิสัยไม่มีเหตุผล สนใจแต่เรื่องไร้สาระและความสวยงามของร่างกายอย่างชัดเจน ในหัวข้อนี้หากพิจารณาถึงประเด็นที่วิลสโตนคราฟต์เสนอแล้วจะพบว่า โอะมะซะผู้เป็นแม่ที่อบรมเลี้ยงดูโอะซะอิมา อาจมีส่วนสำคัญกับพฤติกรรมดังกล่าว เนื่องจากโอะมะซะก็ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องความสวยงามของร่างกายดังที่เห็นในตัวอย่างข้างต้น ซึ่งอาจจะมีสาเหตุเนื่องมาจากการที่โอะมะซะเชื่อว่าความงดงามจะเป็นสิ่งที่ทำให้โอะซะอิผู้เป็นบุตรสาวหาคู่ครองที่ดีได้ ซึ่งตรงกับแนวคิดที่ว่าผู้หญิงมีพฤติกรรมเช่นนั้นเนื่องจากการอบรมเลี้ยงดู และอิทธิพลจากสังคมนั่นเอง

¹⁰ วารุณี ภูริสินสิทธิ์. สตรีนิยม ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ: คปพ. 2545. หน้า 34

6.3.3 ความเป็นผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ และให้ความสำคัญกับเงินตรามากกว่าความดีงาม

ตัวละครหญิงโอะมะซะผู้เป็นอาสะโงะของบุนโซ เป็นตัวละครสำคัญที่สะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่เป็นผู้เห็นแก่ประโยชน์และอำนาจเงินตรามากกว่าคุณงามความดี ตั้งแต่เริ่มต้นเรื่องฟูตะปะทะอิ ได้บรรยายถึงโอะมะซะ ไว้ดังนี้

留守を守る女房のお政は、お摩りからずるずるの後配、歴とした士族の娘と自分ではいうが……チト考え物。しかしとにかく如才のない、世辞のよい、地代から貸金の催促まで家事一切独（ひとり）で切って廻る程あって、万事に抜目のない婦人。疵瑕と言っては唯大酒飲みで、浮気で、しかも針を持つ事がキツイ嫌いというばかり。

(หน้า 11)

ภรรยาที่ชื่อโอะมะซะซึ่งเป็นคนดูแลบ้านยามที่มะโกะเบะอิไม่อยู่นั้น เธอเลื่อนจากหญิงรับใช้ขึ้นมาเป็นภรรยาที่สอง เธอบอกว่าตนเองนั้นเป็นบุตรสาวของครอบครัวชาмуไรที่มีเกียรติ...แต่ก็ยังเป็นเรื่องน่าคิด แต่เอาเป็นว่าเธอเป็นคนมีปฏิภาณดี รู้จักพูดจา ขนาดที่ว่าดูแลได้ทั้งงานบ้านจนกระทั่งการเรียกเก็บหนี้จากคนเช่าที่แต่เพียงคนเดียวได้ ถ้าจะมีข้อเสียอยู่บ้างก็เรื่องการดื่มเหล้า เจ้าชู้นอกใจ และไม่ชอบการเย็บปักถักร้อยเท่านั้น

จากบทบรรยายข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโอะมะซะ เป็นผู้หญิงที่มีความสามารถในการจัดการเก็บค่าเช่า ดูแลกิจการของสามีและเป็น “คุณนายที่รู้จักโอกาสในการหาผลประโยชน์” แต่จะสังเกตได้ว่า บทบรรยายเกี่ยวกับภูมิหลังของตัวละครหญิงโอะมะซะที่กล่าวถึงชาติกำเนิดและลักษณะนิสัยอันเป็นข้อด้อย เช่น การดื่มเหล้า การนอกใจ การไม่ชำนาญในเรื่องการเย็บปักถักร้อย นั้นเป็นไปในเชิงตำหนิเสียดสี ตัวละครโอะมะซะนี้เดิมที่ไม่ชอบบุนโซเลยแม้แต่น้อย เนื่องจากพิจารณาว่าบุนโซที่มะโกะเบะอิผู้เป็นสามีรับเข้ามาอยู่ในบ้านของตนเป็นเพียงคนอาศัยที่ไร้ประโยชน์เท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปบุนโซกลับประสบความสำเร็จในการเรียนและสามารถสอบเข้ารับราชการจนกลายเป็นคนหนุ่มที่มีอนาคตไกลได้ โอะมะซะก็เปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อบุนโซ และเริ่มคล้อยตามสามีที่ประสงค์ให้บุนโซแต่งงานกับโอะซะอิผู้เป็นบุตรสาวในอนาคต

อย่างไรก็ดีเมื่อบุณโสกลับต้องถูกปลดออกจากการงาน โอะมะซะก็เปลี่ยนท่าทีที่มีต่อบุณโสอีกครั้งและแสดงความไม่พอใจบุณโสให้เห็นอย่างชัดเจน เมื่อตระหนักว่าบุณโสคงจะต้องกลายเป็นคนหนุ่มไร้อนาคต โอะมะซะก็หันมาสนับสนุนให้ผู้เป็นบุตรสาวไปชอบพอกับฮอนดะ โนะโบะรุ เพื่อนผู้มีอนาคตไกลของบุณโส พฤติกรรมดังกล่าวของโอะมะซะสะท้อนให้เห็นว่า โอะมะซะเป็นผู้ที่เปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนผันแปรตามผลประโยชน์และอำนาจเงินตรา และ ผู้เขียนได้เสนอภาพความความขัดแย้งระหว่างบุณโสผู้เป็นตัวแทนของคนหนุ่มที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมแบบสมัยใหม่ กับโอะมะซะผู้เป็นตัวแทนของผู้หญิงที่พิจารณาว่าผลประโยชน์มีความสำคัญกว่าความถูกต้องดังมาดังนี้

「ヲヤ善かったかい、そうかい、運の善方は何方へ廻っても善んだネー。それというのが全躰あの方は如才がなくって発明で、ハキハキしてお出でなさるからだヨ。それに聞けば課長さんの所へも常不断御機嫌伺いにお出でなさるという事だから、必と

それで此度も善かったのに違いないヨ。だからお前さんも私の言事を聴いて、課長さんに取り入って置きやア今度もやっぱり善かったのかも知れないけれども、人の言事をお聴きでなかったもんだからそれでこんな事になっちまったんだ」

「それはそうかも知れませんが、しかし幾程免職になるのが恐いと言って、私にはそんな鄙劣な事は……」

(หน้า 34)

“เห็นไหมว่าเขา (โนะโบะรุ) ไปได้ด้วยดี ใช่ไหม คนโชคดีนั้นไม่ว่าไปที่ไหนก็ได้ดีทั้งนั้น จะว่าไปเขาช่างมีไหวพริบ รู้จักวางแผนและตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา เขาน่ะ มักคอยไปหาและเอาอกเอาใจหัวหน้าเสมอ คงเพราะอย่างนี้ละสิที่ทำให้เขาไปได้ราบรื่นในคราวนี้ นี่ถ้าเธอฟังฉัน และรู้จักเข้าหาหัวหน้าเสียบ้างก็คงจะได้ราบรื่นในคราวนี้ แต่นี้ก็เพราะไม่รู้จักรู้จักฟังคนอื่นเลยเรื่องถึงได้กลายเป็นแบบนี้ ”

“อาจจะจริงอย่างที่คุณอาพูดก็ได้ แต่ต่อให้ลืมหัดงานแค่ไหน ผมก็ไม่อาจทำเรื่องไร้เกียรติดอย่างนั้นได้หรอกครับ...”

ฉากนี้เป็นเหตุการณ์ในตอนทีโอะมะซะเพิ่งได้ทราบว่าบุณโสถูกปลดออกจากการงาน ในขณะที่โนะโบะรุกลับไม่ต้องเผชิญกับปัญหาใดๆในเรื่องนี้ โอะมะซะได้แสดงทัศนคติที่ว่า โนะโบะรุเป็นคนหนุ่มที่ฉลาด และสามารถประสบผลสำเร็จได้เนื่องจากเขารู้จักเอาอกเอาใจเจ้านาย ในขณะที่บุณโสนั้นโง่เขลาดี้อันไม่รู้จักรับตัวปรับประจบผู้บังคับบัญชา แต่สำหรับบุณ

ไฉนแล้วการกระทำดังที่โอะมะซะแนะนำนั้นเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ จากฉากนี้จะเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างสองแนวคิด นั้นคือค่านิยมแบบเก่าที่พิจารณาว่าความถูกต้องและศักดิ์ศรีเป็นสิ่งสำคัญ กับค่านิยมแบบใหม่ที่พิจารณาว่าการปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริงเพื่อรักษาผลประโยชน์เป็นสิ่งที่จะต้อง

เป็นที่น่าสังเกตว่า วาทกรรมเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการปะทะกันของความขัดแย้งระหว่างค่านิยมแบบเก่ากับค่านิยมแบบใหม่ มักจะมีรูปแบบที่สร้างให้ตัวละครที่สูงวัยกว่าเป็นตัวแทนของค่านิยมแบบเก่า และตัวละครที่อ่อนวัยกว่าเป็นตัวแทนของค่านิยมแบบใหม่ อย่างไรก็ตามในนวนิยายเรื่อง *อุกิโกะโมะ* นี้ ผู้แต่งกลับเสนอภาพโดยกำหนดให้ตัวละครที่มีค่านิยมแบบเก่าเป็นคนหนุ่มที่ถือกำเนิดในช่วงรอยต่อระหว่างสมัยเก่าและสมัยใหม่ (บุโนโสมิ อายุได้ห้าปีในช่วงเวลาที่เกิดการปฏิรูปเมจิใน ค.ศ. 1868 เนื่องจากพุทตะบะเทะอิบรรยายว่า บุโนโสมิย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงโตเกียวใน ค.ศ. 1878 ในตอนที่เขามีอายุได้สิบห้าปี (หน้า 13)) และสร้างให้ตัวละครหญิงโอะมะซะผู้เป็นอาสะไกซึ่งสูงวัยกว่าเป็นตัวแทนของค่านิยมแบบใหม่ที่ไม่เห็นความสำคัญของความดีงามแบบเก่า และเห็นแก่อำนาจผลประโยชน์ การเสนอภาพตัวละครในแบบที่ผู้เขียนสร้างตัวละครชายให้เป็นภาพแทนของคุณงามความดีแบบเก่า และสร้างตัวละครหญิงให้เป็นภาพแทนของค่านิยมแบบใหม่ที่มีความสำคัญกับวัตถุและไร้แก่นสาร แสดงให้เห็นถึงนัยสำคัญของการนำเสนอภาพแทนของตัวละครชายที่มีคุณงามความดีเหนือกว่าตัวละครหญิงอย่างปฏิเสธมิได้

6.3.4 ความเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาเพศชาย

ทั้งตัวละครหญิงโอะซะเอะอิและโอะมะซะต่างก็เป็นตัวละครที่ถูกสร้างให้เป็นภาพแทนของผู้หญิงในยุคเมจิที่เห็นความสำคัญของการแต่งงาน เนื่องจากตระหนักว่าตนต้องพึ่งพาเพศชายเพื่อให้มีชีวิตและอนาคตที่ดีได้ แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากกรอบแนวคิด “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” (良妻賢母) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่รัฐบาลสร้างขึ้นโดยคาดหวังว่าผู้หญิงจะทำหน้าที่สำคัญในการดูแลบ้านเรือน โดยปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีของสามีและเป็นแม่ที่ดีของลูก

เป็นที่ประจักษ์ดีว่าแนวคิดในระบอบปิตาธิปไตยมีส่วนสำคัญกับการสร้างชาติญี่ปุ่นในยุคเมจิ ในหนังสือ *ประวัติศาสตร์สตรีญี่ปุ่นเล่มที่ 4: ยุคสมัยใหม่* ได้อธิบายถึงประเด็นเรื่องสิทธิสตรีในยุคเมจิ โดยยกตัวอย่างกฎหมายและสิทธิพลเมืองต่างๆ เช่น กฎหมายล้มระบอบใน ค.ศ. 1971 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐได้สร้างกฎระเบียบสังคมแบบ “ยกย่องผู้ชายและกดขี่ผู้หญิง” (男尊女卑) และรัฐได้พยายามจัดระเบียบสังคมในระดับหน่วยครอบครัวโดยใช้แนวคิดตามระบอบปิตาธิปไตย¹¹ แม้รัฐบาลจะสร้างนโยบายต่างๆ ที่ดูคล้ายจะส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย เช่น นโยบายทางการศึกษาใน ค.ศ. 1872 ที่

¹¹ 女性史総合研究会 編、『日本女性史第4巻・近代』、東京大学出版会、1994年 pp.4-5

รัฐบาลสนับสนุนให้หญิงชายมีความเท่าเทียมกันในด้านโอกาสทางการศึกษา¹² แต่ความเท่าเทียมทางการศึกษานั้นกลับหมายถึง การศึกษาที่สอนให้ผู้หญิงเป็นภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาดมีใช้ การศึกษาที่นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตอย่างผู้ชาย¹³ วิวันพร กิจไกรลาศ ได้กล่าวถึง สถานภาพของผู้หญิงสมัยเมจิในด้านการศึกษาว่า แม้ผู้หญิงจะมีโอกาสได้ไปโรงเรียน แต่ การศึกษาของผู้หญิงกลับเน้นแต่เรื่องงานฝีมือและมุ่งอบรมให้ผู้หญิงเป็นแม่และภรรยาที่ดี มิได้เรียนวิชาความรู้ที่สามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้¹⁴ ในการพิจารณาประเด็น เรื่องระบบการศึกษาสตรี ภายใต้กรอบแนวคิด “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้ถือสิทธิ์ ในการกำหนดแนวทางนี้ จำเป็นต้องพิจารณาข้อความที่ว่า ระบบการศึกษานี้ต้องให้ ความรู้ในการสร้างผู้หญิงให้มีความ “สามารถและจิตวิญญาณแห่งการเป็นภรรยาที่ดีของคน เป็นแม่ที่ดีของคน สามารถดูแลจัดการบ้านและเลี้ยงดูบุตรนอมบุตร” แต่ปัญหาของ การศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดเรื่อง “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” นี้ คือ ผู้หญิงถูกกำหนดให้ชีวิต ต้องกลายเป็นภรรยาและแม่ และชีวิตของคนที่ไม่ได้เป็นภรรยาและแม่ถือเป็นคนผิดแปลกใน สังคม¹⁵

จะเห็นได้ว่าตัวละครหญิงทั้งสองต่างก็ถูกหล่อหลอมความคิดให้ตกอยู่ภายใต้กรอบ แนวคิดเรื่อง “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” จากฉากที่โอะมะซะกล่าวถึงเรื่องความจำเป็นในการ แต่งงานกับบุตรสาวดังนี้

「子を持ってみなければ、分らない事たけれども、女の子というものは嫁ける
までが心配なものさ。。。」

(หน้า 117)

**“คนไม่มีลูกเองไม่เข้าใจหรอก ลูกสาวนะ เป็นสิ่งที่ต้องห่วงกันจนกว่าจะได้
แต่งงานเลยทีเดียว”**

¹² 女性史総合研究会 編、『日本女性史第4巻・近代』、東京大学出版会、1994年 p.9

¹³ 石月静恵・藪田貫 編、『女性史を学ぶ人のために』、世界思想社、1999年 p.84

¹⁴ วิวันพร กิจไกรลาศ. “ตัวละครหญิงในวรรณกรรมของอิงุชิ อิชิโยกับผู้หญิงในยุคเมจิ” ใน เอกสารหลังการประชุม วิชาการระดับชาติ เครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 2 (ภาษาศาสตร์). กรุงเทพฯ:สร้างสื่อ.2552 หน้า 76

¹⁵ 脇田晴子・林玲子・永原和子 編、『日本女性史』、吉川弘文館、1987年 p.207-209

お政は、いうまでもなく、死灰の再び燃えぬうちに、早く娘を昇に合せて多年の胸の塊を一時におろしてしまいたい、娘が、思うように、如才なくたちまわらるので、それで歯癢がって気を揉み散らす。

(หน้า 133)

โอะมะซะฮะอยากจะจับคู่บุตรสาวให้กับโนะโบะรุ เพื่อจะได้ยกภาระที่หนักอึ้ง ในใจมาหลายปีออก แต่บุตรสาวกลับต่อต้าน ไม่มีไหวพริบอย่างที่เราหวังไว้ จึงได้แต่ ทรมานด้วยความกังวล

ส่วนโอะซะฮะเอง แม้จะมีได้แสดงความคิดที่ชัดเจนเรื่องการแต่งงาน และมักกล่าวกับโอะมะซะฮะผู้เป็นแม่ว่าตนไม่สนใจคิดเรื่องนั้น ซ้ำยังมักพูดเรื่องประเด็นสิทธิสตรีเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นเด็กสาวสมัยใหม่ที่มีความรู้ แต่จากการศึกษาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดในเรื่อง จะพบว่า โอะซะฮะเองก็เป็นตัวละครที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของแนวคิดเรื่อง “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” เช่นกัน ในตอนแรกเริ่มโอะซะฮะก็มีพฤติกรรมคล้ายจะมีใจให้กับตัวละครเอกบุ๋นโส แต่เมื่อเหตุการณ์แปรเปลี่ยนไปและโนะโบะรุคนหนุ่มผู้มีอนาคตไกลเริ่มเข้าติดพัน โอะซะฮะก็หันไปสนใจโนะโบะรุแทนตามคำสนับสนุนของแม่ แม้ในตอนหลังโอะซะฮะจะเกิดอาการเบื่อหน่ายโนะโบะรุ และถึงเลว่าควรหันกลับไปพิจารณาบุ๋นโสใหม่อีกครั้งหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้แต่งมิได้นำเสนอมุมมองในแง่ที่ว่าตัวละครหญิงโอะซะฮะเกิดความรักต่อตัวละครชายตัวใดตัวหนึ่ง ทว่ากลับเป็นอิทธิพลจากตัวละครอื่นหรือเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ความสนใจของโอะซะฮะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ในตอนท้ายของส่วนที่สามบทที่สิบแปด โอะซะฮะเกิดความกังวลใจเกี่ยวกับเรื่องการแต่งงานเนื่องจากโอะซะมะฮะผู้เป็นเพื่อนของโอะมะซะฮะพร้อมบุตรสาวได้เดินทางมาเยี่ยมเพื่อแจ้งข่าวดีเรื่องการแต่งงาน ฟุตะบะเทะอิได้บรรยายสภาพจิตใจที่สับสนของโอะซะฮะในฉากนี้ว่า

何を思っているのか？ 母の端なく云った一言の答を求めて求め得んのか？ 夢のように、過ぎこした昔へ心を引戻して、これまで文三如き者に拘って、良縁をも求めず、徒に歳月を送ったを惜しい事に思っているのか？ 或は母の言葉の放った光りに我身を暗黒を破られ、始めて今が浮沈の潮界、一生の運の定まる時と心附いたのか？

(หน้า 129)

นี่ฉันกำลังคิดอะไรอยู่นะ หรือนี่ฉันกำลังหาคำตอบให้กับสิ่งที่คุณแม่พูดมา โดยคาดไม่ถึงอย่างนั้นหรือ หรือนี่ฉันกำลังคิดถึงอดีตที่ผ่านมาแล้วเหมือนความฝัน กลับมา และกำลังเสียใจกับวันเวลาที่ไปข้องเกี่ยวกับคนอย่างบุนโฮ โดยไม่มองหา คู่ครองที่เหมาะสมให้กับตัวเอง หรือความมิดดำในตัวฉันถูกทำลายด้วยแสงที่สะท้อน ด้วยคำพูดของคุณแม่ และถึงคราวที่ตระหนักเป็นครั้งแรกว่าในตอนนี้เป็นเวลาที่จะ กำหนดชะตาชีวิตทั้งชีวิตแห่งโลกเกลียวคลื่นที่ขึ้นลงนั้น

จากฉากนี้เราจะเห็นได้ว่าความกังวลและหตุใจที่เกิดขึ้นนั้น เนื่องจากโอะเซะอิได้ทราบ ข่าวเรื่องการแต่งงานของบุตรสาวโอะซะมะ และเริ่มวิตกกังวลกับอนาคต ความกังวลที่ตัวละครเอกหญิงมีนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งในใจของโอะเซะอิที่ใจหนึ่งก็รักชีวิตอิสระ ไม่ต้องเผชิญกับปัญหาหรือการตัดสินใจใดๆ กับอีกใจหนึ่งก็เชื่อว่าผู้หญิงจำเป็นต้องหาสามีที่ดีและแต่งงานมีครอบครัว ไม่แตกต่างจากแนวคิดเรื่องการแต่งงานของโอะมะซะผู้เป็นแม่ และแนวความคิดเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลจากกรอบความคิดเรื่อง “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” ที่กำหนดบทบาทของผู้หญิงให้เป็นเพียงภรรยาและแม่

6.4 อัตลักษณ์ของตัวละครหญิงในระบอบปิตาธิปไตย

หากพิจารณาลักษณะการสร้างตัวละคร และภาพของตัวละครหญิงที่ถูกนำเสนอ ในนวนิยายเรื่อง *อุกิโกะโมะ* ในแง่การศึกษาแนวสตรีนิยมแล้วจะพบว่าสามารถวิเคราะห์ ประเด็นเรื่องการสร้างและนำเสนอภาพตัวละครหญิงที่สำคัญในเรื่องได้สองแง่ ประเด็นแรก คือ หากพิจารณาในแง่ที่ว่าตัวละครหญิงในเรื่องเป็นเสมือนภาพแทนของผู้หญิงในยุคเมจิ เนื่องจากผู้เขียนนำหลักแนวคิดแบบสังคมนิยมที่ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดภาพและ เรื่องราวอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่บิดเบือน ก็จะทำให้พบว่าทั้งตัวละครโอะเซะอิและโอะมะซะ ต่างถูกสร้างให้เป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลความเชื่อในระบอบปิตาธิปไตย ซึ่งรัฐหรือสถาบันเป็นผู้กำหนดขึ้นดังที่ เคต มิลเลต เสนอว่า แนวคิดตามระบอบปิตาธิปไตย ก่อให้เกิดความเชื่อที่ว่า ผู้ชายต้องเป็นฝ่ายควบคุม และผู้หญิงต้องตกเป็นเบี้ยล่างเสมอ และเพื่อให้ผู้หญิงทุกคนเชื่อฟังและยอมรับความคิดภายใต้ระบอบนี้ ผู้ชายจะปลูกฝัง แนวคิดดังกล่าวผ่านกระบวนการสร้างสังคม (socialization)¹⁶ สถาบันต่างๆ เช่น สถาบันการศึกษาและครอบครัว เป็นตัวกำหนดกรอบความคิดให้ผู้หญิงยอมรับในหน้าที่ที่ผู้ชายเป็นผู้กำหนด กล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่กำหนดความเป็นตัวตนของ

¹⁶ Kate millet. *Sexual Politics*. Illinois:University of Illinois Press.2000. p.26

คนในกรณีศึกษาคือ ตัวละครหญิงในเรื่อง *อุกิโยะโมะ* นี้ เป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นโดยมีอิทธิพลจากสถาบัน อันได้แก่สถาบันการศึกษา และ สถาบันครอบครัว ซึ่งรัฐเป็นผู้กำหนดมิใช่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่ตัวละครหญิงเป็นผู้สร้างขึ้นเอง ซึ่งหมายถึงอัตลักษณ์ของตัวละครเอกหญิงนั้นเป็นอัตลักษณ์ที่ถูกยัดเยียดให้ มิใช่อัตลักษณ์ของการดำรงอยู่ในฐานะผู้หญิงที่เป็นปัจเจกชนผู้มีอิสระแต่อย่างใด หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าตัวละครหญิงในเรื่องนี้เป็นตัวละครที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้หญิงที่ต้องติดอยู่ในบ่วงพันธนาการแห่งความเป็นภรรยาและแม่ ไร้ซึ่งอัตลักษณ์แห่งความเป็นผู้หญิงที่มีจิตวิญญาณอันเป็นอิสระ

หากพิจารณาในอีกแง่ที่ว่าฟูตะบะเทะอิ มิเมะอิเองก็เป็นหนึ่งในกลุ่ม “ผู้ควบคุม” กล่าวคือเป็นนักเขียนเพศชายที่ถืออำนาจในการสร้างภาพแทนของตัวละครหญิง ตามที่ตนเองคิดและกำหนด ก็จะได้เห็นว่าฟูตะบะเทะอิ ได้สร้างภาพแทนของผู้หญิงที่มีลักษณะด้อยกว่าผู้ชาย และผลงานเรื่อง *อุกิโยะโมะ* นี้ ได้กลายเป็นกระบวนการหนึ่งที่นำเสนอภาพผู้หญิงตามแนวคิดที่ระบอบปีตาธิปไตยต้องการนำเสนอ จะสังเกตได้ว่าฟูตะบะเทะอิได้เสนอภาพตัวละครชายในแบบที่หลากหลาย โดยตัวละครเอกชายบุโนโซและตัวละครโนะโบะรุ ถูกสร้างให้เป็นภาพแทนของคนในยุคสมัยใหม่ที่มีความหลากหลาย นิสัยที่ตรงกันข้ามกันโดยสิ้นเชิงของบุโนโซและโนะโบะรุสะท้อนให้เห็นข้อตรงข้ามที่แตกต่างกันของคนสองประเภทในสังคมสมัยเมจิ โดยจากต่างๆและเหตุการณ์ที่ฟูตะบะเทะอิ มิเมะอิได้สร้างสรรคขึ้นในนวนิยายนั้นได้ส่งสารบางประการให้กับผู้อ่านว่า ความเฉลียวฉลาดและความขยันขันแข็งไม่มีความสำคัญเท่ากับการรู้จักประจบประแจงและเอาตัวรอดในสังคมสมัยเมจิของญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ผู้เขียนได้สร้างตัวละครชายให้มีลักษณะนิสัยทั้งที่มีคุณธรรมอย่างสุดโต่งอย่างบุโนโซ และไม่มีคุณธรรมอย่างโนะโบะรุ และสร้างให้ตัวละครเอกบุโนโซตัวละครเอกเป็นตัวละครที่ซับซ้อนมีทั้งคุณลักษณะของความดีงาม (ซื่อตรง ขยันหมั่นเพียร กตัญญู) และความด้อย (ดื้อรั้น ทิฐิ) อยู่ในตัวละครเดียวกัน ทว่าตัวละครหญิงที่เป็นตัวละครสำคัญในเรื่องทั้งโอะเซะอิและโอะมะซะ กลับเป็นตัวละครที่ถูกนำเสนอในเพียงด้านเดียว กล่าวคือถูกนำเสนอในลักษณะที่เป็นข้อด้อยดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น ดังเช่นที่ โคะจุระ รุมิโกะกล่าวว่าผู้หญิงนั้นถูกวางไว้ในตำแหน่งชายขอบและตัวตนของผู้หญิงนั้นถูกละเลยมาเป็นเวลายาวนาน¹⁷ การนำเสนอภาพตัวละครหญิงและกำหนดอัตลักษณ์ของตัวละครให้เป็นเพียงผู้หญิงที่จำเป็นต้องอาศัยการแต่งงานเพื่อการดำรงอยู่ในอนาคตของฟูตะบะเทะอินั้นสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของผู้เขียนเองที่ตกอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดแบบปีตาธิปไตยที่ฝังราก

¹⁷ 岩淵宏子、北田幸恵、高良留美子、『フェミニズム批評への招待—近代女性文学を読む』、学藝書林、1995年 p.1

ลึกในสังคมเมจิ และผลงาน *อุกิโมะ* นี้ก็ได้กลายเป็นหนึ่งในกระบวนการผลิตซ้ำภาพแทนของผู้หญิงในยุคเมจิในฐานะมนุษย์ที่มีความด้อยกว่าผู้ชายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

7. บทสรุปผลการวิจัย

สรุปได้ว่าตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *อุกิโมะ* ถูกสร้างให้เป็นตัวละครที่มีลักษณะด้อยกว่าตัวละครชายในเรื่อง เธอเหล่านั้นถูกสร้างให้เป็นภาพแทนของผู้หญิงที่มีแต่ความโลเล ตามกระแส ยึดติดกับค่านิยม สนใจแต่สิ่งไร้สาระและความสวยงามของร่างกาย เป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับอำนาจเงินตรามากกว่าคุณธรรม และต้องพึ่งพาเพศชายโดยการแต่งงาน ต่างกับตัวละครชายที่มีทั้งตัวละครที่เป็นภาพแทนของคุณงามความดีตามค่านิยมแบบยุคเก่า และตัวละครชายที่เป็นตัวแทนของค่านิยมแบบใหม่ที่ไร้ศักดิ์ศรีคุณธรรม อันแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของมนุษย์ และด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *อุกิโมะ* เป็นเหมือนทั้งภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงผู้หญิงในยุคเมจิที่มีบทบาทและสถานะอันต่ำต้อยกว่าผู้ชาย อัตลักษณ์ของเธอเหล่านั้นถูกกำหนดโดยผู้อื่น มิใช่ผ่านกระบวนการสร้างตัวตนอันเป็นอิสระของตนเอง อีกทั้งการสร้างตัวละครหญิงในเรื่องให้มีลักษณะด้อยเช่นนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของผู้เขียนที่ผลิตซ้ำภาพแทนของผู้หญิงภายใต้แนวคิดแบบปิตาธิปไตยอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าตัวละครเอกหญิงโอะเซะอินัน ถูกกำหนดเป็นตัวแทนของความขัดแย้งและการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออกและความโลเลของเธอนั้นก็เปรียบเสมือน เมฆที่ลอยไปมาไม่มีจุดยืนเหมือนดังชื่อเรื่อง *อุกิโมะ* นั่นเอง

บรรณานุกรม

- Hiroko Cockerill. *Style and Narrative in Translations: The Contribution of Futabatei Shimei*. United Kingdom: St Jerome Publishing. 2006
- Rosemarie Tong. *Feminist Thought*. New York:Routledge. 1995.
- Sarah Gamble. *Critical Dictionary of Feminism and Postfeminism*. New York:Routledge. 2000.
- 桶谷 秀昭、『二葉亭四迷と明治日本』、小沢コレクション、1997 年
- 小田切 秀雄、『二葉亭四迷—日本近代文学の成立』、岩波新書、1970 年
- 神島二郎、『近代日本の精神構造』、岩波書店、1992 年
- 金内 美智子、「『舞姫』と『浮雲』：現代史としての文学史(3)：熊谷孝著『現代文学にみる日本人の自画像』の再検討：文学史を教師の手に!」、『文学と教育(139)』、1987 年
- 紅野敏郎・佐藤勝・平岡敏夫 編、『近代小説研究作品・資料』、秀英出版、

1980 年

吉田精一、『現代日本文学史』、あうふう、1980 年

แผ่นดินไหวกับวรรณคดี กรณีศึกษาผลงานรวมเรื่องสั้นชุด
“คะมิโนะโคะโตะโมะตะชิวะมินะโอะโตะรุ” ของมูระกะมิ ฮะรุกิ

Earthquake and Literature in Murakami Haruki's Collection of Short Stories

Kami no kodomotachi wa mina odoru

กัมปนาท รักษ์ชน¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการเขียนเรื่องสั้นของมูระกะมิ ฮะรุกิ เกี่ยวกับเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่บริเวณโกเบ ใน ค.ศ. 1995 ผ่านผลงานรวมเรื่องสั้นชุด “คะมิโนะโคะโตะโมะตะชิวะมินะโอะโตะรุ” ซึ่งมีเรื่องสั้นรวมอยู่ 6 เรื่อง ประกอบด้วย 1. “ยูเอฟโอที่คูมิโระ” 2. “ทัศนียภาพกับเตาไรต์” 3. “เริงระบำกับพระเจ้า” 4. “ประเทศไทย” 5. “ซูเปอร์ริบช่วยโตเกียว” และ 6. “พายน้าผึ้ง” ว่าในฐานะนักเขียน มูระกะมิมีการสร้างผลงานอย่างไรเกี่ยวกับเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งนี้ พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับวรรณคดีกับแผ่นดินไหวในอดีต

วรรณคดีกับแผ่นดินไหวในอดีตช่วงแรกเป็นการเขียนบันทึกถ่ายทอดความจริงอย่างเรียบง่าย หลังจากนั้นมีความละเอียดมากขึ้น จนกระทั่งมีการเขียนบรรยายภาพระหว่างเหตุการณ์แผ่นดินไหวอย่างชัดเจน และบรรยายสภาพจิตใจที่ไร้หนทางต่อต้านเหตุแผ่นดินไหวจนต้องหวังพึ่งสิ่งเหนือธรรมชาติ จากการวิจัยพบว่ามูระกะมิเขียนผลงานเรื่องสั้น 6 เรื่องที่เกี่ยวกับแผ่นดินไหวคล้ายกับชนบและแนวคิดในอดีต แต่ต้องการหลีกเลี่ยงการเขียนเกี่ยวกับแผ่นดินไหวโดยตรง

1. บทนำ

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เกิดแผ่นดินไหวบ่อยครั้ง เมื่อเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่จะสร้างความเสียหายทั้งบ้านเมืองและสภาพจิตใจทั้งทางตรงและทางอ้อมมาตั้งแต่อดีต ดังนั้นแผ่นดินไหวที่สร้างความเสียหายให้กับสังคมก็มีผลกระทบไปถึงการสร้างสรรค์ผลงานทางวรรณกรรมด้วยเช่นกัน

¹ นักศึกษาปริญญาโท ปี 3 สาขาวรรณคดีญี่ปุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในเดือนมกราคม ค.ศ.1995 บริเวณโกเบ ในตอนนั้น แผ่นดินไหวครั้งนี้รุนแรงที่สุดถ้านับจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มุระกะมิ ฮะรุกิ มีความเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งนี้และเหตุการณ์ปล่อยแก๊สพิษซารินในรถไฟใต้ดินว่า เหตุการณ์ใหญ่สองเหตุการณ์นี้เปลี่ยน (หรือเป็นตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลง) ประวัติศาสตร์อันสงบหลังสงครามของประเทศญี่ปุ่น เหตุการณ์ทั้งสองเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความจริงที่ว่าโลกที่เราอยู่ไม่ใช่เป็นสถานที่ที่ปลอดภัยและมั่นคง²

ใน ค.ศ. 1995 มีเหตุการณ์ใหญ่ 2 เหตุการณ์เกิดขึ้น คือ แผ่นดินไหวครั้งใหญ่บริเวณโกเบ (阪神大震災) ในเดือนมกราคม และการปล่อยแก๊สพิษซารินในรถไฟใต้ดินที่โตเกียว (地下鉄サリン事件) ของกลุ่มลัทธิโอมชินริเกียว (オウム真理教) มุระกะมิ ต้องการจะสร้างสรรค์ผลงานที่เกี่ยวกับสองเหตุการณ์นี้เพื่อที่จะเป็นการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ สำหรับคดีการปล่อยแก๊สพิษซาริน มุระกะมิออกสัมภาษณ์ผู้คนที่ได้รับผลกระทบจากการปล่อยแก๊สพิษซารินจำนวน 62 คน และนำมาเขียนเป็นหนังสือบันทึกบทสัมภาษณ์ที่ไม่ใช่นวนิยาย หรือ Non-fiction เป็นผลงานชื่อ *อันเดอร์กราวด์* 『アンダーグラウンド』 (1997) และสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในลัทธิโอมชินริเกียวอีก 8 คน ออกเป็นผลงานชื่อ *ยะกุโสะกุซะระตะปะโมะเคะ* 『約束された場所で』 (1998) หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า *อันเดอร์กราวด์ 2* หนังสือ 2 เล่มเป็นตัวแทนของคดีปล่อยแก๊สพิษซารินของกลุ่มโอมชินริเกียว สำหรับแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่โกเบ มุระกะมิสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบ “เรื่องสั้นต่อเนื่อง” และเป็นเรื่องแต่งขึ้น (fiction) ก่อนที่จะรวมเล่มในปี ค.ศ. 2000 ผลงาน 5 เรื่องได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสารชื่อ *มินโซ* 『新潮』 ฉบับเดือนสิงหาคมถึงธันวาคม ค.ศ. 1999 ภายใต้หัวข้อ “หลังเกิดแผ่นดินไหว” 「地震のあとで」 เพื่อการเขียนผลงานเหล่านี้ มุระกะมิเข้าไปพักที่มินโซคลับ ที่ยะระอิโซ ในเขตชินจูกุ ผลงานที่ลงในนิตยสาร *มินโซ* ได้แก่ 1.“ยูเอฟโอที่คุมิโระ” 「UFO が釧路に降りる」 2.“ทัศนียภาพกับเตารีด” 「アイロンのある風景」 3.“เรingers กับพระเจ้า” 「神の子どもたちはみな踊る」 4.“ประเทศไทย” 「タイランド」 5.“ซูเปอร์กับช่วยโตเกียว” 「かえるくん、東京を救う」 ตามลำดับ และเมื่อรวมเล่มในปี ค.ศ.2000 มุระกะมิได้เขียนเรื่องที่ 6 “พายุน้ำผึ้ง” 「蜂蜜パイ」 เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเรื่อง และใช้ชื่อหนังสือรวมเรื่องสั้นว่า *คะมิโนะโคะโคะโมะตะชิวะมินะโอะโคะโร* 『神の子どもたちはみな踊る』 (2000) ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับเรื่องสั้นเรื่องที่ 3 และในฉบับแปลภาษาอังกฤษ หนังสือรวมเรื่องสั้นนี้มีชื่อว่า “After the Quake”

มุระกะมิตัดสินใจสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่โกเบเป็นแบบเรื่องสั้นต่อเนื่อง เพราะว่าเป็นเรื่องสั้นต่อเนื่องจึงมีการวางแผนการเขียนถึงร่วมกันของแต่ละ

² 村上春樹「解題」(『村上春樹全作 1900～2000 短篇集』、2003、講談社) p.272

เรื่องสั้นดังต่อไปนี้³ ข้อที่ 1. เขียนเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1995 มุระกะมิกกล่าวว่าเดือนกุมภาพันธ์นั้นเป็นเดือนแห่งความโชคร้าย ที่คั่นกลางระหว่างเหตุการณ์ร้ายแรง 2 เหตุการณ์ ข้อที่ 2. ทั้งหมดจะเขียนเป็นบุรุษที่ 3 การเขียนบุรุษที่ 3 นับเป็นจุดเปลี่ยนหนึ่งของมุระกะมิ เนื่องจากผลงานส่วนมากของเขามักจะเขียนโดยใช้บุรุษที่ 1 (僕) ข้อที่ 3. ความยาวประมาณกระดาษเขียนเรียงความ 40 แผ่น ข้อที่ 4. มีตัวละครหลากหลาย ตัวละครหลักของแต่ละเรื่องสั้นมีทั้ง พนักงานขาย นักเรียน ผู้นับถือลัทธิศาสนา แพทย์หญิง พนักงานธนาคาร นักเขียน ฯลฯ ข้อที่ 5 แม้จะใช้เหตุแผ่นดินไหวที่โกเบเป็นหัวข้อสำคัญ แต่ไม่นำโกเบมาเป็นฉากในการเขียน และจะไม่เขียนแผ่นดินไหวโดยตรง สถานที่ในเรื่องสั้นมีทั้งที่โตเกียว ประเทศไทย จังหวัดไซตามะ แต่ตัวละครบางตัวมีความเกี่ยวข้องกับโกเบเท่านั้นโดยไม่นำมาเป็นฉากในการเขียนเรื่องราว การไม่เขียนแผ่นดินไหวโดยตรงหมายถึง ไม่มีการเขียนกล่าวถึงความเสียหาย ความตาย หรือการอธิบายเฉพาะเจาะจงถึงลักษณะเฉพาะของแผ่นดินไหวที่โกเบ

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบผลงานของมุระกะมิ ฮะรุกิที่เกี่ยวกับแผ่นดินไหวกับวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับแผ่นดินไหวในอดีต
2. เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของการสร้างสรรค์ผลงานที่เกี่ยวข้องกับแผ่นดินไหวของมุระกะมิ ฮะรุกิ

2. แผ่นดินไหวกับวรรณคดีในอดีต

ก่อนพิจารณาผลงานทางวรรณคดีสมัยใหม่ของมุระกะมิ มีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจวรรณคดีกับแผ่นดินไหวในอดีตเพื่อให้เข้าใจพอสังเขปเสียก่อน ในอดีตมีวรรณคดีที่เขียนเกี่ยวกับการเกิดแผ่นดินไหวมากมาย โดยที่วรรณคดีทำหน้าที่เหมือนสมุดบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นตอนนั้น และวรรณคดีมักจะถูกสร้างขึ้นโดยมีการบรรยายความรู้สึกและจินตนาการของผู้แต่งลงไปด้วย ซึ่งจะมีลักษณะบางอย่างแตกต่างไปจากบันทึกประวัติศาสตร์ทั่วไป

อุเอะตะ ยะซุโยะ กล่าวว่า ผลงานวรรณคดีมีลักษณะแตกต่างไปจากการบันทึกความจริงเพราะต้องมีการสร้างสรรค์ปรุงแต่งขึ้นมา แต่ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนจิตใจของคน มีทั้งผลงานที่สร้างขึ้นเพื่อเขียนเกี่ยวกับความเสียหายทางธรรมชาติโดยตรง มีทั้งผลงานที่ไม่เป็นความจริง แต่จะบรรยายถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ ไม่ว่าแบบไหนก็ตาม ผลงานเหล่านั้นคล้ายกระจกที่สะท้อนปัจจุบันในตอนนั้น กระตุ้นให้เราหันอ่าน

³ 村上春樹「言葉と云う激しい武器」聞き手：大鋸一正（『ユイリカ』3月臨時増刊 総特集＝村上春樹を読む、2000、青土社）p.14

รู้สึกอะไรสักอย่างหนึ่ง⁴ จากสิ่งที่อุเอตะ ยะซุโยะกล่าวพออนุมานได้ว่า วรรณคดีเป็นสิ่งที่สะท้อนภาพของจิตใจคนมากกว่าจะเป็นการบันทึกเรื่องราวความจริงจากภัยธรรมชาติ กล่าวคือจะเน้นไปที่ความรู้สึกของคนว่ารู้สึกอย่างไรกับภัยพิบัติเสียมากกว่า ดังนั้นผู้วิจัยจึงอยากยกวรรณคดีที่เกี่ยวกับแผ่นดินไหวในอดีตเป็นตัวอย่างให้เข้าใจถึงพัฒนาการของวรรณคดีกับแผ่นดินไหวพอสังเขป

ในสมัยนารา (ค.ศ. 710-784) ในหนังสือประวัติศาสตร์ที่เป็นรูปเล่มเก่าแก่ที่สุดของญี่ปุ่น ที่เจ้าชายโทะนะริ (舍人親王; 676-735) สั่งให้โอะโนะยะสุมะโระ (太安万侶; ??-723) เขียน มีชื่อว่า นิฮงโอะกิ 『日本書紀』 (720) ในเล่มที่ 13 มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏ คำว่า “นะอิ” (なゐ) ที่หมายความว่า “แผ่นดินไหว” ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการบันทึกการเกิดแผ่นดินไหวอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.416 เพียงแต่มีการบันทึกว่าเกิดแผ่นดินไหววันที่เท่าไรเท่านั้น แต่ไม่มีการเขียนถึงความเสียหายที่เกิดจากแผ่นดินไหว หลังจากนั้น ในเล่มที่ 22 มีการบันทึกถึงผลกระทบของแผ่นดินไหวเป็นครั้งแรก ปี ค.ศ.599 “แผ่นดินไหว บ้านเมืองพังทั้งหมด จึงสั่งให้ทั่ว ให้อาณา เทพเจ้าแผ่นดินไหว”⁵ จากนั้นในบันทึกเล่มที่ 29 มีการเขียนบันทึกสภาพแผ่นดินไหวในปี ค.ศ.684 โดยมีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น “ประมาณสี่ทุ่มมีแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ หญิงชายทั้งเมืองวิ่งร้องระงมไม่รู้ทิศทาง ภูเขาพังแม่น้ำทะลัก บ้านพักข้าราชการ บ้านเรือน วัด ศาลเจ้า ปศุสัตว์ได้รับบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก”⁶ จากตัวอย่างพออนุมานได้ว่าการบันทึกเกี่ยวกับแผ่นดินไหวในหนังสือ นิฮงโอะกิ มีความละเอียดมากขึ้นเรื่อยๆ

ในสมัยคะมะกุระ (ค.ศ. 1185-1333) ถ้าพูดถึงวรรณคดีกับแผ่นดินไหวสิ่งที่มองข้ามไม่ได้คือหนังสือ โฮโจกิ 『方丈記』 (1212) วรรณกรรมประเภทความเรียงในต้นสมัยคะมะกุระของ “คะโมะโนะโซเมะอิ” (鴨長明 ; 1155-1216) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการแต่งกลอนเป็นอย่างมาก เขาพบกับเหตุแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในปี ค.ศ.1185 ซึ่งตอนนั้นเขาอายุได้เพียง 30 ปี จากการเขียนอธิบายเหตุการณ์ที่เขาพบเห็นไว้อย่างสมจริงในหนังสือ “โฮโจกิ” หลังจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว 30 ปี (อายุ 60 ปี) สิ่งที่เขาเขียนเกี่ยวกับความรุนแรงของแผ่นดินไหวมีดังนี้

⁴ 植田恭代「文学に見る自然と人間—『方丈記』、『源氏物語』から—」、2012、跡見学園女子大学人文学フォーラム 10、pp.6-7

⁵ 七年夏四月乙未朔辛酉、地動舍屋悉破。則令四方、俾祭地震神 จาก http://www.seisaku.bz/nihonshoki/shoki_22.html (สืบค้นวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2556)

⁶ 壬辰 逮于人定 大地震 挙国男女呌唱 不知東西 則山崩河涌 諸国郡官舍及百姓倉屋 寺塔 神社 破壊之類 不可勝数 由是人民及六畜多死傷之 จาก http://www.seisaku.bz/nihonshoki/shoki_29.html (สืบค้นวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2556)

เวลาเดิมอีกแล้วหรือ ที่นั่นเคยมีแผ่นดินไหวครั้งใหญ่เกิดขึ้น สภาพมันไม่ใช่
ธรรมดา ภูเขาพังทลาย ดินพังลงมาทับถมแม่น้ำ ทะเลเอียง น้ำทะเลทะลัก
ขึ้นฝั่ง แผ่นดินแยกมีน้ำกระฉอกออกมา หินใหญ่แตกแยกกลิ้งตกลงไป เรือ
ที่จอดอยู่บนหาดถูกซัดลอยบนคลื่น ม้าที่ใช้สัญจรทรงตัวไม่มั่นคง ไม่ว่าจะ
เป็นวิหาร วัด เจดีย์ ในเมืองไม่มีอันไหนเลยที่ไม่พัง สิ่งหนึ่งพังสิ่งหนึ่งก็ล้ม
ลง ฝุ่นผงและเถ้าถ่านฟุ้งกระจายดูจวนไฟที่พวยพุ่ง ผืนดินเริ่มสั่น เสียง
บ้านพังทลายเทียบได้กับเสียงฟ้าผ่า ถ้าอยู่ในบ้านคงถูกบ้านทับร่าง แต่ถ้า
วิ่งไปด้านนอกต้องพบแผ่นดินแยก ไม่มีปีกบินได้บนท้องฟ้า ถ้าเป็นมังกรก็
คงจะขึ้นเมฆหนีไปได้ ในบรรดาประสบการณ์ของความหวาดกลัวที่เคย
พานพบ แผ่นดินไหวครั้งนี้นับว่าเป็นเรื่องที่น่ากลัวเป็นอย่างยิ่ง⁷

จากข้อความที่ยกมาบางส่วนที่เขียนเกี่ยวกับเหตุแผ่นดินไหวในหนังสือ ไฮโจกิ จะ
เห็นจุดร่วมกันกับหนังสือ นิฮงโอะกิ คือการบรรยายภาพเหตุแผ่นดินไหวในตอนนั้น แต่ใน
หนังสือ ไฮโจกิ มีเพิ่มขึ้นคือ สภาพจิตใจของผู้แต่ง จากที่ได้ยกคำของ อุเอตะ ยะซุโยะ ที่
กล่าวว่าวรรณกรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนจิตใจของคนมากกว่าความจริงทางประวัติศาสตร์ จะ
เห็นได้จากผลงานเรื่องนี้ชัดเจน มีการใส่ความรู้สึกหวาดกลัวในขณะที่ประสบภัยพิบัติอย่าง
ชัดเจน และสามารถอนุมานถึงอารมณ์ของผู้เขียนได้ว่า คะโมะโนะโซเมะอิ ไม่สามารถทำ
อะไรต่อหน้าแผ่นดินไหวได้เลย ซึ่งพิจารณาได้จากประโยคที่ว่า “ไม่มีปีกบินได้บนท้องฟ้า
ถ้าเป็นมังกรก็คงจะขึ้นเมฆหนีไปได้” คะโมะโนะโซเมะอิ รู้สึกไร้หนทางที่จะหนีจาก
แผ่นดินไหวครั้งนี้ และในหนังสือ นิฮงโอะกิ ในเล่มที่ 22 มีการสั่งให้ขุนาเทพเจ้าเพื่อให้
แผ่นดินไหวสงบลงด้วย สิ่งที่พาพวกเขาหลุดพ้นไปจาก “ความรุนแรง” จากภัยจาก
แผ่นดินไหวคือ “สิ่งเหนือธรรมชาติ” คือ การมีปีกหรือการเป็นมังกรหรือการให้เทพเจ้าช่วย
เท่านั้น ซึ่งความจริงเป็นแบบนั้นไม่ได้ ดังนั้นเขาต้องน้อมรับความรุนแรงจากภัยธรรมชาติ
อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สรุปคือในช่วงแรกของวรรณกรรมกับแผ่นดินไหวเป็นแค่การบันทึกภัยพิบัติที่เกิดขึ้น
ในบ้านเมือง เป็นการบันทึกสั้นๆ ว่าเกิดอะไรขึ้นวันใดเท่านั้น แต่หลังจากนั้นก็ค่อยๆ มี
รายละเอียดเพิ่มมากขึ้น เช่นหนังสือ นิฮงโอะกิ ในสมัยนารา หรือ ในหนังสือ ไฮโจกิ ใน

⁷ また同じころかとよ、おびたしく大地震ふることはべりき。そのさま、世の常なら
ず、山はくづれて河を埋み、海は傾きて陸地をひたせり。土裂けて水湧き出で、巖割
れて谷にまろび入る。なぎさ漕ぐ船は波に漂ひ、道行く馬は足の立ちどを惑はす。都
のほとりには、在々所々、堂舎塔廟、一つとして全からず。あるいはくづれ、あるい
は倒れぬ。塵灰たちのぼりて、盛りなる煙のごとし。地の動き、家の破る音、雷に
異ならず。家の内にをれば、たちまちにひしげなむとす。走り出づれば、地割れ裂く。
羽なければ、空をも飛ぶべからず。竜ならばや、雲にも乗らむ。恐れのかなに恐るべ
かりけるは、ただ地震なりけりとこそ覚えはべりしか。

สมัยคณะภะระ มีการเขียนบรรยายที่ละเอียดมากขึ้นและมีการเขียนใส่ความรู้สึกของผู้แต่ง ซึ่งเป็นความกลัวและความสิ้นหวัง ที่มีต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่มนุษย์ไม่สามารถต้านทานได้ ในการที่จะหลุดพ้นจากความรุนแรงเหล่านั้นจะต้องพึ่งสิ่งเหนือธรรมชาติเท่านั้น

3. การสร้างผลงานเกี่ยวกับแผ่นดินไหวของมูระกะมิ ะรุกิในฐานะนักเขียน

จากที่ได้พิจารณาวรรณกรรมที่เกี่ยวกับแผ่นดินไหวในอดีตมาพอสังเขปแล้วพบว่า วรรณคดีกับแผ่นดินไหวในอดีตที่พิจารณาจากหนังสือ *นิฮงโอะกะกิ* และ *โฮโจกิน* นอกเหนือจากวรรณคดีที่เกี่ยวกับแผ่นดินไหวจะเขียนสะท้อนความจริงทางประวัติศาสตร์ ยังสะท้อนสภาพจิตใจของคนที่มีสติกลัวความรุนแรงของภัยธรรมชาติอันยิ่งใหญ่จนต้องพึ่งสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อเป็นการเยียวยาจิตใจหรือเป็นที่พึ่งทางใจ

ในด้านการสะท้อนความจริงทางประวัติศาสตร์นั้นในผลงานของมูระกะมิ มีการเขียนบรรยายสภาพหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหว “ทางอ้อม” เท่านั้น ซึ่งแตกต่างกับแผ่นดินไหวกับวรรณคดีในอดีตที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างมาอธิบาย โดยที่ผลงานของมูระกะมิจะบรรยายเกี่ยวกับเหตุแผ่นดินไหวน้อยมาก การเขียนบรรยายสภาพหลังเกิดแผ่นดินไหวมีดังต่อไปนี้

ในเรื่องที่ 1 “ยูเอฟโอที่คุมิโระ” มีการเขียนฉากบรรยายภรรยาของโคะมุระที่เอาแต่เฝ้าดูภาพข่าวเกี่ยวกับเหตุแผ่นดินไหวเป็นเวลาติดต่อกัน 5 วัน ภรรยาของโยะมิยะใช้เวลาทั้งหมดอยู่หน้าโทรทัศน์เป็นเวลา 5 วัน เธอได้แต่นั่งจ้องมองภาพในโทรทัศน์ที่มีการพังทลายของธนาคาร โรงพยาบาล ย่านการค้าเกิดเพลิงไหม้ ทางรถไฟ ทางด่วนถูกตัดขาด เธอนั่งตัวจมลงในโซฟา ริมฝีปากเกร็งแข็ง แม้จะพูดอะไรไปก็ไม่ตอบกลับมา ไม่ทำแม้กระทั่งส่ายหน้าหรือพยักหน้า แม้จะเรียกก็เหมือนไม่รับรู้อะไร

การเขียนฉากนี้ขึ้นมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มูระกะมิอาจต้องเขียนตัวแทนของกิจกรรมของผู้คนส่วนมากที่จับจ้องอยู่หน้าโทรทัศน์ที่กำลังถ่ายทอดภาพภัยพิบัติต่อเนื่องกันหลายวัน นะกะอิ ฮิซะโอะแพทย์ทางจิตเวชได้ให้คำจำกัดความว่า “televized catastrophe” หรือที่แปลว่า “การถ่ายทอดภัยพิบัติออกโทรทัศน์” ทำไมมูระกะมิถึงได้ให้ความสำคัญกับการดูโทรทัศน์ขนาดนี้ โนะนะกะ จุน 「野中潤」กล่าวว่า televized catastrophe มีความเสี่ยงที่จะสามารถถ่ายทอดบาดแผลทางจิตใจไปในผู้คนจำนวนมากและมากมาย⁸ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องสำคัญมูระกะมิจึงหยิบยกสภาพเช่นนี้มาเขียน

นอกจากนี้ยังมีการเขียนเกี่ยวกับการออกไปเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบเหตุในเรื่องที่ 3 “เรingers กับพระเจ้า” แม่ของโยะมิยะตัวละครเอกของเรื่อง เดินทางไปช่วยผู้ประสบภัยที่เมืองโกเบกับกลุ่มคนที่นับถือในลัทธิเดียวกัน ซึ่งในระหว่างที่เกิดเหตุ

⁸ 野中潤 「＜悲観的な希望＞を生きる―連作短編『神の子たちはみな踊る』論」（『村上春樹と1990年代』、2012、おうふう）p.60

แผ่นดินไหวขึ้นนั้นคนจำนวนมากทั้งในประเทศญี่ปุ่นและต่างประเทศต่างระดมกำลังกายและกำลังทรัพย์เข้าไปช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุแผ่นดินไหวครั้งนี้

แต่สิ่งที่แตกต่างออกไปจากชนบของวรรณคดีกับแผ่นดินไหวในอดีตที่ยกมาอธิบายคือ มุระกะมิเขียนสิ่งที่ไม่ได้เกิดในช่วงแผ่นดินไหว แต่เป็นช่วงที่เกิดหลังแผ่นดินไหวเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากหนังสือ *นิฮงโอะกิ* และ *โฮโจกิ* ไม่มีการบรรยายการตายหรือการสูญเสียอันน่าเศร้าอันเกิดจากเหตุแผ่นดินไหวแต่อย่างใด และไม่มีการบรรยายสภาพการพังทลายโดยระบุอย่างชัดเจนว่าเป็นที่โกเบด้วยเช่นกัน

ทางด้านการสะท้อนสภาพจิตใจของคนที่มีรู้สึกถึงความรุนแรงของภัยธรรมชาติ อันยิ่งใหญ่จนต้องพึ่งพิงสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อการเยียวยาจิตใจหรือเป็นที่พึ่งทางใจนั้น จากการวิจัยพบว่าการพึ่งพิงสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้นมีอยู่ในผลงานของมุระกะมิด้วยเช่นกัน โดยจะมีการนำเสนอออกมาในรูปแบบของลัทธิทางศาสนาที่ช่วยเยียวยาจิตใจผู้คนที่มีความว้าวุ่นเปล่า ไร้ที่พึ่งทางใจ ของผู้ที่อาศัยอยู่ในเดือนกุมภาพันธ์ที่เป็นเดือนแห่งกลางร้าย ความไม่สบายใจ การสูญเสีย ฯลฯ และผลกระทบจากความรุนแรงของแผ่นดินไหวส่งผลกระทบต่อตัวละครหลักทางอ้อมและตัวละครเหล่านั้นเข้าหาลัทธิทางศาสนาที่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ

ในเรื่องที่ 1 “ยูเอฟโอที่คุมิโระ” ภรรยาของโคะมุระหนีออกจากบ้านหลังจากดูโทรทัศน์ติดต่อกัน 5 วัน การดูโทรทัศน์ของภรรยา คือ การดูสภาพจิตใจของตัวเองที่พังทลาย (ภาพแผ่นดินไหวในโทรทัศน์ = ภาพจิตใจ) ในที่สุดก็หย่าร้างไป โดยที่โคะมุระไม่เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นกันแน่ แผ่นดินไหวทำให้ภรรยาหันมองดูสภาพจิตใจของตัวเองที่โคะมุระไม่เคยให้สิ่งที่เขาสมควรจะให้กับเธอเลย และไม่มั่นคงเหมือนผืนดินที่เกิดแผ่นดินไหว ดังนั้นเธอจึงหย่าร้าง ซึ่งเป็นผลกระทบทางอ้อมจากแผ่นดินไหว จากนั้นเพื่อนร่วมงานของเขาให้นำกล้องไปให้กับน้องสาวที่เมืองคุมิโระ จังหวัดฮ็อกไกโด และมีผู้หญิงสองคนแต่งตัวเหมือนกันแล้วบอกว่าพวกเธอเป็นพรรคพวกเดียวกันมาต้อนรับโคะมุระที่สนามบิน เมื่อโคะมุระมอบกล้องที่หนึ่งให้ ผู้หญิงคนหนึ่งที่ชื่อมิมะโอะบอกภายหลังว่าสิ่งที่อยู่ภายในกล้องเป็นตัวตนของโคะมุระ เมื่อมอบไปแล้วจะไม่กลับคืน ฉากนี้การเข้าไปสู่ลัทธิทางศาสนา ตามที่คะโต โนะริฮิโระ 「加藤典洋」 ได้กล่าวไว้ว่าการกระทำนี้เป็นการ ชักจูงเข้าสู่ลัทธิทางศาสนา⁹ ที่เชื่อถือในเรื่องเหนือธรรมชาติอย่างเช่น ลัทธิโอมชินริเกียว การมอบกล้องคือการที่มอบทุกสิ่งทุกอย่างที่ตัวเองมีให้กับผู้นำลัทธิเป็นผู้ตัดสินใจแทน

ในเรื่องที่ 2 “ทัศนียภาพกับเตารีด” จุงโกะหนีออกจากบ้านมาเพราะว่าสายตาของพ่อที่เคยมองเธอด้วยความรักและทะนุถนอม เมื่อเธอโตเป็นสาวสายตาก็กลับแปรเปลี่ยนเป็น

⁹ 加藤典洋 「地震と父なるものの影」 (『村上春樹イエローページ<3>』、2009、幻冬舎)

สหายตาของผู้ชายที่มองผู้หญิงเรื่องเพศ เธอมาอยู่ที่เมืองหนึ่งที่มีชายคนหนึ่งชื่อมียะเกะชอบก่อกองไฟ เขามีความสามารถในการก่อกองไฟแบบพิเศษไม่เหมือนคนอื่น จุงโกะได้รับการเยียวยาจิตใจจากการก่อกองไฟ บ้านเกิดของมียะเกะอยู่ที่โกเบ เมื่อเกิดแผ่นดินไหวที่นั่น มียะเกะจึงนึกถึงครอบครัวของเขา จึงชวนจุงโกะออกมาก่อกองไฟ ซึ่งคะโต ในะริอิระกล่าวว่า การกระทำของมียะเกะเหมือนการกระทำของผู้นำลัทธิหนึ่งที่ชื่อ เซ็งโงะกุ อิเอะซุ 「千石イエス」 ที่เป็นผู้นำลัทธิเรือแห่งพระเยซู (イエスの方舟)¹⁰ สิ่งที่ทำให้นึกถึงมียะเกะว่าเขาคล้ายกับ เซ็งโงะกุ อิเอะซุ คือประโยคที่ว่าเปลวเพลิงนั้น “รับทุกสิ่งทุกอย่างเอาไว้ อย่างเจียบ ๆ มั่นกลืนกิน และให้อภัย”¹¹ ความสามารถพิเศษในการก่อกองไฟของมียะเกะที่ไม่เหมือนใคร 「焚き火のおこし方についてはな、俺はふつうの人にはない特殊な才能があるねん」 p.135 คือ สัญลักษณ์อย่างหนึ่ง (การก่อกองไฟ = การสร้างครอบครัว) ในการบอกถึงการสร้างครอบครัวที่ไม่เหมือนใคร หรือครอบครัวรูปแบบใหม่ที่ไม่จำเป็นต้องมีพ่อผู้ให้กำเนิดก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้นการก่อกองไฟ หรือ การยื่นครอบครัวรูปแบบใหม่ให้กับจุงโกะช่วยเยียวยาจิตใจของเธอที่มีปัญหากับพ่อ

ในเรื่องที่ 3 “เรingersำนากับพระเจ้า” โยะมิยะถูกปลุกฝังจากทะเลาะและแม่ของตัวเองว่าตัวเองเป็นบุตรของพระเจ้า เกิดจากความประสงค์ของพระเจ้าคล้ายในศาสนาคริสต์ เนื่องจากโยะมิยะเกิดขึ้นมาได้แม้จะมีการคุมกำเนิดอย่างเคร่งครัดจากมือของสูติแพทย์ก็ตาม ซึ่งคล้ายเป็นปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง โยะมิยะไม่มีพ่อมาตั้งแต่เด็กเพราะว่าสูติแพทย์คนนั้นไม่ยอมรับว่าเป็นลูกของตน เพราะการคุมกำเนิดอย่างเคร่งครัดไม่น่ามีการตั้งครรภ์ได้ แม้โยะมิยะจะเข้าไปอยู่ในลัทธิที่นับถือ “ท่านผู้นั้น” (お方) และผู้ศรัทธาก็เชื่อมั่นว่าโยะมิยะเป็นบุตรของท่านผู้นั้น แต่ตัวของโยะมิยะเองไม่ได้รับความเป็นพ่อจาก “ท่านผู้นั้น” เลย เมื่อมีแผ่นดินไหวเกิดขึ้น ทำให้แม่ของเธอและผู้ศรัทธาไปเป็นอาสาสมัครที่โกเบ เปิดโอกาสให้โยะมิยะได้อยู่คนเดียว และตอนนั้นเองเธอพบกับบุคคลที่คล้ายสูติแพทย์ ซึ่งมีลักษณะเด่นคือไรต์หูขวาตามที่แม่เล่าให้ฟัง โยะมิยะสะกดรอยตามไป แต่ชาย

¹⁰ อิเอะซุ ในะ ฮะโกะบุเนะ เป็นกลุ่มลัทธิทางศาสนาที่มี เซ็งโงะกุ ทะเกะโยะมิ (千石剛賢, 1923 – 2001) เป็นผู้นำลัทธิมีบ้านเกิดอยู่ที่เมืองโกเบ จังหวัดเฮียวโงะ ซึ่งลัทธิทางศาสนานี้จะยกย่องนับถือปาฏิหาริย์ของพระเยซูในศาสนาคริสต์ ผู้ที่เข้ามาศรัทธาลัทธิมีทั้งหมด 26 คน (หญิงสาว 11 คน หญิงวัยกลางคน 8 คน ชายวัยกลางคน 4 คน เด็กวัยรุ่นผู้ชาย 1 คน เด็ก 2 คน) ซึ่งเป็นหญิงเป็นส่วนใหญ่ ผู้คนเหล่านี้รู้สึกที่บ้านไม่น่าอยู่จึงหนีออกจากบ้าน กลุ่มลัทธิทางศาสนานี้เดินทางหายตัวไปทั่วประเทศญี่ปุ่น ในปี ค.ศ.1965 มีการแจ้งตำรวจให้ออกตามหาหญิงสาววัยรุ่นอายุ 20 ปี หนีออกจากบ้านไปหลังจากเข้าในนับถือลัทธิ หลังจากนั้นมีการเข้าในนับถือลัทธิในลักษณะเดียวกันและมีหมายให้ออกตามหาถึง 7 ครั้ง ถึงปี ค.ศ.1977 สื่อมวลชนที่เกาะติดตามข่าวกลุ่มลัทธิทางศาสนานี้จนทำให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปตามข่าวในหนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ

¹¹ 加藤典洋 「『神の子どもたちはみな踊る』地震と父なるものの影」 (『村上春樹イエローページ③』、2009、幻冬舎文庫) p. 121

คนนั้นก็หายเข้าไปในสนามเบสบอลแห่งหนึ่ง ตอนนั้นโยะฉิยะเดินรำโดยอาศัยจังหวะตาม ธรรมชาติ โยะฉิยะรู้สึกถึงความรุนแรงต่อแม่ภายในจิตใจของตัวเองว่ามีสัตว์ร้ายหลบอยู่ใน ปาในจิตใจของเธอเพราะว่าเธอเคยมีอารมณ์ทางเพศกับแม่ของตัวเองเวลาที่แม่ของเธอเข้ามา นอนในผ้าห่มผืนเดียวกันในสภาพที่เกือบเปลือย ในที่สุดเธอก็ยอมรับความรุนแรงที่ไม่พึงปรารถนานั้นว่าอยู่ในตัวของเธอเอง ตอนนั้นโยะฉิยะ รู้สึกถึงเสียงร้องแห่งกลางร้ายในความมืดมิด และมีหมุ่นนอนใต้ดิน ซึ่งสถานที่แห่งนี้เป็นที่แห่งแผ่นดินไหว (地震の巣) ที่จะทำให้เมืองกลายเป็นซากปรักหักพังได้ สุดท้ายเธออุทานออกมาว่า โอ้พระเจ้า ซึ่งเป็นการอุทานที่เหมือนเป็นการเชื่อว่าพระเจ้านั้นจริง ซึ่งเป็นการอุทานออกมาจากจิตใต้สำนึกของโยะฉิยะที่ โหยหาตัวตนของพ่อมาตั้งแต่เด็ก

ในเรื่องที่ 4 “ประเทศไทย” แพทย์หญิงชะทิจิถูกพ่อเลี้ยงข่มขืนจนตั้งท้องและ จำเป็นต้องทำแท้งเมื่อตอนวัยรุ่น ทำให้เธอแค้นพ่อเลี้ยงที่เธอเรียกว่า ชายคนนั้น (あの男) มาก เนื่องจากการทำแท้งทำให้เกิดบาดแผลทางจิตใจทำให้เธอหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ เพราะกลัวการตั้งท้อง คล้ายอาการของโรค PTSD (post traumatic stress disorder) ที่เกิด มาจากการทำแท้งหรือเรียกว่า กลุ่มโรค PAS (post abortion syndrome) ความแค้นนั้น ติดต่อกันมานาน 30 ปี ทำให้จิตใจของเธอไม่สงบ หลังจากเกิดแผ่นดินไหวที่โกเบ ทำให้เธอ นึกถึงชายคนนั้นขึ้นมาอีกครั้ง เพราะเขาอาศัยอยู่ที่โกเบ และนึกถึงสิ่งที่ชายคนนั้นได้ทำกับ เธอทำให้เกิดความแค้นและความไม่สบายใจเพิ่มขึ้นอีก เธอเข้าร่วมประชุมระดับโลก เกี่ยวกับต่อมไทรอยด์ซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศไทย และพบกับนิมิตผู้เป็นทั้งคนขับรถและไกด์พา เธอไปหาแม่เฒ่าผู้เฒ่าวัยชราจิตใจด้วยการอ่านความฝัน พบว่าในจิตใจของแพทย์หญิงมีก้อน หิน ซึ่งเกิดจากความแค้นที่สั่งสมมานานหลายปี แม่เฒ่าคนนั้นทำนายว่าจะมีงูสีเขียวมา กลืนกินก้อนหินนั้นไว้ในความฝันในอนาคตอันใกล้ และไม่ต้องพูดหรือนึกถึงเรื่องนี้อีก ใช้ เวลาเฝ้ารอแต่การมาถึงของความฝันเท่านั้น ทั้งที่ชะทิจิเป็นแพทย์ย่อมจะเชื่อเรื่อง วิทยาศาสตร์เป็นหลัก แต่กลับเชื่อคำทำนายของแม่เฒ่า สื่อให้เห็นถึงความหลากหลาย ของผู้ที่เข้าไปศรัทธาในลัทธิทางศาสนา แม้จะเป็นผู้มีความรู้มากและความเชี่ยวชาญ ทางวิทยาศาสตร์อย่างเช่นแพทย์ก็ตาม แต่ในการเยียวยาจิตใจเพื่อให้หลุดพ้นจากความไม่ สบายใจของตัวเอง จำเป็นต้องเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อให้หลุดพ้นจากบาดแผลทาง จิตใจและเป็นที่พึ่งทางใจ

จากตัวอย่างในเรื่องสั้นที่ยกมาอาจพอสรุปได้ว่าเมื่อเกิดพบกับความรุนแรงที่ไม่ สามารถจะจัดการได้ด้วยตัวเอง ผู้คนจะหันไปสู่สิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ คล้ายกับวรรณคดี กับแผ่นดินไหวในอดีต ในเรื่อง นิฮิงโอะเกะ มีการสั่งให้บูชาเทพเจ้า และในเรื่อง ไฮโจกิ ทศนคติของคะโมะโนะโทเมะชิ มีอยู่ว่าต้องมีปีศาจหรือเป็นมังกรเท่านั้นที่จะรอดพ้นจากความ รุนแรงของแผ่นดินไหวไปได้ แต่ในเรื่องสั้นต่อเนื่องของมูระกะมิ มีการเขียนเกี่ยวกับความ รุนแรงจากแผ่นดินไหวที่ผู้คนได้รับทางอ้อม และเนื่องด้วยบาดแผลทางจิตใจที่มีอยู่ก่อนแล้ว

เร่งให้ผู้คนเหล่านั้นเข้าหาสิ่งเหนือธรรมชาติ ในผลงานนี้ก็คือลัทธิทางศาสนาซึ่งจะช่วย
เยียวยาความว่างเปล่าในจิตใจดังข้อความต่อไปนี้

ทะสัระ โซอิชิโร (2004) ได้กล่าวเกี่ยวกับลัทธิศาสนาใหม่เอาไว้ว่า ลักษณะสำคัญ
ของลัทธิทางศาสนาใหม่ในสมัยก่อน หรือที่เรียกว่า *ฉินโกมุเกียว* 「新興宗教」 เหล่านั้น
จะช่วยเยียวยารักษาจิตใจที่วุ่นของผู้คนที่พบเจอกับปัญหาความยากจน ความเจ็บป่วย
การทะเลาะภายในครอบครัว กล่าวคือ จน ป่วย การทะเลาะ แต่ว่าลัทธิศาสนาใหม่ใน
ปัจจุบัน หรือที่เรียกว่า *ฉินมุเกียว* 「新宗教」 แทบจะไม่เกี่ยวข้องกับ จน ป่วย การ
ทะเลาะ สิ่งที่ศาสนาใหม่ในปัจจุบัน จะช่วยเยียวยาไม่ใช่ความเหน็ดเหนื่อยจากการใช้ชีวิต
ไม่ใช่ความทุกข์ทรมานจากการป่วยหรือการทะเลาะกัน แต่เป็นความว่างเปล่า การใช้
ชีวิตที่ว่างเปล่าโดยค้นหาสิ่งที่เรียกว่าตัวเราคืออะไร มีตัวตนในลักษณะอย่างไรและใช้ชีวิต
อย่างไร¹²

มูระกะมิจิมีความเห็นว่ากระบวนการของการเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวคล้ายกับการ
เกิดความแค้นภายในจิตใจของมนุษย์ โดยมีความเหมือนกันตรงความเป็นใต้ดิน (地下性)
กล่าวคือ แผ่นดินไหวเกิดจากการสะสมของแรงเคลื่อนที่ของแมกม่าบริเวณเบ้าลึกใต้ดิน
ส่วนความแค้นของคนเกิดจากการสะสมความไม่พอใจบริเวณส่วนลึกในจิตใจ ทั้งสองอย่าง
เหมือนเป็นระเบิดเวลารอการระเบิด¹³ ดังนั้นการสร้างสรรค์ผลงานโดยมีแนวคิดเรื่องความ
เป็นใต้ดินที่เหมือนกัน หรือ การเขียนในเชิงสัญลักษณ์ (แผ่นดิน = จิตใจ) ที่เป็นเหมือน
แนวคิดหลักของเรื่องสั้นต่อเนื่องเหล่านี้ ซึ่งพิจารณาได้จากเรื่องสั้น เช่น เรื่องที่ 1 “ยูเอฟโอที่
คุมิโระ” การที่บรรยายการพังทลายของบ้านเมืองผ่านทางโทรทัศน์ทำให้บรรยายอันดู
สภาพจิตใจของตัวเอง หรือในเรื่องที่ 3 “เรingers กับพระเจ้า” โยะมิยะที่รู้สึกวุ่นวายในจิตใจ
ของตัวเองมีความรุนแรงซ่อนอยู่ หลังจากนั้นก็รู้สึกถึงการเคลื่อนที่ของแมกม่าที่จะทำให้เกิด
แผ่นดินไหว แต่เรื่องสั้นที่เด่นชัดที่สุดในเรื่องจุดรวมของความเป็นใต้ดิน และ การเขียนเชิง
สัญลักษณ์ว่า (แผ่นดิน = จิตใจ) คือเรื่องที่ 5 “ซูปเปอร์กับช่วยโตเกียว”

เรื่องที่ 5 “ซูปเปอร์กับช่วยโตเกียว” คะตะจิริเป็นผู้ช่วยแผนกสินเชื่อบริษัทธนาคาร
โตเกียว ซีเคียวริตี้ทรัสต์ สาขาชินจูกุ พ่อแม่ของเขาเสียชีวิตหมดและเขาไม่มีทั้งภรรยาและ
ลูก คะตะจิริทำงานหนักเพื่อส่งเสียน้องชายและน้องสาวเรียนจนจบและดูแลจนทั้งคู่
แต่งงานออกไปมีครอบครัวของตัวเองโดยไม่ตอบแทนบุญคุณที่กะตะจิริอุทิศสำหรับเสียสละเงิน
และความสุขส่วนตัวให้พวกเขาไป อยู่มาวันหนึ่งหลังจากที่กะตะจิริกลับมาจากการทำงาน
เขาพบกับกะเอะรุคุง (かえるくん) กบใหญ่ตัวหนึ่งในห้องของเขาและกบตัวนั้นต้องการ
ความกล้าหาญของกะตะจิริเพื่อที่จะลงไปหยุดยั้ง มิมิสุคุง (みみずくん) ไล่เดือนตัวมึนเมา

¹² 田原総一郎『連合赤軍とオウム—わが内なるアルカイダ』、2004、集英社 p.129

¹³ 村上春樹「解題」(『村上春樹全作 1900~2000 短篇集』、2003、講談社) p.270

ที่จะก่อให้เกิดแผ่นดินไหวใจกลางเมืองโตเกียวในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1995 ในการที่จะหยุดยั้งจะต้องลงไปใต้ดินโดยผ่าน “ห้องทำความร้อน” ที่อยู่ใต้ดินของธนาคารที่คะตะจิริทำงานอยู่ เมื่อลงไปใต้ดินจากห้องความร้อนจะพบกับสถานที่ที่มีมิสุคุง อาศัยอยู่

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การลงไปใต้ดิน คือ การลงลึกลงไปในจิตใจตัวเองของคะตะจิริ และ “ห้องทำความร้อน” คือ ห้องที่ให้ความอบอุ่นทั้งตัวตึก ทำให้ผู้คนในตึกรอดพ้นจากความเห็บหนาว ถ้าพิจารณาการทำงานของห้องทำความร้อนในเชิงสัญลักษณ์จะหมายความว่า “หัวใจ” ของตึก ดังนั้น การลงไปจาก “ห้องทำความร้อน” คือ ลงลึกเข้าไปในหัวใจ และตัวละคร 3 ตัวในเรื่องนี้เป็นตัวละครเดียวกัน คล้ายกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ ซิกมุนด์ ฟรอยด์ ซึ่งคะตะจิริคือ อัตตา (Ego) ที่เป็นตัวตนของคะตะจิริในปัจจุบัน ถ้าพิจารณาจากนิสัยของคะเอะรุคุงที่รักสงบ ไม่ชอบความรุนแรง รักธรรมชาติ มีจริยธรรม คือ อภิปัตตา (Superego) คือตนเองในจิตสำนึกที่คอยควบคุมอัตตา (Ego) ให้เป็นไปในทิศทางที่ดี มีศีลธรรม รู้จักผิดชอบชั่วดี ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการเรียนรู้ในสภาพสังคมนั้น ส่วนมิมิสุคุง คือ สัญชาตญาณ (Id) คือ ตนเองในจิตใต้สำนึก ซึ่งเป็นพลังที่ติดตัวมาตั้งแต่ถือกำเนิด จะมุ่งแสวงหาความพึงพอใจเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเองโดยเท่าที่จำเป็น โดยไม่คำนึงถึงหลักเหตุผล จริยธรรมใดๆ ทั้งสิ้น อย่างเช่น ความต้องการทางเพศ ความก้าวร้าว ซึ่งจะคอยผลักดันอัตตาให้ทำตามสัญชาตญาณต้องการ คะเอะรุคุงกล่าวว่า “แม้ว่าอย่างไรก็ตาม การต่อสู้ที่รุนแรงทั้งหมดเกิดขึ้นภายในความคิดจินตนาการ ตรงนั้นต่างหากที่เป็นสมรภูมิพวกเราได้ชัยชนะที่นั่น และพ่ายแพ้ที่นั่น”¹⁴ การต่อสู้ที่กล่าวถึง คือ การต่อสู้ระหว่าง อภิปัตตา (Superego) กับ สัญชาตญาณ (Id) หรือ การต่อสู้ระหว่างคะเอะรุคุงกับมิมิสุคุง โดยการที่จะตัดสินใจทำอะไรลงไปสักอย่าง จะต้องผ่านการต่อสู้แบบนี้ทุกครั้ง ซึ่ง อภิปัตตากับสัญชาตญาณผลัดกันแพ้ชนะตามโอกาส

4. มุระกะมิในฐานะผู้ประสพภัยจากแผ่นดินไหว

เมื่อมีเหตุแผ่นดินไหวเกิดขึ้น มุระกะมิเขียนเหตุการณ์แผ่นดินไหวเป็นผลงานเรื่องสั้นต่อเนื่อง ภายใต้หัวข้อ “หลังเกิดแผ่นดินไหว” โดยที่ไม่ใช้การเขียนถึงแผ่นดินไหวโดยตรง แต่เป็นการเขียนถึงผลกระทบอ้อมๆ ที่อยู่ปลายผลกระทบหลักที่เกิดจากเหตุแผ่นดินไหว ดังที่ได้กล่าวมา แต่ลองพิจารณาถึงลักษณะเด่นของผลงานรวมเรื่องสั้นเรื่องนี้จะพบว่า มุระกะมิใช้บุรุษที่ 3 ในการเขียนผลงานเรื่องสั้นต่อเนื่องทั้ง 6 เรื่อง ซึ่งนับว่าเป็นจุดเปลี่ยนและเรื่องน่าประหลาดใจสำหรับนักอ่านที่ได้อ่านผลงานของมุระกะมิมาโดยตลอด

¹⁴ 「いずれにせよ、すべての激しい闘いは想像力の中で行われました。それこそぼくらの戦場です。ぼくらはそこで勝ち、そこで破れます」 p.217

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพิจารณาจากการวางแผนการเขียนเรื่องสั้นต่อเนื่องที่ได้กล่าวไปแล้วในบทนำ การเขียนลักษณะเช่นนี้เป็นการมองปัญหาจากภายนอกเกินไป มุระกะมิไม่นำตัวเองเข้าไปใกล้ปัญหาแล้วเขียนเป็นผลงานนับว่าเป็นเรื่องแปลกมาก เมื่อเทียบกับการสร้างสรรค์ผลงานเป็น Non-fiction ที่เกี่ยวกับคดีการปล่อยแก๊สพิษชารินถึงสองเล่ม ที่มุระกะมินำตัวเองเข้าไปคลุกคลี เพื่อนำทางสู่การแก้ปัญหาและสัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับผลกระทบ และผู้ที่อยู่ในลัทธิโอมฉินริเกี่ยวกับตัวเองเป็นเวลานานปี การนำตัวเองออกห่างจากเหตุแผ่นดินไหวพิจารณาได้จากสิ่งดังต่อไปนี้

4.1 การใช้บุรุษที่ 3

การใช้บุรุษที่ 3 ในการเขียนนวนิยายนั้นมุระกะมิจึงมีความเห็นว่า มันเป็นการเขียนที่มองจากมุมบน อยู่สูงกว่าผู้อ่านเหมือนเป็นพระเจ้าที่สามารถกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างให้เดินไปทางไหนก็ได้ ซึ่งจะแตกต่างกับบุรุษที่ 1 ซึ่งในที่นี้มุระกะมิมักจะใช้คำว่า “ผม” (僕) และจะต้องดำเนินเรื่องด้วยมุมมองของตัวเอง และเป็นการมองแบบติดดิน ซึ่งมุระกะมิกล่าวว่าการเขียนแบบนั้นเป็นธรรมชาติของเขาและเป็นเรื่องที่เขาถนัด¹⁵ ดังนั้นมุระกะมิที่เขียนผลงานด้วยบุรุษที่ 1 มาโดยตลอดแทบจะไม่มี ความจำเป็นต้องเปลี่ยนการเขียนเป็นบุรุษที่ 3 ยิ่งไปกว่านั้นมุระกะมิก่อนข้างมีทัศนคติไปในเชิงลบเกี่ยวกับการใช้บุรุษที่ 3 ในการเขียน เพราะดูเหมือนนักเขียนอยู่สูงกว่าและสั่งการได้ทุกอย่างราวกับพระเจ้า

มุระกะมิเปรียบเทียบการเขียนนวนิยายเรื่องยาวกับ “เรือรบ” นวนิยายความยาวปานกลางเป็นเหมือน “เรือลาดตระเวน” ส่วน นวนิยายเรื่องยาวเป็นเหมือน “เรือพิฆาต” ที่มีลักษณะว่องไวคอยควบคุมเรือขนาดใหญ่เรือทุกลำจะต้องทำงานประสานกันเพื่อที่จะโจมตีได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁶ การเขียนเรื่องสั้นของมุระกะมินั้นยังเป็นเสมือน “สนามทดลอง” มุระกะมิจะใช้วัตถุดิบที่ไม่เคยได้ใช้มาก่อนมาเขียนทดลอง แล้วพัฒนานำไปเขียนในนวนิยายความยาวปานกลาง หลังจากนั้นก็นำรูปร่างที่สมบูรณ์ไปใช้ใน นวนิยายเรื่องยาว ที่

¹⁵ 村上春樹「るつぽのような小説を書きたい（『1Q84』の前夜）」聞き手：古川日出男 モンキービジネス 2009 年春号/日本（『夢を見るために毎朝僕は目覚めるのです』、2012、文藝春秋）p.495

¹⁶ 村上春樹「言葉と言う激しい武器」聞き手：大鋸一正（『ユイリカ』3月臨時増刊 総特集＝村上春樹を読む、2000、青土社）p.14

เป็นสมรภูมิล้างของมูระกะมิ¹⁷ และระหว่างนวนิยายเรื่องยาวจะมีนวนิยายเรื่องสั้นแทรกเป็นชุดเดียวกัน¹⁸

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแม้มูระกะมิจะใช้บุรุษที่ 3 ทดลองเขียนในนวนิยายเรื่องสั้น ไม่ใช่เป็นแค่การทดลองธรรมดา ซึ่งยังอาจเป็นการจ้องออกห่างจากปัญหาคือเหตุแผ่นดินไหว เนื่องจากการใช้บุรุษที่ 1 เขียนผลงานจะต้องเข้าไปคลุกคลีกับความรู้สึกของตัวละครมาก และจะต้องเขียนบรรยายด้วยการนำตัวเองเข้าไปเป็นจุดยืนเพื่อเล่าเรื่อง และต้องใกล้ชิดตัวละครมาก แต่การใช้บุรุษที่ 3 สามารถเขียนกำหนดได้ทุกอย่างไม่จำเป็นต้องเอาตัวเข้าไปคิดแทนหรือใกล้ชิดแต่อย่างใด ถ้าพิจารณาตามสิ่งที่มูระกะมิกล่าวข้างต้นสามารถอนุมานได้ว่าเรื่องสั้นทั้ง 6 เรื่องที่ผู้วิจัยยกมาพิจารณานี้เป็นเสมือนสนามทดลองซึ่งผลงานนวนิยายเรื่องยาวต่อจากนี้คือเรื่อง *คาฟกา วิฟาร์ นากาตะ* 「海辺のカフカ」 ในผลงานเรื่องนี้ยังคงมีการเขียนโดยใช้บุรุษที่ 1 คือ “ผม” ผสมกับบุรุษที่ 3 คือคุณนะกะตะ โดยเขียนสลับบทกัน จะเห็นได้ว่าการเขียนแบบบุรุษที่ 1 ที่มูระกะมิถนัดยังคงดำเนินอยู่แม้จะทดลองเขียนเป็นบุรุษที่ 3 ในรวมเรื่องสั้นชุด *คะมิโนะโกะโตะโมะตะชิวะมินะโอะโตะรุ* แล้วก็ตาม ถ้าพิจารณาจากจุดตรงนี้ดูเหมือนว่ามูระกะมิตั้งใจเขียนเป็นบุรุษที่ 3 ทั้งหมดโดยไม่มีบุรุษที่ 1 ปะปนกันเนื่องมาจากการไม่อยากจะเข้าไปคลุกคลีกับเหตุการณ์แผ่นดินไหวมากกว่านี้ เพราะว่าการเขียนด้วยบุรุษที่ 1 จะต้องใส่อารมณ์ตัวเองเข้าไป และยังต้องใช้สรรพนามว่า “ผม” (僕) แทนอีกด้วย ถ้าลองพิจารณาดูว่าการบรรยายสภาพบ้านเมืองของตัวเองที่พังทลายหรือการบรรยายการสูญเสียของคนรู้จักที่โกเบ ตัวเองที่ใช้ชีวิตวัยเด็กที่นั่นคงได้รับบาดแผลทางจิตใจมากมายเช่นกัน สิ่งนี้ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่มูระกะมิเลือกใช้บุรุษที่ 3 เขียนก็เพราะต้องการนำตัวเองออกห่างจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว

4.2. การเลือกสถานที่ห่างไกลจากโกเบ

แผ่นดินไหวเกิดขึ้นบริเวณโกเบ แต่มูระกะมิกลับไม่ใช่โกเบมาเป็นฉากในการเขียนอีกทั้งตัวละครทุกตัวไม่ได้เกี่ยวข้องกับโกเบโดยตรง โดยที่ในเรื่องที่ 1 เรื่องราวเกิดขึ้นที่โตเกียวและเมืองคุมิโระ จังหวัด ฮิอกไกโด เรื่องที่ 2 เกิดขึ้นที่เมืองคะมิมะนะตะ จังหวัดฮิระกิ เรื่องที่ 3 เกิดขึ้นที่โตเกียว เรื่องที่ 4 เกิดขึ้นที่กรุงเทพฯ และตอนเหนือประเทศไทย เรื่องที่ 5 เกิดขึ้นที่โตเกียว เรื่องที่ 6 เกิดขึ้นที่โตเกียว ทั้งนี้มูระกะมิกล่าวเกี่ยวกับการเลือกสถานที่เหล่านี้ไว้ดังนี้

¹⁷ 村上春樹「短篇小説はどんな風に書けばいいのか」聞き手：「考える人」編集部 考える人 2007 年春号/日本（『夢を見るために毎朝僕は目覚めるのです』、2012、文藝春秋）、p.425

¹⁸ 村上春樹「言葉と言う激しい武器」聞き手：大鋸一正（『ユイリカ』3月臨時増刊 総特集＝村上春樹を読む、2000、青土社）p.13

มูระกะมิ กล่าวว่า “ไม่รู้ว่ทำไมผมไม่มีความรู้สึกอยากเขียนแผ่นดินไหวที่โกเบเป็น Non-fiction เพราะที่นั่นเป็นสถานที่ที่ผมใช้ชีวิตในวัยเด็กที่เปี่ยมไปด้วยความทรงจำอันลึกซึ้งและมีคนรู้จักมากมาย การไปที่นั่นแล้ววนเวียนไปมาเพื่อสอบถามความจริงเพื่อมาเขียนหนังสือมันเป็นเรื่องค่อนข้างหนักใจสำหรับผม มันเป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดมาสดๆร้อนๆ ยิ่งไปกว่านั้นผมมีความรู้สึกว่าจะเขียนเล่าเรื่องราวด้วยมุมมองต่างจากคดีของกลุ่มโอมชินริเกียว”¹⁹

มูระกะมิพยายามจะแก้ปัญหและทำให้ประเทศญี่ปุ่นเป็นรูปร่างที่ชัดเจนกว่านี้²⁰ จึงออกสัมภาษณ์ผู้ประสบเหตุในคดีการปล่อยแก๊สพิษซารินในรถไฟใต้ดิน และผู้ที่อยู่ในกลุ่มลัทธิโอมชินริเกียว โดยการทำหนังสือ Non-fiction ออกมาสองเรื่องตามลำดับ คือ *อันเดอร์กราวด์* 『アンダーグラウンド』 (1997) และ *ยะกะโชกะชะระตะปะโมะตะ* 『約束された場所で』 (1998) การทำหนังสือ 2 เล่มนี้ขึ้นมา เพราะว่ามูระกะมิต้องการทราบเหตุการณ์ในวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ.1995 ว่าเกิดอะไรขึ้นกันแน่ เพื่อทำความเข้าใจปัญหาและหาทางแก้ไขที่สื่อแขนงต่างๆ ไม่ได้นำเสนอสิ่งที่เขาอยากรู้อย่างแท้จริง

แม้แผ่นดินไหวครั้งใหญ่วันที่ 17 มกราคม ค.ศ.1995 ไม่ต้องการคำอธิบายถึงสาเหตุการเกิด แต่ในฐานะที่มูระกะมิเป็นนักเขียน เขาน่าจะทำอะไรบางอย่างเพื่อหาทางแก้ไขหรือเยียวยาจิตใจของผู้ที่ประสบภัยพิบัติจำนวนมากผ่านงานเขียน แต่การทำเช่นนั้นดูเหมือนว่าจะละเอียด ไม่เข้าหาปัญหา และเขียนผลงานโดยใช้ “คว้นหลง” หรือสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกัปัญหาโดยตรง ซึ่งเป็นการไม่กล้าเผชิญหน้าโดยตรง อาจกล่าวได้ว่ามูระกะมิมุ่งความสนใจไปที่คดีการปล่อยแก๊สพิษซารินมากกว่าเหตุแผ่นดินไหว ทั้งๆ ที่ผู้ได้รับผลกระทบและผู้เสียชีวิตจากแผ่นดินไหวมากกว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบจากคดีปล่อยแก๊สพิษมากมายหลายเท่า ทั้งนี้ก็เพราะว่ามูระกะมิรู้สึกได้รับความเสียหายและมีบาดแผลทางจิตใจกับการเกิดแผ่นดินไหวครั้งนี้เพราะโกเบเป็นเหมือนบ้านเกิดและสถานที่ที่มีความผูกพันอย่างลึกซึ้ง

ในหนังสือ *เฮ็งเคียวคิงเคียว* 『辺境・近境』 (1998) ซึ่งเป็นหนังสือบันทึกการเดินทาง หนึ่งในนั้นมีบท “เดินสู่โกเบ” 「神戸まで歩く」 มูระกะมิเขียนเกี่ยวกับการเดินทางคนเดียวจากนิมิโนะมิยะ (西宮) ไปถึงโกเบ ซึ่งตอนนั้นเป็นเวลา 2 ปี (ปี 1997) หลังจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวเกิดขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างเริ่มได้รับการฟื้นฟูให้กลับมาเป็นเหมือนเดิม มูระกะมิเขียนเกี่ยวกับการเดินทางจากอะมิยะซึ่งเป็นบ้านเกิดของเขาไปยังโกเบเอาไว้ว่า “ทำไมผมถึงได้รู้สึกว่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงมากมายลึกซึ้งถึงขนาดนี้? ใน

¹⁹ 村上春樹「解題」（『村上春樹全作 1900～2000 短篇集』、2003、講談社）p.272

²⁰ 村上春樹「アウトサイダー」聞き手：ローラ・ミラー Salon.com 1997 年 12 月 16 日/アメリカ（『夢を見るために毎朝僕は目覚めるのです』、2012、文藝春秋）p.39

ระหว่างที่ผมย้อนรำลึกถึงความทรงจำของการเดินเล่นหลังจากเวลาผ่านไปสี่เดือน และก็กำลังหันหน้าเข้าหาเขาโต๊ะเพื่อเขียนหนังสือ ผมมีรู้สึกแบบนั้นขึ้นมา แม้แต่เหลือเพียงแค่โกเบในปัจจุบันเพียงสถานที่เดียวพบว่า ความรุนแรงหนึ่งเชื่อมต่อย่างเหนียวแน่นกับความรุนแรงอื่นอีกอย่างหนึ่งเหมือนกฎแห่งกรรม (ทั้งความเป็นจริงในปัจจุบันและการอุปมา) ผมรู้สึกได้อย่างนั้น”²¹

จากข้อความที่ยกมาสามารถอนุมานได้ว่ามูระกะมิรู้สึกได้รับผลกระทบอย่างลึกซึ้งจากเหตุแผ่นดินไหวทำให้เขาตั้งกฎการเขียนเรื่องสั้นแบบนั้นขึ้นมาเพื่อถอยห่างออกจากแผ่นดินไหว เช่นเดียวกับ อูระสุมิ อะกิระ 「浦澄彬」 กล่าวว่า มูระกะมิให้ความสำคัญกับกลุ่มลัทธิโอมฉินริเกียวมากกว่าแผ่นดินไหวที่พังทลายบ้านเกิดของตัวเองอย่างนั้นนะหรือ และอูระสุมียังชี้แจงอีกว่า การที่มูระกะมิไม่เข้าเผชิญกับแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ต่อหน้า (หรือเผชิญหน้าไม่ได้) ตรงนี้แสดงให้เห็นว่ามูระกะมิได้รับความสะเทือนใจเป็นอย่างมากไม่ใช่ซะหรือ²²

คะสุโอะ คุโรโกะ ศาสตราจารย์เกียรติคุณแห่งมหาวิทยาลัยชิบูยะ ผู้เป็นนักวิจัยวรรณคดีญี่ปุ่นสมัยใหม่และนักวิจารณ์วรรณกรรม มีความเห็นว่า ฮะรุกิ มูระกะมิ เกิดปัญหาว่า หลังเกิดเหตุแผ่นดินไหวบริเวณโกเบ มีอะไรเกิดขึ้นเท่านั้น เขาไม่ได้เข้าปะทะกับความเสียหายหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงแล้วนำปัญหามาเรียบเรียงเล่าเรื่องเป็นคำพูด เขาเพียงแต่ยกปัญหาที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจของคนที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่เกิดเหตุและไม่ได้เป็นผู้ได้รับความเสียหาย ซึ่งเป็นวิธีการ “สวนทาง” ที่มอง “ความรุนแรง” ที่เกิดขึ้นจากแผ่นดินไหว และคะสุโอะ คุโรโกะยังบอกอีกว่า “คอมมิตเมนต์”²³ ของมูระกะมิที่เป็นการนำความรุนแรงมาเป็นปัญหาสำคัญเพื่อทำความเข้าใจและต่อต้านความรุนแรงการทำแบบนี้แบบนี้แล้ว “คอมมิตเมนต์” นั้นก็ไม่สำเร็จไม่ใช่หรือ²⁴

จากข้อความที่ข้างต้น คอมมิตเมนต์ หรือ การนำตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้อง การนำมาเป็นเรื่องสำคัญของมูระกะมิ คือ การให้ความสำคัญกับความรุนแรงต่างๆ ซึ่งความคิดการคอมมิตเมนต์ของมูระกะมิเกิดขึ้นเมื่อตอนที่เขาได้ไปอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1993 ระหว่างนั้นมูระกะมิเขียนเรื่อง บันทึกนกไขลาน 『ふじまき鳥クロニクル』 (1992-1995) อยู่เขาให้ความสำคัญกับความรุนแรงของสงคราม และในจิตใจของมนุษย์ หลังจากนั้นเป็นต้นมามูระกะมิได้ให้ความสำคัญกับความรุนแรงมาจนถึงปัจจุบัน มูระกะมิกว่า

²¹ 村上春樹『辺境・近境』、1998、新潮社 p.239

²² 浦澄彬「阪神間と父の影—故郷喪失と暴力のトラウマ」（『村上春樹を歩く—作品の舞台と暴力の影』、2000、彩流社）p.9

²³ ผู้วิจัยใช้คำว่า “คอมมิตเมนต์” ซึ่งเป็นการทับศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า “commitment” เนื่องจากถ้าแปลเป็นภาษาไทยไม่สามารถสื่อความหมายอันเฉพาะเจาะจงได้

²⁴ 黒古一夫『村上春樹「喪失」の物語から「転向」の物語へ』、2007、勉誠出版、pp.232-233

เกี่ยวกับคอมมิตเมนต์ในหนังสือ *มูระกะมิ ฮะรุกิ, คะวะอิ ฮะยะโอะ นิ อะอิ นิ อิคุ* 『村上春樹、河合隼雄に会いに行く』 (1996) มูระกะมิพูดถึงเกี่ยวกับ คอมมิตเมนต์ เอาไว้ว่า เดี่ยวนี้ผมมักคิดถึงเกี่ยวกับ คอมมิตเมนต์ ดังเช่นแม้ในการเขียนนวนิยาย คอมมิตเมนต์ ก็เข้ามามีความสำคัญต่อผมมาก เมื่อก่อน ดีแทชเมนต์²⁵ (ความไม่เกี่ยวข้อง) เคยมีความสำคัญ) ผม²⁶ คอมมิตเมนต์ที่ไม่สำเร็จ คือการที่มูระกะมิไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับความจริงของแผ่นดินไหวได้เลย ถึงแม้ว่าเขาตัดสินใจจะนำตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับความจริงแล้ว การกระทำของมูระกะมียังคงสร้างผลงานแบบดีแทชเมนต์ อย่างเช่นเคย

คะสุโอะ คุระโกะ ยังกล่าวอีกว่า ในฐานะนักเขียนที่ควรจะใช้จินตนาการกับความรู้สึกหรือแนวความคิดเป็นเครื่องมือในการต่อต้าน (ความชั่วร้าย=ความจริง) แบบนี้ ฮะรุกิ มูระกะมิเป็นคนขี้ขลาดไม่ใช่หรือ ผมคิดเช่นนั้น อย่างที่คิดไว้ฮะรุกิ มูระกะมิ ไม่ได้จากการผูกมัดจาก สุญนิยม (nihilism)²⁷ เลยไม่ใช่หรือ การที่คนทั่วโลกไม่นิยมเรื่อง *อันเดอร์กราวด์* หรือ *คะมิ โนะ โคะโตะโมะตะชิ วะ มินะ โอะโตะรุ* เหมือนกับเรื่อง *แกะรอย แกะดาว* 『羊をめぐる冒険』 (1982) หรือ *ด้วยรัก ความตาย และหัวใจสลาย* 『ノルウェイの森』 (1987) หรือ *เริงระบำแดนสนธยา* 『ダンス・ダンス・ダンス』 (1988) ก็เป็นเพราะ สุญนิยม ของเขาแผ่กระจายไปทั่วเรื่องเหล่านี้ไม่ใช่หรือ ถ้าอ่านผลงาน *คะมิ โนะ โคะโตะโมะตะชิ วะ มินะ โอะโตะรุ* ด้วยความคิดแบบนั้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า บาดแผลทางจิตใจอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้มูระกะมิไม่ยอมมีความเกี่ยวข้องกับโกเบก็คือปัญหากับพ่อของตัวเอง โดยปกติมูระกะมิจะไม่เปิดเผยเรื่องครอบครัวของตัวเองให้ใครฟัง แต่ในหนังสือ *เอียน บูลูมา โนะ นิฮงทัมโบ* 『イアン・ブルマの日本探訪』 (1998) มีระบุเอาไว้ดังนี้ “มันต้องเป็นบาดแผลทางจิตใจของพ่ออย่างแน่นอน ดังนั้นเป็นบาดแผลทางจิตใจของผมเช่นกัน ผมกับพ่อเข้ากันได้ไม่ดี การที่ผมไม่มีลูกก็น่าจะเนื่องด้วยเหตุนี้”²⁸ การมีปัญหากับพ่อของตัวเองของมูระกะมิสะท้อนให้เห็นในเรื่องสั้นเรื่องที่ 6 ดังต่อไปนี้

เรื่องที่ 6 “พายน้ำผึ้ง” เป็นเรื่องของนักเขียนคนหนึ่งชื่อจุมเปะอิ มีบ้านเกิดอยู่ที่เมือง นิชิโนะมิยะ จังหวัดเฮียวโกะ เขาจบจากโรงเรียนมัธยมเอกชนในเมืองโกเบแห่งหนึ่งแล้วเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยวาเซดะ จุมเปะอิโกหกพ่อแม่ของตัวเองว่าเขาเรียนคณะพาณิชยศาสตร์ตามที่พ่อแม่ขอ แต่เขากลับเลือกเรียนคณะอักษรศาสตร์แทน เมื่อเขาจบทุก

²⁵ ผู้วิจัยใช้คำว่า “ดีแทชเมนต์” ซึ่งเป็นการทับศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า “detachment” เนื่องจากถ้าแปลเป็นภาษาไทย ไม่สามารถสื่อความหมายอันเฉพาะเจาะจงได้

²⁶ 村上春樹 『村上春樹、河合隼雄に会いに行く』、1996、講談社、p.253

²⁷ ความคิดที่ว่าทุกสิ่งไม่เที่ยงแท้ ว่างเปล่า

²⁸ イアン・ブルマ 『イアン・ブルマの日本探訪—村上春樹からヒロシマまで』、1998、TBSブリタニカ、p.93

อย่างถูกเปิดเผยทำให้เขามีปัญหากับพ่อและไม่กลับไปหาพ่ออีก หลังจากจบการศึกษาจุมเปะอิทำงานพิเศษไปพลาง เขียนนวนิยาย ตอนอายุ 24 ปี เขาได้รับรางวัลนักเขียนหน้าใหม่ (新人賞) เขาได้ถูกนำเสนอชื่อรางวัลอะกุตะงะวะ (芥川賞) ถึง 4 ครั้งแต่ไม่ได้รับรางวัล จุมเปะอิมีเพื่อนสนิทสมัยมหาวิทยาลัยสองคน ในสมัยเป็นนักศึกษาจุมเปะอิหลงรักเพื่อนของตัวเองที่ชื่อชะโยะโกะแต่ไม่กล้าบอกรัก ทำให้ทะกะทซุกิเพื่อนสนิทอีกคนหนึ่งได้ตัวของชะโยะโกะไปเป็นแฟน จุมเปะอิเสียใจมากไม่เป็นอันกินอันนอน ในที่สุดชะโยะโกะแต่งงานกับทะกะทซุกิและมีลูกสาวคนชื่อ ชะระ เมื่อมีแผ่นดินไหวเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1995 ตอนนั้น จุมเปะอิอยู่ที่ประเทศสเปน เขาไม่โทรศัพท์กลับไปที่บ้าน เขามองภาพแผ่นดินไหวผ่านทางโทรทัศน์ และรู้สึกว่าตัวเองไม่มีหลักแหล่งอะไรแล้ว และหลังเกิดแผ่นดินไหวชะระที่ดูการถ่ายทอดภาพแผ่นดินไหวผ่านโทรทัศน์บ่อยครั้งเกิดอาการนอนไม่ค่อยหลับและตกใจ ร้องตะโกนตื่นตอนกลางคืน มีแต่จุมเปะอิเท่านั้นที่ทำให้ชะระสงบลงได้ เวลาผ่านไป 2 ปี ทะกะทซุกิกลับไปมีสัมพันธ์กับหญิงอื่นและหย่าร้างกับชะโยะโกะและออกไปอยู่กับผู้หญิงคนนั้น ทะกะทซุกิขอร้องให้จุมเปะอิดูแลชะระและชะโยะโกะแทนเขา วันหนึ่งหลังจากที่จุมเปะอิไปนอนค้างที่บ้านชะโยะโกะและร่วมหลับนอนกัน และเขาตัดสินใจจะแต่งงานกับชะโยะโกะในวันรุ่งขึ้น

จากเนื้อเรื่อง “พายนน้ำผึ้ง” สามารถอนุมานได้ว่า ตัวละครจุมเปะอิมีลักษณะคล้ายกับตัวมูระกะมิ ถึงแม้มูระกะมิจะบอกว่าการเขียนเรื่องนี้ใกล้เคียงกับรูปแบบการเขียนของเขาที่สุด และจะปฏิเสธว่าไม่ใช่ตัวเขา แต่ยังคงข้ามกับเขาก็ตาม²⁹ แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามูระกะมิต้องการสื่ออะไรบางอย่างผ่านเรื่องสั้นเรื่องนี้ สิ่งนั้นก็คือบาดแผลทางจิตใจของตัวเองที่ทำให้เขาไม่อยากพูดถึงเรื่องในครอบครัวตัวเอง โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับพ่อ สิ่งที่ทำให้คิดว่าจุมเปะอิคล้ายกับมูระกะมิคือนักเขียนเหมือนกัน บ้านเกิดของมูระกะมิอยู่ที่เกียวโต หลังจากนั้นย้ายไปที่นิชิโนะมิยะ (西宮市) ทันทีใน ค.ศ.1949 มูระกะมิเข้ามหาวิทยาลัยวาเซดะ คณะอักษรศาสตร์ เอกภาพยนตร์ ใน ค.ศ.1974 มูระกะมิได้รับรางวัลนักเขียนหน้าใหม่รุ่นโต (群像新人文学賞) จากผลงานเรื่องแรก *สดับลมขับขาน 『風の歌を聴け』* (1979) ใน ค.ศ.1979 และผลงานของมูระกะมียังได้เข้าชิงรางวัลอะกุตะงะวะถึง 2 ครั้ง ด้วยผลงานเรื่อง *สดับลมขับขาน* ใน ค.ศ.1979 เข้าชิงรางวัลอะกุตะงะวะ ครั้งที่ 81 และใน ค.ศ.1980 ด้วยผลงานเรื่อง *พินบอล, 1973 『1973年のピンボール』* (1980) เข้าชิงรางวัลอะกุตะงะวะครั้งที่ 83 ยิ่งไปกว่านั้น ตัวละครจุมเปะอิก็ยังมีปัญหากับพ่อเช่นเดียวกับมูระกะมิที่ได้กล่าวมาข้างต้น การมีปัญหากับพ่ออาจเป็นบาดแผลทาง

²⁹ 村上春樹「言葉と言う激しい武器」聞き手：大鋸一正（『ユイリカ』3月臨時増刊 総特集＝村上春樹を読む、2000、青土社）p.20

จิตใจที่ทำให้ มุระกะมิไม่อยากกลับไปทีโกเบและขุดคุ้ยเกี่ยวกับปัญหาระหว่างตัวเองกับพ่อของตัวเอง

5. สรุป

จากการวิจัยพบว่าผลงานของมุระกะมิ ฮะรุกิที่เกี่ยวข้องกับแผ่นดินไหวคล้ายขนบของวรรณคดีกับแผ่นดินไหวในอดีตโดยพิจารณาจากผลงาน 2 เรื่องคือ *นินงะโมะกิ* และ *โฮโจกิ* โดยที่มีการพึงพิงสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อให้ตัวเองหลุดพ้นจากความกลัวและความไม่สบายใจ โดยในผลงานของมุระกะมิจะมีลักษณะการเยยวยาจิตใจคล้ายกับกระบวนการเยยวยาจิตใจในลัทธิทางศาสนา และลักษณะเด่นในผลงานของมุระกะมิที่เกี่ยวกับแผ่นดินไหวคือ มุระกะมิพยายามเขียนในรูปแบบที่หลีกเลี่ยงแผ่นดินไหว โดยตั้งกฎในการเขียนขึ้นมาแล้วปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะมุระกะมิเป็นผู้ประสบภัยในการเกิดแผ่นดินไหวครั้งนี้จึงได้รับบาดเจ็บทางจิตใจเช่นกัน

บรรณานุกรม

- イアン・ブルマ (1998) 『イアン・ブルマの日本探訪－村上春樹からヒロシマまで』、1998TBS ブリタニカ
- 浦澄彬 (2000) 『村上春樹を歩く－作品の舞台と暴力の影』、彩流社
- 植田恭代 (2012) 「文学に見る自然と人間－『方丈記』、『源氏物語』から－」、子大学人文学フォーラム 10、跡見学園女
- 加藤典洋 (2009) 『村上春樹イエローページ③』、幻冬舎文庫
- 黒古一夫 (2007) 『村上春樹「喪失」の物語から「転向」の物語へ』、勉強出版
- 田原総一郎 (2004) 『連合赤軍とオウム－わが内なるアルカイダ』、集英社
- 野中潤 (2012) 『村上春樹と 1990 年代』、おうふう
- 村上春樹 (2000) 『ユイリカ』3月臨時増刊 総特集＝村上春樹を読む、青土社
- 村上春樹 (2003) 『村上春樹全作 1900～2000 短篇集』、講談社
- 村上春樹 (1996) 『村上春樹、河合隼雄に会いに行く』、講談社
- 村上春樹 (1998) 『辺境・近境』、新潮社

村上春樹 (2012) 『夢を見るために毎朝僕は目覚めるのです』、文藝春秋

เว็บไซต์

http://www.seisaku.bz/nihonshoki/shoki_22.html

http://www.seisaku.bz/nihonshoki/shoki_29.html

http://www.bousai.go.jp/kyoiku/kyokun/kyoukunnokeishou/rep/1855-ansei-edoJISHIN/pdf/1855-ansei-edoJISHIN_06_chap3.pdf

การดัดแปลงวรรณกรรมโบราณกับการใช้สัญลักษณ์สร้างผลงาน
เรื่อง โยะรุโนะฮิการิ นิ โอะวะระระเตะะ ของทซุชิมะ ยูโกะ
MODIFICATION OF CLASSIC LITERATURE AND USE OF SYMBOLS IN
TSUSHIMA YUKO'S YORUNO HIKARI NI OWARETE

ชยาพร ปรีชาปัญญา¹

บทคัดย่อ

นวนิยายเรื่อง โยะรุโนะฮิการิ นิ โอะวะระระเตะะ เขียนใน ค.ศ.1987 เป็นผลงานของ ทซุชิมะ ยูโกะ เป็นบุตรสาวของดะสะอิ โอะสะมุ นักเขียนผู้มีชื่อเสียง ผลงานเรื่องนี้ได้รับ รางวัลโยะมิอุริบุงกะคุครั้งที่38 มีลักษณะเรื่องคือ ตัวละครเอกที่สูญเสียลูกชายพยายาม เยียวยาบาดแผลทางจิตใจ ผ่านการสร้างโลกแห่งจินตนาการ โดยอ้างอิงจากประสบการณ์จริงของผู้เขียนเกี่ยวกับการเสียชีวิตของลูกชาย ผลงานเรื่องนี้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับ นักเขียนหญิงที่สูญเสียลูกชายและเมื่ออ่านวรรณกรรมโบราณสมัยเฮอันเรื่อง โยะรุโนะนะสะมะะ นักเขียนหญิงดังกล่าวรู้สึกได้ถึงจุดร่วมระหว่างตนเองและตัวละครเอกในเรื่อง จึง ตัดสินใจนำเอาวรรณกรรมนี้มาเขียนขึ้นใหม่โดยผสมเรื่องราวในชีวิตจริงของตนเองเพื่อ ระบายความรู้สึกในการสูญเสียลูกชาย ซึ่งเวลาและสถานที่ที่ปรากฏในเรื่องจะแบ่งออกเป็น สองโลกคือ หนึ่งโลกในปัจจุบันที่นักเขียนหญิงอาศัยอยู่ และสอง คือ โลกในอดีตเมื่อ พันปี ก่อนซึ่งเป็นเรื่องของวรรณกรรมที่นำมาดัดแปลง สิ่งที่เชื่อมโยงตัวละครเอกกับโลกในอดีต คือ จดหมายที่นักเขียนหญิงเขียนถึงนักเขียนเรื่อง โยะรุโนะนะสะมะะ ลักษณะการเล่าเรื่อง คือใช้จินตนาการและวรรณกรรมสมัยเฮอันที่นำมาดัดแปลงใหม่ เป็นสิ่งปลอบประโลมจิตใจ ผลงานจะแสดงให้เห็นถึงกลวิธีการเล่าเรื่องโดยการสร้างโลกแห่งจินตนาการผ่านตัว วรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะนะสะมะะ ที่แต่งขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการถามตอบและ ยอมรับเกี่ยวกับความตายของลูกชายได้ โดยผ่านการเขียนจดหมายและเขียนนิยายขึ้นมา ใหม่ รวมถึงการใช้สัญลักษณ์เกี่ยวกับ "แสง" ที่ปรากฏในเชิงเปรียบเทียบอันจะทำให้ผู้อ่าน

¹ นิสิตปริญญาโท ชั้นปีที่2 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

สามารถเข้าใจความรู้สึกของตัวละครเอกและความหมายของ "แสง" ซึ่งถูกนำมาใช้ในแต่ละบริบทอันจะก่อให้เกิดความหมายที่แตกต่างกันออกไป

1. ภูมิหลังเกี่ยวกับทศุณิมะยูโกะ

ภูมิหลังเกี่ยวกับทศุณิมะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะละเลยได้ในการวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง *โยะรุโนะฮิกะริ นิ โอะวะระเตะ* เนื่องจากเป็นผลงานที่เขียนขึ้นหลังจากบุตรชายคนโตเสียชีวิตลงจากอุบัติเหตุจมน้ำในอ่างอาบน้ำที่บ้าน ทศุณิมะ ยูโกะเป็นนักเขียนหญิงในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เธอเป็นบุตรสาวของดะสะอิ โอะสะมุ นักเขียนกับ ทศุณิมะ มิวะโกะ เป็นบุตรสาวคนสุดท้องในบรรดาพี่น้อง 3 คน โดยมีพี่ชายและพี่สาว เมื่ออายุได้ 1 ขวบ บิดาได้ฆ่าตัวตายพร้อมกับซู้รักโดยการกระโดดน้ำ ส่วนพี่ชายเสียชีวิตไปด้วยวัณโรค เมื่ออายุได้ 13 ปี ครอบครัวจึงเหลือเพียง แม่และพี่สาว จากนั้นเข้าศึกษาที่โรงเรียนนิมะยูริกักคิเอ็นและมหาวิทยาลัยสตรีนิมะยูริในสาขาวรรณกรรมอังกฤษและได้รับรางวัลจากการเขียนวิทยานิพนธ์ รวมถึงได้รับการตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์ของมหาวิทยาลัย ตั้งแต่นั้นมาจึงได้เริ่มเขียนผลงานลงนิตยสารบุงเกะอิฉุโตะและมีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการของกลุ่มนิตยสารนี้อีกด้วย ต่อมาเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยเมจิ แต่เนื่องจากเกิดเหตุการณ์การสังขัตมหาวิทยาลัยในประเทศญี่ปุ่นปี ค.ศ.1969 ทำให้เธอไม่สามารถเข้าเรียนได้ ระหว่างนั้นทศุณิมะ ยูโกะเข้าทำงานที่สถานีโทรทัศน์และสมรส ต่อมาลาออกจากการทำงาน มีบุตรสาว 1 คน แต่ภายหลังได้หย่าจากสามีและแต่งงานใหม่อีกครั้ง เมื่อคลอดบุตรชายก็หย่าขาดกับสามีคนที่ 2 อีกครั้ง และบุตรชายเสียชีวิตจากการจมน้ำในอ่างอาบน้ำเมื่ออายุได้ 9 ขวบ

เหตุการณ์ที่บุตรชายเสียชีวิตได้ส่งผลต่อสภาพจิตใจของทศุณิมะอย่างรุนแรง จนทำให้เธอไม่สามารถจะเขียนนวนิยายได้อีกต่อไป แต่เมื่อได้อ่านบทกวีของมิยะซะวะเค็นจิที่ประพันธ์ให้แก่น้องสาวที่เสียชีวิต ก็เกิดความคิดว่าความเพ้อฝันจะสามารถประสานเยียวยาแผลใจได้หรืออย่างไร ทศุณิมะจึงเริ่มลงมือค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่มีการสังหารเด็ก ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวหรือระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมา จากนั้นจึงได้เริ่มลงมือเขียนนวนิยายเรื่อง *โยะรุโนะฮิกะรินิโอะวะระเตะ* ทศุณิมะได้ให้สัมภาษณ์ว่าตัวเธอในเวลานั้นไม่ได้เขียนด้วยความรู้สึกที่อยากจะเขียนเลย แต่เพราะว่าเขียนได้เพียงแค่นี้ต่างหาก เพราะไม่มีทางที่จะทำให้อีกชายที่เสียชีวิตไปแล้วฟื้นคืนชีพกลับมา แต่ตนเองอยากจะแสดงให้เห็นหนทางที่ตนเองใช้ในการเยียวยาให้กับผู้อื่นอ่าน

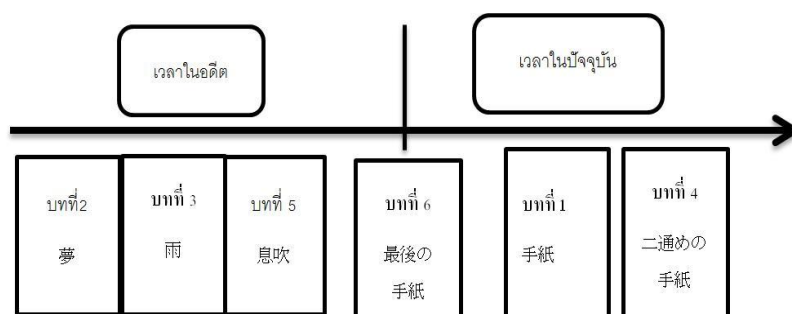
2. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง โยะรุโนะเนะสะมะะ ต้นฉบับและฉบับดัดแปลง

2.1 เรื่องย่อ โยะรุโนะฮิกะริ นิ โอะวะระระเตะ

โยะรุโนะฮิกะรินิโอะวะระระเตะ เป็นเรื่องราวของนักเขียนหญิงผู้สูญเสียลูกชายที่อายุ 9 ขวบ จากอุบัติเหตุ ทำให้ไม่สามารถจะเขียนนวนิยายได้อีกต่อไป ดังนั้นเพื่อเป็นการเยียวยาสภาพจิตใจที่ประสบกับความสูญเสีย เธอจึงเขียนจดหมายถึงผู้แต่งวรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะะ และนำเอาวรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ มาเขียนใหม่ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นจดหมาย 3 บท และวรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ ที่เขียนใหม่อีก 3 บท ซึ่งจะเรียงตามลำดับดังนี้ คือ บทที่ 1 手紙 (จดหมาย), บทที่ 2 夢 (ความฝัน), บทที่ 3 雨 (ฝน), บทที่ 4 二通めの手紙 (จดหมายฉบับที่สอง), บทที่ 5 息吹 (ลมหายใจ) และบทที่ 6 บทสุดท้ายคือ 最後の手紙 (จดหมายฉบับสุดท้าย)

จากลำดับของบทแสดงให้เห็นว่าจะเริ่มต้นด้วยบทแรกที่มีชื่อว่า จดหมาย เป็นจดหมายที่ตัวละครเอกคือ “ฉัน” เขียนถึงผู้แต่งวรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ ส่วน บทที่ 2 และ 3 จะเป็นเรื่องราวที่ดัดแปลงจากวรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ จากนั้นบทที่ 4 จะเป็นจดหมายฉบับที่ 2 ที่ฉันเขียนถึงผู้แต่งเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ ส่วนบทที่ 5 จะย้อนกลับมาบทสุดท้ายของเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ บทที่ 6 จะเป็นเรื่องราวของจดหมายฉบับสุดท้ายที่ฉันจะเขียนถึงผู้แต่ง โยะรุโนะเนะสะมะ และยังมีส่วนที่เขียนเพิ่มเติมจากต้นฉบับโดยเป็นเรื่องราวหลังจากที่ตัวละครเอกในเรื่องเสียชีวิตแล้ว ในระหว่างที่ตัวละครคือ โคะโตะเนะ และมิโนะบุกำลังสนทนากันนั้น “ฉัน” ได้ปรากฏตัวในช่วงเวลาเมื่อหนึ่งพันปีก่อนนั้นเพื่อถามตอบเป็นครั้งสุดท้ายเกี่ยวกับการทำใจยอมรับความสูญเสียของลูก

แผนภาพที่ 1 ลำดับเวลาและลำดับที่ของแต่ละบทในเรื่อง โยะรุโนะ ฮิกะริ นิ โอะวะระระเตะ

จากแผนภาพแสดงให้เห็นว่าการเล่าเรื่องจะเล่าเรื่องของตัวละครเอกสลับกับวรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ ที่แต่งขึ้นมาใหม่ ผู้เขียนได้ใช้จดหมายเป็นสิ่งที่เชื่อมระหว่างวรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ และตัวละครเอก จดหมายเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่บอกเล่าความรู้สึกของตัวละครเอกต่อการสูญเสีย และเล่าเรื่องเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในโลก

ปัจจุบันและสอบถามเกี่ยวกับชีวิตในสมัยหนึ่งพันปีก่อนรวมถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนวรรณกรรมเรื่อง *โยะรุโนะเนะสะมะ* ในส่วนที่ถูกเอาดัดแปลงใหม่ จะแตกต่างจากเดิมที่มีทั้งหมดห้าเล่ม ดัดแปลงเหลือเพียงสามบท บทที่หก เป็นบทที่ “ฉัน” ได้ปรากฏตัวในอดีตแสดงให้เห็นว่าเป็นบทที่มีรอยเชื่อมระหว่างเวลาในอดีตและปัจจุบัน ต่อไปจะกล่าวถึงเรื่องย่อโดยสังเขปของวรรณกรรมเรื่อง *โยะรุโนะเนะสะมะ* ต้นฉบับเพื่อความเข้าใจเพิ่มเติม

2.2 เรื่องย่อโดยสังเขปของวรรณกรรมเรื่อง *โยะรุโนะเนะสะมะ* ต้นฉบับ

สันนิษฐานกันว่าผู้แต่งคือธิดาของฟูจิวะระโนะทะคะซุอะ มีทั้งหมด 5 เล่ม แต่งขึ้นในระหว่างปีค.ศ. 1045-1086 เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับโชชะตาความรักสามเเล้วระหว่างนะกะโนะคิมิ กับพี่ชายที่มียศเป็นขุนนาง เรื่องราวเกิดขึ้นเมื่อนะกะโนะคิมิ บรรเลงโคะโตะระหว่างพำนักรที่วัดโฮตโจ บังเอิญน้องชายของพระมเหสี คือ ฌุนะงน ได้ยิน จึงตามเสียงบรรเลงนั้นจนมาพบกับนะกะโนะคิมิ ฌุนะงนถูกใจจึงเข้าหามีความสัมพันธ์กันหนึ่งคืน โดยที่นะกะโนะคิมิไม่ทราบมาก่อนว่าฌุนะงนจะเป็นชายที่หมั่นหมายกับโอคิมิ ผู้เป็นพี่สาวอยู่ก่อนแล้ว ฌุนะงนกลับยังคงตามขอความรักจากนะกะโนะคิมิอยู่ตลอดเวลา แต่นะกะโนะคิมิกลับหวาดกลัวและรู้สึกผิดกับผู้เป็นพี่สาว ทำให้เขาแต่ถอนร้องไห้เสียใจ และไม่ยอมพบกับฌุนะงนอีก เมื่อนะกะโนะคิมิตั้งครรภ์ ทะอิโนะคิมิ ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องและพี่เลี้ยงของนะกะโนะคิมิทราบเรื่องจึงพาไปอยู่ที่วัดโฮตโจ เพื่อไม่ให้ใครรู้ แต่เมื่อนะกะโนะคิมิคลอดบุตรสาว เรื่องราวก็รู้ไปถึงโอคิมิและฌุนะงน โอคิมิโมโหมากทำให้นะกะโนะคิมิต้องย้ายไปอยู่กับบิดาที่ออกบวชแล้ว ต่อมา นะกะโนะคิมิแต่งงานใหม่กับคัมปะกุสะตะอิจิน ที่อายุห่างกันมากและมีธิดากับภรรยาเก่าอยู่แล้ว 3 คน นะกะโนะคิมิกลับไปมีความสัมพันธ์กับฌุนะงนอีกครั้ง และทำให้คนรอบข้างของโอคิมิมองว่า นะกะโนะคิมิเป็นศัตรู ระหว่างนั้นนะกะโนะคิมิได้ตั้งครรภ์อีกครั้ง และให้กำเนิดบุตรชาย ฝ่ายคัมปะกุ สามิใหม่ที่ถึงแม้จะรู้เรื่องราวทั้งหมดแต่กลับเลี้ยงดูบุตรชายของนะกะโนะคิมิราวกับเป็นลูกแท้ๆ ต่อมาฌุนะงนไปมาหาสู่นนะอิชิโนะมิยะที่เป็นน้องสาวของจักรพรรดิองค์ก่อน ทำให้โอคิมิเกิดความไม่พอใจ จนล้มป่วยลง และเสียชีวิตลงภายหลังที่คลอดบุตรสาว นะกะโนะคิมิจึงรับเอาบุตรสาวนั้นมาเลี้ยงดู ต่อมาเมื่อคัมปะกุเสียชีวิตลง ธิดาทั้งสามคนก็อยู่ในการดูแลของนะกะโนะคิมิ

2.3 เรื่องย่อโดยสังเขปของวรรณกรรมเรื่อง *โยะรุโนะเนะสะมะ* ที่ดัดแปลงขึ้นใหม่

โยะรุโนะเนะสะมะ ที่ดัดแปลงขึ้นมาใหม่มีทั้งหมดสามบท โดย บทแรก เป็นเรื่องราวช่วงที่ นะกะโนะคิมิ กำลังตั้งครรภ์ และหนีไปคลอดลูกที่วัด เล่าเรื่องผ่านมุมมอง

ของนะงะโนะคิมิ ที่เป็นพี่เลี้ยงของ ทะอิโนะคิมิ และบทที่ 2 เป็นเหตุการณ์หลังจากทะมะฮิเมะคลอดบุตรแล้ว แต่ข่าวลือเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทะอิโนะคิมิ และฉุนะงะนุแพร่กระจายออกไป ทำให้ทะมะฮิเมะต้องไปอยู่กับบิดาเพื่อหลบหนีปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นเล่าผ่านมุมมองของพี่ชาย ส่วนบทที่ 3 ในบทนี้การเล่าเรื่องกลับเปลี่ยนเป็นให้เป็นการเล่าจากมุมมองของทะมะฮิเมะ เป็นเหตุการณ์หลังจากที่ทะมะฮิเมะตัดสินใจแต่งงานใหม่กับคัมปะกุและเริ่มต้นชีวิตใหม่ ทะมะฮิเมะกลัวที่จะพูดคุยกับมุเนะมะสะมากขึ้น ไม่หลบหน้าด้วยความหวาดกลัวอีกต่อไป แต่ท้ายที่สุดทั้งคู่ก็กลับมามีความสัมพันธ์จนตั้งครรภ์อีกครั้ง แม้ทางฝ่ายมุเนะมะสะจะต้องการแต่งงานกับทะมะฮิเมะ แต่ทะมะฮิเมะไม่เปลี่ยนใจ ยังคงยืนยันจะแต่งงานกับคัมปะกุ เธอใช้ชีวิตเป็นสามภรรยา กับคัมปะกุเป็นเวลา 7 ปี จนคัมปะกุเสียชีวิตลง และลูกสาวทั้งสามจึงอยู่ในการดูแลของทะมะฮิเมะ

3. กลวิธีการเล่าเรื่องและสัญลักษณ์ที่ปรากฏ

3.1 ความแตกต่างระหว่างต้นฉบับและนวนิยายที่ดัดแปลง

นวนิยายที่ดัดแปลงยังคงโครงเรื่องหลักไว้แต่การเปลี่ยนแปลงในส่วนของมุมมองการเล่าเรื่อง ซึ่งรวมถึงบทบาทของตัวละคร บางส่วนก็ได้ตัดออก ประการแรกผู้วิจัยจะเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่าง การเพิ่มเติมและการตัดออก ระหว่างต้นฉบับและตัวดัดแปลง

3.1.1 ชื่อของตัวละคร

ชื่อของตัวละครถูกเปลี่ยน ในต้นฉบับนั้นจะเรียกตัวละครเอกตามชื่อหรือตำแหน่งเท่านั้น เช่น นะกะโนะคิมิ จะมีไว้เรียกน้องสาวคนรองในกรณีเป็นพี่น้องผู้หญิงทั้งหมด แต่เดิมสตรีในสมัยเอโดะจะไม่มีชื่อเรียกแต่จะเรียกว่าเป็นบุตรสาวและตามด้วยชื่อของบิดา แม้แต่ตัวละครฝ่ายชายก็ยังเรียกด้วยตำแหน่งมากกว่าจะเป็นชื่อจริง แต่ในนวนิยายที่ดัดแปลงได้ใส่ชื่อให้กับตัวละครใหม่ทั้งหมด นอกจากนี้บทบาทของตัวละครบางตัวก็ได้ถูกตัดออกไป เช่น โอคิมิ และ ฉุนะงะนุ

ต้นฉบับ	ตัวที่ดัดแปลง
นะกะโนะคิมิ	ทะมะฮิเมะ, ทะมะโกะ
โอคิมิ	สะอะโกะ
ทะอิโนะคิมิ	โคะโตะนะ
ฉุนะงน	มุเนะมะสะ
อุสะอิโมโนะจูโจ	มิจิทะตะ

ประเด็นนี้คะวะซะเอะ ฟุซะเอะแสดงความเห็นว่า การตั้งชื่อให้กับตัวละครเช่นนี้ เป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างตัวนวนิยายเรื่อง *โยะรุโนะฮิกะริ นิ โอะวะระเตะ* และเรื่อง *โยะรุโนะนะสะมะ* ที่แต่งใหม่ โดยเล่าเรื่องของตัวฉัน ลูก สามี และแม่ผ่านชื่อเรียกที่ตั้งขึ้นมาใหม่² ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างตัวละครเอกทั้งสองเรื่อง ผู้เขียนมองว่าตัวละครเอกทั้งสองเรื่องต่างเป็นภาพสะท้อนของกันและกัน โดยทะมะฮิเมะและโคะโตะนะเป็นภาพสะท้อนของตัวนักเขียนหญิง ส่วนมุเนะมะสะเป็นภาพสะท้อนของสามี นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การตั้งชื่อให้กับตัวละครนี้เรียกได้ว่า เป็นการสร้างพื้นที่ให้กับตัวละครให้กลายเป็นปัจเจกบุคคลในฐานะผู้หญิง ผู้ชาย โดยไม่ต้องเรียกด้วยชื่อแทนตำแหน่งที่ทางสังคมกำหนดให้

3.1.2 กลวิธีการเล่าเรื่อง

ในส่วนวรรณกรรมที่ถูกดัดแปลงมีสิ่งที่แตกต่างจากต้นฉบับอย่างเห็นได้ชัด คือการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครที่แตกต่างกันออกไป โดยในต้นฉบับจะเป็นการเล่าเรื่องโดยผ่านมุมมองของบุรุษที่สามมากกว่าที่จะเล่าโดยผ่านมุมมองของตัวละคร โดย ที่ซุชิมะใช้ตัวละครทั้งหมดสามคน คือ โคะโตะนะพี่เลี้ยงของทะมะฮิเมะ มิจิทะตะพี่ชายต่างมารดาของทะมะฮิเมะ และทะมะฮิเมะในการเล่าเรื่อง และปิดท้ายด้วยการเล่าเรื่องจากบุรุษที่ 3 โดยเป็นบทสนทนาระหว่างโคะโตะนะและชิโนะบุ ที่เป็นบุตรสาวคนรองของสามีคนที่สอง และในตอนสุดท้ายตัวละคร “ฉัน” กลับมาปรากฏเพื่อเล่าให้ฟังเกี่ยวกับการทำใจเกี่ยวกับการตายของบุตร ความโศกเศร้าจากการสูญเสียลูกอีกครั้ง

² 河添房江, 「『夜の光に追われて』私論—<生>と<死>の分界を超えて—」, 山崎誠 (1994) 『物語—その転生と再生』 有精堂, 東京

ตัวละครนักเขียนหญิงพยายามแสดงให้เห็นว่าการเขียนนวนิยายเพื่อให้คนรับรู้ถึงความตายของลูกนั้นเป็นสิ่งที่คนในสังคมแทบจะลืมเลือนกันไปหมดแล้ว ดังข้อความต่อไปนี่

今の世では、子どもの死や他の過酷な死を、わざわざひとつの物語として語り聞かせなければならないほど、そうした死は日々の暮らしのなかで忘れられたものとなっています。一方、千年前のあなたの胸には、嘆きの深い子どもたちの死など日常のなかだけで、もうたくさん、という思いがあり、物語からあえて、そうした死はきれいさっぱり省いてしまったのではないのでしょうか。³

ในโลกปัจจุบันนี้ ความตายซึ่งเราต้องเขียนเรื่องราวในฐานะเรื่องเล่าตำนานขึ้นมาเพื่อให้คนรับรู้การตายของลูกหรือการตายที่น่าเศร้าอื่น ๆ นั้น กลายเป็นเรื่องที่เราหลงลืมไปท่ามกลางการใช้ชีวิตไปในแต่ละวัน ในขณะเดียวกัน ภายในใจของเธอที่มีชีวิตในพันปีก่อนหน้า เพียงแค่การใช้ชีวิตกับความตายที่สุดแสนโศกเศร้าของลูกก็คงลำบากมากพออยู่แล้ว และได้สร้างสรรค์เรื่องเล่าขึ้นมาก็สามารถจะเยียวยาตนเองให้หลุดพ้นจากความรู้สึกนั้นได้อย่างงดงามไม่ใช่หรือ

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเขียนนวนิยายนั้นเป็นวิธีการเยียวยาเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ หากนำมาอ้างอิงกับชีวิตจริงของทซุชิมะซึ่งเป็นนักเขียนด้วยแล้ว การเขียนนวนิยายก็เป็นวิธีที่น่าจะเหมาะสมมากที่สุด ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องอีกรูปแบบคือจดหมายที่นักเขียนหญิงเขียนถึงนักเขียนในสมัย 1 พันปีเพื่อเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเอง การเสียชีวิตของลูกชายและสภาพสังคมในปัจจุบัน แต่จดหมายนี้เป็นจดหมายที่ไม่สามารถส่งไปถึงนักเขียนในยุค 1 พันปีได้จริงดังข้อความต่อไปนี่

きょうから、あなたへの手紙を書きはじめることにしました。手紙と言っても、この地上の誰に頼んでも、あなたのもとまで運んでもらうわけにはいかない手紙です。あなたが誰なのかも、私は知らない。しかも、あなたはおよそ千年も前にこの世を去っている。それでも、だからこそ、

³ 津島佑子(1989)『夜の光に追われて』講談社、P.46

独り言いに終わりがねないこの手紙が、一条の細かい光のようにあなたの胸にずっと届いてくれそうな気がしてしまうのです。⁴

นับตั้งแต่นั้นฉันจะเริ่มเขียนจดหมายถึงคุณ ถึงจะเรียกว่าจดหมายแต่ว่าก็ไม่ใช่ว่าจดหมายที่จะไปขอให้ใครบนโลกใบนี้นำไปส่งให้กับคุณได้ ฉันไม่รู้ว่าคุณเป็นใคร และคุณก็ได้จากโลกนี้ไปแล้วถึงหนึ่งพันปี อย่างไรก็ตาม แต่ด้วยเหตุนี้เอง จดหมายที่เขียนเล่าเรื่องขึ้นมาเองตามลำพังไม่มีจุดสิ้นสุดฉบับนี้ ฉันรู้สึกว่ามันจะช่วยส่งไปถึงจิตใจของคุณได้ราวกับแสงเล็กๆ แสงหนึ่ง

จากย่อหน้าแรกของจดหมายฉบับที่ 1 ตัวละครเอกจะใช้จดหมายเป็นสื่อกลางระหว่างตนเองกับผู้เขียนเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ แม้ว่าจดหมายนั้นไม่ได้ส่งไปถึงผู้เขียนที่อาศัยอยู่ในยุคหนึ่งพันปีก่อนได้จริง เป็นเพียงจดหมายที่เขียนเพื่อระบายความรู้สึกเพียงฝ่ายเดียว แต่การเขียนจดหมายนั้นผู้วิจัยมองว่า ตัวละครรู้สึกได้ระบายความรู้สึกของตนเองผ่านจดหมายให้กับใครสักคนได้รับรู้ ซึ่งเปรียบเสมือนการเยียวยาจิตใจจากความสูญเสีย

จากข้อความที่ยกมาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการเขียนนวนิยายและจดหมายโต้ตอบนั้นเป็นหนทางที่จะหลุดพ้นจากความเศร้าจากการสูญเสีย โดยสร้างโลกขึ้นมาใหม่ และนำเอาวรรณกรรมมาดัดแปลงและระบายความรู้สึกผ่านจดหมาย สิ่งนี้สามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีแฟนตาซีของฟรอยด์และลากรองที่ว่า ความเป็นแฟนตาซีจะเกิดขึ้นได้ ต้องมีผลมาจากบาดแผลทางจิตใจที่เกิดจากการสูญเสีย จิตใจที่สูญเสียบางสิ่งบางอย่างจะถวิลหาอะไรบางอย่าง จึงถ่ายทอดความรู้สึกของตนเองเข้าสู่วัตถุหนึ่งเพื่อเป็นการบำบัดอารมณ์ ถวิลหาอันนั้น จิตของเราจะทำให้วัตถุนั้นมีชีวิตและลุกขึ้นมาพูดคุยโต้ตอบกับอารมณ์ฝันหวาน⁵ จากข้อความที่ยกขึ้นมาดังกล่าวยังแสดงให้เห็นชัดเจนถึงกระบวนการโอนย้ายอารมณ์ ถวิลหาถึงลูกชายเข้าสู่นิยายเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ ทดแทนสิ่งที่สูญเสียไป ดังนั้นวรรณกรรมเรื่อง โยะรุโนะเนะสะมะ ที่แต่งขึ้นมาใหม่และนวนิยายเรื่อง โยะรุโนะฮิกะริ นิโอะวะระเตะ ก็ถือว่าเป็นวัตถุหนึ่งที่ถูกโอนย้ายอารมณ์และจารึกความฝันหวานของตัวละครเอกลงไป ส่วนหานิงคุนได้กล่าวในทำนองเดียวกันเกี่ยวกับกลวิธีในการประพันธ์ว่า ทัซุมิมะได้ใช้ตัวละครเอกที่เป็นนักเขียนหญิงเป็นตัวแทนของตนเอง และบอกเล่าเรื่องเกี่ยวกับการเสียชีวิตของลูกชาย ซึ่งการที่ตัวละครเอกจะสามารถส่งจดหมายพูดคุยกับนักเขียนที่อยู่ยุคสมัยพันปีที่แล้วนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ การที่ตัวละครเอกเขียนจดหมาย

⁴ 津島佑子(1989)『夜の光に追われて』講談社、P.7

⁵ Fantasy (fantasme) แฟนตาซีหรือใจฝันหวานเปรียบเสมือนรหัสลับ เป็นเงื่อนไขบางอย่างที่จะตีความเพื่อทำความเข้าใจความปรารถนาเบื้องต้นของคน

นั่นเป็นเพียงแค่การพูดคุยได้ตอบกับตัวเองอยู่ฝ่ายเดียวมากกว่า โดยผูกเอาจินตนาการกับความทรงจำของตนเองเข้าด้วยกันและสร้างเป็นเรื่องราวใหม่ในรูปแบบของตนเอง ความรู้สึกสูญเสียไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความเศร้าโศกแต่เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเนื่องจากความสิ้นหวังและไร้ความสามารถที่จะนำเอาลูกชายที่เสียชีวิตไปแล้วกลับคืนมาได้ อีก การสูญเสียสิ่งที่รักมากนั้นเปรียบได้กับการสูญเสียตัวตน ตามคำกล่าวของฟรอยด์ การจะนำเอาตัวตนที่สูญหายไปกลับคืนมานั้นจำเป็นต้องอาศัยกลไกการทำงานของจิตใจ ซึ่งการไว้อาลัยกับความทุกข์และการสูญเสียนั้นคือผ่านกระบวนการเขียนนวนิยายและจดหมาย

3.1.3 ความเชื่อมโยงระหว่างเวลาและสถานที่

เวลาและสถานที่ที่ปรากฏในนวนิยายที่เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับสภาพจิตใจของตัวละครเอกของตัวส่วนของจดหมายและวรรณกรรมที่ดัดแปลง⁶ รวมถึงสัญลักษณ์แสงที่ปรากฏในเรื่อง ช่วงเวลาที่สำคัญคือช่วงเวลากลางคืน สัญลักษณ์ที่สำคัญเองก็มักจะปรากฏในช่วงกลางคืนเช่นกัน ดังข้อความต่อไปนี้

十三歳の秋、珠姫から不思議な夢を見たと言われられたこともあった。中秋の名月の夜に見た夢だった。その夜の月は、中秋の名月への地上の期待を心得てか、一段と冴々と輝き渡っていた。御簾を巻き上げた室内にまで、月の光が射し入り、その銀の光を受けながら、廂のまで琵琶、琴を合奏する二人の姫君の姿も、月世界を夢見ずにいられないような、現実離れした美しさだった。父太政大臣が見惚れ、聞き惚れて、深い御満足をお味わいになっていたことは言うまでもない。⁷

ฤดูใบไม้ร่วงของช่วงอายุ 13 ปี ฉันก็ได้รู้จากองค์หญิงว่าเธอฝันประหลาด เป็นความฝันของคืนพระจันทร์เต็มดวงในช่วงเดือนสิงหาคม พระจันทร์ในคืนนั้นส่องประกายระยิบระยับ จะมีความคาดหวังจากพื้นโลกไปยังจันทร์เต็มดวงนั้นหรือไม่ และแสงจันทร์ลอดผ่านเข้ามาถึงในห้องนอนที่ม้วนมู่ลี่ เรารับเอาแสงสีเงินนั้นไปพลาง และมองดูภาพขององค์หญิงสองพระองค์ที่กำลังบรรเลงบิ๊วะและโคะโตะประสานกันนั้นอยู่ใต้กันสาด เป็นความมั่งคามที่ห่างไกลจากความเป็นจริง รวากับเป็นฝันถึงโลกแห่งดวงจันทร์ บิดาที่มี

⁶ จากนั้นจะขอเรียกนวนิยายเรื่อง โยะรุโนะฮิกะวรินโอะวะระเดะ ว่า และวรรณกรรมเรื่อง "จดหมาย" โยะรุโนะเนะสะมะะ ที่ดัดแปลงใหม่ว่า "วรรณกรรมที่ดัดแปลง"

⁷ 津島佑子(1989)『夜の光に追われて』講談社、P.63

**ตำแหน่งเป็นตะอิจจะอิจินก็มองไปฟังดนตรีไป ไม่จำเป็นต้องพูดเลยว่า
ท่านได้สัมผัสกับความพึงพอใจมากเพียงไร**

ช่วงเวลากลางคืนเป็นเวลาที่ปรากฏถึงความผันเกี่ยวกับเทพธิดาและภาพของ
องค์หญิงสองพี่น้องกำลังบรรเลงดนตรี ซึ่งเป็นสิ่งที่งดงามจนราวกับไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในโลก
แห่งความจริง แต่สิ่งที่ทำให้แตกต่างจากเวลากลางคืนโดยทั่วไปคือ เป็นเวลากลางคืนที่มี
จันทร์เต็มดวง ซึ่งจะนำไปสู่ความเชื่อมโยงของสัญลักษณ์สำคัญ คือ แสงจันทร์ ผู้เขียนมี
ความเห็นว่ แสงจันทร์ในตอนกลางคืน สื่อความได้ถึงความผันที่มีความสุข ความผันที่
งดงาม ซึ่งไม่มีในโลกแห่งความจริง

สถานที่ที่ปรากฏในจดหมายก็มีภูมิหลังที่น่าสนใจ คือใช้ฉากของเกาะคิวชู ซึ่งมีภูมิ
หลังตามที่บรรยายในนวนิยายคือเป็นบ้านเกิดของสามีนักเขียนหญิง เป็นสถานที่ที่เคยถูก
ทิ้งระเบิดปรมาณู และยังเป็นสถานที่ที่ชาวคริสต์ถูกประหารเมื่อสามร้อยปีก่อนเช่นกัน การ
เดินทางไปยังสถานที่ที่มีคนเสียชีวิตจำนวนมากนี้ส่งผลให้นักเขียนหญิงต้องการจะไปพูดคุย
กับผู้ที่ใช้ชีวิตท่ามกลางความตายที่เกิดขึ้นมาโดยตลอด นอกจากนี้การเดินทางไปยัง
เกาะคิวชูยังเป็นแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพจิตใจของตัวละครเอกเนื่องจาก
นักเขียนหญิงเก็บตัวอยู่แต่ในห้องโดยไม่ทำอะไร เพราะความเศร้าที่สูญเสียลูกชาย ฉากที่
นักเขียนหญิงออกมาเดินริมชายทะเลในคืนจันทร์เต็มดวง เป็นฉากสำคัญที่แสดงให้เห็นถึง
การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจจากที่เคยโศกเศร้ากลับมามีพลังในการดำเนินชีวิตอีกครั้ง ความ
เชื่อมโยงระหว่างแสงจันทร์ ช่วงเวลากลางคืน และสถานที่ที่มีเกิดความตายนั้้นผู้เขียนมี
ความเห็นว่ แสงจันทร์และเวลากลางคืนจะผูกโยงเข้ากับความผัน ซึ่งมองได้ว่า ความผัน
เป็นสถานที่ที่หลีกเลี่ยงจากความเป็ความจริง เป็นสถานที่ที่มีความสุข ความงดงามและไม่มีอยู่
จริง

3.2 สัญลักษณ์เกี่ยวกับ “แสง”

ในบทความนี้จะขอยกเฉพาะสัญลักษณ์สำคัญ คือ “แสง” เพียงเท่านั้น แสงที่
ปรากฏในเรื่องนั้นสามารถแยกเป็น 3 ประเภทคือ แสงจันทร์ในตอนกลางคืน แสงสีขาวที่
เกิดจากต้นซากุระและแสงสีขาวที่ปรากฏบริเวณอ่างล้างหน้า สุดท้ายคือแสงของพระ
อาทิตย์

ลักษณะของแสงแบบแรกคือ แสงสีขาว จากเนื้อความในจดหมายฉบับแรก แสงสี
ขาวจะปรากฏที่อ่างล้างหน้า ตัวละครเอกจะมองเห็นภาพหลอนของลูกชายที่เสียชีวิตไปยั้ม
ให้ และยังรู้สึกถึงแสงสว่างที่เป็นส่วนหนึ่งของความตาย แสงได้ถูกนำมาใช้ในบริบทที่
เชื่อมโยงกับความตาย ซึ่งจะเกี่ยวโยงไปถึงแสงที่ปรากฏในบทแรกของนวนิยายเรื่อง โยะรุ
โนะเนะสะมะะ ด้วยเช่นกัน

洗面所でめまいを起こした時、死の感覚のほんの一部分に触れたような
気もしました。強烈な光に襲われてなにも見えなくなり、体が、という
より、自分そのものがその光に落ち込んで行く。

死のきっかけはさまざまです。体の痛みや、思いがけぬ事故への恐怖も、
きっかけとしてはたとえあるにせよ、直接死につながるその時だけは、
この世で見たことのないような光に自分が解放されていくという、むしろ
最も心地良い感触を与えられるものかもしれない、と私には思えてしま
うのです。子どもの残してくれた笑顔は、ちょうどそんな笑顔でした。

8

ตอนที่เกิดภาพหลอนที่หน้าอ่างล้างหน้า ฉันรู้สึกว่าคุณเองสัมผัสถึงส่วน
หนึ่งของความรู้สึกเกี่ยวกับความตาย แสงที่ร้อนแรงสอดเข้ามาทำให้มอง
อะไรไม่เห็น ร่างกาย ไม่ดี ตัวฉันเองนั้นแหละตกลงไปในแสงนั้น
สาเหตุของการเสียชีวิตนั้นมีหลากหลายไม่ว่าจะเป็น ความเจ็บปวดทาง
ร่างกาย ความน่ากลัวของอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดฝัน มีเฉพาะ
ช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องกับความตายโดยตรงเท่านั้น ทำให้ฉันเผลอคิดว่าฉัน
อาจจะได้รับความรู้สึกพึงพอใจมากกว่าการได้ปลดปล่อยตนเองจากแสงที่
ไม่เคยเห็นมาก่อนบนโลกใบนี้ ใบหน้ายิ้มแย้มที่ลুকเหลือไว้ เป็นใบหน้าที่ยิ้ม
เช่นนั้นพอดี

สภาพจิตใจที่ประสบกับความสูญเสียและเกิดภาพหลอนเกี่ยวกับลูกชาย และ
ความรู้สึกต่อแสงที่เหมือนกับมีความตายอยู่ท่ามกลางแสงเหล่านั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า
แสงดังกล่าวแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับความตายซึ่งสัมพันธ์กับความรู้สึกของ
โคะโตะนะ และจิตใจที่ยังหวาดกลัวของทะมะฮิเมะจากการถูกมูเนะมะสะเข้าหาในคืนฤดู
ใบไม้ร่วง ในส่วนวรรณกรรมที่ดัดแปลงเมื่อโคะโตะนะเห็นเงาของต้นซากุระในตอน
กลางคืนซึ่งเปรียบเสมือนกับแสงสีขาวที่ส่องสว่างท่ามกลางความมืด เมื่อจ้องมองกลับมี
สภาพเหมือนกับวิญญาณ และให้ความรู้สึกที่หนักอึ้ง

桜がいつの間にか、満開になった。姉君の思いつきで、春の夜更けに御
格子が上げられた。夜の闇に、白いぼんやりした影が浮かび上がってい
た。冷やかなその影は、じっと見つめていると、ひとつの怪しい生霊

⁸ 津島佑子(1989)『夜に光に追われて』講談社、P.41

がゆるゆると身を震えわせているようにも見えてくる。まわりの闇も、桜の白い光を吸いこみ、淀んだ。重い闇に見えた。⁹

ชากระบานเต็มต้นเมื่อไรกันนะ เรายกหน้าต่างขึ้นในยามดึก เพราะคำสั่งขององค์หญิงคนพี่ ชากระที่บ้านเต็มต้นมองเห็นเป็นเงาสีขาวท่ามกลางความมืดมิดของรัตติกาล เมื่อจ้องมองไปยังเงาที่ดูเย็นยะเยือกนั้น ก็มองเห็นเป็นวิญญาณคนเป็นที่น่ากลัวชนิดหนึ่ง ทำให้ร่างกายสั่นเทา รอบเงามืดเองก็สูดเอาแสงสีขาวของชากระเข้าไปทำให้เรามองเห็นเป็นความมืดที่หนักอึ้ง

สิ่งที่โคะโตะเนะเห็นแสดงให้เห็นถึงแสงสีขาวของต้นชากระที่ปรากฏท่ามกลางความมืดนั้นเปรียบเสมือนกับวิญญาณคนเป็น ซึ่งวิญญาณคนเป็นนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเข้ากับโลกแห่งความตาย กล่าวได้ว่าแสงสีขาวนั้นสัมพันธ์กับความตายของลูกชาย และความรู้สึกลัวหวาดกลัวของตัวละครเอกทั้งเรื่อง โยะรุโนะฮิโกะริ นิ โอะวะระระเตะ และ โยะรุโนะเนะสะมะ เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าจุดหมายแต่ละฉบับจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินเรื่องในวรรณกรรมที่นำมาดัดแปลงเช่นกัน เมื่อสภาพจิตใจของนักเขียนหญิงในจุดหมายใดก็ตาม ตัวละครในวรรณกรรมก็จะมีสภาพจิตใจที่เศร้าหมองเช่นกัน

แสงที่ปรากฏต่อมาคือ แสงจันทร์ ตัวละครเอกเดินทางกลับไปแจ้งเรื่องที่ถูกขหายเสียชีวิตให้กับสามีที่อยู่เกาะคิวชูให้รับรู้ ทั้งสองเดินทางไปไหว้ศาลเจ้ารอบเกาะคิวชูเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับลูกชายที่เสียชีวิต นักเขียนหญิงได้รู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงของตนเองที่จากเดิม ร่างกายทรุดโทรม จนผมขาว และประจำเดือนขาดแต่เมื่อได้เดินทางไปรอบเกาะคิวชูพร้อมกับสามี ตัวละครนักเขียนหญิงก็รู้สึกได้ว่าตนเองเริ่มรู้สึกอยากเที่ยวทะเล ภูเขา ในช่วงเวลาที่พักกับสามีที่เกาะคิวชู ตกคืนนักเขียนหญิงออกมาเดินชายหาดในคืนที่มีแสงจันทร์ และเกิดความรู้สึกดังต่อไปนี้

そうして月は小高い山の上に、銀という色の美しさを私にはじめて教えてくれたほどの眩ゆさうに輝いていました。月光を、都会育ちの私は、力の弱い、心細かい光なのだ、とそれまで決めつけていました。光はなんという絢爛たる光だったことでしょう。輝かしく、力強い夜の光を私はそれを、私はそれと知らずに、全身に浴びていたのでした。¹⁰

⁹ 津島佑子(1989)『夜の光に追われて』講談社、P.48

¹⁰ 津島佑子(1989)『夜の光に追われて』講談社、P.251

จากนั้นพระจันทร์ก็ส่องแสงประกายเจิดจ้าสอนให้ฉันรู้ถึงความงดงามของ
สีเงินที่อยู่เหนือภูเขาน้อยใหญ่ ตัวฉันที่ถูกเลี้ยงในเมืองคิดว่าแสงจันทร์เป็น
แสงที่เบาบางและพล่งอ่อนแอ แสงนั้นเป็นแสงที่ส่องแสงงดงาม ตัวฉันไม่รู้
ถึงแสงในคำคืนที่มีพลังแข็งแกร่งแต่ก็ให้ร่างกายได้อาบแสงนั้นทั่วร่าง

ตอนที่ฉันไปเดินเล่นริมชายหาดที่เกาะคิวชูตอนกลางคืน ในระหว่างนั้นฉันก็รู้สึกได้
ถึงแสงจันทร์ที่ส่องมากระทบตัว ตัวฉันที่แต่เดิมอยู่แต่ในตัวเมืองจึงมีความคิดว่าแสงของ
พระจันทร์เป็นแสงที่เบาบางและอ่อนแอ แต่เมื่อเห็นพระจันทร์ที่ลอยอยู่เหนือภูเขาริมทะเล
ก็ได้ประจักษ์ว่าแสงจันทร์เป็นแสงที่งดงาม แสงจันทร์มีผลต่อสภาพจิตใจของตัวละครเอก
เป็นอย่างมาก ตัวละครเอกรู้สึกว้าวใจที่ตนเองได้ออกมาจากบ้านและเดินทางมายังเกาะ
คิวชู และได้มาเดินริมทะเลเพื่อพบกับแสงจันทร์เช่นนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าเวลากลางคืนที่มี
แสงจันทร์เหมือนกับคืนพระจันทร์เต็มดวงในฤดูใบไม้ร่วงที่ทะเลมะนิลาถึงเทพธิดา
กล่าวได้ว่าแสงจันทร์ยามกลางคืนนั้นเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของความฝัน ที่ไม่มีอยู่หรือ
ปรากฏในโลกแห่งความเป็นจริง นอกจากนี้ตัวละครเอกรับรู้ถึงแสงจันทร์นี้ได้เพราะได้
ออกมาจากตัวเมือง ภูเขาและทะเลเปรียบเสมือนกับธรรมชาติซึ่งเป็นสัญลักษณ์ชี้ตรงข้าม
กับเมือง ซึ่งสอดคล้องกับข้อความก่อนหน้านี้ที่ตัวละครเอกมองว่า คนในปัจจุบันแทบจะลืม
ไปแล้วเกี่ยวกับการเขียนนวนิยายเพื่อปลดปล่อยจิตใจของตนเองให้หลุดพ้นจากความเศร้า

คะวะโอะเอะ ฟุซะเอะกล่าวว่า แสงสีขาวจะสื่อถึงความตาย ดังนั้นแสงสีเงินของ
พระจันทร์หมายถึงความมีชีวิต หรือเป็นสัญลักษณ์แห่งความอบอุ่น ซึ่งปลอบประโลมจิตใจ
ที่ประสบกับความสูญเสียได้ ดังนั้นแม้ว่าจะเป็นแสงเหมือนกันแต่เมื่อต้นกำเนิดและการ
นำมาใช้ต่างบริบทก่อให้เกิดความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน¹¹ แต่ในระหว่างที่การ
เปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ สามีกลับทำให้เริ่มทุกข์ใจอีกครั้ง สามีตอกย้ำถึงความสัมพันธ์
ว่าเป็นเพียงพ่อของลูกเท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นคนรัก ทำให้นักเขียนหญิงเศร้าใจและนอนหลับ
เพื่อจะฝันเห็นลูกชายมากกว่าตื่นขึ้นมาเจอกับสามีในโลกความเป็นจริง ยิ่งเป็นการแสดงให้เห็น
ว่าความฝันนั้นเป็นสิ่งที่เยียวยาสภาพจิตใจที่ประสบกับความสูญเสียได้มากกว่า
เผชิญหน้ากับโลกแห่งความเป็นจริง และเมื่อเข้าสู่บทสุดท้ายของวรรณกรรมดัดแปลง แสง
จันทร์ยังปรากฏอีกครั้งในฉากที่ทะเลมะนิลาและมะนิลาปะมาพบกันอีกครั้ง

月を見ない夜が、長く続いたような気がした。宗雅がはじめて、珠子を
見かけた夜も、美しい月夜だった。それなら、今夜も、月の光を浴びて
宗雅を迎え、そして別れたい、と願わずにいられなくなった。誰にも言

¹¹ 河添房江, 「『夜の光に追われて』私論—<生>と<死>の分界を超えて—」, 山崎誠(1994)

『物語—その転生と再生』有精堂, 東京

ญี่ปุ่น – อาเซียนบนความเคลื่อนไหว

(Japan – ASEAN on the Move)

えないことだったが、天女への思いも新たに湧き起こっていた。地上に二人並んでいる姿を、天女に見届けておいてもらいたかった。

月の輝く夜になっても、珠子は帳台に戻らず、端近くまで出て、まるで、広沢をあとにする者のように、月明かりの庭を眺め続けていた。

できるだけさりげない、けれども趣きの深い一夜を迎えたかった。明日からのことを忘れ、月の光だけが記憶に残るよう、宗雅と供に月に見とれていたい、と望んでいた。長い夜であってくれば、と期待してはいたが、そう願えば願うほど、貴重な時は思いがけない速さで過ぎ去ってしまうのかもしれない。無心で過ごすこと。それしかないのだろう、と
思えた。¹²

คำคืนที่ไม่มองดวงจันทร์นั้นรู้สึกว่าจะยาวนานต่อไป ในคืนที่มู่เนมะสะพบกับทะมะโกะนั้นก็เป็นคืนที่พระจันทร์งดงามเช่นกัน ถ้าเช่นนั้นคืนนี้ก็อาบแสงจันทร์และพบกับมู่เนมะสะ จากนั้นเราก็ต้องอธิษฐานว่าอยากจะแยกจากมู่เนมะสะ เป็นเรื่องที่ยากใครไม่ได้ แต่เราก็มีความคิดผุดขึ้นมาถึงเทพธิดาองค์ที่อยู่บนสวรรค์ อยากจะให้เทพธิดาองค์นั้นได้เห็นภาพของเราสองคนบนพื้นแผ่นดินนี้ ถึงจะเป็นคืนที่ส่องประกายไปด้วยแสงจันทร์ ทะมะโกะก็ไม่ได้กลับเข้าไปยังที่นอน แต่ก็ออกมายังชานบ้าน และมองสวนที่ส่องสว่างด้วยแสงจันทร์ราวกับเป็นคนที่อยู่ที่นี่ซะละ อยากจะทำให้ธรรมชาติมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่นี่ก็เรียกมาหาในช่วงกลางดึก วันพรุ่งนี้เราก็จะลืมเรื่องของมัน และอธิษฐานว่า อยากจะมองพระจันทร์กับมู่เนมะสะโดยเหลือเพียงแต่แสงจันทร์ในความทรงจำ แม้ในใจจะหวังให้เวลาในคำคืนยาวนานมากขึ้น แต่ยิ่งขอร้องมากเท่าไร เวลาที่มีค่าก็คงจะผ่านไปอย่างรวดเร็วโดยไม่ทันรู้สึกตัว เป็นการใช้เวลาเห็นแก่ตัว คิดได้เพียงเท่านั้นจริงๆ

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกที่ทะมะอิเมะมีต่อมู่เนมะสะผู้เป็นพี่ชาย ในคืนที่ทั้งสองพบกันก็เป็นคืนที่มีแสงจันทร์ และการพบกันอีกครั้งของทั้งสองก็ยังคงเป็นคืนที่มีแสงจันทร์ หากมองว่าแสงจันทร์ในกลางคืนเป็นสัญลักษณ์ของความฝัน กล่าวได้ว่า ทะมะอิเมะเองก็มีใจให้กับมู่เนมะสะแต่เนื่องจากมู่เนมะสะมีศักดิ์เป็นพี่ชาย ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองก็เปรียบเสมือนกับความฝันที่ไม่สามารถจะทำให้เป็นจริงได้ในโลกแห่งความจริง แต่ยังสื่อถึงความสุขในจิตใจของตัวเองทะมะอิเมะได้เช่นกัน

¹² 津島佑子(1989)『夜の光に追われて』講談社、P.306

เมื่อแยกส่วนของจุดหมายและส่วนวรรณกรรมที่ดัดแปลงนั้นแสดงให้เห็นว่า แสงจันทร์ในจุดหมายนั้นเป็นสิ่งที่ปลอบประโลมจิตใจจากความสูญเสีย และยังเชื่อมโยงกับธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งที่คนสังคมเมืองไม่เคยให้ความสำคัญ กล่าวได้ว่าธรรมชาติเช่นแสงจันทร์นั้นเป็นสิ่งที่ปลอบประโลมจิตใจมนุษย์ได้ และแสงจันทร์ในส่วนของวรรณกรรมที่ดัดแปลงนั้นสื่อถึงความฝันที่งดงามที่ไม่มีในโลกแห่งความจริง ถ้าหากมองในแง่ที่ว่าวรรณกรรมที่ดัดแปลงนั้นก็เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดอารมณ์ฝันหวาน หรือแฟนตาซี ดังที่กล่าวไปข้างต้น วรรณกรรมที่ดัดแปลงก็เปรียบเสมือนอารมณ์ฝันหวาน แสดงถึงความปรารถนาที่ไม่สามารถทำได้ในความจริง

ลักษณะแสงแบบสุดท้าย คือแสงอาทิตย์ ซึ่งปรากฏในจุดหมายฉบับสุดท้าย จากที่นักเขียนหญิงปรากฏออกมาระหว่างที่โคะโตะเนะและมิโนะบุกำลังสนทนากันอยู่นั้น ซึ่งเป็นฉากที่โลกทั้งสองคือจุดหมายและวรรณกรรมดัดแปลงได้เชื่อมโยงถึงกัน นักเขียนหญิงได้พูดคุยเกี่ยวกับความตาย และได้กล่าวถึงแสงอาทิตย์ไว้ดังนี้

この世の人間にとってなにが本当の喜びなのだろう、意味のあることなのだろう、それはほんの小さな頃にはじめて知った日の光の暖かさなのではないか、水面を輝かす光眩さなのではないか、と思い直すようになったのです。 . . . 私は自分に残されている、そうした幼時の喜びを、あれもこれも、とりありと思い出すようになりました。¹³

**สำหรับชีวิตมนุษย์ของโลกแห่งนี้ ความสุขที่แท้จริงนั้นคืออะไรกันนะ มี
ความหมายหรือเปล่านะ ฉันกลับมาคิดได้อีกทีว่า สิ่งนั้นคือความอบอุ่นจาก
แสงอาทิตย์ที่เรารู้จักครั้งแรกในสมัยที่เรายังเป็นเด็กไม่ใช่หรือ เป็นความ
เจิดจ้าที่ส่องประกายกับผิวน้ำไม่ใช่หรือ ฉันอยู่กับตนเอง และคิดถึงสิ่งนั้น
สิ่งนี้ไปมาถึงความสุขในตอนเด็ก**

จากข้อความดังกล่าว แสงอาทิตย์ก็กลับเป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครได้ประจักษ์ถึงความสุขที่แท้จริงของโลกมนุษย์ แทนที่จะเป็นแสงจันทร์ซึ่งเป็นแสงที่ปรากฏและมีความสำคัญเกือบตลอดทั้งเรื่อง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแท้จริงแล้วแสงจันทร์นั้นเป็นเพียงแต่สัญลักษณ์ของความฝัน ช่วยปลอบประโลมจิตใจที่มีบาดแผลจากความสูญเสียได้ แต่การจะยอมรับกับธรรมชาติของชีวิตและความตายได้นั้น จำเป็นต้องพึ่งพาความอบอุ่นจากแสงอาทิตย์ ซึ่งเป็นแสงที่ทำให้กำเนิดชีวิตมากกว่า

¹³ 津島佑子(1989) 『夜の光に追われて』 講談社、P.411

4. บทสรุป

กลวิธีการเล่าเรื่องโดยดัดแปลงวรรณกรรมโบราณเรื่อง *โยะรุโนะเนะสะเมะ* ในนวนิยายเรื่อง *โยะรุโนะฮิเกะริ นิ โอะวะระเตะะ* จะใช้การเล่าเรื่องโดยใช้จุดหมายเพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อมระหว่างตัวจุดหมายของตัวละครฉัน และนวนิยายเรื่อง *โยะรุโนะเนะสะเมะ* กลวิธีการเล่าเรื่องนั้น กล่าวได้ว่าความเห็นว่าจะจุดหมายกลับเป็นตัวแปรหลักในการเล่าเรื่องของนวนิยายเรื่อง *โยะรุโนะเนะสะเมะ* สภาพจิตใจของตัวละคร “ฉัน” จะส่งผลกับตัวละครในเรื่อง *โยะรุโนะเนะสะเมะ* เช่นถ้าหากสภาพจิตใจของตัวละครเอกกำลังสับสนกับความสูญเสีย ตัวทะมะโกะและโคะโตะเนะเองก็จะมีคามหวาดกลัวและสับสน เช่นเดียวกัน โดยสื่อผ่านสัญลักษณ์คือ แสง และแสงสีขาวจากต้นซากุระ แต่ถ้าหากสภาพจิตใจเริ่มมั่นคงและทำใจกับการสูญเสียลูกชายไปได้ ตัวทะมะโกะก็จะเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีเช่นกัน โดยสื่อออกมาผ่านแสงจันทร์ แสงจันทร์ในวรรณกรรมดัดแปลงนั้นเปรียบเสมือนโลกแห่งความฝัน มีความสวยงาม แต่ไม่มีอยู่ในโลกแห่งความจริง และสื่อถึงความสุขซึ่งวรรณกรรมดัดแปลงนี้เปรียบเสมือนวัตถุที่ถ่ายทอดอารมณ์ฝันหวานหรือแฟนตาซี ซึ่งตัวละครนักเขียนหญิงต้องการจะหลีกเลี่ยงจากโลกแห่งความจริง แต่แสงจันทร์ในเจตเจตเจตนั้นเปรียบเสมือนสิ่งปลอบประโลมจิตใจ และเมื่อมองถึงภูมิหลังของสถานที่ในฉากดังกล่าวคือ เกาะคิวชู ซึ่งเป็นสถานที่ที่เกิดความตายมาหลายครั้ง กล่าวได้ว่าแสงจันทร์ที่ปรากฏในสถานที่เช่นนี้เป็นการเตรียมพร้อมให้กับตัวละครเอกในการยอมรับต่อความตายของลูกชายซึ่งจะนำไปสู่แสงอาทิตย์ในเจตเจตเจตเจต ในบทสุดท้ายตัวละครเอกที่เป็นนักเขียนและโคะโตะเนะที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความสูญเสียลูกเป็นเหมือนภาพสะท้อนของกันและกันในเรื่องการปลดปล่อยตนเองจากความสูญเสีย ผ่านแสงอาทิตย์ โดยเป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครเอกทุกตัวได้เข้าใจถึงความตายและชีวิต แต่ในขณะเดียวกันแสงจันทร์ก็ยังเป็นสิ่งที่ปลอบประโลมจิตใจและเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความฝันที่สวยงาม เมื่อพิจารณาจากชื่อเรื่อง “*โยะรุโนะฮิเกะริ นิ โอะวะระเตะะ*” (ถูกแสงในกลางคืนไล่ตาม) แล้วผู้วิจัยมีความเห็นว่าแสงดังกล่าวน่าจะเป็นแสงสีขาวและแสงจันทร์ เนื่องจากตัวละครหวาดกลัวแสงสีขาวที่เป็นตัวแทนของความตาย และให้แสงจันทร์เป็นตัวปลอบประโลมจิตใจ แต่การที่ให้แสงจันทร์ปลอบประโลมจิตใจนั้นกลับไม่ได้ทำให้เกิดการยอมรับต่อความสูญเสียได้อย่างแท้จริง แต่กลับเป็นเพียงภาพความฝันเท่านั้น การหลุดพ้นจากความเศร้าโดยการเข้าใจชีวิตและความตายนั้นจำเป็นต้องอยู่กับแสงอาทิตย์ที่เป็นแหล่งกำเนิดชีวิต

บรรณานุกรม

ชฎานันท์ ศุภชลาศัย. (2555). ฌาคส์ ลาก็อง. *มโนทัศน์ในพรมแดนชีวิต* 10 : กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์

河添房江, 「『夜の光に追われて』 私論—<生>と<死>の分界を超えて—」, 山崎誠(1994)『物語—その転生と再生』 有精堂。

津島佑子(1989)『夜の光に追われて』 講談社。

韓秉坤 (2005) 「『夜の光に追われて』—物語への希求—」 川村湊, 『津島佑子』, 鼎書房。

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวในเรื่อง โอะชิคุโบะโมะโนะงะตะริ FATHER-DAUGHTER RELATIONSHIPS IN OCHIKUBO MONOGATARI

สุธีรา ศรีอารียวงค์¹

บทคัดย่อ

โอะชิคุโบะโมะโนะงะตะริ (おちくぼものがたり) เป็นวรรณกรรมในสมัยเอโดะ ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมญี่ปุ่นหลายคน อาทิ อิชิโกะ เทะอิจิ (市古貞次) คาดว่าผลงานเรื่องนี้เขียนเสร็จสมบูรณ์ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 10 แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าใครเป็นผู้แต่ง เรื่องโอะชิคุโบะโมะโนะงะตะริมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับวรรณกรรมแนวแม่เลี้ยงลูกเลี้ยงของชาติอื่น เช่น ซินเดอเรลลาของทางยุโรป หรือ ปลายุทองของไทย ตรงที่ในตอนต้นเรื่อง โอะชิคุโบะนางเอกของเรื่องถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งต่างๆ นานา แต่ในท้ายที่สุดก็ได้แต่งงานกับพระเอกและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

วรรณกรรมแนวแม่เลี้ยงลูกเลี้ยงนี้ บทบาทเด่นมักจะอยู่ที่ตัวแม่เลี้ยงและลูกเลี้ยง ส่วนตัวละครพ่อมักจะไม่ค่อยมีบทบาท พ่อในเรื่องโอะชิคุโบะโมะโนะงะตะริก็เป็นตัวละครที่มีบทบาทน้อยเช่นกัน ตัวละครพ่อในเรื่องนี้จึงไม่เป็นที่นิยมนำมาศึกษาวิเคราะห์ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าตัวละครพ่อในเรื่องนี้มีความน่าสนใจตรงที่ว่าพ่อมีลูกสาวถึง 5 คน อีกทั้งทัศนคติที่มีต่อนางเอกและลูกสาวของแม่เลี้ยงนั้น ก็มีความแตกต่างกัน และในตอนท้ายเรื่องทัศนคติที่มีต่อลูกสาวก็เปลี่ยนแปลงไปมากจากตอนต้นเรื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครพ่อกับลูกสาวในเรื่อง โอะชิคุโบะโมะโนะงะตะริ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ช่วยให้สามารถเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวในครอบครัวขุนนางสมัยเอโดะได้

จากการศึกษาพบว่าลูกสาวเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของพ่อ เพื่อให้ได้ลูกเขยที่มีศถาบรรดาศักดิ์ซึ่งสามารถเอื้อประโยชน์ให้กับพ่อในด้านหน้าที่การงานและนำความรุ่งเรืองมาสู่ครอบครัวได้ ดังนั้นลูกสาวที่สามารถหาสามีที่มีหน้ามีตาได้จึงเป็นลูกสาวที่พ่อภาคภูมิใจ

1. บทนำ

โอะชิคุโบะโมะโนะงะตะริ (落窪物語) เป็นวรรณกรรมในสมัยเอโดะ มีทั้งหมด 4 เล่ม ไม่ทราบแน่ชัดว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่มีข้อสันนิษฐานว่าผู้แต่งน่าจะเป็นผู้ชายที่มีการศึกษาและเป็นขุนนางชั้นผู้น้อย และคาดว่าเขียนเสร็จสมบูรณ์ในช่วงปลาย

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คริสต์ศตวรรษที่ 10 ผลงานเรื่องนี้จัดเป็นวรรณกรรมแนวแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งลูกเลี้ยง กล่าวคือ เป็นผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนางเอกที่ถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งต่างๆ นานา แต่ในท้ายที่สุดก็ได้แต่งงานกับพระเอกและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งเรื่อง *โอะชิกุโบะโมะโนะงะตะ* นับเป็นผลงานแนวแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งลูกเลี้ยงที่เก่าแก่ที่สุดของญี่ปุ่นเท่าที่ยังหลงเหลือตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน และคาดว่าเป็นผลงานที่มีอิทธิพลต่อผลงานแนวแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งลูกเลี้ยงในยุคต่อๆ มาด้วย

ผลงานแนวแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งลูกเลี้ยงส่วนใหญ่ บทเด่นในเรื่องมักจะเป็นของตัวละครแม่เลี้ยงและลูกเลี้ยง ส่วนตัวละครพ่อมักเป็นตัวละครที่แทบจะไม่มีบทบาทในเรื่อง ตัวละครพ่อในเรื่องแนวแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งลูกเลี้ยงมักมีภาพลักษณ์บูเบา เชื่อฟังคำพูดของแม่เลี้ยงทุกอย่าง ไม่สนใจใยดีนางเอกทั้งที่เป็นลูกสาวของตัวเอง

ในเรื่อง *โอะชิกุโบะโมะโนะงะตะ* พ่อของนางเอกก็มีภาพลักษณ์ดังกล่าวเช่นกัน แต่ผู้วิจัยเห็นว่าตัวละครพ่อในเรื่อง *โอะชิกุโบะโมะโนะงะตะ* มีความน่าสนใจกว่าตัวละครพ่อในผลงานแนวแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งลูกเลี้ยงเรื่องอื่น ตรงจุดที่ตัวละครพ่อในเรื่อง *โอะชิกุโบะโมะโนะงะตะ* มีลูกสาวทั้งหมด 5 คน และในตอนต้นเรื่องนางเอกเป็นลูกสาวเพียงคนเดียวที่ไม่ได้รับความรักความเอ็นดูจากพ่อ แต่ในตอนท้ายเรื่องนางเอกกลับกลายเป็นลูกสาวที่พ่อภาคภูมิใจมากที่สุดแทน ผู้วิจัยคิดว่าการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครพ่อกับบรรดาลูกสาว น่าจะทำให้สามารถเข้าใจรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวในครอบครัวขุนนางสมัยเฮอันได้

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวในครอบครัวขุนนางสมัยเฮอันที่สะท้อนอยู่ในเรื่อง *โอะชิกุโบะโมะโนะงะตะ*

3. ขอบเขตการวิจัย

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวโดยเน้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อของนางเอก คือ ชูเนงง (中納言) กับโอะชิกุโบะ (落窪の君) นางเอกของเรื่อง ซึ่งเป็นลูกของภรรยารอง และพ่อกับลูกสาวคนที่ 1 – 4 ของภรรยาหลวง

4. สมมติฐาน

ในสมัยเฮอันลูกสาวในตระกูลขุนนางมีส่วนสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานของพ่อ

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

1. บทความนี้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ, ผศ.สุชาดา สัตยพงศ์, ผศ.ดร.เสาวลักษณ์ สุริยวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ รศ.ดร.สิริมนพร สุริยวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คือ ผศ.อุษฎฐพร ชานโรคนานต์ แห่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ข้อความจากตัวเรื่องที่ยกมาอ้างอิงไว้ในบทความนี้นำมาจากหนังสือชุดฉิมเป็นนิฮนโคะเต็น บุงงะกุ เซ็นฉุ ลำดับที่ 17 (新編日本古文学全集 17) ซึ่งตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์โฌงะกุกัง (小学館) เมื่อปีค.ศ.2000

6. เรื่องย่อโอะชิกุโบะโมะโมะโนะซะตะริ

โอะชิกุโบะโมะโมะโนะซะตะริเป็นเรื่องเกี่ยวกับนางเอกชื่อโอะชิกุโบะ ลูกสาวของขุนนางยศขุนงะน² แม่แท้ๆ ของโอะชิกุโบะเสียชีวิตไปตั้งแต่โอะชิกุโบะยังเด็กๆ โอะชิกุโบะจึงต้องอยู่ภายใต้การดูแลของแม่เลี้ยง แต่นอกจากแม่เลี้ยงจะไม่เอ็นดูโอะชิกุโบะเหมือนลูกๆ ของตัวเองแล้ว แม่เลี้ยงยังใช้โอะชิกุโบะให้ทำงานเย็บผ้าเหมือนคนรับใช้ด้วย

ต่อมามีชิโยะริ (道頼) ขุนนางหนุ่มอนาคตไกลซึ่งกำลังเสาะหาผู้หญิงที่เหมาะสมมาเป็นภรรยา มีโอกาสได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับโอะชิกุโบะและเกิดความสนใจขึ้น เขาจึงหาโอกาสไปหาโอะชิกุโบะและลักลอบได้เสียเป็นสามีภรรยากันโดยที่ขุนงะนและแม่เลี้ยงไม่รู้ ภายหลังแม่เลี้ยงจับได้เพียงว่ามีผู้ชายไปมาหาสู่โอะชิกุโบะที่ห้อง แต่ไม่รู้ว่าผู้ชายคนดังกล่าวเป็นใคร แม่เลี้ยงเกรงว่าหากโอะชิกุโบะแต่งงานและย้ายออกไปอยู่กับสามี ตนเองจะไม่มีคนทำงานเย็บผ้าให้จึงวางแผนใส่ร้ายว่าโอะชิกุโบะคบหากับผู้ชายที่มีฐานะต่ำต้อยทำให้ขุนงะนไม่พอใจมากจนสั่งขังโอะชิกุโบะไว้ในห้องเก็บของ อีกทั้งแม่เลี้ยงยังวานให้ลุงของตัวเองไปข่มขืนโอะชิกุโบะด้วย แต่โชคดีที่มีชิโยะริมาช่วยไว้ได้ทันและพาโอะชิกุโบะหนีไปอยู่ด้วยกันจึงทำให้โอะชิกุโบะรอดพ้นจากสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ต่อจากนั้นมิชิโยะริได้แก้แค้นครอบครัวของโอะชิกุโบะที่เคยทำให้โอะชิกุโบะตกระกำลำบาก แต่ในตอนท้ายมิชิโยะริก็ช่วยปรับความเข้าใจระหว่างโอะชิกุโบะกับครอบครัวของนาง เรื่องราวจึงจบลงอย่างมีความสุข

² ขุนงะน : ที่ปรึกษาชั้นรอง เทียบเท่ากับตำแหน่งข้าราชการระดับ 3

7. ปุ่มหลังตัวละครพ่อของโอะชิคุโบะ

พ่อของโอะชิคุโบะมีชื่อว่ามินะโมะโตะ โนะ ทะตะโยะริ (源忠頼) เป็นขุนนางยศขุนนาง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าขุนนางเป็นขุนนางที่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในด้านหน้าที่การงาน เพราะขุนนางยังคงดำรงตำแหน่งขุนนางเหมือนเดิมตั้งแต่ต้นเรื่องไปจนถึงเกือบท้ายเรื่อง ในขณะที่ขุนนางคนอื่นๆ ในเรื่องทุกคนได้รับการเลื่อนขั้นสูงขึ้นเรื่อยๆ ตามลำดับ

เรื่องโอะชิคุโบะโมะโนะวะซะตะริเปิดเรื่องโดยการแนะนำตัวพ่อของนางเอกเป็นลำดับแรกว่า

「いまはむかし、中納言なる人の、むすめあまた持たまへるおはしき」

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ขุนนางผู้หนึ่งมีบุตรสาวหลายคน

(โอะชิคุโบะโมะโนะวะซะตะริ เล่ม 1 หน้า 17)

หลังจากเปิดตัวขุนนางแล้ว ผู้เขียนได้บรรยายถึงลูกสาวของขุนนางกับภรรยาหลวงไว้ดังนี้

「大君、中君には婿どりして、西の対、東の対に、はなばなとして住ませたてまつりたまふに、「三、四の君、裳着せたてまつりたまはむ」とて、かしづきそしたまふ。」

ลูกสาวคนโตและลูกสาวคนรองแต่งงานแล้ว

ขุนนางให้พวกนางแยกไปอยู่ที่เรือนทิศตะวันตก

และเรือนทิศตะวันออก ส่วนลูกสาวคนที่สามกับคน

ที่สี่นั้น ขุนนางกำลังจะมักเขม้นอยู่กับการจัดพิธี

บรรลุนิติภาวะให้

(โอะชิคุโบะโมะโนะวะซะตะริ เล่ม 1 หน้า 17)

เมื่อแนะนำลูกสาวทั้งสี่ของภรรยาหลวงแล้ว ผู้เขียนถึงค่อยบรรยายเกี่ยวกับโอะชิคุโบะไว้ว่า

「また時々通ひたまふわかうどほり腹の君とて、母もなき御女おはす。」

**ขุนงนยังมีลูกสาวกำพร้าแม่อีกคนหนึ่งซึ่งเกิดจากเชื้อ
พระวงศ์หญิงที่เข้าไปมาหาสู่บางครั้งบางคราว**

(โอะซึกุโบะโมะโนะงะตะริ เล่ม 1 หน้า 17)

กล่าวโดยสรุปคือในเรื่องโอะซึกุโบะโมะโนะงะตะริ ขุนงนเป็นตัวละครพ่อในครอบครัวขุนนางสมัยเฮอัน ซึ่งขุนงนมีลูกสาวทั้งหมด 5 คน ลูกสาวที่เกิดกับภรรยาหลวงมีทั้งหมด 4 คน คือ ลูกสาวคนโต (大君), ลูกสาวคนรอง (中の君), ลูกสาวคนที่ 3 (三の君) และลูกสาวคนที่ 4 (四の君) และนอกจากลูกสาวแล้วขุนงนยังมีลูกชายที่เกิดกับภรรยาหลวง 3 คน แต่ไม่ได้กล่าวถึงไว้ในตอนต้นเรื่อง

ส่วนโอะซึกุโบะนางเอกของเรื่องเป็นลูกสาวที่เกิดกับภรรยารองซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ ขุนงนรับโอะซึกุโบะมาอยู่ด้วยกันที่คฤหาสน์เดียวกับภรรยาหลวงและลูกๆ หลังจากแม่แท้ๆ ของโอะซึกุโบะเสียชีวิตไปแล้ว

จากการอ่านตัวเรื่องทำให้ผู้วิจัยสังเกตพบว่าขุนงนในตอนต้นเรื่องมีภาพลักษณ์เป็นพ่อที่ให้ความสำคัญกับลูกสาวของภรรยาหลวงค่อนข้างมากและปล่อยปละละเลยโอะซึกุโบะซึ่งเป็นลูกสาวของภรรยารอง แต่ในท้ายเรื่องขุนงนกลับเอ็นดูโอะซึกุโบะมากกว่าปัจจัยที่ทำให้ขุนงนเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อบรรดาลูกสาวน่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวในตระกูลขุนนางได้ ดังนั้นผู้วิจัยจะขออธิบายเกี่ยวกับพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวในครอบครัวขุนนางสมัยเฮอันในหัวข้อถัดไปก่อน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวที่ปรากฏในเรื่องโอะซึกุโบะโมะโนะงะตะริเป็นลำดับต่อไป เพื่อค้นหาว่าปัจจัยอะไรที่เป็นเหตุทำให้ตัวละครพ่อในเรื่องเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อลูกสาว

8. พื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวในครอบครัวขุนนางสมัยเฮอัน

ช่วงก่อนสมัยเฮอันการใช้ชีวิตคู่สมรสของชนชั้นขุนนางจะเป็นไปในลักษณะที่ให้ฝ่ายชายไปมาหาสู่ที่บ้านของฝ่ายหญิง ไม่ได้เป็นการอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน แต่เมื่อเริ่มเข้าสู่สมัยเฮอัน วัฒนธรรมที่สามีภรรยาอยู่ร่วมบ้านเดียวกันค่อยๆ แพร่หลายมากขึ้นในหมู่ชนชั้นสามัญจนถึงชนชั้นขุนนางจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในสังคม ธรรมเนียมการอยู่ร่วมบ้านเดียวกันของสามีภรรยา ทำให้พ่อมีโอกาสพบปะลูก และอบรมสั่งสอนลูกทุกวันทำให้ผู้เป็นพ่อเกิดความผูกพันกับลูกและมีจิตสำนึกของความเป็นพ่อ (服藤早苗, 2010: 194) ในครอบครัวขุนนางพ่อไม่ได้อบรมสั่งสอนลูกสาวโดยตรง แต่มอบหน้าที่ให้แม่และแม่นมเป็น

ผู้ให้ความรู้ในแขนงต่างๆ ที่บุตรสาวขุนนางพึงมี เช่น การแต่งกลอน และการเล่นดนตรี เป็นต้น

ในครอบครัวขุนนาง พ่อมีบทบาทสำคัญในชีวิตของลูกสาว คือ เป็นผู้จัดพิธีโมจิ³ (着裳) หรือพิธีบรรลุนิติภาวะให้ลูกสาว และเป็นผู้กำหนดการแต่งงานของลูกสาว ตามขนบธรรมเนียมการแต่งงานในสมัยเฮอันฝ่ายชายจะต้องมาที่บ้านฝ่ายหญิงดั่งนั้นหากไม่ได้รับอนุญาตจากครอบครัวฝ่ายหญิงโดยเฉพาะผู้เป็นพ่อ จะไม่สามารถจัดพิธีแต่งงานได้ และบ่อยครั้งพ่อจะเป็นผู้เลือกคู่ครองให้ลูกสาวเอง ซึ่งพ่อจะพยายามเลือกขุนนางที่มียศถาบรรดาศักดิ์ใหญ่โตมาเป็นลูกเขยเพื่อเป็นการสร้างสายสัมพันธ์กับครอบครัวทางฝ่ายลูกเขยที่สามารถสนับสนุนให้ผู้เป็นพ่อก้าวหน้าในหน้าที่การงานในอนาคตได้

ในกรณีที่พ่อเป็นขุนนางที่มีตำแหน่งสูงมากพอจะส่งลูกสาวเข้าวังได้ ผู้เป็นพ่อก็มักจะตั้งความหวังให้ลูกสาวได้เข้าวังและมีโอกาสเป็นพระสนมของจักรพรรดิ เพราะการได้เกี่ยวดองเป็นพ่อตาของจักรพรรดิย่อมส่งผลดีต่อหน้าที่การงานของผู้เป็นพ่อด้วย และหากลูกสาวสามารถให้กำเนิดพระราชโอรสที่มีโอกาสเป็นจักรพรรดิองค์ต่อไปได้ก็จะยิ่งช่วยเสริมสร้างอิทธิพลให้กับผู้เป็นพ่อบ้างยิ่งขึ้น

9. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาว

9.1 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวก่อนที่มีขีโยะริจะพาโอะชิโกะหนีออกจากบ้าน

9.1.1 พ่อกับลูกสาวของภรรยาหลวง

จากบทบรรยายในตอนเปิดเรื่องทำให้รู้ว่าลูกสาวคนโตและลูกสาวคนรองของขุนนางแต่งงานแล้วขุนนางจัดเรือนที่พักแยกต่างหากให้ทั้งสองคนคือเรือนทิศตะวันตก และเรือนทิศตะวันออกเพื่อให้สามีของลูกสาวทั้งสองคนสะดวกที่จะไปมาหาสู่ที่คฤหาสน์ของขุนนาง ส่วนลูกสาวคนที่ 3 กับคนที่ 4 นั้น ขุนนางกำลังจะจัดพิธีบรรลุนิติภาวะให้ด้วยความที่ยกมาด้านล่างนี้

「三、四の君、裳着せたてまつりたまはむ」とて、かしづき
したまふ。

**ส่วนลูกสาวคนที่สามกับคนที่สี่นั้น ขุนนางกำลัง
จะมักเขม้นอยู่กับการจัดพิธีบรรลุนิติภาวะให้**

(โอะชิโกะโมะโมะโนะงะตะริ เล่ม 1 หน้า 17)

³ พิธีบรรลุนิติภาวะสำหรับเด็กผู้หญิง มักจัดพิธีในช่วงอายุ 12 – 16 ปี เมื่อผ่านพิธีนี้ไปแล้วจะถือว่าเด็กคนนั้นพร้อมสำหรับการแต่งงานแล้ว

จากประโยคข้างต้นมีการใช้คำกริยา ぞす(sosu) ที่มีความหมายว่า ตั้งอกตั้งใจ หรือขะมักเขม้น ดังนั้นจึงเป็นการย้ำว่าซุนงะนเอาใจใส่และให้ความสำคัญกับพิธีบรรลุนิติภาวะของลูกสาวคนที่ 3 และคนที่ 4

บทบรรยายในตอนเปิดเรื่องล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่าซุนงะนเอาใจใส่ชีวิตความเป็นอยู่ของลูกสาวภรรยาหลวงทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการจัดเรือนพักแยกต่างหากให้ลูกสาวคนโตและลูกสาวคนรองที่แต่งงานแล้ว และการเตรียมพิธีบรรลุนิติภาวะให้ลูกสาวคนที่ 3 กับคนที่ 4

ในทางตรงกันข้ามบทบรรยายเปิดตัวโอะซึกุโบะมีกล่าวไว้เพียงว่าโอะซึกุโบะเป็นลูกที่เกิดจากภรรยารอง แต่ไม่มีบทบรรยายเกี่ยวกับความเอาใจใส่ที่ซุนงะนมีต่อโอะซึกุโบะเลย โอะซึกุโบะเองก็ถึงวัยที่ควรเข้าพิธีบรรลุนิติภาวะแล้วเช่นกัน เพราะนางอายุมากกว่าลูกสาวคนเล็กของแม่เลี้ยง 3 ปี แต่บทบรรยายในตอนเปิดเรื่องก็ไม่ได้กล่าวไว้ว่าซุนงะนจะจัดพิธีบรรลุนิติภาวะให้ ดังนั้นจากบทบรรยายในตอนเปิดเรื่องจึงแสดงให้เห็นว่าซุนงะนให้ความสำคัญกับลูกสาวของภรรยาหลวง และให้ความรักความเอ็นดูลูกสาวของภรรยาหลวงมากกว่าโอะซึกุโบะ

9.1.2 พ่อกับโอะซึกุโบะ

เมื่อซุนงะนพาโอะซึกุโบะมาอยู่ด้วยกันที่คฤหาสน์ของตนเองหลังจากแม่ของโอะซึกุโบะเสียชีวิตแล้ว ซุนงะนก็มอบหมายหน้าที่การดูแลโอะซึกุโบะไว้กับภรรยาหลวงแทน โดยที่ซุนงะนไม่เข้าไปก้าวก่ายเลย แม้เขาจะรับรู้ว่าภรรยาหลวงปล่อยปละละเลยความเป็นอยู่ของโอะซึกุโบะ ดังตอนที่เขาเดินผ่านมาเห็นว่าโอะซึกุโบะสวมใส่เสื้อผ้าเก่าชอมช่อ แต่เขาก็กลับพูดแก้ตัวให้ภรรยาหลวงตามข้อความด้านล่างนี้

「まづやんごとなき子どものことをするほどに、え心知らぬなり。」

นางมีภาระต้องดูแลลูกๆ ของนางที่อดเป็นห่วงไม่ได้ จึงไม่สามารถรู้สภาพความเป็นอยู่ของเจ้าได้นะ

(โอะซึกุโบะโมะโนะวะตะริ เล่ม 1 หน้า 26)

คำพูดของซุนงะนที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าซุนงะนไม่สนใจใยดีโอะซึกุโบะเท่าที่ควร แม้รู้ว่าโอะซึกุโบะจะได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดีจากแม่เลี้ยง ซุนงะนก็ไม่ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือแต่อย่างใด

เห็นได้จากบทบรรยายในตอนเปิดเรื่อง ซุนงะนไม่ได้ทำหน้าที่พ่อที่ดีของโอะซึกุโบะที่ซุนงะนตั้งอกตั้งใจจัดพิธีบรรลุนิติภาวะให้ลูกสาวของภรรยาหลวงในขณะที่ไม่กล่าวถึงพิธี

บรรลุนิติภาวะของโอะซึกุโบะเลย ตามขนบธรรมเนียมในสมัยเฮอัน พ่อจะเป็นเจ้าภาพในพิธีบรรลุนิติภาวะของลูกสาว ดังนั้นหากพ่อไม่จัดพิธีบรรลุนิติภาวะให้โอะซึกุโบะ ก็ไม่สามารถหาใครมาจัดพิธีบรรลุนิติภาวะให้โอะซึกุโบะแทนได้

เอะบะ โยโกะ (江波曜子, 2011: 4-7) อธิบายเกี่ยวกับเด็กผู้หญิงในสมัยเฮอันที่ไม่ได้เข้าพิธีบรรลุนิติภาวะไว้ว่า เป็นเด็กที่ไม่ได้รับการคุ้มครองดูแลจากพ่อ และเป็นเด็กที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก เพราะพ่อซึ่งควรจะเป็นเจ้าภาพในพิธีบรรลุนิติภาวะของลูกสาวไม่ทำตามหน้าที่ของผู้ปกครองที่ดี ดังนั้นจึงสามารถคาดเดาได้ว่าลูกสาวจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก จากความเห็นของเอะบะทำให้ประมาณการณได้ว่าโอะซึกุโบะซึ่งไม่มีโอกาสเข้าพิธีบรรลุนิติภาวะ เป็นลูกสาวที่ไม่ได้รับความรักความเอ็นดูจากพ่อ

นอกจากนี้แล้ว เอะบะยังได้กล่าวเกี่ยวกับพิธีบรรลุนิติภาวะในเรื่อง โอะซึกุโบะโมะโนะวะตะริไว้ว่าพิธีบรรลุนิติภาวะของเด็กผู้หญิงในเรื่องเป็นสัญญาณล่วงหน้าของการแต่งงาน ดังจะเห็นได้จากตอนที่ลูกสาวคนที่ 3 และคนที่ 4 ผ่านพิธีบรรลุนิติภาวะแล้ว ชูเนงงก็ให้ลูกสาวคนที่ 3 แต่งงานทันที และเริ่มทาบตามชุนนางหนุ่มซึมิโยะริให้มาแต่งงานกับลูกสาวคนเล็ก จากเหตุการณ์นี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่าชูเนงงมีแผนจะให้ลูกสาวคนที่ 3 กับคนที่ 4 แต่งงานอยู่แล้วจึงรีบจัดพิธีบรรลุนิติภาวะให้ ในทางกลับกันการที่ชูเนงงยังไม่จัดพิธีบรรลุนิติภาวะให้โอะซึกุโบะ จึงแสดงให้เห็นว่าชูเนงงไม่ใส่ใจเรื่องการหาคู่ครองให้โอะซึกุโบะ

ตอนที่ภรรยาหลวงมาเล่าให้ชูเนงงฟังว่าโอะซึกุโบะเขียนจดหมายโต้ตอบกับทะจิวะกิ (帯刀) ข้าราชการคนสนิทของซึมิโยะริ ชูเนงงแสดงอาการไม่พอใจผ่านทางอากัปกริยาและคำพูด ดังนี้

...、老いたまへるほどよりは、爪弾をいと力々しう
たまひて、「いといふかひなきことをもしたるかな。か
くて居れば、皆人は子の数と知りたるに、六位といへど
蔵人にだにあらず、地の帯刀の、歳二十ばかり、たけは
一寸ばかりなり。かかることはし出づべしや。さるべき
受領あらば、<知らず顔にて、くれてやらむ>としつる
ものを」

ชูเนงงขรภาพแล้วแต่ก็ยังแสดงอาการฉุนเฉียวพร้อมทั้งพูดว่า ‘โอะซึกุโบะช่างกระทำเรื่องที่ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้แล้ว ในเมื่อโอะซึกุโบะอาศัยอยู่ในคฤหาสน์ ทุกคนในคฤหาสน์ก็ย่อมรู้ว่าโอะซึกุโบะเป็นลูกคนหนึ่งของข้า ถึงแม้ว่าเธอจะกลายเป็นชุนนางชั้นหก แต่ก็ยังไม่ได้ดำรงตำแหน่งที่ได้ทำงานรับใช้

ใกล้ขีดจักรพรรดิ อายุเพิ่งแค่ 20 ปี ทำงานเป็นทะจิระกิที่
ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเฝ้าในท้องพระโรง ตัวเตี้ยแค่ 1 ชุน⁴
โอะซึกุโบะไปมีความสัมพันธ์กับคนพรรคนั้นได้ยังไงกัน หาก
อีกฝ่ายเป็นเจ้าเมืองที่มีตำแหน่งสมน้ำสมเนื้อ ยังพอจะทำ
เป็นไม่รู้ไม่เห็นและพอจะยอมรับได้อยู่หรอก”

(โอะซึกุโบะโมะโนะงะตะริ เล่ม 1 หน้า 100)

คำพูดของซุนงะงันข้างต้นแสดงให้เห็นว่าซุนงะงันเชื่อทันทีที่ภรรยาหลวงใส่ร้ายว่า
โอะซึกุโบะมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับทะจิระกิและโกรธมากที่โอะซึกุโบะคบหากับผู้ชายที่มี
ฐานะต่ำต้อยกว่า และเมื่อภรรยาหลวงแนะนำให้ขังตัวโอะซึกุโบะไว้ก่อนเพื่อป้องกันไม่ให้
โอะซึกุโบะพบกับทะจิระกิ ซุนงะงันก็กล่าวตอบภรรยาหลวงว่า

「いとよかなり。ただ今追ひもて行きて、この北の部屋に籠
めてよ。物なくれそ。しをり殺してよ」

“ก็ดูเหมือนกัน จงไปตามหาตัวโอะซึกุโบะ แล้วนำไปขังไว้ที่ห้อง
ทางทิศเหนือ ไม่ต้องหาอาหารให้ จงดูด่าสั่งสอนนาง”

(โอะซึกุโบะโมะโนะงะตะริ เล่ม 1 หน้า 101)

ซุนงะงันเห็นดีเห็นงามกับความคิดของภรรยาหลวงที่ให้ขังตัวโอะซึกุโบะในทันทีโดย
ไม่ถามไถ่ความจริงจากโอะซึกุโบะเสียก่อน แถมยังลงโทษรุนแรงถึงขั้นให้อุดอาหาร
เหตุการณ์ในตอนนี้อาจแสดงให้เห็นว่าซุนงะงันไม่เชื่อใจในตัวโอะซึกุโบะเลย และเป็นห่วงแต่
เรื่องที่มีสามีของโอะซึกุโบะจะทำให้ตนเองเสียหน้า

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับโอะซึกุโบะช่วงก่อนที่มิชิโยะริจะพาโอะซึกุโบะหนีออก
จากบ้านสามารถสรุปได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างห่างเหิน โอะซึกุโบะเหมือนอยู่ใน
สภาพที่ขาดผู้ปกครอง เพราะแม่เลี้ยงปฏิบัติกับโอะซึกุโบะเหมือนกับเป็นคนรับใช้ ในขณะที่
ที่ซุนงะงันไม่ได้ใส่ใจความเป็นอยู่ของโอะซึกุโบะ นอกจากนี้แล้วซุนงะงันยังขาดความ
ไว้วางใจในตัวโอะซึกุโบะ เมื่อภรรยาหลวงพูดจาใส่ร้ายโอะซึกุโบะ ซุนงะงันก็พร้อมที่จะเชื่อ
ฟังคำพูดทันทีโดยไม่ถามไถ่ความจริงจากโอะซึกุโบะ

กล่าวโดยสรุปแล้วเหตุการณ์ตั้งแต่ตอนเริ่มเรื่องจนถึงตอนที่มิชิโยะริพาโอะซึกุโบะ
หนีออกจากบ้านนั้น ซุนงะงันปฏิบัติกับลูกสาวทุกคนไม่เท่าเทียมกัน สังเกตได้ว่า

⁴ หน่วยวัด 1 ชุน = ประมาณ 3.04 ซม. ทะจิระกิไม่ได้สูงแค่ 1 ชุนจริงๆ แต่ซุนงะงันพูดเพื่อประชดว่าทะจิระกิตัวเตี้ยมาก

ชุมชนให้ความสำคัญกับลูกสาวของภรรยาหลวงมากกว่า ส่วนโอะซึกุโบะซึ่งเป็นลูกสาวของภรรยารองไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชุมชนเท่าที่ควรและอยู่ในสภาพที่เหมือนขาดผู้ปกครอง

9.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวหลังรู้ว่าโอะซึกุโบะเป็นภรรยาของมิชิโยะริ

หลังจากมิชิโยะริพาโอะซึกุโบะหนีออกจากคฤหาสน์ ทั้งสองคนก็แต่งงานกันและอาศัยอยู่ที่คฤหาสน์ของแม่มิชิโยะริ ในช่วงเวลาระหว่างนั้นชุมชนรู้เพียงว่ามีคนมาพาโอะซึกุโบะหนีออกไปจากคฤหาสน์แต่ไม่รู้ว่า เป็นฝีมือของใคร เมื่อมิชิโยะริรับโอะซึกุโบะมาอยู่ด้วยกันแล้ว เขายังคงผูกใจเจ็บแม่เลี้ยงของโอะซึกุโบะที่เคยกลั่นแกล้งโอะซึกุโบะ จึงคิดแผนการกลั่นแกล้งแม่เลี้ยงต่าง ๆ นานา

แผนการแก้แค้นของมิชิโยะริไม่เพียงทำให้แม่เลี้ยงเท่านั้นที่เดือดร้อน แต่ยังส่งผลให้ลูกสาวของแม่เลี้ยงและชุมชนได้รับผลกระทบตามไปด้วย เป็นต้นว่าแผนการที่มิชิโยะริส่งลูกพี่ลูกน้องที่มีหน้าตาตลกขบขัน และไม่ได้มีฐานะใหญ่โตเท่ามิชิโยะริไปแต่งงานกับลูกสาวคนที่ 4 ของแม่เลี้ยงแทนตัวเอง ส่งผลให้ชุมชนต้องอับอายเพื่อนชุมชนด้วยกัน

การแก้แค้นครั้งสุดท้ายของมิชิโยะริ เริ่มต้นจากการที่มิชิโยะริไปรู้ข่าวมาว่าชุมชนจะบูรณะคฤหาสน์ชั้นใจ (三条邸) เพื่อเตรียมย้ายเข้าไปอยู่ แต่มิชิโยะริรู้ความจริงจากโอะซึกุโบะว่า คฤหาสน์ชั้นใจเดิมเป็นคฤหาสน์ของแม่โอะซึกุโบะ และเมื่อแม่เสียชีวิตไปแล้ว โอะซึกุโบะจึงกลายเป็นผู้ถือครองโฉนดที่ดินคฤหาสน์ชั้นใจคนปัจจุบัน มิชิโยะริรอเวลาให้ชุมชนกับภรรยาหลวงบูรณะคฤหาสน์ชั้นใจจนเสร็จสมบูรณ์ แล้วจึงเข้าไปอาศัยอยู่ในคฤหาสน์ชั้นใจก่อนพร้อมทั้งยึดข้าวของที่ชุมชนกับภรรยาหลวงขนย้ายเข้ามาไว้ในคฤหาสน์ชั้นใจล่วงหน้า แม้ว่าชุมชนจะอ้างว่าคฤหาสน์ชั้นใจเป็นคฤหาสน์ของโอะซึกุโบะ ลูกสาวของตนเอง ดังนั้นตนเองย่อมมีกรรมสิทธิ์ในคฤหาสน์ชั้นใจด้วย แต่มิชิโยะริก็ยังยืนยันว่าจะไม่ยอมย้ายออกเพราะอ้างว่าตนเองมีโฉนดที่ดินคฤหาสน์ชั้นใจ

ในขณะนั้นชุมชนยังไม่รู้ว่ามิชิโยะริเป็นสามีของโอะซึกุโบะเขาจึงไม่เข้าใจว่าเหตุใดมิชิโยะริถึงคอยหาเหตุกลั่นแกล้งเขาและครอบครัวตลอดมา เมื่อชุมชนส่งลูกชายคนโตไปเจรจาเรื่องคฤหาสน์ชั้นใจกับมิชิโยะริ ลูกชายของชุมชนได้พบโอะซึกุโบะโดยบังเอิญจึงกลับมาเล่าให้ชุมชนฟังว่าโอะซึกุโบะเป็นภรรยาของมิชิโยะริ ชุมชนจึงเข้าใจต้นสายปลายเหตุของเรื่องราวทั้งหมด

าโอะซึกุโบะเป็นภรรยาของมิชิโยะริมีบทบรรยายเหตุการณ์ตอนที่ชุมชนรู้ว่าใจความว่า

おとど、家取られて、<いみじき^{あたかたき}仇敵>と思ひし心地を、
<わが子のしたるなりけり>と思ふに、罪もなく、さきざ
きの恥も思ひ消えて、「子どもの中に、さいはひありける
ものを。何しにおろかに思ひて。かの家は、この人の母の
家にて、ことわりなりけり」と、言ひいます。

**พอรู้ว่าเป็นฝีมือของลูกตัวเอง ชุนะงนก็ลิ้มความรู้สึกที่เคยเคียดแค้น
ชิงชังที่ถูกชิงยศฐานันชันใจไป เขาไม่คิดว่าเป็นความผิด และลิ้มความ
อับอายที่เคยได้รับจากที่ผ่านๆ มา พร้อมกับเอ่ยว่า ไอะซึกุโบะเป็น“
ลูกที่มีบุญวาสนามากที่สุดในบรรดาลูกทุกคน ทำให้เข้าถึงไม่เคย
เอะใจมาก่อนนะ ศฤหาสน์หลังนั้นเป็นศฤหาสน์ของแม่ไอะซึกุโบะ
ดังนั้นก็ย่อมตกเป็นของไอะซึกุโบะ”**

(ไอะซึกุโบะโมะโนะงะตะริ เล่ม 3 หน้า 235)

ฉิมะอุชิ เคะอิจิ (島内景二, 1991: 280) กล่าวไว้ว่าในสมัยเฮอันลูกสาวถือเป็น
ทรัพย์สินสมบัติอย่างหนึ่งของผู้เป็นพ่อ ลำพังตัวลูกสาวอย่างเดียวไม่สามารถนำความสุขและ
ความรุ่งเรืองมาสู่พ่อกับแม่ได้ แต่ลูกสาวเป็นทรัพย์สินสมบัติที่พ่อแม่ใช้เป็นเครื่องมือในการ
ครอบครองสมบัติอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่าลูกเขยที่มีหน้ามีตา หากลูกสาวมีโอกาสได้
แต่งงานกับผู้ชายฐานะดีและมีหน้าที่การงานมั่นคงจะส่งผลให้พ่อมีโอกาสก้าวหน้าใน
หน้าที่การงานด้วย

ลูกสาวของชุนะงนที่เกิดกับภรรยาหลวงทั้ง 4 คนแต่งงานแล้ว แต่ลูกสาวคนที่ 3
กับลูกสาวคนที่ 4 หย่ากับสามีแล้ว สามีของลูกสาวคนรองดำรงตำแหน่งอุโฌเบน⁵
(右小弁) อดีตสามีของลูกสาวคนที่ 3 ดำรงตำแหน่งคุโรโตะ โนะ โฌโมะ⁶ (蔵人少将) ส่วน
อดีตสามีของลูกสาวคนที่ 4 ดำรงตำแหน่งเฮียวบุ โนะ โฌ⁷ (兵部小輔) สำหรับสามีของลูก
สาวคนโตนั้น ในเรื่องไม่มีบทบรรยายระบุไว้ว่าดำรงตำแหน่งใด แต่ในบรรดาลูกเขยทั้ง 4
คน คุโรโตะ โนะ โฌโฌน่าจะเป็นลูกเขยที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงสุดเพราะในเรื่องมีบท
บรรยายหลายตอนที่แสดงให้เห็นว่าแม่เลี้ยงเอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ของคุโรโตะ โนะ
โฌโฌเป็นพิเศษ เช่น เหตุการณ์ที่แม่เลี้ยงรู้ว่าคุโรโตะ โนะ โฌโฌชอบฝีมือการเย็บผ้าของ

⁵ อุโฌเบน : ตำแหน่งข้าราชการระดับ 5 รับผิดชอบงานธุรการในสภามบริหาร (ตะอิโจคัน) (太政官)

⁶ คุโรโตะ โนะ โฌโฌ : ตำแหน่งข้าราชการระดับ 5 รับผิดชอบงานรักษาความปลอดภัยในเขตพระราชฐาน และมี
หน้าที่รับใช้ใกล้ชิดจักรพรรดิ

⁷ เฮียวบุ โนะ โฌ : ตำแหน่งข้าราชการระดับ 5 รับผิดชอบงานทางการทหารในกระทรวงกลาโหม (เฮียวบุโฌ) (兵部省)

โอะซึกุโบะ แม่เลี้ยงจึงหาทางกีดกัไม่ให้โอะซึกุโบะแต่งงานและย้ายไปอยู่ที่อื่นเพราะต้องการเก็บตัวโอะซึกุโบะไว้ใช้เย็บผ้าให้คุโรโตะ โนะ โฌโฌ เป็นต้น

ลูกเขยคนแรกกับลูกเขยคนที่ 2 ของซุนงะนังเป็นขุนนางที่อยู่ระดับต่ำกว่าซุนงะนัง ดังนั้นจึงไม่สามารถช่วยให้ซุนงะนังก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้ ส่วนลูกเขยคนที่ 3 กับลูกเขยคนที่ 4 ก็หย่าร้างกับลูกสาวของซุนงะนังแล้วจึงไม่สามารถช่วยสนับสนุนในเรื่องหน้าที่การงานของซุนงะนังได้เช่นกัน

ในเหตุการณ์ตอนที่ซุนงะนังรู้ความจริงว่าโอะซึกุโบะแต่งงานกับมิชิโยะวรินัน มิชิโยะริกำลังดำรงตำแหน่งซุนงะนังควบกับตำแหน่งอุเอะมอน โนะ คะมิ^๑ (中納言兼右衛門督) ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สูงเท่าเทียมกับซุนงะนังและยังมีโอกาสก้าวหน้าได้อีกไกลเมื่อวิเคราะห์เหตุการณ์นี้ประกอบกับคำพูดของฉิมะอุชิแล้วก็จะทำให้เข้าใจความคิดของซุนงะนังในเหตุการณ์ตอนนี้ได้ว่า ซุนงะนังดีใจที่โอะซึกุโบะได้สามีเป็นขุนนางชั้นสูงอย่างมิชิโยะริ เพราะซุนงะนังน่าจะหวังพึ่งพามิชิโยะริในด้านหน้าที่การงานในวันข้างหน้า และด้วยเหตุนี้เองแม้ว่าภรรยาหลวงของซุนงะนังกับลูกสาวจะยังคงไม่พอใจกับการกระทำที่ผ่านมาของมิชิโยะริ แต่ซุนงะนังกลับลืมความเจ็บแค้นและความอับอายที่ตัวเองเคยได้รับเพราะฝีมือของมิชิโยะริจนหมดสิ้นในทันทีเพราะดีใจที่ได้ลูกเขยเป็นขุนนางชั้นสูงซึ่งมีอำนาจที่จะทำให้ตัวเองก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้

ผู้วิจัยสังเกตว่าจากคำพูดและบทบรรยายตอนที่ซุนงะนังรู้ความจริงนั้น ไม่ได้กล่าวถึงว่าซุนงะนังดีใจที่ได้เจอกับลูกสาวที่ไม่ได้พบเจอกันนานหลายปีเลย แต่กล่าวเพียงว่าซุนงะนังชื่นชมว่าโอะซึกุโบะเป็นลูกที่บุญวาสนามากที่สุดในบรรดาลูกทั้งหมดแทนจนทำให้ภรรยาหลวงไม่พอใจที่ซุนงะนังยกย่องว่าโอะซึกุโบะเป็นลูกสาวที่ดีกว่าลูกๆ ของตนเอง การที่ซุนงะนังแสดงอาการดีใจที่โอะซึกุโบะได้มิชิโยะริเป็นสามีแสดงให้เห็นว่าทัศนคติของซุนงะนังที่มีต่อโอะซึกุโบะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ช่วงที่ซุนงะนังและมิชิโยะริปรับความเข้าใจกัน มิชิโยะริเล่าเรื่องที่โอะซึกุโบะถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งให้ฟังทำให้ซุนงะนังรู้สึกอับอายและกลับไปตำหนิแม่เลี้ยงแต่ก็ถูกแม่เลี้ยงตอกกลับว่า

いで、あな聞きにく。そのかみ、物とやは思ひたまへりし。

『部屋に籠めよ』とは、おのれこそ、行ひたまひしか。

**“แหม ทนฟังไม่ได้ แต่ก่อนท่านเคยปฏิบัติดีกับโอะซึกุโบะด้วย
หรือ คนที่สั่งให้ขังโอะซึกุโบะไว้ในห้องก็คือตัวท่านเองมิใช่หรือ”**

(โอะซึกุโบะโมะโนะงะตะริ เล่ม 3 หน้า 249)

^๑ อุเอะมอน โนะ คะมิ : ตำแหน่งข้าราชการประมาณระดับ 4 – 5 รับผิดชอบงานรักษาความปลอดภัยในเขตพระราชฐาน

คำพูดของแม่เลี้ยงข้างต้นก็เป็นอีกสิ่งที่ยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ทศนคติของขุนนางเปลี่ยนไปมากจากตอนต้นเรื่องที่ไม่เคยเหลียวแลโอะซึกุโบะและเข้าข้างภรรยาหลวงตลอดเวลา แต่หลังจากรู้ว่าโอะซึกุโบะได้สามีเป็นขุนนางชั้นสูง ขุนนางกลับมาตำหนิภรรยาหลวงที่เคยกลั่นแกล้งโอะซึกุโบะแทน อีกทั้งยังปิดความผิดไปให้ภรรยาหลวงทั้งหมด ไม่ยอมรับผิดชอบว่าตัวเองแต่ก่อนก็ไม่ได้ใส่ใจโอะซึกุโบะเหมือนกัน และถึงแม้ต่อหน้ามิชิโยะริ ขุนนางจะบอกว่าเสียใจกับเหตุการณ์ที่โอะซึกุโบะหายไปจากบ้าน และไม่รู้ข่าวคราวจนนึกว่าเสียชีวิตไปแล้ว แต่ความจริงแล้วขุนนางน่าจะไม่ได้ติดตามหาข่าวคราวของโอะซึกุโบะจริงจังกี่นัก เพราะหากคิดจะตามหาตัวโอะซึกุโบะจริงจัง ขุนนางน่าจะมาถามหาข่าวคราวของโอะซึกุโบะจากทะจิระกิที่เคยสงสัยว่าเป็นคนรักของโอะซึกุโบะแล้ว

เมื่อขุนนางอายุได้ 70 ปีและเริ่มป่วยหนักสิ่งที่ยังติดค้างในใจที่อยากทำก่อนตายก็คือการได้เลื่อนขั้นเป็นคะอินะงะ (大納言) เพราะเขารู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่เลื่อนขั้นช้าและถูกขุนนางรุ่นหลังเลื่อนตำแหน่งแซงหน้าเขาไปหมดแล้ว โอะซึกุโบะได้ยินดังนั้นก็นำเรื่องมาปรึกษากับมิชิโยะริ มิชิโยะริจึงตัดสินใจยกตำแหน่งคะอินะงะของตนเองให้ขุนนาง ทำให้ขุนนางดีใจมาก เมื่อถึงคราวป่วยหนักใกล้ตาย ขุนนางซาบซึ้งที่โอะซึกุโบะและสามีให้ความช่วยเหลือตนเองมากมายจึงมอบทรัพย์สินสมบัติให้โอะซึกุโบะและสามีมากกว่าลูกคนอื่น ๆ ที่สำคัญที่สุดคือขุนนางยกคุณาสัญของตัวตัวเองให้โอะซึกุโบะด้วยซึ่งทำให้ภรรยาหลวงไม่พอใจมาก

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงท่าทีของขุนนางที่มีต่อโอะซึกุโบะหลังกลับมาพบกันอีกครั้งไม่ได้เกิดจากการที่ขุนนางรู้สึกสำนึกผิดต่อโอะซึกุโบะแต่อย่างใด แต่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขุนนางเปลี่ยนแปลงท่าทีต่อโอะซึกุโบะคือสถานะทางสังคมและตำแหน่งหน้าที่การงานของมิชิโยะริ สามีของโอะซึกุโบะเพราะมิชิโยะริเป็นลูกเขยที่มีโอกาสช่วยยกสถานะของขุนนางให้สูงขึ้นได้มากที่สุด ด้วยเหตุนี้โอะซึกุโบะซึ่งสามารถหาลูกเขยที่มีอำนาจมาให้ขุนนางได้จึงกลายเป็นลูกสาวคนโปรดของขุนนางแทนลูกสาวของภรรยาหลวง

10. สรุป

การที่ขุนนางละเลยโอะซึกุโบะในตอนแรกๆ แสดงให้เห็นว่าเขามีสายตาที่ไม่กว้างไกลจึงมองไม่เห็นคุณค่าของโอะซึกุโบะ ทั้งๆ ที่คนรอบตัวเขาไม่ว่าจะเป็นแม่เลี้ยงที่รู้ว่าโอะซึกุโบะมีความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีโคะโตะจึงไหว้วานให้สอนลูกชายตัวเอง และรู้ว่าโอะซึกุโบะมีความสามารถในการเย็บผ้าจึงพยายามรั้งตัวไว้ให้ทำงานเย็บผ้าที่บ้าน อีกทั้งความสามารถในการเย็บผ้านี้ยังสามารถช่วยมัดใจแม่สามีได้อีกด้วย ส่วนมิชิโยะริก็เล็งเห็นคุณค่าของโอะซึกุโบะไม่ว่าจะเป็นเรื่องชาติกำเนิดที่เป็นเชื้อพระวงศ์และ

นิสัยใจคอ ทว่าขุนงนกลับเป็นคนเดียวที่ในตอนแรกมองไม่เห็นคุณค่าของโอะชิกุโบะ ขุนงนเพิ่งจะมารู้คุณค่าของโอะชิกุโบะก็เมื่อตอนที่รู้ว่นางแต่งงานกับมิชิโยะริแล้ว ซึ่งจากการที่โอะชิกุโบะแต่งงานกับมิชิโยะรินี้เองที่ทำให้ขุนงนได้เลื่อนขั้นเป็นตะอินงนตามที่หวังไว้เพราะมิชิโยะริสละตำแหน่งให้

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างขุนงนกับลูกสาวในเรื่อง โอะชิกุโบะโมะโนะงะตะริทำให้สรุปได้ว่าสำหรับครอบครัวขุนนางในสมัยเอโดะ แม้ว่าลูกสาวจะไม่สามารถสืบทอดตำแหน่งขุนนางได้เหมือนกับลูกชาย แต่ลูกสาวก็ถือเป็นสมบัติล้ำค่าของพ่อที่ใช้ในการหาลูกเขยที่ช่วยเกื้อหนุนในด้านหน้าที่การงานของพ่อได้ ดังนั้นการที่ขุนงนเปลี่ยนใจมาเอ็นดูโอะชิกุโบะมากที่สุด จึงน่าจะเป็นเพราะสามีของโอะชิกุโบะเป็นขุนนางที่มีตำแหน่งสูงสุดในบรรดาลูกเขยทั้งหมดและมีโอกาสจะเกื้อหนุนเขาได้มากที่สุด ดังนั้นขุนงนจึงมองว่าโอะชิกุโบะเป็นลูกสาวที่ประสบความสำเร็จที่สุดและนำความรุ่งเรืองมาสู่ครอบครัวได้มากที่สุด

บรรณานุกรม

พิพาดา ยังเจริญ. (2546). **จักรพรรดิ ขุนนาง นักรบ และพ่อค้า ในสังคมญี่ปุ่นก่อน**

สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

江波曜子 (2011) 『裳着と女君-王朝文学における成女式の考察』 国文学攷

島内景二 (1991) 『人と人をつなぐ物語-「落窪物語」の世界』 電気通信大学紀要、4号

服藤早苗 (2010) 『平安朝の父と子 : 貴族と庶民の家と養育』 中央公論新社

三谷栄一、三谷邦明、稲賀敬二 (2000) 『落窪物語・堤中納言物語』 小学館

ตราชั่งบาปบุญในภาพภูมิทั้ง 6 (rokudou-e) สมัยคามาคูระถึงเอโดะ
The Scales of Karma in the Paintings of the Six Realms from Kamakura to
Edo Periods

น้ำใส ตันติสุข¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบภาพตราชั่งบาปบุญในภาพภูมิทั้ง 6 ของประเทศญี่ปุ่น ภาพภูมิทั้ง 6 เกิดจากการนำฉากพิพากษาบาปบุญโดยราชาทั้ง 10 และฉากทุกขติภูมิทั้ง 6 รวมเข้าด้วยกัน งานประเภทนี้พัฒนาขึ้นในประเทศญี่ปุ่น พบสืบเนื่องไปถึงช่วงศตวรรษที่ 13 นอกจากการพัฒนาการด้านการสร้างรูปแบบงานชิ้นใหม่แล้ว ยังพบความเปลี่ยนแปลงด้านการเขียนภาพองค์ประกอบต่างๆ กล่าวคือ องค์ประกอบในภาพมีความแตกต่างไปตามยุคสมัย องค์ประกอบหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือตราชั่งบาปบุญ โดยมีแนวโน้มกลายเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของพญายมหลังสมัยเอโดะ

งานวิจัยชิ้นนี้จึงรวบรวมภาพภูมิทั้ง 6 ซึ่งเขียนขึ้นระหว่างยุคคามาคูระถึงเอโดะ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามวัดต่างๆ รวมถึงจากหนังสือภาพงานนิทรรศการ เอกสารไมโครฟิล์มหอสมุดรัฐสภาและ National Institute of Japanese Literature หลังจากรวบรวมตัวอย่างภาพจึงสังเคราะห์และศึกษาความเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบภาพตราชั่งเหล่านั้น ในบทความชิ้นนี้ยกตัวอย่างภาพภูมิทั้ง 6 จำนวน 3 ชิ้น ได้แก่ ภาพภูมิทั้ง 6 ของ Idemitsu Museum (ศตวรรษที่ 16) ภาพภูมิทั้ง 6 ของวัด Chougaku-ji (สมัยโมโมยามะ) และภาพโอโจโยชูของวัด Daikaku-ji (สมัยเอโดะ)

จากการศึกษาพบว่า แม้คัมภีร์ที่อธิบายการพิพากษากกรรมซึ่งนิยมคัดลอกในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยเฮอันระบุว่า ตราชั่งเป็นอุปกรณ์ของราชายมโลกองค์ที่ 4 (Gokan-ou) แต่ในภาพภูมิทั้ง 6 กลับพบตราชั่งวาดในรูปแบบและบริบทที่หลากหลายกว่าในคัมภีร์ เช่น ด้านบริบทสามารถแบ่งได้เป็นบริบทราชาองค์ที่ 8 (Byoudou-ou) ในบริบททุกขติภูมิ และในบริบทของราชาองค์ที่ 5 (พญายมหรือ King Yama) จากการค้นคว้าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจได้รับอิทธิพลจากความนิยมนำเข้าภาพจากประเทศจีน บทบาทของพระนักธุดงค์กลุ่มหนึ่ง และพัฒนาการด้านสิ่งพิมพ์ เป็นต้น

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยไอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น

1. บทนำ: แนวคิดเรื่องโลกหลังความตายและการพิพากษาบาปบุญในประเทศญี่ปุ่น

แนวคิดเรื่องสังสารวัฏและจักรวาลวิทยาเผยแพร่สู่ประเทศญี่ปุ่นผ่านประเทศจีนและคาบสมุทรเกาหลีพร้อมพุทธศาสนาในช่วงศตวรรษที่ 6 หลังจากนั้นพระชาวญี่ปุ่นเริ่มเดินทางไปยังประเทศจีนเพื่อศึกษาธรรม และนำองค์ความรู้ซึ่งรวมถึงคัมภีร์และรูปเคารพต่างๆ กลับมาเผยแพร่ในวงศาสนาและชนชั้นสูง ในทางกลับกันพระชาวจีนซึ่งเดินทางเข้าประเทศญี่ปุ่นก็นำพระสูตรและพุทธศิลป์ติดตัวมาด้วย เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์สั่งสอนพระธรรม การติดต่อแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านศาสนากับประเทศจีนและเกาหลีเป็นปัจจัยสำคัญอันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดเรื่องการเกิดการตาย สังสารวัฏ และจักรวาลวิทยาของญี่ปุ่น

หากพิจารณาจากบทเกี่ยวกับโลกหลังความตายหรือ Yomi-no-kuni (黄泉国) ในเทพปกรณัม “Kojiki” 『古事記』 ซึ่งเรียบเรียงขึ้นประมาณ ค.ศ. 712 มีตอนที่เล่าถึงประวัติศาสตร์ช่วงก่อนศาสนาพุทธจะแพร่หลายในญี่ปุ่น ในบทประพันธ์เรื่องนี้แสดงภาพโลกหลังความตายว่าเป็นโลกที่น่ารังเกียจ² แต่ไม่ใช่สถานที่สำหรับลงทัณฑ์ผู้ตายตามที่อธิบายในศาสนาพุทธ เป็นเพียงสถานที่ให้วิญญาณไปพำนักอาศัย ทว่าเมื่อดูจากตำนานเรื่องเล่าในหนังสือ “Nihon-ryouiki” (ย่อจาก Nihon-kokugenhon-zen’aku-ryouiki 『日本国現報善悪霊異記』) ที่รวบรวมขึ้นประมาณศตวรรษที่ 9 หลังจากพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในประเทศญี่ปุ่น พบว่าเรื่องเล่าหลายเรื่องกล่าวถึง “ยมโลก” ว่าเป็นที่สำหรับพิพากษาคนตายโดยพญายม³ มีการเวียนว่ายตายเกิดเพื่อรับโทษตามกรรมของแต่ละคน เห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องสังสารวัฏ กรรม และพญายมจากศาสนาพุทธเข้ามามีบทบาทสร้างแนวคิดเรื่องโลกหลังความตายในญี่ปุ่น ปรับเปลี่ยนความเชื่อเรื่อง Yomi-no-kuni ที่เดิมเคยมี

ต่อมาในสมัยศตวรรษที่ 10 กระแสแนวคิดเรื่องการล่มสลายของศาสนาพุทธ “Mappou-shisou” (末法思想) แพร่หลายในประเทศญี่ปุ่น แนวคิดนี้กล่าวถึงช่วงเวลาที่ศาสนาพุทธเสื่อมถอย ไร้ซึ่งผู้สืบทอดทางธรรม สัตว์โลกจะต้องทนทุกข์ในทุกขดิग्ภูมิ⁴ ไม่อาจไปเกิดในแดนสุขาวดีได้ ศาสนาพุทธนิกายต่างๆ พยายามค้นคว้าวิธีปฏิบัติธรรมเพื่อนำพาผู้คนให้หลุดพ้นจากกตัญญู และเน้นย้ำความแตกต่างระหว่างแดนสุขาวดีและทุกขดิग्ภูมิ งานเขียนสำคัญซึ่งส่งอิทธิพลในยุคหลังมาก คือ “Oujouyoushuu” 『往生要集』 (ค.ศ. 985)

² Nihon-koten-bungaku-taiei 1 Kojiki-norito. Tokyo: Iwanami-shoten, 1958. 63-69.

³ ตำนานเกี่ยวกับพญายมใน “Nihon-Ryouiki” เช่น เรื่องที่ 30 ในม้วนที่ 1 เรื่องที่ 5, 19, 25 ในม้วนที่ 2 เรื่องที่ 9, 22, 26, 35, 36, 37 ในม้วนที่ 3 (Nihon-koten-bungaku-taiei 70 Nihon-ryouiki. Tokyo: Iwanami-shoten, 1967.)

⁴ ทุกขดิग्ภูมิทั้งหมด 6 ภูมิ ได้แก่ นรกภูมิ (Jigoku-dou 地獄道) เปตภูมิ (Gaki-dou 餓鬼道) ตีรจฉานภูมิ (Chikushou-dou 畜生道) อสุรภูมิ (Shura-dou 修羅道) มนุสสภูมิ (Nin-dou 人道) สักคภูมิ (Ten-dou 天道)

เรียบเรียงโดยพระ Genshin (源信) แห่งนิกาย Tendai (天台)⁵ ข้อเขียนใน “Oujouyoushuu” อ้างอิงจากคัมภีร์พุทธจำนวนมาก ถือได้ว่า “Oujouyoushuu” เป็นคัมภีร์เล่มแรกๆ ที่พรรณนาภาพภูมิทั้ง 6 และแดนสุขาวดีอย่างละเอียด อีกทั้งวิธีแบ่งบทและรายละเอียดที่เน้นเรื่องนรกภูมิและสัคคภูมิมีส่วนสำคัญที่นำไปสู่แนวคิดเรื่องแบ่งนรกและสวรรค์เป็นช่วงตรงข้ามกัน⁶ ในคัมภีร์เล่มนี้กล่าวถึงพญายมเป็นส่วนน้อยและไม่มีข้อความใดพูดถึงตราซึ่งบาปบุญ⁷ “Oujouyoushuu” ถือได้ว่าเป็นคัมภีร์ที่ส่งอิทธิพลอย่างมากต่อวัฒนธรรมญี่ปุ่น นอกจากเป็นรากฐานสำคัญเรื่องโลกหลังความตายแล้ว มีวรรณคดีหรือบทขับร้องไม่น้อยอ้างอิงเนื้อหาเรื่องภูมิต่างๆ จาก “Oujouyoushuu”⁸ ส่วนในงานศิลปะญี่ปุ่นภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกหลังความตายมักยึดเขียนภาพตามบทพรรณนาในคัมภีร์เล่มนี้⁹

นอกจากนี้คัมภีร์ที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความคิดความเชื่อรวมถึงงานพุทธศิลป์ คือ คัมภีร์ “Jizou-juuou-kyou” 『地藏十王經』 เป็นคัมภีร์ซึ่งเขียนขึ้นในราวปลายศตวรรษที่ 12-ต้นศตวรรษที่ 13¹⁰ โดยยึดเนื้อหาส่วนใหญ่จากคัมภีร์ “Yoshuu-juuou-kyou” 『預修十王經』 ของจีนและเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วนใหม่ “Yoshuu-juuou-kyou” จารึกขึ้นปลายสมัยราชวงศ์ถัง มีเนื้อหากล่าวถึงคุณความดีของการทำบุญอุทิศส่วนกุศลล่วงหน้าเพื่อให้ตนพ้นทุกข์เมื่อเสียชีวิต (Yoshuu 預修)¹¹ นอกจากนั้นยังอธิบายขั้นตอนการพิพากษาในยมโลกโดยราชาทั้ง 10 (Juu-ou 十王) ราชาจะพิพากษาบาปบุญที่ละองค์ รวมทั้งหมด 10

⁵ Nihon-shisou-taiki 6 Genshin. Tokyo: Iwanami-shoten, 1970.

⁶ Nishida, Naoki. “Kanagaki-eiri-oujouyoushuu”-no-seiritsu-to-tenkai. Osaka: Izumi-shoin, 2001. 73-76.

⁷ ต่อไปนี้ย่อว่า “ตราซึ่ง”

⁸ Gyoku-you 3, Tokyo: Kokusho-kankou-kai, 1907. 352-353., Nihon-koten-bungaku-taiki 85 Shaseki-shuu. Tokyo: Iwanami-shoten, 1966. 193.

⁹ เช่น “Kitano-tenjin-engi-emaki” (Kitano-tenmanguu) (“Yamagoe-amida-zu”, “Jigoku-gokuraku-zu-byoubu” (Konkaikoumyou-ji), “Niga-byakku-dou-zu” (Kouetsu Museum) เป็นต้น

¹⁰ Dai Nihon Zoku Zoukyou, 2b, 23. Motoi, Makiko. “Juuou-kyou-to-sono-kyouju-gyakushu-tsuizenbutsuji-ni-okeru-shoudou-wo-chuushin-ni (Jou).” Kokugo-kokubun 67.6 (1998): 22-33. Motoi, Makiko. “Juuou-kyou-to-sono-kyouju-gyakushu-tsuizenbutsuji-ni-okeru-shoudou-wo-chuushin-ni (Ge).” Kokugo-kokubun 67.7 (1998): 17-35.

¹¹ Motoi, Makiko. “Juuou-kyou-to-sono-kyouju-gyakushu-tsuizenbutsuji-ni-okeru-shoudou-wo-chuushin-ni (Jou).” Kokugo-kokubun 67.6 (1998): 22-33. Motoi, Makiko. “Juuou-kyou-to-sono-kyouju-gyakushu-tsuizenbutsuji-ni-okeru-shoudou-wo-chuushin-ni (Ge).” Kokugo-kokubun 67.7 (1998): 17-35. Kominami, Ichirou. “Juuou-kyou-no-keisei-to-zuitou-no-minshuu-shinkou.” Tohou-gakuhou-kyouto 74 (2002): 183-211. Sawada, Mizuho. Jigoku-hen. Tokyo: Taihei-insatsu-shuppan, 1991. 16-19.

ครั้ง¹² ราชบาของคังยังมีอุปกรณ์พิพากษา เช่น พญายมมีคทา (Dandadou 檀拏幢) และกระจกส่องกรรม (Jouhari-kyou 淨玻璃鏡) ราชวงศ์ที่ 4 (Gokan-ou 五官王) มีตราซึ่ง (Gou-no-hakari 業秤) เป็นต้น

“Yoshuu-juuou-kyou” ซึ่งอธิบายความเชื่อ Juu-ou นี้คัดลอกสืบทอดต่อกันมาทั้งใช้เป็นตำราศึกษาของพระสงฆ์ และใช้ให้ฆราวาสคัดถวายทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ญาติบรรพบุรุษตั้งแต่ศตวรรษที่ 10 นอกจากม้วนพระสูตรเป็นตัวอักษร ยังพบคัมภีร์ “Yoshuu-juuou-kyou” ซึ่งมีภาพประกอบด้วย หลักฐานงานศิลปะเกี่ยวกับ “Yoshuu-juuou-kyou” และความเชื่อ Juu-ou ในประเทศจีนปรากฏตั้งแต่ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา และแพร่หลายสู่คาบสมุทรเกาหลีรวมถึงประเทศญี่ปุ่น¹³

สำหรับประเทศญี่ปุ่น พระ Joujin (成尋) นิกาย Tendai เดินทางไปจีนเมื่อค.ศ. 1072 และนำพระสูตรรูปเคารพต่างๆ กลับมาญี่ปุ่นหลายครั้ง Joujin พบคัมภีร์ “Juuou-kyou” ในประเทศจีนและยังได้กราบนมัสการรูปเคารพพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์ (Jizou-bosatsu 地藏菩薩) และราชายมโลกทั้ง 10 องค์ด้วย¹⁴ คาดว่าพระ Joujin นี้เองเป็นผู้นำคัมภีร์ “Yoshuu-juuou-kyou” มายังประเทศญี่ปุ่น และหลังจากนั้นความเชื่อในคัมภีร์เล่มนี้จึงแพร่หลายไปยังชนชั้นต่างๆ ต่อมาปลายศตวรรษที่ 12-ต้นศตวรรษที่ 13 จึงมีผู้เขียนคัมภีร์ “Jizou-juuou-kyou” ขึ้นโดยเพิ่มเติมแนวคิดเรื่องโลกหลังความตายของญี่ปุ่น เช่น Datsueba (奪衣婆) Sanzu-no-kawa (三途河) และ Honji-butsu (本地仏) งานศิลปะซึ่งแสดงภาพยมโลกหรือการพิพากษาบาปบุญมักอิงตามเนื้อหาของคัมภีร์เล่มนี้

จากหลักฐานทางเอกสารและงานศิลปะต่างๆ ที่หลงเหลือถึงปัจจุบันสันนิษฐานได้ว่า ภาพที่เกี่ยวกับภูมิทั้ง 6 น่าจะปรากฏตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 8 ตามที่พบหลักฐานภาพจำหลักบนฉัพพันธรีของรูปปั้นพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (Kannon-bosatsu 觀音菩薩) ณ วัด Toudai-ji และตำนานแม่ชีซึ่งเขียนภาพภูมิทั้ง 6 ใน “Nihon-ryouiki” อย่างไรก็ตาม

¹² 7 วันแรก: Shinkou-ou 秦広王 7 วันที่ 2: Shokou-ou 初江王 7 วันที่ 3: Soutei-ou 宋帝王 7 วันที่ 4: Gokan-ou 五官王 7 วันที่ 5: พญายม Emma-ou 閻魔王 (閻羅王) 7 วันที่ 6: Henjou-ou 變成王 7 วันที่ 7: Taizan-ou

¹³ Motoi, Makiko. “Juuou-kyou-to-sono-kyouju-gyakushu-tsuizenbutsuji-ni-okeru-shoudou-wo-chuushin-ni (Jou).” *Kokugo-kokubun* 67.6 (1998): 22-33. Motoi, Makiko. “Juuou-kyou-to-sono-kyouju-gyakushu-tsuizenbutsuji-ni-okeru-shoudou-wo-chuushin-ni (Ge).” *Kokugo-kokubun* 67.7 (1998): 17-35. Teiser, Stephen F. *The Scripture on the Ten Kings and the Making of Purgatory in Medieval Chinese Buddhism*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994. 87-162.

¹⁴ “Santendai-godaisan-ki” (*Dainihon-bukkyou-zensho* 115 Yuuhouden-sousho 3. Tokyo: Meicho-fukyuukai, 1984. 11-12, 55-57.)

Nakano Genzou (1989)¹⁵ กล่าวว่าไม่พบภาพที่แสดงถึงราชายมโลกในงานช่วงก่อนสมัยคามาคูระตอนต้น¹⁶ ในงานที่ยกไปข้างต้นทั้งภาพจำหลักนรกที่ Toudai-ji และภาพภูมิทั้ง 6 ใน “Nihon-ryouiki” ต่างไม่พบว่ามีหรือเอ่ยถึงราชายมโลกและอุปกรณ์สำหรับพิพากษา (เช่น ตราซัง) เป็นองค์ประกอบ กล่าวคือในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะญี่ปุ่น ยังไม่พบหลักฐานว่ามีการนำแนวคิดเรื่องราชายมโลกและภูมิหลังความตายมาแสดงร่วมกันในช่วงก่อนสมัยคามาคูระ แต่เมื่อพิจารณาจากงานศิลปะที่คาดว่าสร้างสรรค์ขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 13 พบว่ามีงานหลายชิ้นเขียนภาพภูมิต่างๆ ร่วมกับราชายมโลก อุปกรณ์พิพากษาบาปบุญในงานศิลปะก็เริ่มพบในยุคนี้นเช่นกัน เช่นภาพภูมิทั้ง 6 วัด Shoujuraigou-ji ภาพภูมิทั้ง 10 (Jikkai-zu 十界図) วัด Zenrin-ji เป็นต้น งานเหล่านี้แสดงการผนวกรวมของแนวคิดจาก “Oujouyoushuu” และ “Jizou-juuou-kyou” ในบริบทด้านศิลปะโดยมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าภาพที่ผนวกแนวคิดแบบนี้ น่าจะมีมาตั้งแต่ช่วงปลายสมัยเฮอันแล้ว

2. วัดอุประสงค์: ตราซังในการศึกษาพัฒนาการแนวคิดเรื่องโลกหลังความตายของญี่ปุ่น

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบภาพตราซังบาปบุญในภาพภูมิทั้ง 6 ของญี่ปุ่นระหว่างสมัยคามาคูระถึงเอโดะ

จากที่กล่าวในท้ายบทนำว่าแนวคิดเรื่องราชายมโลกผสมเป็นหนึ่งเดียวกับแนวคิดเรื่องภูมิต่างๆ ในสมัยเฮอันตอนปลาย และนำไปสู่การแสดงออกด้วยรูปแบบงานศิลปะในสมัยต่อมาคือสมัยคามาคูระ มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบสืบต่อมาจวบจนปัจจุบัน เนื่องจากงานศิลปะเป็นวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยแนวคิดและเทคนิคที่พัฒนาหลอมรวมจากสภาพสังคมวัฒนธรรมในยุคนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงที่พบเห็นในงานศิลปะเกี่ยวกับยมโลกนี้จึงแสดงพัฒนาการด้านความคิดความเชื่อเรื่องโลกหลังความตายในญี่ปุ่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอให้พญายมโดดเด่นกว่าราชาของค็อื่น กระทั่งถึงขั้นวาดเพียงพญายมองค์เดียว ซึ่งพบมากในงานสมัยเอโดะ อันอาจแสดงถึงการรับเอาแนวคิดสำคัญๆ จากสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับโลกหลังความตาย เช่น “Oujouyoushuu” ซึ่งตีพิมพ์หลายครั้งในสมัยเอโดะ¹⁷ หรือการที่ภาพล้อเลียนพญายมและเหล่ายมบาลปรากฏมากในสมัยเมจิ อาจแสดงถึงการปลดปล่อยความอัดอั้นจากนโยบายผูกมัดประชาชนกับพุทธศาสนาในสมัยเอโดะ

¹⁵ Nakano, Genzou. *Rokudou-e-no-kenkyuu*. Kyoto: Tankosha, 1989. 131.

¹⁶ ยุคสมัยของประเทศญี่ปุ่นในงานวิจัยนี้ สมัยนารา (ค.ศ. 710-784) สมัยเฮอัน (ค.ศ. 784-1192) สมัยคามาคูระ (ค.ศ. 1192-1333) สมัยนัมโบะคุจิ (ค.ศ. 1333-1392) สมัยมุโระมาจิ (ค.ศ. 1392-1573) สมัยอะสึจิโมโทยามะ (ค.ศ. 1573-1603) สมัยเอโดะ (ค.ศ. 1603-1868) สมัยเมจิ (ค.ศ. 1868-1912)

¹⁷ Nishida, Naoki. “*Kanagaki-eiri-oujouyoushuu-no-seiritsu-to-tenkai*.” Osaka: Izumi-shoin, 2001.

รวมถึงการเข้ามามีอิทธิพลของชาติตะวันตก และแนวคิดเรื่องการต่อต้านศาสนาพุทธในสมัยเมจิ นอกจากนี้พัฒนาการอีกอย่างหนึ่งที่สังเกตได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปทุกยุคทุกสมัยแต่มีการสร้างสรรค์ภาพราชายมโลก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเสนออุปกรณ์พิพากษาบาปบุญในงานศิลปะ โดยเฉพาะตราซึ่งนั้นมีพัฒนาการค่อนข้างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับอุปกรณ์ชนิดอื่น

งานศิลปะซึ่งเสนอภาพราชายมโลก ไม่ว่าจะเขียนรวมกับภาพภูมิอื่นหรือไม่ ล้วนเขียนอุปกรณ์พิพากษาเป็นองค์ประกอบทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากภาพราชายมโลกนั้นอ้างอิงตามความในคัมภีร์ “Yoshuu-juuou-kyou” หรือ “Jizou-juuou-kyou” ซึ่งบรรยายขั้นตอนการพิพากษาและอุปกรณ์ต่างๆ อย่างละเอียด แต่อย่างไรก็ตามภาพลักษณะของราชายมโลกแต่ละองค์นั้นไม่ได้พรรณนาในคัมภีร์ชัดเจน (เว้นแต่พญายม) หากเปรียบเทียบภาพราชายมโลกของประเทศญี่ปุ่นกับประเทศจีนจะเห็นได้ชัดว่าญี่ปุ่นรับรูปแบบงานของประเทศจีนมาใช้ ภาพลักษณะของราชายมโลกในงานเขียนของญี่ปุ่นจึงมีลักษณะเป็นชายมีอายุทรงมงกุฎและแต่งเครื่องทรงอย่างจีน ตามที่ Sawada Mizuho (1991)¹⁸ แสดงความเห็นไว้ว่า “เนื่องจากไม่มีงานจิตรกรรมหรือประติมากรรมเป็นแบบมาตรฐานเหมือนกรณีพระพุทธรูปพระโพธิสัตว์อื่นๆ เมื่อแนวคิด (เรื่องพญายมหรือราชายมโลก) เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศจีน ฝ่ายรับแนวคิด (ชาวจีน) จึงสร้างภาพลักษณะ (ของพญายมหรือราชายมโลก) เอง” (แปลโดยผู้วิจัย) ดังนั้นหากไม่นับพญายมที่มีลักษณะเด่นชัดเจน ราชายมก็อื่นจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือลักษณะอย่างจีน การวาดอุปกรณ์พิพากษาประจำราชาจึงมีส่วนช่วยระบุนามของราชาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หากเปรียบกับการเขียนภาพพระพุทธรูปพระโพธิสัตว์ซึ่งกำหนดรูปแบบไว้ตามคัมภีร์ อุปกรณ์พิพากษาเหล่านี้อาจเทียบได้กับเครื่องมือหรือพาหนะซึ่งช่วยบ่งบอกฐานะและนามของพระพุทธรูปพระโพธิสัตว์แต่ละองค์

งานวิจัยที่ศึกษาภาพตราซึ่งนั้นยังมีไม่มาก เท่าที่สืบทราบงานวิจัยซึ่งใช้ตราซึ่งเป็นหัวข้อหลักมีเพียงงานของ Shou-Cheng Jiang (2008)¹⁹ งานชิ้นนี้ศึกษาภาพตราซึ่งในงานศิลปะของจีนและจำแนกรูปแบบของตราซึ่งในแต่ละสมัย ส่วนงานวิจัยเรื่องตราซึ่งของญี่ปุ่นนั้นยังสืบไม่พบ ในงานศึกษาภาพนรกหรือภาพราชายมโลกอาจมีกล่าวถึงบ้าง เช่น Kajitani Ryouji (1974)²⁰ กล่าวว่า “ไม่ทราบเพราะเหตุใดจึงไม่ค่อยพบตราซึ่งบาปบุญวาดในงานจิตรกรรมราชาทั้ง 10 (Juu-ou-zu) สมัยราชวงศ์ซ่ง-หยวนของแถบหนึ่งป่อ จะมีก็เพียงใน

¹⁸ Sawada Mizuho. *Jigoku-hen*. Tokyo: Taihei-insatsu-sha, 1991. 8.

¹⁹ 姜守誠. “「業秤」小考.” *成大歷史學報* 34 (2008): 1-28.

²⁰ Kajitani, Ryouji. “Nihon-ni-okeru-juuou-zu-no-seiritsu-to-tenkai.” *Bukkyou-geijutsu* 97 (1974): 84-95.

ภาพ Byoudou-ou อย่างของวัด Seigan-ji ที่เกียวโต” และ Yamamoto Satomi (2005)²¹ ให้ความเห็นว่า “ตราซึ่งบาปบุญไม่ใช่องค์ประกอบที่พบบ่อยในภาพราชาทิ้ง 10 ของจีน” งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของตราซึ่งในงานจิตรกรรมญี่ปุ่น เนื่องจากมีพื้นที่จำกัดจึงกำหนดกรอบการศึกษาเพียงในภาพภูมิทั้ง 6 ซึ่งส่วนใหญ่เขียนภาพฉากพิพากษาโดยราชายมโลกด้านบน และภาพภูมิทั้ง 6 ด้านล่างหวังว่าการศึกษาภาพตราซึ่งที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยนี้จะแสดงถึงพัฒนาการแนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับการพิพากษากกรรมในประเทศญี่ปุ่น

3. ผลการวิจัย: ตำแหน่งตราซึ่งในภาพภูมิทั้ง 6 ของญี่ปุ่น

ภาพภูมิทั้ง 6 ซึ่งวาดตราซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้สืบค้นจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามวัดต่างๆ หนังสือรวมภาพงานนิทรรศการ ภาพโบราณวัตถุประจำศาสนสถาน เอกสารไมโครฟิล์มหอสมุดรัฐสภา(National Diet Library) และ National Institute of Japanese Literature ซึ่งพบทั้งหมด 7 ภาพ(ชุด) อย่างไรก็ตามเนื่องจากพื้นที่จำกัดจึงขอเสนอการเปลี่ยนแปลงในภาพ 3 ชุดซึ่งใช้เป็นตัวอย่างสำหรับยุคจูเซ Chuu-sei 中世 (คามาคุระ-มุโรมาจิ) และยุคคินเซ Kin-sei 近世 (อะสึจิโมโทยามา-เอโดะ) ได้แก่ ภาพภูมิทั้ง 6 (Rokudou-e) ของ Idemitsu Museum (出光美術館)²² ภาพภูมิทั้ง 6 ของวัด Chougaku-ji (長岳寺)²³ ภาพโอโจโยชู (Oujouyoushuu-e) ของวัด Daikaku-ji (大覚寺)²⁴

²¹ Yamamoto Satomi. “Kouyasan-fumoto-amano-dainembutsukou-kyuuzou-rokudou-e-no-seisaku-haiki-nanto-shoen-no-juuichimen-kannon-bosatsu-zuzou-wo-chuushin-toshite.” *Wakayama-kenritsu-hakubutsukan-kenkyuu-kiyou* 11 (2005): 31-44.

²² ต่อไปย่อว่า “Idemitsu’s” ภาพประกอบนำมาจาก *Jigoku-yuuran-jigoku-soushi-kara-tateyama-mandara-made*. Toyama: Tateyama-hakubutsukan, 2001. 42-43. เกี่ยวกับ “Idemitsu’s” Yamamoto Satomi. “Kouyasan-fumoto-amano-dainembutsukou-kyuuzou-rokudou-e-no-seisaku-haiki-nanto-shoen-no-juuichimen-kannon-bosatsu-zuzou-wo-chuushin-toshite.” *Wakayama-kenritsu-hakubutsukan-kenkyuu-kiyou* 11 (2005): 31-44. Yajima, Arata. “Shin-shuttsu-no-rokudou-e-roppuku-tsui-wo-megutte.” *Kokka* 1120 (1989): 42-54.

²³ ต่อไปย่อว่า “Chougaku-ji’s” ภาพประกอบนำมาจาก *Jigoku-yuuran-jigoku-shoushi-kara-tateyama-mandara-made*. Toyama: Tateyama-hakubutsukan, 2001. 58-62. เกี่ยวกับ “Chougaku-ji’s” Takasu, Jun. “Meguri-wataru-akudou-chougaku-ji-bon-rokudou-juuou-zu-no-zuzou-wo-megutte.” *Bukkyou-geijutsu* 211 (1993): 39-59.

²⁴ ต่อไปย่อว่า “Daikaku-ji’s” ภาพประกอบนำมาจากการสำรวจ ณ วัด Daikaku-ji และจากข้อมูลใน Nishida, Naoki. “Hyogo-ken-daikaku-ji-zou-oujouyoushuu-e-ufuku-no-kenkyuu.” *Akita-keijou-tanki-daigaku-kiyou* 11 (2001): 1-18.

ในงาน 3 ชิ้นนี้จะเห็นพัฒนาการที่ต่างไปจากตราซึ่งซึ่งอยู่ในบริบทของ Gokan-ou อันเป็นรูปแบบปกติที่พบได้ในคัมภีร์ประเภท Juuou-kyou

3.1 ตราซึ่งใน “Idemitsu’s”

“Idemitsu’s” ประกอบด้วยภาพแขวน 6 ชิ้น ด้านบนของชิ้นที่ 1-4 เขียนราชาทั้ง 10 กำลังพิพากษาผู้ตาย ตอนกลางถึงด้านล่างเขียนภาพภูเขา Shide-no-yama (死出山) แม่น้ำ Sanzu-no-kawa (三途河) นครสำหรับเด็ก Sai-no-kawara (賽河原) นครใหญ่หุบต่างๆ เช่น สัญชีพนรก (Toukatsu-jigoku 等活地獄) ภาพสุดตมรก (Kokujou-jigoku 黒縄地獄) สังฆาฏนรก (Shuugou-jigoku 衆合地獄) มหาอวีจันรก (Abi-jigoku 阿鼻地獄) เป็นต้น ภาพที่ 4 ด้านล่างเขียนภาพเปรต ภาพที่ 5 แสดงอสุรกายภูมิ ภาพที่ 6 ประกอบด้วย มนุสสภูมิ ติวจันภูมิ และยังมีภาพนางสวรรค์บินร่ายรำ พร้อมทั้งพระอมิตพุทธ พระมหาสถามปราปติโพธิสัตว์ (Seishi-bosatsu 勢至菩薩) พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ทรงลงมารับวิญญาณพระสงฆ์ ฉากส่วนใหญ่ในภาพชุดนี้นอกจากวาดความทุกข์ทรมานในแต่ละภูมิแล้ว ยังแสดงความศักดิ์สิทธิ์ของพระโพธิสัตว์ซึ่งช่วยให้คนบาปพ้นทุกข์และได้เกิดใหม่ในแดนสุขาวดี เช่น พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สิบเอ็ดเศียร (Juuichi-men-kannon-bosatsu 十一面観音菩薩) โปรดสัตว์นรกในหม้อน้ำทองแดง พระกษิตกรรมโพธิสัตว์โปรดสัตว์นรกและเปรต เป็นต้น

ตราซึ่งในภาพชุดนี้วาดไว้ 2 ตำแหน่ง ตำแหน่งแรกคือตรงกลางระหว่างพญายมและราชาอีกองค์หนึ่ง (ภาพที่ 1) อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากสัดส่วนระหว่างฉากพิพากษาบาปบุญและฉากแสดงภูมิทั้ง 6²⁵ จะเห็นว่าตราซึ่งตั้งอยู่ตรงกลางค่อนข้างมาทางภาพภูมิทั้ง 6 เล็กน้อย ตราซึ่งในตำแหน่งนี้ไม่อาจจำแนกได้ชัดว่าอยู่ในส่วนราชายมโลกหรือภูมิทั้ง 6 และหากอยู่ส่วนราชายมโลกจะเป็นอุปกรณ์ของพญายมหรือราชาอีกองค์หนึ่ง

ตราซึ่งในตำแหน่งที่ 2 ตั้งอยู่ด้านหน้า Byoudou-ou (ภาพที่ 2) เมฆหมอก²⁶ สีฟ้าซึ่งอยู่ด้านหลังพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์สิบเอ็ดเศียรกั้นตราซึ่งให้อยู่คนละส่วนกับนรกภูมิอย่างชัดเจน ด้วยตำแหน่งอันใกล้ชิดและเมฆหมอกซึ่งแบ่งฉากพิพากษาและฉากโปรดสัตว์นรก จึงพิจารณาได้ว่าตราซึ่งนี้เป็นอุปกรณ์ของ Byoudou-ou ภาพตราซึ่งชิ้นที่ 2 ทำด้วยไม้ประกอบขึ้นเป็นทรงเหลี่ยม ตรงกลางห้อยโซ่ซึ่งผูกติดคานไม้ จากปลายคานทั้ง 2 ด้านห้อยจานซึ่งวางม้วนหนังสือไว้ ด้านซ้ายเป็นม้วนหนังสือสีดำ 1 ม้วน ด้านขวาเป็นม้วนหนังสือสี

²⁵ สัดส่วนระหว่างฉากพิพากษาบาปบุญและฉากภูมิทั้ง 6 ให้ภาพจิตรกรรมราชาทั้ง 10 (Juu-ou-zu) เป็นเกณฑ์

²⁶ “เมฆหมอก” ในงานศิลปะญี่ปุ่นนอกจากใช้วาดประดับหรือแสดงภาพท้องฟ้าแล้ว ยังมักใช้แบ่งฉากในภาพด้วยวิธีใช้เมฆและหมอกลักษณะนี้สามารถเห็นได้ในงานจิตรกรรมตั้งแต่สมัยเอโดะ

ขาว 4 ม้วน²⁷ ติดกับตราซึ่งมีชายสวมชุดขาวยืนพนมมือ และเจ้าพนักงานแต่งกายอย่างจีน กำลังหารือกับ Byoudou-ou ตราซึ่งของ Byoudou-ou ต่างจากตราซึ่งตำแหน่งแรกที่รูปร่าง และสิ่งที่ซึ่ง ตราซึ่งแรกทำจากไม้ ปลายคาน 2 ด้านห้อยหินขนาดใหญ่ไว้ด้านขวา ด้านซ้าย มัดคนบาปห้อยลงมาเพื่อชั่งกับก้อนหิน และมีมบาลคอยคุมตราซึ่ง แต่ไม่มีกลองดินวาง อยู่

เรื่องราวตราซึ่งซึ่งวัดบาปบุญด้วยม้วนหนังสือมีปรากฏในเรื่องเล่าอภินิหารความ ศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์ Hokke-kyou (法華經) หนังสือรวมเรื่องเล่านี้มีชื่อว่า “Gusan-hokke-den” (□弘誓法華伝□) ซึ่งเรียบเรียงในสมัยราชวงศ์ถังตอนปลายประมาณศตวรรษที่ 8 ในคัมภีร์มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระ Ryuuji (劉時) ผู้คืนชีพหลังเสียชีวิตได้ 6 วัน²⁸ พระรูปนี้เล่า ว่าตนถูกนำตัวไปยังปราสาทอันงดงามแห่งหนึ่ง ที่นั่นเขาได้พบพญายมซึ่งถามเกี่ยวกับบาป บุญที่ได้กระทำมา เมื่อทราบว่าเป็น Ryuuji เคยทำความดีเพียงครั้งเดียวเมื่อคัดลอกคัมภีร์ Hokke-kyou 2 ม้วน พญายมจึงสั่งให้นำบัญชีบาปของ Ryuuji มาซึ่ง ผลปรากฏว่าบุญ บารมีที่ได้คัดลอก Hokke-kyou มีน้ำหนักมากกว่าบัญชีบาป Ryuuji จึงได้รับอนุญาตให้ กลับมายังโลกมนุษย์ เรื่องเล่าเกี่ยวกับ Ryuuji นอกจากปรากฏเป็นภาพใน “Idemitsu's” แล้ว ช่วงศตวรรษที่ 13 ยังเขียนเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในหอ Emma-dou (焰魔堂) วัด Daigo-ji (醍醐寺) และ Kudara-dera (百濟寺)

3.2 ตราซึ่งใน “Chougaku-ji's”

“Chougaku-ji's” เป็นภาพชุดประกอบด้วยภาพแขวน 9 ชิ้น ชิ้นที่ 1-2 เริ่มต้นจาก ฉากสุสานฝั่งศพ วิญญาณผู้ตายเดินทางข้าม Shide-no-yama ลงมาพบยายแก่ตาแก่ซึ่ง ผ้า (Datsue-ba 奪衣婆 และ Ken'e-ou 懸衣翁) กระทั่งข้ามลำน้ำ Sanzu-no-kawa ใน “Chougaku-ji's” แสดงให้เห็นวิธีข้ามแม่น้ำตามคัมภีร์ Jizou-juuou-kyou คือ ข้ามผ่านกระแสน้ำเชี่ยว ผ่านกระแสน้ำเอื่อย และผ่านสะพาน ด้านล่างเขียน Sai-no-kawara เมื่อเข้าสู่ชิ้นที่ 3 ด้านบนแสดงภาพราชายมโลกพิพากษาผู้ตายจนถึงชิ้นที่ 8 ภาพราชาทั้ง 10 ใน “Chougaku-ji's” คล้ายคลึงกับภาพชุดตราซึ่ง 10 สกุลวัด Daitoku-ji อย่างยิ่ง ถัดจากฉากพิพากษาลงมาด้านล่างเขียนภาพตริจฉานภูมิ อสุรกายภูมิ เปเรตภูมิ นรกขุมต่างๆ ภาพชิ้นที่ 8 เป็นฉากผู้มีบุญข้ามสะพานเพื่อขอขบวพระอมิตพุทธ และเหล่าพระโพธิสัตว์ซึ่งกำลังลอยมาโปรดและรับตัวไปเกิดบนแดนสุขาวดี

²⁷ 2 ม้วนด้านล่างลายเส้นและสีไม่ชัดเท่า 2 ม้วนบน ไม่แน่ชัดว่าผู้เขียนต้องการวาด 4 ม้วน หรือวาด 2 ม้วนล่างผิดจึง เขียนแก้ไขใหม่เป็น 2 ม้วนบน

²⁸ “Gusan-hokke-den” เป็นหนังสือที่เรียบเรียงโดยพระ Eshou 慧祥 ฉบับคัดลอกเก่าที่สุดในประเทศญี่ปุ่นมีอายุสืบ ถึงค.ศ. 1120 เรื่องเล่าใน “Gusan-hokke-den” ให้อิทธิพลเป็นแบบอย่างเรื่องเล่าในยุคต่อมา เช่น “Konjaku-monogatari-shuu” เนื้อหาเรื่อง Ryuuji อ้างอิงจาก T2067 หน้า 42 T ย่อจาก Daizou-kyou 大藏經

ตราขั้่งในงานชิ้นนี้วาดไว้ตรงกลางระหว่างพญายมและ Gokan-ou (ภาพที่ 3) อย่างไรก็ตามหากลองลากเส้นจากเสาจวน Gokan-ou ลงมาถึงตราขั้่ง จะพิจารณาได้ว่าตราขั้่งตั้งอยู่ในขอบเขตจวน Gokan-ou มากกว่า ทว่าเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนระหว่างฉากพิพากษาด้านบนและฉากภูมิทั้ง 6 ด้านล่าง²⁹ตราขั้่งนั้นตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างฉากทั้งสอง ตำแหน่งอันไม่ชัดเจนเช่นนี้คล้ายตราขั้่ง(ตำแหน่งแรก)ใน “Idemitsu's” แม้ลักษณะตราขั้่งใน “Chougaku-ji's” จะแตกต่างจากตราขั้่งแรกของ “Idemitsu's” ก็ตาม กล่าวคือตราขั้่งใน “Chougaku-ji's” เป็นคานไม้พาดบนเสา ปลายทั้ง 2 ด้านห้อยจานขนาดกว้างข้างซ้ายวางหินขนาดใหญ่ ข้างขวามีวิญญาณชายคนหนึ่งนั่งอยู่โดยใช้ 2 มือเกาะเชือกไว้แน่น ไกลกันมียมบาลผู้คุมตราขั้่งหันหน้าขึ้นนี้มาทางผู้ตาย

นอกจากลักษณะตราขั้่งแตกต่างจาก “Idemitsu's” แล้ว จำนวนตราขั้่งยังไม่เท่ากันด้วย ใน “Chougaku-ji's” ปรากฏตราขั้่งเพียงตำแหน่งเดียวเท่านั้น ไม่พบตราขั้่งในส่วนจวน Byoudou-ou (ภาพที่ 4) ทว่าหากศึกษาลักษณะภาพราชาทั้ง 10 ทั้งของวัด Daitoku-ji และวัดอื่นซึ่งมีแนวทางวาดแบบเดียวกัน จะพบว่าภาพราชาทั้ง 10 ประเภทนี้ไม่พบตราขั้่งในชิ้น Gokan-ou หากแต่พบในชิ้น Byoudou-ou แทน ความเป็นจริงนี้กลับกันกับ “Chougaku-ji's” โดยสิ้นเชิง ตราขั้่งในภาพราชาทั้ง 10 แบบวัด Daitoku-ji นั้นมีลักษณะเหมือนในภาพราชาทั้ง 10 ของจีนสมัยราชวงศ์ซ่งได้ถึงราชวงศ์หยวน ตราขั้่งที่ว่านี้มิได้เป็นคานพาดบนเสาเช่นในภาพภูมิทั้ง 6 ที่ยกมา แต่เป็นประเภทลูกตุ้มถ่วงน้ำหนัก³⁰ จะพบเจ้าพนักงานซึ่งยืนข้าง Byoudou-ou ถือตราขั้่งเช่นนี้ในภาพราชาทั้ง 10 สกุลวัด Daitoku-ji (ภาพที่ 5) อย่างไรก็ตามไม่พบตราขั้่งในมือของพนักงานข้าง Byoudou-ou ใน “Chougaku-ji's” แม้พนักงานจะทำมือเหมือนในภาพของวัด Daitoku-ji ก็ตาม

3.3 ตราขั้่งใน “Daikaku-ji's”

“Daikaku-ji's” ประกอบด้วยภาพแขวน 2 ชิ้น แบ่งเป็นชิ้นซ้ายและขวา ทั้ง 2 ชิ้นแสดงฉากต่าง ๆ แบ่งเป็นตอนโดยมีเมฆหมอกคั่น ชิ้นซ้ายเขียนภาพมนุสสภูมิและสักคภูมิ ด้านบนสุดเขียนพระอมิตพุทธ พระมหาสถามปราปต์โพธิสัตว์ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ กำลังโปรดชาวสวรรค์ พระสงฆ์ และผู้มีบุญ ชิ้นขวาแสดงภาพภูมิที่เหลือ อันได้แก่ นรกภูมิ เปรตภูมิ ตีรจกานภูมิ อสุรกายภูมิ ภาพนรกภูมินับว่าเป็นส่วนประกอบหลักของงานชิ้นขวา

²⁹ สัดส่วนระหว่างฉากพิพากษาและฉากภูมิทั้ง 6 ใช้ภาพราชาทั้ง 10 ของวัด Daitoku-ji เป็นเกณฑ์ (ภาพราชาทั้ง 10 ของวัด Daitoku-ji อ้างอิงจาก *Chuugoku-kaiga-sougou-zuroku 4 Nihonhen II Jiin-kojin*. Tokyo: Heibunsha, 1983.)

³⁰ ตราขั้่งประเภทลูกตุ้มถ่วงน้ำหนัก หรือ Sao-bakari เมื่อห้อยลงไว้ด้านหนึ่ง และเลื่อนลูกตุ้มไปมาจนไม่ตั้งเป็นระนาบเดียวกับพื้นแล้วจึงอ่านน้ำหนัก

เนื่องจากวาดครอบคลุมพื้นที่ราว 4 ใน 5 ส่วนที่เหลือตอนบนวาดเหล่าเปรต สัตว์ และนักรบ
ขนาด 2 ข้างของพญายมผู้กำลังพิพากษาเหล่าวิญญาณชายหญิง พญายมมีขนาดใหญ่
กว่าตัวประกอบอื่นมาก เบื้องหน้าวาดโต๊ะหนังสือ ด้านขวามีพนักงานถือแผ่นป้ายกำลัง
หารือกับพญายม ด้านซ้ายมีอุปกรณ์พิพากษาสำคัญ คือ คทา Dandadou และกระจก
Jouhari-kyou

ส่วนตราขั้มนั้นวางอยู่หน้าโต๊ะของพญายม (ภาพที่ 6) มีวิญญาณชายหญิงซึ่งหัน
ไปทางพญายมคุกเข่าพนมมือรอฟังคำตัดสิน ตราขั้มนี้เป็นคานพาดเสา ปลาย 2 ด้านห้อย
จานขนาดใหญ่ ด้านซ้ายวางหินขนาดยักษ์ ด้านขวาให้วิญญาณนั่งอยู่โดยมัดมือไขว่หลัง
คานเอียงลงทางด้านขวาแสดงให้เห็นบาปอันหนักยิ่งของผู้ตาย ติดกับตราขั้มนียมบาลยืน
กุมตะบองมองทางตราขั้มนั้น

4. อภิปรายผลการวิจัย: ตำแหน่งของตราขั้มนั้นในภาพภูมิทั้ง 6

จากข้อมูลในหัวข้อที่ 3 นอกจากตราขั้มนั้นซึ่งวาดในบริบทของ Gokan-ou ตามที่
บรรยายไว้ในคัมภีร์ ยังพบตราขั้มนั้นซึ่งวาดในบริบทอื่นอีก เช่น บริบทของราชาองค์ที่ 8 หรือ
Byoudou-ou (ตราขั้มนั้น 2 ใน “Idemitsu’s”) บริบทที่ไม่สามารถระบุได้แน่ชัด (ตราขั้มนั้น 1 ใน
“Idemitsu’s” หรือตราขั้มนั้นใน “Chougaku-ji’s”) และบริบทของพญายมหรือ Emma-ou (ตรา
ขั้มนั้นใน “Daikaku-ji’s”)

จากเรื่องเล่าของตราขั้มนั้นที่ 2 ใน “Idemitsu’s” อันที่จริง Ryuuji ควรพบพญายมมิใช่
Byoudou-ou แม้ในความเชื่อ Juu-ou ทั้งสองจะมีไช้ราชาองค์เดียวกัน แต่ความสัมพันธ์
ระหว่าง “Byoudou-ou และพญายม” หรือ “Byoudou-ou และโลกแห่งความตาย” พบสืบไป
ถึงช่วงศตวรรษที่ 8-10 เช่น ใน “Daihoukoubutsu-kegongyou-kannouden” (『大方広
仏華嚴經感應伝』)(ค.ศ. 783) เมื่อพระ Jinryou (神亮) พ้นจากความตาย Jinryou เล่า
ให้คนรอบข้างฟังว่าตนได้ไปพบ Byoudou-ou และถูกซักถามเรื่องบาปบุญ³¹ ใน
“Issaikyou-ongi” (一切經音義)(ประมาณปลายศตวรรษที่ 8-ต้นศตวรรษที่ 9)
อธิบายความหมายของ “Emma-ki-kai” (爛魔鬼界) ไว้ว่า Byoudou-ou คือ Emma³²
นอกจากนี้ด้านงานศิลปะยังชุดพบงานจิตรกรรมที่ตุนหวง เป็นภาพพระกษิติครรภ์โพธิสัตว์
และราชายมโลกทั้ง 10 งานชิ้นนี้คาดว่ามีการสืบถึงช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 10 ในภาพ
ด้านขวามือเขียนพญายมและมีถ้อยจารึกว่า “Hyakku-nichi-emma 百日閻魔” (100 วัน

³¹ 「来追至平等王所。問罪福已。」(T2074)

³² 「爛魔義翻為平等王」(T2128)

ยม)³³ ทว่าหากอ้างอิงตามคัมภีร์เกี่ยวกับราชาทั้ง 10 จะพบว่าพญายมหรือ Emma อยู่ในลำดับที่ 5 “Itsu-nanoka 五七田” (วันที่ 35) ส่วนวันที่ 100 นั้นเป็นวันพิพากษาโดย Byoudou-ou

สำหรับภาพเขียนเกี่ยวกับราชาทั้ง 10 ในประเทศญี่ปุ่นก็มักพบว่า ศิลปินจัดวางตราซังให้อยู่ในบริบทของ Byoudou-ou งานประเภทนี้มักยึดรูปแบบภาพราชาทั้ง 10 ของจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง-หยวนและเกาหลีสมัยราชวงศ์โครยอ ซึ่งคาดว่าแพร่หลายเข้ามายังประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงปลายสมัยเฮอันถึงต้นสมัยคามะคุระ รูปแบบการจัดวางองค์ประกอบส่วนบน (ส่วนราชายมโลก) ในงานประเภทภาพภูมิทั้ง 6 หรือภาพนรกมักรับเอารูปแบบภาพราชาทั้ง 10 มาใช้ แม้องค์ประกอบภาพส่วนราชายมโลกใน “Idemitsu’s” จะมีส่วนเพิ่มเติมเข้ามาใหม่เพื่อให้ตรงกับบทบรรยายในคัมภีร์ “Jizou-juuou-kyou” ของญี่ปุ่น แต่ในภาพรวมอันได้แก่ การจัดวางราชาทั้ง 10 องค์ อุปรกรณ์พิพากษาหลักๆ ภาพโทษทัณฑ์ของคนบาปด้านหน้าราชายมโลกล้วนรับเอารูปแบบจากงานราชาทั้ง 10 ของจีน

เท่าที่ศึกษาพบในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างพญายมและ Byoudou-ou ในฐานะราชาองค์เดียวกันนี้เริ่มปรากฏในคัมภีร์ตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 ในช่วงเดียวกันพบเรื่องเล่าเกี่ยวกับโลกหลังความตาย เช่น เรื่องของพระ Ki (僧規) (ใน “Meishou-ki”³⁴ “Houonjurin”³⁵) เรื่องของ Ryuuji (“Gusan-hokke-den”) เล่าสืบทอดและคัดลอกต่อกันมาใน “Gusan-hokke-den” เป็นที่แน่ชัดว่าพญายมมีตราซังในครอบครองและใช้เป็นเครื่องมือตัดสินบาปบุญ ด้าน “Houonjurin” นั้นเพียงแค่ปรากฏตัวละคร “Tei 帝” แม้มิได้เขียนนามไว้ แต่นับได้ว่าในจวนซึ่งใช้งานตราซัง มีบุคคลที่อนุমানได้ว่าฐานะเสมอราชา(ยมโลก) อาจเป็นไปได้ว่าช่วงนี้ (สมัยถึงตอนปลาย) แนวคิด “พญายมคือ Byoudou-ou” และ “พญายมกับตราซัง” ผสมผสานกันจนเกิดแนวคิด “Byoudou-ouกับตราซัง” อย่างไรก็ตามเนื่องจากหลักฐานที่เหลือน้อยและยังไม่อาจอธิบายสาเหตุที่ไม่พบหลักฐานซึ่งแสดงถึง “Byoudou-ouกับตราซัง” ทั้งประเภทลายลักษณ์อักษรและศิลปะระหว่างยุคศตวรรษที่ 10 ถึงสมัยซ่งได้ จึงจำเป็นต้องพิสูจน์สืบค้นต่อไป

ช่วงศตวรรษที่ 16-ต้นศตวรรษที่ 17 อันคาบเกี่ยวระหว่างปลายสมัยมุโรมาจิถึงอะสึจิโมโทยามะ พบว่าตราซังในภาพภูมิทั้ง 6 เช่นตราซังที่ 1 ใน “Idemitsu’s” และตราซังใน “Chougaku-ji’s” วาดไว้ในตำแหน่งที่ไม่ชัดเจน อาจเป็นได้ทั้งของ Gokan-ou พญายมหรือการทรมานในนรกภูมิ

³³ Pl. 114 Ti-tsang (Kstigarcha) maître des Six Conditions entouré des Dix Rois des enfers. *Bannières et Peintures de Touen-houang: Conservées au Musée Guimet Planches*. Paris: [s.n.], 1976. 76.

³⁴ 古小説鉤沈 (下). 北京: 新藝出版社, 1970. 496-497.

³⁵ T2122 หน้า 900-901

“Idemitsu’s” เดิมเป็นสมบัติของ Amano-sha (天野社) ซึ่งตั้งอยู่ ณ ดินเขา Kouya-san (高野山) จากหลักฐานสมัยคามะคุระถึงมูโรมาจิพบว่า Amano-sha ติดต่อกับวัด Kongoubu-ji (金剛峯寺) บนเขา Kouya-san วัด Kongoubu-ji เป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่ม Touzan-ha (当山派) อันเป็นกลุ่มพระนักธุดงค์ซึ่งเดินทางปฏิบัติธรรมบนภูเขาต่างๆ³⁶ บริเวณ Kouya-san ก็พบซากเสาหินซึ่งสร้างโดยพระนักธุดงค์³⁷ แนวคิดเรื่องการออกธุดงค์หรือบำเพ็ญเพียรเพื่อรับพลังจากภูเขาจึงน่าจะเป็นที่ทราบในบริเวณ Amano-sha แนวทางผืนผืนทางหนึ่งของพระนักธุดงค์มีชื่อว่า “Jikkai-shugyou 十界修行” Jikkai-shugyou นี้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้เพิ่งออกธุดงค์ครั้งแรก เพื่อให้ได้รับคุณสมบัติเป็นนักธุดงค์โดยสมบูรณ์ ในขั้นตอนทั้ง 10 ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนการชำระบาปผ่านภูมิทั้ง 10 มีขั้นตอนหนึ่งเรียกว่า “Gou-no-hakari 業秤” อันเป็นสัญลักษณ์แทนการชำระบาปในนรกภูมิ ผู้ปฏิบัติจะถูกมัดมือซึ่งนำหนักกับก้อนหิน เพื่อให้ระลึกถึงบาปที่เคยกระทำและสำนึกผิด³⁸ ตำแหน่งที่วาดตราซึ่งที่ 1 นั้นค่อนข้างมาทางภาพแสดงภูมิทั้ง 6 โดยเฉพาะส่วนนรกภูมิ จึงอาจเป็นไปได้ว่าตราซึ่งที่ 1 นี้สื่อถึง “Ku-gyou 苦行(การทรมาน)” มากกว่าความเป็นเครื่องมือพิพากษา ต่างจากตราซึ่งของ “Chougaku-ji’s” ซึ่งเมื่อพิจารณาจากที่ไม่พบตราซึ่งในมือเจ้าพนักงานจวน Byoudou-ou เช่นที่ควรมี หากช่างเขียนตั้งใจยึดภาพราชาทั้ง 10 สกุลวัด Daitoku-ji เป็นแบบอย่าง อีกทั้งองค์ประกอบภาพในแต่ละภูมิล้วนยึดตาม “Jizou-juuou-kyou” จึงพิจารณาได้ว่า “Chougaku-ji’s” ไม่เขียนตราซึ่งที่จวน Byoudou-ou แต่เลือกเขียนบริเวณ Gokan-ou แทนเพื่อให้ตรงตามถ้อยความในคัมภีร์ อย่างไรก็ตามการจัดวางให้ตราซึ่งอยู่ในตำแหน่งที่ห่างจาก Gokan-ou จนทำให้สับสนเช่นนี้ อาจแสดงแนวโน้มความหลากหลายของ “ตราซึ่ง” ซึ่งจะปรากฏในบริบทที่ห่างจาก Gokan-ou ขึ้นเรื่อยๆ ในยุคถัดมา

เมื่อเข้าสู่สมัยเอโดะ ตราซึ่งในภาพภูมิทั้ง 6 ล้วนเขียนอยู่ในบริบทของพญายมทั้งสิ้น ทั้งนี้แบ่งลักษณะงานได้เป็น 2 แบบ คือ งานที่เขียนแต่พญายมองค์เดียว และงานที่วาดราชาทั้ง 10 องค์ สำหรับตราซึ่งใน “Daikaku-ji’s” เป็นภาพซึ่งวาดขึ้นโดยยึดเนื้อหาตามหนังสือ “Oujouyoushuu” ฉบับพิมพ์สมัยเอโดะ สมัยเอโดะยาวนานถึงเกือบ 300 ปี เป็น

³⁶ 「徒衆ヲ領ジ、入峰ノ先達タシ仁、當時三十六所ニ散在ス (略) 紀州高野」 จาก “Tou-un-roku-ji” (『踏雲録事』) (Zokuzoku-gunshoruijuu 12. Tokyo: Heibunsha, 1978. 298.)

³⁷ Yamamoto Satomi. “Kouyasan-fumoto-amano-dainembutsukou-kyuuzou-rokudou-e-no-seisaku-haikenanto-shoen-no-juuichimen-kannon-bosatsu-zuzou-wo-chuushin-toshite.” *Wakayama-kenritsu-hakubutsukan-kenkyuu-kijyou* 11 (2005): 31-44. Yuasa, Yoshiki, et al. “Kouyasan-fumoto-amano-sha-keidai-no-gorin-sotoba-kei-hide-ni-tsuite.” *Kouyasan-fumoto-amano-no-bunka-to-minzoku* 3. Wakayama: Amano-rekishi-bunka-hozon-kai, 1999. 17-44.

³⁸ *Shugendou-shousho* 2. Tokyo: Kokusho-kankoukai, 2000. 480-482.

สมัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความคิดความเชื่อและเทคโนโลยีวิทยาการต่างๆ พัฒนาการที่ส่งผลต่อความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดการตาย โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องพญายม น่าจะเป็นแนวคิดต่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ พัฒนาการด้านสื่อสิ่งพิมพ์ และด้าน การศึกษาให้สามัญชนรู้หนังสือ

ศาสนาคริสต์เผยแพร่เข้ามาในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ ค.ศ. 1549 เมื่อ Francis Xavier เดินทางมายังแถบคะงะชิมะ (Kagoshima) หลังจากนั้นมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่หลักคำสอนของพระเยซูอีก เช่น Gaspar Vilela, Gneccchi-Soldo Organtino ทว่าเมื่อถึงยุครัฐบาล โทะคุกะวะ ศาสนาพุทธกลายเป็นอาวุธของฝ่ายปกครองเพื่อต้านอำนาจตะวันตกและคริสต์ ศาสนา ทั้งใช้เพื่อปกครองประชาชนทุกชั้นอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ รัฐบาลโทะคุกะวะ ออกนโยบายห้ามเผยแพร่ศาสนาคริสต์ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1613 นโยบายต่อต้านนี้ชัดเจน ขึ้นเมื่อถึงช่วง ค.ศ.1630 รัฐบาลประกาศระบอบลงนามผู้อุปถัมภ์วัด³⁹ (ประชาชนทุกคนต้อง แสดงเจตจำนงกับวัดใดวันหนึ่งเพื่อแจ้งว่าตนและครอบครัวเป็นพุทธมามกะ และจะ อุปถัมภ์วัดนั้นๆ ไปตลอด) และมีมาตรการตรวจหาคริสต์ศาสนิกชนโดยให้ประชาชนเหยียบ ภาพพระเยซู (Fumi-e 踏み絵) นโยบายเหล่านี้ทำให้ประชาชน (มิใช่เพียงชนชั้นสูงแต่ รวมถึงบรรดาสามัญชน) ต้องนับถือพุทธศาสนา เข้าร่วมและจัดงานพิธีตามหลักศาสนา พุทธที่วัด รวมถึงงานศพงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ญาติบรรพบุรุษด้วย ความเชื่อเรื่องการ พิพากษากรรมโดยราชายมโลกจึงน่าจะซึมซาบถึงสามัญชนในสมัยเอโดะนั่นเอง

นอกจากนี้พัฒนาการด้านเทคโนโลยีสิ่งพิมพ์ยังมีส่วนช่วยเผยแพร่คำสอนและหลัก ความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ในสมัยเอโดะนอกจากหนังสือที่พิมพ์โดยวิธีแกะไม้ (Mokuhan 木版)⁴⁰ แล้ว ยังรับวิธีพิมพ์ด้วยการเรียงบล็อกตัวอักษร (Katsuji 活字)⁴¹ จาก

³⁹ Terauke-seido (寺請制度) เริ่มใช้อย่างจริงจังประมาณค.ศ.1634 เป็นต้นมา (Nakamura, Hajime, et al. *Ajia-bukkyou-shi-nihonhen-VII-edo-bukkyou*. Tokyo: Kosei-shuppan, 1972. 26-38.)

⁴⁰ การพิมพ์โดยใช้วิธีแกะไม้ เป็นการพิมพ์โดยนำแผ่นไม้มาแกะทำแม่พิมพ์ ประเทศญี่ปุ่นรับวิธีพิมพ์เช่นนี้จากประเทศ จีนตั้งแต่สมัยเฮอัน แต่พบมากเมื่อเข้าสู่ยุคนัมโบคุโจแล้ว ส่วนมากมักเป็นหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาซึ่งวัด (โดยเฉพาะนิกายเซ็น) เป็นผู้พิมพ์ ทว่าสิ่งพิมพ์ก่อนสมัยเอโดะล้วนเขียนด้วยตัวคันจิและไม่มีอักษรคันนะกะกับ จึงคาด ว่าผู้อ่านหรือผู้บริโภคหนังสือเหล่านี้จะเป็นพระหรือชนชั้นสูงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น (Hashiguchi, Konosuke. *Wahon-nyuumon*. Tokyo: Heibonsha, 2011. 47-55.)

⁴¹ วิธีเรียงบล็อกตัวอักษรนี้นำเข้ามาใช้ในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 16 โดยรับเทคโนโลยีการพิมพ์นี้จาก คาบสมุทรเกาหลีสมัยราชวงศ์โชซอน วิธีพิมพ์เช่นนี้ใช้มากหลังปลายศตวรรษที่ 17 เมื่อช่างฝีมือทำพิมพ์มี ประสบการณ์และชำนาญมากขึ้น จึงเริ่มพิมพ์หนังสือด้วยบล็อกอักษรคันนะกะ มีทั้งหนังสือที่พิมพ์ด้วยอักษรคันจิกับ อักษรคันนะกะ และหนังสือที่พิมพ์ด้วยอักษรคันนะกะล้วน การพิมพ์ด้วยวิธีนี้มีข้อดีคือสามารถพิมพ์ได้เร็ว ไม่ต้องแกะบล็อก ใหม่ทั้งหมด ดังนั้นตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 17 หนังสือจึงเป็นสินค้าที่แพร่หลายในประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งยังพิมพ์ด้วยอักษร คันนะกะซึ่งอ่านง่าย ผู้บริโภคจึงไม่จำกัดเพียงชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งอีกต่อไป (Hashiguchi, Konosuke. *Wahon-nyuumon*.

คาบสมุทรเกาหลีมาด้วย การรวมกลุ่มของสำนักพิมพ์เพื่อแข่งขันกันซื้อลิขสิทธิ์ตีพิมพ์งานเขียน⁴² การลงทุนที่น้อยแต่ให้ผลคุ้มค่ามากกว่าเมื่อเทียบกับตลาดหนังสือฉบับคัดลอกด้วยมือ (Shahon 写本) หรือภาพม้วน (Emaki 絵巻 หรือ Kansubon 卷子本) ต่างกระตุ้นให้ตลาดสิ่งพิมพ์คึกคัก อีกทั้งพัฒนาการด้านการศึกษา เช่น การก่อตั้งโรงเรียนที่เริ่มเห็นเป็นรูปเป็นร่างตั้งแต่ปลายสมัยมุโรมาจิ เมื่อเข้าสู่สมัยเอโดะตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมาแพร่หลายมากขึ้น มีโรงเรียนใหม่ๆ ก่อตั้งขึ้นทั่วไป และค่าเล่าเรียนอยู่ในระดับที่สามัญชนสามารถส่งเสียลูกหลานตนได้⁴³ ด้วยเหตุนี้ประชาชนที่มีความรู้อ่านออกเขียนได้จึงเพิ่มกว่ายุคโชชู ฐานตลาดสิ่งพิมพ์จึงขยายกว้างยิ่งขึ้นในเวลาเดียวกัน

คัมภีร์ “Oujouyoushū” ตีพิมพ์เป็นรูปเล่มพร้อมภาพประกอบในสมัยเอโดะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้คนทั้งชายหญิง ทั้งมีและไม่มีความรู้ทราบถึงวิถีปฏิบัติเพื่อได้ไปเกิดในแดนสวรรค์ ในฉบับพิมพ์เพิ่มคำอ่านตัวคันจิ คำอธิบายบางตอน และภาพประกอบจำนวนมากให้เข้าถึงเข้าใจง่าย ปัจจุบันเท่าที่มีการค้นคว้าหลงเหลือ “Oujouyoushū” (ฉบับมีภาพประกอบ) ปี ค.ศ. 1663, 1671, 1689, 1790, 1843 และฉบับช่วง ค.ศ. 1848-1854 ในหนังสือเล่มนี้นอกจากบรรยายภูมิต่างๆ แสดงความสำคัญของการท่องนามพระพุทธรูปแล้ว ยังกล่าวถึงพญายมไว้ด้วย แม้จะปรากฏเป็นส่วนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับส่วนประกอบอื่น ทว่าจากรายชื่อ 10 องค์มีนามของพญายมปรากฏเพียงนามเดียว ภาพของ “Daikaku-ji” นั้นมีลักษณะองค์ประกอบคล้ายคลึงกับภาพในหนังสือ “Oujouyoushū” ฉบับค.ศ. 1689 อย่างยิ่ง ส่วนฉากพิพากษาของพญายมนั้นน่าจะใช้แบบอย่างจากภาพพญายมในหน้า 13 才 และ 22 才 ผสมกัน

นอกจาก “Oujouyoushū” ฉบับพิมพ์ซึ่งกล่าวถึงพญายมเพียงองค์เดียวจากทั้งหมด 10 องค์ คัมภีร์ “Jizou-juuou-kyou” ซึ่งบรรยายรายละเอียดในบทพญายมไว้มากกว่าองค์อื่นก็ตีพิมพ์หลายครั้งในสมัยเอโดะ อีกทั้งในหนังสือเกี่ยวกับโลกหลังความตายโดยเฉพาเนรก มักปรากฏชื่อของพญายมเสมอ เช่น “Yoshitsune-jigoku-yaburi 義経地

Tokyo: Heibonsha, 2011. 56-94. Nishida, Naoki. “Kanagaki-eiri-oujouyoushū”-no-seiritsu-to-tenkai. Osaka: Izumi-shoin, 2001. 92-95.)

⁴² เนื่องจากมีปัญหานี้หนังสือที่ตีพิมพ์เองโดยไม่ขออนุญาตเจ้าของแม่พิมพ์มาก ในปีค.ศ. 1722 มีกฎหมายให้ช่างพิมพ์ (สำนักพิมพ์) ต้องขอสิทธิการพิมพ์กับ Machi-bugyou 町奉行 ก่อน และต้องระบุชื่อผู้ประพันธ์ ชื่อสำนักพิมพ์ และผู้เกี่ยวข้องในผลงานด้วย ลิขสิทธิ์ตีพิมพ์ผลงานนี้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับสำนักพิมพ์ ลิขสิทธิ์ดังกล่าวสามารถซื้อขายได้ โดยอาจรวมกลุ่มสำนักพิมพ์ซื้อ ไม่จำเป็นต้องถือสิทธิ์เพียงสำนักพิมพ์เดียว (Hashiguchi, Konosuke.

Wahon-nyuumon. Tokyo: Heibonsha, 2011. 76.)

⁴³ Ishikawa, Ken. Terakoya. Tokyo: Shibundou, 1966. 26-211. Edosousho 2. Tokyo: Edosousho-kankoukai, 1916. 83-84. Nishizawa, Ippuu. Nishizawa-ippuu-zenshu 5. Tokyo: Kyuuko-shoin, 2005. 84-87. Kinsei-fuuzoku-kenmonshuu 3. Tokyo: Kokusho-kankoukai, 1913. 4-5.

獄破” (ต้นยุคคินเซ) “Goutoukijin 強盜鬼神” (ศตวรรษที่ 17 ตอนต้น) “Emma-monogatari 絵ま物語” (ค.ศ. 1658) “Shoutokutaishi-eden 聖徳太子絵伝” (ค.ศ. 1665)

ใน “Yoshitsune-jigoku-yaburi” เมื่อกองทัพของมินะโมะโตะ โนะ โยะชิซึเนะ (Minamoto no Yoshitsune 源義経) เข้าตีเมืองพญายมนั้น กล่าวถึง “เครื่องราชกกุธภัณฑ์” (Jingi 神器) และ “ราชวัง” (Dairi 内裡)⁴⁴ เห็นได้ว่าพญายมอยู่ในฐานะเป็นเจ้าผู้ปกครองเหนือตัวละครอื่น ใน “Goutoukijin” เองก็ปรากฏเนื้อความลักษณะเดียวกัน คือพญายมอาศัยในวังแห่งราชธานี มีเครื่องราชกกุธภัณฑ์ 3 ชิ้น ที่น่าสนใจคือตราซึ่งเป็นหนึ่งในนั้น⁴⁵ พญายมใน “Goutoukijin” จึงเป็นราชาแห่งโลกหลังความตายซึ่งครอบครองเครื่องราชกกุธภัณฑ์ทั้ง 3

ในงานเขียนเรื่องอื่นแม้จะพบคำว่า “Juu-ou” แต่ส่วนมากไม่ปรากฏนามของแต่ละองค์ จะเห็นก็เพียง “Emma 閻魔” องค์เดียว สิ่งเหล่านี้จึงแสดงว่าในสมัยเอโดะพญายมมีฐานะเหนือราชาของคิอื่นและเป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งกว่า ภาพเขียนสมัยเอโดะซึ่งวาดตราซึ่งไว้ที่พญายมจึงน่าจะเกิดจากความเชื่อเรื่องการพิพากษากกรรมโดยพญายมแพร่หลาย โดยมีหลายปัจจัยช่วยสนับสนุน เช่น นโยบายด้านศาสนาคริสต์ที่ทำให้ชาวบ้านเข้าถึงคำสอนตามหลักศาสนาพุทธยิ่งขึ้น พัฒนาการด้านการศึกษาที่ทำให้คนรู้หนังสือเพิ่มจำนวนขึ้น และวิทยาการสิ่งพิมพ์ที่พัฒนามากในสมัยเอโดะ

5. สรุป

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบภาพตราซึ่งในงานภาพภูมิทั้ง 6 สมัยคามาคูระถึงเอโดะมีความเปลี่ยนแปลง ดังนี้ ตำแหน่งของตราซึ่งคลาดเคลื่อนยิ่งขึ้น เช่น พบตราซึ่งในบริบท Byoudou-ou (ตราซึ่งที่ 2 ใน “Idemitsu's”) อันน่าจะได้รับอิทธิพลจากความนิยมคัดลอกภาพราชาทั้ง 10 จากประเทศจีนซึ่งนิยมนำเข้าในสมัยคามาคูระ หรือมีการเขียนในบริบทอื่นแสดงถึงการทรมาน (ตราซึ่งที่ 1 ใน “Idemitsu's”) น่าจะแสดงถึงวิถีปฏิบัติของ

⁴⁴ 「閻魔の内裡に走り入り、閻魔大王を後ろに負ひ奉り（略）俱生神は浄玻璃の鏡を持ち、司禄神は御剣を持ち、司命神は御硯を持ち、（略）三種の神器、事故なく、火炎の内より取り出だして」(Miyakoshi, Naoto ed. *Yoshitsune's invasion of hell: the Chester Beatty Library*. Tokyo: Bensei-shuppan, 2005. 43.)

⁴⁵ 「今絵まわうくうにも三じゆ神器これありひとつには瑠璃の石硯（略）ふたつには金量秤とて善悪ふたつのうたかはしきをはかりにかけてこと／＼くするすてんひん也三つには浄はり鏡（略）絵まわうくうのみやこ」(Sasano, Ken ed. *Muromachi-jidai-tanpen-shuu*. Tokyo: Kurita-shoten, 1935. 375.)

พระนักคิดที่มีบทบาทในสมัยมุโรมาจิ ยังมีการเขียนในบริบทที่ห่างจาก Gokan-ou (ตราซึ่งใน “Chougaku-ji’s”) หรือในบริบทของพญายม (ตราซึ่งใน “Daikaku-ji’s”) จากการค้นคว้าพบว่าเมื่อเข้าสู่ยุคเอโดะแนวคิดเรื่องพญายมพิพากษากกรรมพบเห็นได้ชัดเจนที่สุดในบรรดาราชายมโลก จนอาจเรียกได้ว่าเป็นที่รู้จักกว้างขวางกว่า นอกจากนี้องค์ประกอบ เช่น อุปกรณ์พิพากษาของราชาองค์อื่นก็มักวาดในบริบทของพญายมมากขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของตราซึ่งในภาพภูมิทั้ง 6 ระหว่างยุคจูเซ็งถึงคินเซเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการความเชื่อเกี่ยวกับพญายม ที่เริ่มจากการรับเอาแนวคิดเรื่องโลกหลังความตายและการพิพากษาโดยราชายมโลกจากประเทศจีน ปรับเปลี่ยนเสริมองค์ประกอบแบบญี่ปุ่นลงไป และต่อยอดเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นด้วยปัจจัยทางสังคม เช่น นโยบายด้านศาสนา ด้านการศึกษา และวิวัฒนาการต่างๆ

ภาพประกอบ

ภาพที่ 1 ตราซึ่งที่ 1 ใน
Idemitsu's

ภาพที่ 2 ตราซึ่งที่ 2 ใน
Idemitsu's

ภาพที่ 3 ตราซึ่ง ใน
Chougaku-ji's

ภาพที่ 4 ฉาก Byoudou-
ou ใน Chougaku-ji's

ภาพที่ 5 ภาพ
Byoudou- ou ใน
Daitoku-ji

ภาพที่ 6 ตราซังใน
Daikaku-ji's

บรรณานุกรม ภาษาญี่ปุ่น

Bannières et Peintures de Touen-houang: Conservées au Musée Guimet
Planches. Paris: [s.n.] ; 1976.

Chuugoku-kaiga-sougou-zuroku 4 Nihonhen II Jiin-kojin. Tokyo: Heibunsha; 1983.

Dainihon-bukkyou-zensho 115 Yuuhouden-sousho 3. Tokyo: Meicho-fukyu-kai;
1984.

Edosousho 2. Tokyo: Edosousho-kankoukai; 1916.

Gyoku-you 3. Tokyo: Kokusho-kankou-kai; 1907.

Hashiguchi, Konosuke. *Wahon-nyuumon*. Tokyo: Heibonsha; 2011.

Ishikawa, Ken. *Terakoya*. Tokyo: Shibundou; 1966.

Jigoku-yuuran-jigoku-shoushi-kara-tateyama-mandara-made. Toyama: Tateyama-
hakubutsukan; 2001.

Kajitani, Ryouji. *Nihon-ni-okeru-juuou-zu-no-seiritsu-to-tenkai*. Bukkyou-geijutsu
1974;97 : 84-95.

Kinsei-fuuzoku-kenmonshuu 3. Tokyo: Kokusho-kankoukai; 1913.

Kominami, Ichirou. *Juuou-kyou-no-keisei-to-zuitou-no-minshuu-shinkou*. *Tohou-
gakuhou-kyouto* 2002;74 : 183-211.

- Miyakoshi, Naoto ed. *Yoshitsune's invasion of hell: the Chester Beatty Library*. Tokyo: Bensei-shuppan; 2005.
- Motoi, Makiko. *Juuou-kyou-to-sono-kyouju-gyakushu-tsuizenbutsuji-ni-okeru-shoudou-wo-chuushin-ni (Jou)*. Kokugo-kokubun 1998;67(6) : 22-33.
- Motoi, Makiko. *Juuou-kyou-to-sono-kyouju-gyakushu-tsuizenbutsuji-ni-okeru-shoudou-wo-chuushin-ni (Ge)*. Kokugo-kokubun 1998;67(7) : 17-35.
- Nakamura, Hajime, et al. *Ajia-bukkyou-shi-nihonhen-VII-edo-bukkyou*. Tokyo: Kosei-shuppan; 1972.
- Nakano, Genzou. *Rokudou-e-no-kenkyuu*. Kyoto: Tankosha; 1989.
- Nihon-koten-bungaku-taikei 1 Kojiki-norito*. Tokyo: Iwanami-shoten; 1958.
- Nihon-koten-bungaku-taikei 70 Nihon-ryouiki*. Tokyo: Iwanami-shoten; 1967.
- Nihon-koten-bungaku-taikei 85 Shaseki-shuu*. Tokyo: Iwanami-shoten; 1966.
- Nihon-shisou-taikei 6 Genshin*. Tokyo: Iwanami-shoten; 1970.
- Nishida, Naoki. *Hyougo-ken-daikaku-ji-zou-oujouyoushuu-e-ufuku-no-kenkyuu*. Akita-keijou-tanki-daigaku-kiyou 2001;11 : 1-18.
- Nishida, Naoki. *"Kanagaki-eiri-oujouyoushuu"-no-seiritsu-to-tenkai*. Osaka: Izumi-shoin; 2001.
- Nishizawa, Ippuu. *Nishizawa-ippuu-zenshuu 5*. Tokyo: Kyuuko-shoin; 2005.
- Sawada Mizuho. *Jigoku-hen*. Tokyo: Taihei-insatsu-sha; 1991.
- Sasano, Ken ed. *Muromachi-jidai-tanpen-shuu*. Tokyo: Kurita-shoten; 1935.
- Shugendou-shousou 2*. Tokyo: Kokusho-kankoukai ; 2000.
- Takasu, Jun. *Meguri-wataru-akudou-chougaku-ji-bon-rokudou-juuou-zu-no-zuzou-wo-megutte*. Bukkyou-geijutsu 1993;211 : 39-59.
- Teiser, Stephen F. *The Scripture on the Ten Kings and the Making of Purgatory in Medieval Chinese Buddhism*. Honolulu: University of Hawaii Press; 1994.
- Yajima, Arata. *Shin-shuttsu-no-rokudou-e-roppuku-tsui-wo-megutte*. Kokka 1989;1120 : 42-54.
- Yamamoto Satomi. *Kouyasan-fumoto-amano-dainembutsukou-kyuuzou-rokudou-e-no-seisaku-haikei-nanto-shoen-no-juuichimen-kannon-bosatsu-zuzou-wo-chuushin-toshite*. Wakayama-kenritsu-hakubutsukan-kenkyuu-kiyou 2005;11 : 31-44.

Yuasa, Yoshiki, et al. *Kouyasan-fumoto-amano-sha-keidai-no-gorin-sotoba-kei-hide-ni-tsuite*. *Kouyasan-fumoto-amano-no-bunka-to-minzoku* 1999;3 : 17-44.
Zokuzoku-gunshoruijuu 12. Tokyo: Heibunsha; 1978.

ภาษาจีน

姜守誠. 「業秤」小考. *成大歷史學報* 2008;34: 1-28.
古小說鈎沈 (下). 北京:新藝出版社; 1970.

คัมภีร์และเอกสารทางพุทธศาสนา

Daizou-kyou อ้างอิงจากฉบับ Takakusu, Junjiro ed. *Taishou-Shinshuu-Daizou-kyou*. Tokyo: Taishou-Shinshuu-Daizou-kyou-Kankou-Kai.
Dai-Nihon-Zoku-Zoukyou อ้างอิงจากฉบับ Maeda, Eun, et al ed. *Dai-Nihon-Zoku-Zoukyou: Yasukuni-Kinen*. Kyoto: Tosho-Shuppan.